

خدا آفرین

تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

مرداد ۱۳۹۷ شمارگان مسلسل ۱۶۶، سال پانزدهم ، ماهنامه ، قیمت ۵۰۰۰ تومن

تحصیل وزیرینین آنا دیل حاقیندا دندیکلرینه تورکلرین تپکیسی

**واکنش سیاسیون آذربایجان به
اظهارات اخیر وزیر آموزش و
پرورش در خصوص ممنوعیت
آموزش زبان مادری در مدارس**

**آموزش زبان مادری مانعی برای آموزش
زبان فارسی نیست**

نماینده مردم ادریس:
سید قاضی پور گفت: آقای بطحایی به جای اینکه به مشکلات مدارس غیر استاندارد و مطالبات فرهنگیان رسیدگی کند و مدارس کپری و کانکسی را درست کند، یک سری اظهاراتی مطرح می کند که با قانون اساسی و فرمایشات مقام معظم رهبری مغایرت دارد.

**وزیر آموزش و پرورش صحبت هایش را پس بگیرد
نمایندگان آذربایجان ساکت نمی نشینند**

نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو:
محمد اسماعیل سعیدی در خصوص اظهارات وزیر آموزش و پرورش گفت: بنده امیدوارم که این سخنان از زبان وزیر آموزش و پرورش نباشد، بطحایی باید حرف خود را پس بگیرد و قطعاً نمایندگان نیز پیگیر این موضوع مهم خواهند شد.

**جناب آقای وزیر، همانطور که شما خط قرمزهایی
دارید ما نیز خطوط قرمزی داریم!**

واکنش طالع نماینده ولی فقیه در آذربایجان شرقی به اظهارات وزیر آموزش و پرورش:
آل هاشم درباره اظهارات وزیر آموزش و پرورش گفت: جناب آقای وزیر محترم آموزش و پرورش تازه مردم انتظار دارند در دانشگاهها برخی دروس به زبان مادری تدریس شود، ما عشق و علاقه خود را به آذربایجان هرگز فراموش نخواهیم کرد.

**آموزش و پرورش اختیاری برای تصمیم گیری در
خصوص ممنوعیت آموزش زبان مادری ندارد**

نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو:
محمد حسین فرهنگی با بیان اینکه وزارت آموزش و پرورش برای تصمیم گیری در خصوص ممنوعیت آموزش زبان مادری در مدارس اختیاری ندارد، بیان کرد: در اصل ۵۱ اجازه برای تدریس زبان مادری در مدارس وجود دارد و هیچ مرجعی نمی تواند این اصل را نفی یا رد کند.

**وزیر آموزش و پرورش اطلاعاتی از قانون اساسی ندارد
گویا فراکسیون تورک مجلس بی خاصیت شده است**

عضو شورای شهر تبریز:
غلامحسین مسعودی ریحان در عکس العمل به خبر ممنوعیت آموزش به دانش آموزان با زبان محلی به نقل از وزیر آموزش و پرورش گفت: وزیر آموزش و پرورش گویا اطلاعی از قانون اساسی ندارد چراکه مغایر قانون اساسی اظهار نظر می کند.

خدا آفرین ۱۶۶

شماره مسلسل ۱۶۶ مرداد ۱۳۹۷ / ۱۰۶ صفحه

مدیر مسئول ، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

انديتور و خيرنگاران: رکسانا کافی، فرید ستاری فر، فیروز اسدی

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ تعلیمات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۴ - 09192281916

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه

به زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو جلد

همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: یک سال ۶۰۰۰۰ و شش ماه ۴۰۰۰۰

هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۶۲۷۳۵۳۳۰۱۰۳۸۸۷۰۷ به نام حسین شرقی دره

جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin managing

Director concessioner and chief Editor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

TİRAJ 5000

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

say 166-il-2018. Tehran. 15-Cİ İL

[https:// telegram.me/xudafarin](https://telegram.me/xudafarin)

khudafarin@yahoo.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

ایچینه کیلر:

مدنی کیملیک نه دیر؟ اونون فورونماسی نییه اونملیدیر-----۲

آذربایجان تورکجه سینده آنا دلیلی مطبوعاتینین ۱۴۳ یاشی-----۴

نباتی چاغی آذربایجان ادبیاتی-----۹

افغانستان دا تورک مطبوعاتی-----۱۹

وجه تسمیه سولدوز و نقده-----۲۷

حسین جاویدین آنا اثرینین صحتیه تجسسومو-----۴۰

کوره سونلو تورکلری-----۴۳

عزیز سلامی و پوئتیک ترجمه لری-----۵۲

ادبیاتشوناسین دیلچیلیک گوروشلری-----۶۱

جایگاه زبان مادری و زبان رسمی در آموزش کودکان-----۶۸

حسن هرگلی مشهور به حسن دمیرچی...-----۷۷

ناظر شرفخانه ای نین اثرلرینده وطن موضوعسو-----۷۷

گنج بازار و شاعیریمیز خسروو باریشان کیمدیر-----۸۰

سوسیال شبکه لردن درلمه لر-----۸۳

شعیریمیز - شاعیریمیز-----۹۵

دیل کیملی نه دیر ؟ آنا دیلین قورونماسی و گلیشمه سی ندن اونملی دیر.

DİL KİMLİYİ NEDİR? ANA DİLİNİN QORUNMASI VƏ GƏLİŞMƏSİ NƏDƏN ÖNƏMLİDİR?

یاشادیغی اولکه نین حقیقتلرینی بیلمه دن دانیشارسا, اونون زیانی بهره سیندن چوخ اولاییلر. فارس دیلی عموم اولکه اونسیت دیلی کیمی قبول اولونور . آنجاق بو دیلین قرمیزی جیزگی اولماسی باشقا دیللری ازیب گئچمک و اونلارا حورمتسیزلیک دیر. بیر اولکه نی پایلاشیریقسا اونون هر شئینی برابر بولوشمه لیک. بو اوزدن آنا دیلی کیملی اهمیتلی دیر. فارس دیلی کیملیک دئییل او بیر فاکتوردور. اونون اولوشومو سیاسی و نیظامی گوجون وارلیغینداندی. آنجاق آنا دیلی یالیز بیر یارادیلیشین و سئوگینین وار اولوشومونداندی.

سن منی سئومه سن منیم ده سنی سئومه مه لزوم قالمیر آرتیق. اورتاق دیرلریمیزی سئورک قورومالییق. سن بال یئه من ایسه زهر , بونون هاراسی قارداشلیق دیر. بونون نه یی بیرلشدیریجی دیر.

وورقولماق ایستردیم کی , هرکس بیلمه لیدیر بیز چوخ میللتلی اولکه نی پایلاشیریق اونا گوره ده بیرنین دیرچه لمه سی نامینه باشقالارینی یوخ ائتمک فاجعه ایله نتیجه لنه بیلر. بون بیلیمک ده یارار وار. هم اولکه نی ۴۰٪ فایزینی اولوشدوران بیز تورکلره سیزین قرمیزی جیزگیلرینیز سون درجه آغیر هاوایدیر. نئی بیر آز بم دن چالما زامانی گلمیشدی. آتالار دئمیشکن : " آغیر اوتور باتمان گل " کی میندیین گمی ده بوغولموباسان.

بیزیم و آتالاریمیزین هر بیریسینین بو توپراقلارین وار اولوشوندا زحمتلری واردیر. ایستر عراقلا ساواشدا ایستر استکبار جهانی ایله مجادله ده گوستردیمیز دوروشوموزدا.

مدیرمسئول : دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)
SORUMLU MÜDİR: Dr. HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

کوره سللشن دونیادا هر گئچن گون دیلترین اهمیتی آرتماقدادیر. اونا گوره کی دیل اینسانلارین مادی و معنوی دیرلرینین بیریکیم گوسترگه سیدیر. دیل هر بیر فرد ؛ توپلوم و میللتین اوز گئچمیشدن گونوموزه اوزانیب گلن باشاری حیکایه لرینین ان گوزل گوستریجیسی اولماقلا یاناشی میلترلر ایچینده اونون وارلیق امضاسی دیر.

آنا دیلی گلنه یین و گوره نه یین تریبوناسی دیر. دامارلاردا آخان قانین اوره ک فیلترینده سئوگی ؛ نیفرت و باشاریلارینین سوز فاکتوردور. بوتون بونلارلا یاناشی آنا دیلی فردی کیملین توپلومسال کیملییه کلید نقطه سی دیر. او ذات دیر. ژنتیکی اتصالین جانلی و تاریخی سورجینین واز گئچیلمز ندنی دیر. دیل کیملیی آتائین امه یی و آنانین عشقیله یوغرولموش سئوگی خمیری دی. اونی کیمسه نین سیفاریشی ایله سیلیب آتماق اولماز .

بو گونلرده اولکه نین تحصیل باخانی م. بطحایی طرفیندن ایره لی سورولن آنا دیلی تحصیلنه یاساق گتیریلمه سی اصلینده سیستملی شکل ده آنا دیلینی یوخ ائتمه قصدی دیر. باخان (وزیر)

دیل وارلیغی کوک وارلیغین قوروما مکانیزمیدی. اونوتمایاق کی بیزلری اونجه دیلدن سونرا ایسه کوکوموزدن آلی قویارلار.

یئری گلمیشکن آنا دیللی مطبوعاتیمیزین ۱۴۳ جو ایلیدیر. گرچکدن بیر عصر یاریم اونجه دیلیمیزی و دیل کیملیمیزی قوروماغا تشبوت گوسترنلره تاریخی و معنوی سایقی و حورمت بورجوموز واردیر. حسن بی زردابینین تملینی قویدوغو اکینچی قزئی او گوندن بو گونو یولوموزا ایشیق توتماقدادیر. یولو یولجولولو اولسون.

آذربایجان تورکجه سینده آنا دیللی مطبوعاتین ۱۴۳ یاشی تامام اولور

حسن بی زردابی نین یاراتدیغی و رئاكتورو (سردبیری) اولدوغو " اکینچی " قزئی ایله اساسی قویولان آذربایجان ژورنالیستیکاسی موختلیف دؤورلرده آغیر سیناقلارا معروض قالدی، آما میللی دیلین یاشاماسی نامینه هر چتینلییه دؤزدو و توتدوغو شرفلی یولدان دؤنمه دی.

" هئج اولماز کی، دوغرو سؤز یئرده قالسین " دئین حسن بی زردابی ائل-اوبانین ظولمت ایچینده بوغولدوغو بیر واختدا اونا ال اوزاتماق، اونون یولونو علم، معاریف چیراغی ایله ایشیقلاندیرماق، دوغرو یول گوؤسترک اوچون " اکینچی " نی یاراتدی. " اکینچی " آذربایجان **تورکجه** سینده اصل میللی دئموکراتیک و خالق مطبوعاتین نین ایلک تمل داشینی قویدو. ۱۸۷۵-جی ایل تیر ۱۲-دن ۱۸۷۷-جی ایلین شهریوردک جمعی ۵۶ نؤمره سی چیخان " اکینچی " میلتن آیناسی اولدو، آذربایجان ژورنالیستیکاسی نین بایراقدارینا چئوریلدی.

سونراکی ایللرده گوؤرکملی ضیالیلار طرفیندن نشر ائدیلن " ضیا "، " کشکول "، " شرقی-روس "،

بیزیم آنا دیلده تحصیل آلماغیمیز اگر وزیر قورخو وتشویشه سالیرسا، او زامان او میللی لیک دن چوخ اوزاقدیر. آخی بو یوردون توپراقلارینی شهیدلریمیزین قانلاریلا برابر سوواردیق. ایندی نئجه اولور بیزیم قانیمیز گره کلی دیر، دیلیمیز ایسه قورخونجدور.

پارادوکسالیق اصلینده ایچینیزده اولان فوبیا دان اورتایا چیخار، اونا گوره ده نیکبین و جسور اولماق گره کدیر. سیز قورخسانیزدا، بیز واریق سیلیب آتماغا دا گوجونوز یتمز چونکو بیز درین کوکلره مالیک کولتورل و گلنک لره مالیکیز.

بیر ده کی هانسی چاغ دا یاشادیغینیزی بیلمه لیسینیز. رضاخان نین انگلیسلر طرفیندن دئیرتدیکلری او آرخاییک سوزلری یئیندن گوندم ائتمک قباحتدیر. بیز برابر یوردوک کی برابر یاشایاق و برابر قازانا. اونوتمامیشیق بیر عصر بیزه و دیلمیزه و کولتوروموزه اولان ستمی و آیریسئچگیلی.

وزیر قارداش وئره جکسن حضور وئر یوخسا بیزیم حاق چاناغیمیز سنین کیندن داها چوخ دولودور.

تورک اینسانی آرتیق چاغین نبضینی توتماغی اویرنمیشدیر. او یارالی مدنیتنی ساغالتما یوللارینی بیلیر. بیزیم یارالاریمیزا مرهم دئییلسیز هئج اولماسا دوز باسمایین. منیم ده دیلیم، منیم ده آنام، منیم ده مدنیتمیم عزیزدی و گرامی دی.

آتالار دئمیشکن: "منه قیخ باتیرینجا اوزونه بیز اینه باتیر"

دیرلی سویداشلاریم دیلین قورونما اهمیتی ائله بوردا اورتایا چیخییر. اسن کولک و فیرتینالار سنی یئریندن قوپارا بیلمز او زامانادک کی سن دیلینی بیر وارلیق کیمی قبول ائدیب و قوروموش اولاسان.

و نیز نشریاتی که تحت تاثیر این نشریه فاخر چاپ می شدند از جمله "بهلل"، "مزه لی" و "کیرپی" راه اندازی و انتشار یافته است.

بخش دیگری از این فعالیت فرهنگی به نشریاتی اختصاص یافته است که بستری برای انتقال مفاهیم ملی و استقلال خواهی از زیر یوغ تزارها بوده اند. از جمله نشریاتی که در این قسمت جای گرفته اند روزنامه معروف "فیوضات" بوده است که در آن روشنفکرانی از جمله جلیل محمد قلیزاده، حسن زردابی و عمر فائق زمانی قلم زده بوده اند.

نشریات آموزشی قدیمی از جمله "مکتب" و "رهبر" و همچنین نشریاتی با محوریت مطالبات زنان مانند "آذربایجان قادینی" و "ایشیق" از دیگر صفحات مهم ایجاد شده در این طرح فرهنگی بوده اند.

نشریات مهم دیگری از جمله "آچیق سؤز" که در دوره حکومت دو ساله جمهوری دموکراتیک آذربایجان به عنوان ارگان رسمی دولت عمل می کرد از جمله نشریات ویرایش شده و انتشار یافته بوده اند. / آناج

حسن بیگ زردابی

حسن بیگ زردابی (ترکی آذربایجانی: Həsən bəy Zərdabi)، **حسن بیگ سلیم بیگ اوغلو** (Həsən bəy Səlim bəy oğlu Məlikov) زاده ۲۸ ژوئن ۱۸۳۷ یا ۱۵ نوامبر ۱۸۴۲ (۱۹۰۷) بود. او یک روشنفکر و روزنامه نگار آذربایجانی و بانی اولین روزنامه تورکی آذربایجانی **اکینچی** (دهقان) در سال ۱۸۷۵ بود.

زردابی در زرداب که آن زمان یک روستای کوچک در کنار رودخانه کُر غرب باکو بود متولد شد. او تحصیلات اولیه اش را در مدرسه روسی شاماخی و

"ايرشاد"، "موللا نصرالدین" کیمی قزئت و ژورناللار "اکینچی" نین عنعنه لرینی داوام ائتدیردی. و او گوندن بو گونه ایستر او تایدا و ایستر بو تایدا بوتون زورلوقلاری آشراق آنا دیللی مطبوعاتیمیزی یاشاتماغی باجارمیشیق. بوندان سونرادا داها ایناملا آدیملایاجاییق.

به بهانه ۱۴۳ سالگی مطبوعات

به پاسداشت فعالیت های آگاهی بخش روشنفکران قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم در قفقاز و خدمات صورت گرفته از سوی آنان صفحاتی با عنوان روزنامه های آن دوره از جمله "اکینچی"، "ضیاء" و "ارشاد" در ویکی پدیا راه اندازی شده است.

به گزارش یول پرس، به مناسبت ۱۴۳ سالگی مطبوعات آذربایجان، تعداد ۱۴۳ عنوان نشریات از سوی کتابخانه مرکزی این کشور انتخاب و با ویرایش در ویکی پدیا منتشر شده اند. از بین این مقالات تعداد ۵۵ عنوان قدیمی ویرایش شده و ۸۸ عنوان جدید بوده اند. هدف از این اقدام در واقع پر کردن خلا های موجود در زمینه های خاص در ویکی پدیای آذربایجانی بوده است.

در نخستین گام با الهام گرفتن از نام قدیمی ترین نشریات جمهوری آذربایجان صفحاتی با عنوان "تفلیس خبرلری" و "قفقازین بو طرفی نین خبرلری" ایجاد و انتشار یافته است. در مرحله بعد نیز به پاسداشت فعالیت های آگاهی بخش روشنفکران قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم در قفقاز و خدمات صورت گرفته از سوی آنان صفحاتی با عنوان روزنامه های آن دوره از جمله "اکینچی"، "ضیاء"، "کشکول" و "ارشاد" راه اندازی شده است.

همچنین صفحه ای ویژه به یاد نخستین روزنامه طنز در جمهوری آذربایجان با عنوان "ملا نصرالدین"

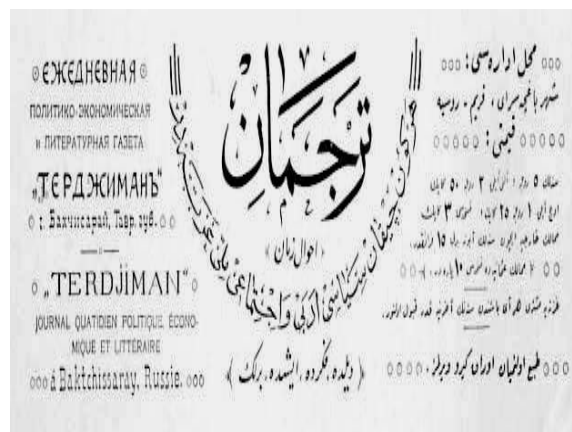
ترک میراث فرهنگی خود برای بهره بردن از پیشرفتهای اروپا نیست. زردابی به چنین نتیجه‌گیری در نتیجه سال‌های طولانی تبعید در روستای کوچک زرداب به این نتیجه رسید.

حسن بیگ زردابی همراه با روشنفکر تاتار اسماعیل گاسپرالی و سیاستمدار علمیردان توپچوباشوف

در سال ۱۸۷۳ زردابی با یکی دیگر از روشنفکران فعال، نجف بیگ وزیراف اولین تولید هنری تئاتر در آذربایجان را با نمایش *ماجرای یک خسیس* بر اساس نمایشنامه میرزا فتحعلی آخوندزاده به روی صحنه آورد.

در سال ۱۸۷۵ زردابی روزنامه اکینچی را تأسیس کرد. این اولین روزنامه مستقل به زبان ترکی آذربایجانی در امپراتوری روسیه بود. مطابق با ایده هاینرودنیک (پوپولیستی) زردابی این روزنامه با نام اکینچی در واقع خطاب خود را در درجه اول به طبقه کشاورز اختصاص داده بود. این موازات بایده‌هایی بود که غالب در دانشگاه‌های روسیه در آن دوران رواج داشت. این روزنامه چندین بار توسط مقامات روسی تعطیل شد و با عنوان "مضر و سیاسی غیر قابل اعتماد" قلم داد شد. "در شمال آذربایجان در پاییز سال ۱۸۷۷ پلیس هاشمغول بودند به دستگیری تعداد زیادی از تحصیل کرده‌های "تاتارها" (حکومت روس به آذربایجانی‌ها عنوان

بعد از دریافت یک بورس تحصیلی در تفلیس به اتمام رسانید و سپس به بخش ریاضی و فیزیک در دانشگاه مسکو پیوست. پس از فارغ‌التحصیلی اوبه مدیریت مساحی زمین در تفلیس و بعد به قوه قضائیه در قوبا منصوب شد. او از این سمت خود استعفا داد تا به عنوان یک معلم علوم در یک مدرسه متوسطه در باکو کار کند، جایی که او یک مؤسسه خیرخواهانه تأسیس کرد تا به تحصیلات مدرن بچه‌های مسلمانان کمک بکند.

فعالیتها

زردابی در طول زندگی اش مبارزی برای روشنگری مسلمانان در قفقاز بود.

زردابی طرفدار سکولاریسم و سواد آموزی در میان جمعیت مسلمان در قفقاز جنوبی بود.

در ابتدا او از حکومت، حمایت می‌کرد، اما بعداً در ارزیابی خود در مورد مزایای حکومت امپراتوری روسیه تجدید نظر کرد. روشنفکران جوان آذربایجانی در آن دوره روسیه را به عنوان کانالی برای نزدیکی به ترقیات اروپا می‌دیدند آنها به زبان ترکی آذربایجانی به عنوان وسیله‌ای برای ابراز هویت فرهنگی می‌نگریستند. آنها در حین مبارزه خود برای تغییر و تحول، همان‌طور که آدری آلشادت (Audrey Altstadt) توضیح می‌دهد، روشنفکران آذربایجان متوجه شدند که نیازی به

حسن بی ملیکوو (زردابی) ۱۸۳۷-جی ایل اییونون ۲۸-ده کئچمیش گوئی چای قزاسی نین زرداب کندینده آنادان اولموشدور. حسن بی ایلک تحصیلی موللاخانادا آلمیش، سونرا شاماخی شهرمکتبینه اوخوموش، اورتا تحصیلی ایسه تیفلیسده تاماملامیشدیر. ۱۸۶۱-جی ایلده موسکوا اونیورسیتتینه داخیل اولان حسن بی زردابی دورد ایل سونرا همین اونیورسیتتین طبیعت-ریاضیات فاکولته سینی بیتیرمیشدیر.

عالی تحصیل اوجاغیندا اوخودوغو مودتده حسن بی طلبه لر آراسیندا خصوصی اولاراق سئچیلدیگینه گؤره فاکولته نی علا قییمترلرله باشا ووردوقدان سونرا علمی ایش اوچون اونیورسیتتده ساخلانلمیشدیر. لاکین وطنینه، دوغما آذربایجانینا اولان سونسوز محبتی، خالقینا، میلینه خدمت ائتمک آرزوسو بو گنج، پئرسپئکتیولی موعلمی آذربایجانا چکیب گتیردی. بیر موددت تیفلیسده

"تاتارها را داده بودند). دلیل دستگیری‌ها عمدتاً برای فعالیت‌هایی مانند تشکیل محافل و توزیع تبلیغات ضد دولت بود." پس از بسته شدن/کینچی در سال ۱۸۷۷ زردابی به روستای اجدادی خود تبعید شد.

در سال ۱۹۰۵ اوفعالیت‌های فرهنگی خود را به عنوان یک خبرنگار، برای یک روزنامه مترقی به نام حیات از سر گرفت. او در مقالات خود مردم را به وحدت فرهنگی مسلمانان در روسیه و استقرار یک زبان واحد تورکی دعوت می‌کرد، تا بدین وسیله ترقی و تکامل اجتماعی از طریق کمک به رشد اجتماعی مسلمانان روسیه تضمین شود. به نظر او برای اینکه پیشرفت و توسعه اجتماعی جامعه مسلمان تضمین شود مردم باید به زبان مادری خود بنویسند.

زردابی در سال ۱۹۰۷ در شهر خود درگذشت.

اکنون از حسن بیگ زردابی به عنوان یکی بنیانگذاران روزنامه‌نگاری و تاثیر مدرن آذربایجان یاد می‌کنند. دانشگاه دولتی گنجه به اسم حسن بیگ نام گذاری شده‌است.

حسن بیگ زردابی و اکینچی قزنتی

قوللوق ائندن سونرا قوبادا محکمه ده ایشله یین زردابی داها سونرا باکییا گله رک بورادا روسجا اورتا مکتبده طبیعتدن درس دئمه یه باشلادی.

گونده لیک حیاتیندا و ایشینده خالقلا سیخ باغلی اولان زردابی آسوده واختلارینی خالق آراسیندا کئچیریر، اوشاقلاری و یئنی یئتمه لری علمه، مدنیته، معاریفه هوسلندیریردی. اونون آپاردیغی تبلیغاتین کؤمگی ایله باکی گیمنازیاسیندا اوخویان طلبه لرین سایبی آز بیر زاماندا خئیلی چوخالمیشدی.

او زامان آذربایجانین مرکزی شهری کیمی باکی نین سورعتلی اینکیشافی میلی مطبوعاتیمیزین یارانماسی ضرورتینی دوغوردو. دوغما آنا دیلینده قزئت بؤیوک احتیاج اولدوغونو درک ائدن حسن بی زردابی قزئت چاپ ائتمک اوچون حؤکومه موراجیعت ائتدی. بونونلا علاقه دار بؤیوک موتفککیر ایستامبولدان حوروفات گتیرتدی و نهایت، خئیلی زحمتدن، عذاب-اذیتدن سونرا ۱۸۷۵-جی ایلین ۲۲ اییولوندا باکیدا قوبئرناتورون مطبعه سینده آذربایجان دیلینده " اکینچی " قزئتی نین نشرینه مووفق اولدو. بو مطبوع اورقانلا میلی مطبوعاتیمیزین اساسی قویولدو. ۱۸۷۵-جی ایلین ۱۲ تیردن ۱۸۷۷-جی ایلین ۱۹ شهریوره قدر چاپینی داوام ائتدیرن " اکینچی " آیدا ایکی دفعه ۳۰۰-۴۰۰ تیراژلا نشر اولونوردو. بو ایللر عرضینده قزئتین ۵۶ نؤمره سی چیخمیشدیر. " اکینچی " قزئتینده نجف بی وزیروون، عسگر آغا گورانی نین موسکوادان، محمدتاغی علیزاده شیروانی نین شاماخیدان، حیدری نین دربنددن گؤندرديکلی مکتوبلار، سید عظیم شیروانی نین شعرلری و میرزه فتعلی آخوندوون " وکیلی-نامعلوم میلّت " ایمضاسی ایله مقاله لری درج اولونوردو. حسن بی زردابی نین یاراتدیغی " اکینچی " قزئتی نین دستی-خطی اساسا بیر ایدئیا اوزرینده قورولموشدو. زردابی و اونونلا بیرلیکده بو قزئتده چالیشان بیر سیرا معاریف پرور، دئموکراتیک ناشیرلر شرقین گئریلیگینی، بطالت و سست لویونو حقیقی آزادلیغین اولماماسیندا گؤروردولر. اونلار اؤز سؤزلرینی

دولایی یوللا اولسا بئله، بو قزئت واسیطه سی ایله خالقا چاتدیرا بیلیردیلر. او دؤورده خالقین باشا دوشه جگی ساده دیلده یازیلان بو قزئتده بئله فیکیرلرین سسلنمه سی طبیعی کی، آذربایجانی اسارت آلتیندا ساخلایان ایمپئریا مأمورلارینی جیدی ناراحت ائدیردی.

ایلك مطبوع اورقان کیمی " اکینچی " اؤز اساس ایدئياسینا اویغون اولاراق اینجه صنعت و ادبیاتا دا عایید یئنی دئموکراتیک طلبلر ایره لی سوروردو. آذربایجانین بؤیوک دراماتورقو نجف بی وزیرو کؤهنه شعرلره یاناشی، شاعیرلری موعاصیر حیاتدان یازماغا، خالق جهالت و غفلت یوخوسوندان آییلتماغا، موعاصیر روحدا تربیه ائتمه یه چاغیریردی. بونونلا زردابی نین سسینه آذربایجانین بیر چوخ گؤرکملی، معاریف پرور اینسانلاری سس وئریردی. طبیعی کی، بو جور دئموکراتیک مقاله لریندن سونرا چاریزمین دیکته سی ایله اؤزلرینی " ضیالی " سایان بعضی اوزدن ایراق اینسانلار یئریتدین " اکینچی " نین اوزرینه هوجوما کئچدیلر. نهایت، ۱۸۷۷-جی ایل شهریورین ۱۹-دا " اکینچی " اؤز نشرینی دایانديرماغا مجبور اولدو. میلی مطبوعاتیمیزین ایلك قاراقوشو اولان بو قزئت ایکی ایللیک عؤمور یاشاسا دا خالقین میلی و موعاصیر روحدا تربیه اولونماسیندا چوخ بؤیوک رول اوینادی. معاریفچی و دئموکراتیک ایدئیلارین جارچیسى اولان " اکینچی " رئالیست ادبیاتیمیزین اینکیشافیندا موستثنا خیدمتلر گؤستردی. محض بونا گؤره ده بئله ترققی پرور قزئت مورتجع، ایشغالچی بیر رژیمن اسارتی آلتیندا چوخ یاشایا بیلمه دی.

بئله لیکله، ۱۸۸۰-جی ایلدن باشلا یارق حسن بی دوغما کندی زردابدا یاشاماغا باشلادی. او، کند تصروفاتی ساحه سینده کندلیلره یاخشی مصلحتلر وئریر، مقامی یئتیشنده یئرلی جاماعاتا اؤز معاریف پرور، دئموکراتیک ایدئیلارینی دا چاتدیریردی. باکیدان کناردا یاشاماسینا باخما یارق زردابی یئنه ده مطبوعاتدا فعال ایشتیراک ائدیردی. بئله کی، ۱۸۸۰-۱۸۹۰-جی ایللرده ناشیرین باکیدا و تیغلیسده چیخان " زیبا "، " کشکول "، " کاسپی "، "

گرگین علمی فعالیتله مشغول اولان حسن بی زردابی حدیدندن آرتیق ایشله ییب اؤزونو یوردوغو اوچون ایفلیج خسته لیگینه توتولدو و ۱۹۰۷-جی ایل نوایبر آبی نین ۲۸-ده وفات ائتدی. او، ۱۹۰۷-جی ایلده کؤهنه بی بی هئیت مسجدی نین یاخینلیغیندا دفن اولونسا دا، ۱۹۳۷-جی ایلده همین اراضی داغیدیلب. مرحومون سوموکلری بیر-نچه ایل ائوده عایله سی

نوویئی اوبوزرئیئی " و س. قزئتلرده آذربایجان و روس دیلرینده چوخلو علمی-کوتلوی مقاله لری نشر اولونموشدور.

حیاتى نین سون ایللرینده زردابی باکی شهر دumasیندا معاریف شؤعه سینده رسمی وظیفه ده چالیشاراق باکی و اطراف کندلرده کی مکتبلره باشچیلیق ائدیردی. ۱۹۰۶-جی ایلده باکیدا کئچیریلن

نین یانیندا قالیب. نهایت، حسن بی زردابی نین ۵۰ ایلیک یوبلئی قئید اولونارکن اونون سوموکلری فخری خیاباندا دفن اولوندو.

آذربایجان موعلملری نین بیرینجی قورولتاییندا فعال نوماینده لردن بیرى ده قوجامان معاریف خادیمی، گؤرکملی موتفککیر زردابی اولموشدور.

نباتی چاغی آذربایجان ادبیاتی

دکتر حسین محمد زاده صدیق دوزگون

«لعلی ایروانی»، «فقیر اردوبادی» و «سید عظیم شیروانی» اونون شعرینین پرستش کارلاری و تعقیب ائدیجیلرینه چئوریلیمیشدیر.

آشاغیدا نباتی نین یاشادیغی چاغدا یاشایان و یازیب یارادان و نباتی ایله آز- چوخ علاقهده اولان شاعیرلرین آدلارین چکیب، قیساجا یارادیجیلیقلارینا نظر سالیریق:

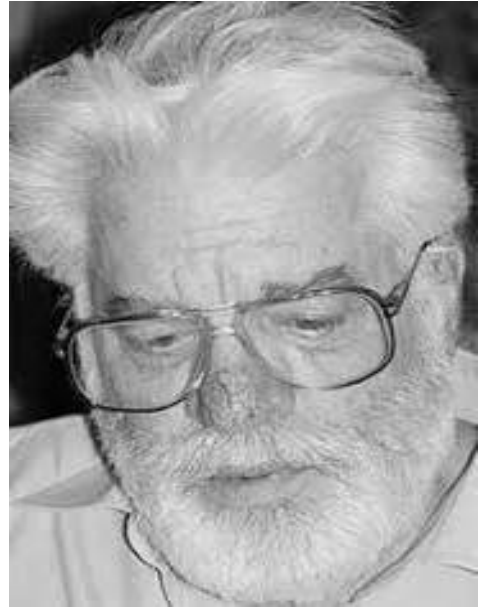
۱- عندلیب قاراجاداغی^۱

«عندلیب قاراداغی» نین یاشاییشی حاققیندا هئچ بیر سند و قئید بیزه معلوم دگیلدير. یالنیز لیلی و مجنون مثنویسینده اؤزو حاققیندا دانیشارکن، دئییرکی اصلی /هر شهریندندیر و گنجلیگینده /یروان شهرینده سردار «حسین قلی خان» سارایینا گئتمیش و اورادا میرزه لیک ایشی ایله مشغول اولموشدور. اونون نباتی سایاق شعرلری چوخدور. او جمله دن آشاغیداکی بئشلیک:

گۆردوم /هرده بیر گول رعنا، عجب! عجب!
جلاد و جانستان و دل آرا، عجب! عجب!
اولموش نشان حوسن، هویدا، عجب! عجب!
سالمیش جهان شورش و غوغا، عجب! عجب!
وه! وه! نه خوش ایمیش بوت زیبا، عجب! عجب!

اول بی وفا قیلیر نه قیامت قیامت،
هر باخیش ایله محو اندیر اهل سلامتی،
باللهی اوزونون یئنه وار چوخ علامتی،
هر دل شکسته کیم گؤروب اول سرو قامتی.
فریاد چکدی، سؤیله دی: به! به! عجب! عجب!

پژمرده قیلدی صرصر غم نوباهاریمی،

نادر شاهین اؤلوموندن مشروطیتین غلبه سینه قدهر، آذربایجان ادبیات تاریخینی ایکی اساس و فرقلی دؤورلره بؤله بیلرک. ایلك دؤور خانلیقلار دؤورو و ایران- روس ساواشلارین نین ترکمانچای معاهده سی ایله سونا چاتماسی دؤور و ایکینجی دؤور، همین تاریخدن «ستارخان»-ین تهرانی فتح ائتمه سینه قدهرکی دؤور. بیرینجی دؤورون آن قاباریق سیماسی ملاه پناه واقف و ایکینجی دؤورون آن تأثیر اندیجی، آدلیم و اؤنده گؤدن شاعیری سید ابوالقاسم نباتی دیر.

بو دؤورون بؤیوک شاعیرلر و ادیب لری نین هامیسی دئمک اولارکی اونون یارادیجیلیق تأثیری آلتیندا قالمیشلار. «عندلیب قراجه داغی»، «خرم کوردشتی»، «ذکری اردبیلی»، «راجی تبریزی»، «شکوهی مراغه ای»، «محمد علی هیدجی»، «حمزه نگاری قاراباغی»، «محمد باقر خلخالی»،

۱۷- جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتالوگیا سی، باکی، ۱۹۸۱، ص ۴۳.

«عندلیب قاراجاداغی»، نباتی دن قاباق دونیادان
 کؤچموشدور. اونون ایجاد ائتدیگی «حیدری» نوع
 شعرلر، گؤزل جیناسلار ایله دولودور:
 صانع قدرتن سیاه ساچلارین،
 عارضینده نه زندانا دوشوبدور.
 بیرسی حبشیدیر، بیرسی هیندو،
 بد عملر خوش مکانا دوشوبدور.
 عزیزیم نه مکانی، دهقانین نم اکانی،
 عشقی نین آوارهسی، نه یئری، نه مکانی.
 عاشیق ایله اولدن، یندیگی نمک هانی؟

ایام هیجر الیمدن آلیب اختیاریمی،
 کسدی فراق رشتهی صبر و قراریمی،
 بی دردلر، ائشیتدی منیم آه و زاریمی،
 طعن ایله قیلیدلار نه تماشای، عجب! عجب!

ای عندلیب! گولشن هیجران و درد و غم،
 جؤور بلا کشیدهی دؤوران و بخت کم!
 گؤز یاشینی گولاب کیمی تۆکمه دم به دم،
 مشکل گشا امیر عرب، خسرو عجم،
 حل ائیله سین بو مشکلی مولا، عجب! عجب!

نباتی نین همین وزن و همین قافیه و ردیف ایله
 گؤزل بیر بئشلیگی بیزه معلومدور.^۲

«عندلیب قاراداغی» عاشیق شعرى طور ماسیندادا
 چوخ اثرلر یاراتمیشدیر و شیرین و اویناق شفاهی
 ادبیات سؤزجوکلرینی، نباتی سایاق دیلینده
 ایشلتمیشدیر:

دولانیم باشینا، اولوم قوربانین،
 آلا گؤزلو یاریم! ایندی ده- دانیش!
 بالله! سنه قوربان اولماقدان سواى،
 یوخدور اؤزگه کاریم، ایندی ده- دانیش!

 پرتو جمالین اولدو منور، تعجب ائیلرم، الله اکبر!
 مئهر روخساریندان خورشید انور،
 بیر ذره دیر آسیمانا دوشوبدور.
 عزیزیم آسیمانا، زولف اوستن آسما یانا.
 وئرمز فلک حریفی، شاه جنت عاصی مانا.
 حسرتیندن فغانیم، چولقاشیب آسیمانا.
 «عندلیب» ایله نباتی نین مطلق گؤروشمه لری و
 دئییشمه لری اولموشدور. بو فرضیه، اؤزل بیر
 آراشدیرما موضوعو اولایلیر.

۲- نصرت اردبیلی^۳

«سید عظیم شیروانی» اؤز تذکره سینده اونون
 حاققیندا یازیر: «قطب العرفا . . . مولانا نصرتهلى شاه
 / اردبیلی مشاهیر عرفاندیر و اعظم وزرادن. تولد
 شریفلى ۱۲۲۵- نجى سنه ده دارالارشاد اردبیلده
 واقع اولان . . . و کتاب مثنویسی دارالارشاد اردبیلده
 اولدوغوم زامانلار نظر حقیره یئتدی. گومانیم
 بودورکی، نه ملای رومی و نه ملا احمد نراقی اول
 مطالیده عالی مضمون و شیرین کلام دئمه میشلر.
 حیف کی او جنابین عؤمرلری وفا ائتمه ییب، همان
 کتاب ناتمام قالمیشدیر.

۱۹- سید عظیم شیروانی، اثرلری، باکی، ج ۲، تذکره، ص ۱۹۸.

و ملّا نباتی اوشتوبونلو و عاجز خلخالی و ذکری
 اردبیلی... او بزرگوارین شاگردلریندندیر.
 و تاریخ هجری نین ۱۲۶۷ سنه سینده دارالسلطنه
 تهراندا وفات ائدیبدیر. و بو غزل تورکی او
 بزرگوارندیرکی شاگردی عاجیزین غزلی نین
 مقابلینده ایراداً و تنبّه بویورموشلار. تبرکاً ثبت
 اولونور:

شوکر الله! کی کؤنول اولدو تجلی دلیسی،
 یئنه اوز قویدو بیابانا بو لیلا دلیسی.
 غل و قلاده و زنجیره مگر بند اولور،
 بیر کؤنول کیم اولا بیر زولف چلیپا دلیسی.
 یا مگر نرگس بستانا سالیر طرف نظر،
 بیر کؤنول کیم اولا بیر گؤزلری شهلا دلیسی؟
 عشقین آدابی فرهاد ایله مجنون نه بیلیر،
 بیرسی داغ آیی سیدیر، بیرسی صحرا دلیسی!
 داغ ایله باغ، گؤزوم! عاشیق ایچون یکساندیر،
 هره بیر یانا گئدیر واحد و یکتا دلیسی.
 عاغلا گل، واعظ و زاهد سؤزونه توتماقولا،
 بیرسی دونیا دلیسی دیر بیرسی عقبا دلیسی.
 عاجز آثار ره عشقه قدم باسمادی، حیف!
 بو سؤزو خبط خیال ائندی او سئودا دلیسی.

۳- میر حمزه نگاری

حکیم سید ابوالقاسم نباتی نین چاغداشلاریندان
 اولان «میر حمزه نگاری»، هر شاعیردن داها چوخ
 اونون تأثیری آلتیندا ایدی و اونو اؤزونه اوستاد
 سئچمیش و شعرلرینده اونون شیوه سینی دوام
 ائدیردی. مثال ایچون، نباتی نین:
 گئت دولانگیلن، خامسن هنوز،
 پخته اولماغا چوخ سفر گرک.
 مطلعلی چارپاراسینا، گؤزل نظیره یازمیشدیر:
 درد و محنتین، ای صنم، صنم!
 عشق ایله چکن بیر منم، منم.
 عار و وارینی راه مئهرده،

تار و مار ائدن، بیر منم، منم.
 * * *
 چکمیشم جفا، ائيله بیر وفا،
 سن ده العطاء، جان سنه فدا،
 راه مئهرده زار و بی نوا،
 تارک الوطن بیر منم، منم.
 * * *

یار نازنین، حوسنی بی قرین،
 شاهراهدا انتظار کش،
 غم چکیب همین ائيله یین بینا،
 خانه ی حزن بیر منم، منم.
 * * *

ائيله گیل خیطاب، وئرمه گیل عذاب،
 اوزدن آل نیقاب ائيله گیل ثواب،
 تخم مئهرینی رشک آفتاب،/ سینه یه اکن بیر منم،
 منم.

«شیخ سید حمزه نگاری» قاراباغ ولایتی نین علم و
 ادب مرکزینده بؤیوموش، یاشامیش و اورادا طریقت
 باشچیلیغینا چاتمیشدیر. اونون دیوانی دفعه لر داش
 باسما اصولی ایله چاپ اولوبدور. غزللری چوخ اویناق
 و شورانگیزدیر و مریدلری طرفیندن عارفانه
 توپلانتیلاردا سماع ایله اجرا اولونارمیش:

الحمد لله! فیکریمدیر الله،
 فیکریمدیر الله، الحمد لله!
 کؤنلومده والله دیدار دلخواه،
 دیدار دلخواه، کؤنلومده و الله!
 ذکریمدیر الله هر بیر محله،
 هر بیر محله ذکریمدیر الله!
 استغفر الله! بی راهلیقدان،
 بیراهلیقدان استغفر الله!
 کئچمزم بالله بزم سماعدان،
 بزم سماعدان کئچمزم بالله!
 وردیمدیر الله سید نگاری،
 سید نگاری وردیمدیر الله!

«سید حمزه نگاری»، نباتی نین بیر چوخ مستزادلارینادا نظیره یازمیشدیر او، نباتی نین اؤلوموندن (۱۲۶۲ هـ) سونرا، اون ایل داها یاشامیشدیر و عشق حاققیندا اونون سؤزلرینی دفعه لر تکرار ائتمیشدیر:

آنلاگیل عشق نه دیر، دینله نه معنادیر بو،
 باده ی لوطف خدا، بخشش مولادیر بو.
 ایچه لیم شام و سحر ایچره ولاکین بی جام،
 جامه حاجتمی اولور؟ باده ی معنادیر بو!
 حرف سیز عاشق شئیدالارا تسلیم ائیله،
 درس اسراری نه خوس درس دل آرادیر بو!
 مخفی دیر عشق، خفیاتی هویدا ائیلر،
 سؤیلرم بؤیله دلی، گور نه معمادیر بو.
 قاصید ای میر نگاری گورونور خنده زنان،
 واری بیر خئیر خبر، عالمه بُشرا دیر بو.

۴- فقیر اردوبادی

«حاج آقا ابن محمد فقیر اردوبادی» هیجری ۱۲۵۲- نجی ایلده اردوباد شهرینده دونیا یا گلمیشدیر. آتاسی نین تجارت ایشی ایله مشغول اولدوغو ایچون، اوشاقلیق و گنجلیگینی تبریزده کئچیرمیشدیر و اورادا تحصیل آلمیشدیر. اونون دیوانیندان قالان یگانه ألیازما گلشن عرفان آدلانیر. بو ألیازمانی دوستو «محمد تقی صدقی» حاضیرلامیش و فقیرین اوغلو «محمد سعید اردوبادی» طرفیندن، ألیازما «محمد آقا سلطان زاده» یه وئریلمیشدیر. او ایسه، اثرین سئچیلیمیش شعرلرینی ۱۹۸۹ - نجو ایلده آغلار قلم الیمده عنوانی ایله چاپ ائتدیرمیشدیر.^۴ او انجمن شعرا آدلی بیر محفیل آچمیش و اونا رهبرلیک ائدیرمیش.

ای سرور دل خونین، فرح قلب ملال!
 ای مه برج شرف، شمسه ی ایوان جلال!
 بوته ی گلبن توحید، گول باغ نبی،
 گولشن سبز سیادنده ایا تازه نهال!
 یئتیریر مخلص دیرینه جنابوزا سلام،
 بعد آؤز یالانی ائیلر سیزه تقریر مقال
 کی: بو هیجران اودونا عاشق دل سوخته نی،
 نولا بیر دم انده سیز لوطف له مهمان وصال؟
 مصر غوریتده بوگون یوسف ثانی سن اگر،
 پیر کنعانی دا یاد ائیله عزیزیم، مه و سال.
 ایسته ییب کی بیله سیز حالیمی هر آیدان بیر،
 چرخ اگیب قدیمی سن سیز ائله ییب مثل هلال.
 ایل اولور ائیلمه میشدیر بیزی طغرا ایله باد،
 اوخویوب شؤوق وصالیز دیلیمی ائیله دی لال.
 قلم آلدیم اله تا قصه ی هیجرانی یازام،
 دیل چکیب ناله کدوتک کی ده بیر باد شمال.
 دیل قوشون بیرجه کدو ایچره سالیب گؤندر دیم،
 من رضایام اونا اود وور گیلن یا، سویاسال!
 یاخشی تحریر قیلاردیم غم هیجرانی، ولی،
 قیلیب آشفته منیم حالیمی زولف و خط و خال!
 قالما ییب تندن اثر ذره جه جز حلقه ی میم،
 بیر نیشان یوخدو قدیمدن کی، مگر حلقه ی دال.
 فلکین سازشی یوخ بو دل زاریمله منیم،

۲۱- همان، ص ۹.

۲۰- فقیر اردوبادی، آغلار قلم الیمده، باکی، ۱۹۸۹.

آچماييب شاهد مطلب منه عالمده جمال.
مدتی زولغه وئریب دل، کئچیریب عمر دراز،
گه کئچر وصل ایله، گه هیجر ایله، گه فیکر و
خیال.

گر گئدم گولشنه سن سیز، منه گولخن اولو باغ،
گه ایچم باده فراغیندا اولور غئیر حلال.
شب هیجران غمینی بسدی فقیر! ائله بس،
تا شب قدری ایله روز وصال اولسا وصال.
مختصر یاخشیدی سؤز، خامه‌نی الدن یئره قوی،
اوردوبادی دگیسن، وئرمه بو حد خرجه کمال.
ریزه کرمانا توتوب بار ائله ییب گؤندرمه،
چشمه‌ی خضره نه لاییق تۆکه‌سن آب زلال؟
یوخ ولی عئیب، نباتی آلیر عالمده نبات،
بیلیر البته غزل اهلی، بلی، قدر غزال! ۶
«فقیر اردوبادی» نباتی‌نین بیر چوخ اثرلرینی ده
استقبال ائتمیشدیر. میثال ایچون نباتی دئییر:
ای گؤزوم! یاتماداهی، گل داهی بیدار اول، اول!
خواب غفلتدن اوین، بیر گئجه هشیار اول، اول!
و «فقیر اردوبادی» دئییر:

گئتمه چوخ خوابه، گؤزوم! بیر دفعه بیدار اول، اول،
ایچمه غفلت مئینی، دهرده هشیار اول، اول!

۵- شاه نگار خانیم رنجور

«شاه نگار خانیم» بنت کاظم، اؤز ولایتی قازاخ
ماحالیندا «ملا خانیم» لقبی ایله مشهور ایمیش و
«فریدون کؤچرلی» دئمیشکن: «چوخ مؤمنه و عابده،
عصمتلی و حیالی بیر عورت ایدی، واختی‌نین
چوخونو عیبادتده و ریاضتده کئچیره‌ردی. . .» ۷
اوندان مناجات، تحمیدیه و مرثیه‌لردن علاوه غزلیات
مجموعه‌سی الده‌دیر. بیر چوخ شعرلرینی ده نباتی‌دن
ایلهام آلاق، اونون اثرلرینه نظیره کیمی یازمیشدیر:
نه کوفروم وار، نه ایمانیم،

نه دینیم وار، نه ادیانیم،
قاما شاه غفرانا،
اومید بی‌امانام من.

نه حوسن اهلی کمالیم وار،
نه بیر صاحب جمالیم وار.
نه مولکوم وار، نه مالیم وار،
دئییرلر بیر شبانام من.

نه دیر طالیب، نه دیر مطلوب،
نه دیر راغیب، نه دیر مرغوب.
نه دیر جاذب، نه دیر مجذوب،
نه ظن اولسا، چنانام من.

«شاه نگار خانیم» رنجور، «شیخ سید حمزه
نگاری» نین مریده‌لریندن ایدی و بیر چوخ غزللرینی
اونا خیطاب یازمیشدیر:

ای دریغا! کیم اوشاهین مه جمالین گؤرمه‌دیم،
أوز سوروب درگاهینا، روخسار آلین گؤرمه‌دیم.
اؤتمه‌دیم کویوندا هر شب تا سحر بولبول کیمی،
یئتمه‌دیم مقصودا بیردم، گول وصالین گؤرمه‌دیم.
دست پاکین بوس ائدی، هم هر طرف «هو! هو!»
دئییه

سئیر ائدن سرمست ریندلا بالین گؤرمه‌دیم.
ای دریغا! کیم اوماهین حلقه‌ی عشاقدا،
سئیری چالارکن، وجود بی‌مثالین گؤرمه‌دیم.
ای دریغا! درگهینده عاشق شئیداسی‌نین،
خوب آوازین، داهی شیرین مقالین گؤرمه‌دیم.
عفو قیل، یا رتبا! هر دم دل دیوانه‌می،
جرم و عصیان ایله گؤردوم، یاخشی حالین
گؤرمه‌دیم.

در جهان الحمد لله! خسته‌ی رنجوره‌نی،
مدح شاهیندان سوایی بیر کمالین گؤرمه‌دیم.

۲۲- همان، ص ۱۳۹.

۲۳- آذربایجان ادبیاتی، ج ۱، ص ۳۴۹.

۶- میرزا مهدی شکوهی

«میرزا مهدی شکوهی» ماراڭایی «عندلیب قاراداغی» و سید ابوالقاسم نباتی دن سونرا، او دؤورده عموم خلق شعرى طرزینده یازان ان گوجلو شاعیردیر. او، قوشمانین اون هجالی شکلینی و تجنیسین داها ساده نوعلارینی یاراتماقلا برابر، رسمی مکتوب شعریمیزین بعضی اؤزلیکلرینی قوشما شعرینه کئچیرمیشدیر. میثال ایچون نباتی نین «گلسین، گلمه سین» مشهور قوشماسینا بنزەتمەده دئییر:

بیر دئین یوخدور او مه جمالا،

عاشق نالان گلسین، گلمه سین؟

حسرتی چوخدور بزم وصالا،

بو دیده گریان گلسین، گلمه سین؟

او، ۱۲۴۵ هـ . ایلینده آنادان اولموشدور. آتاسی آیناسالیق ائده رمیش. او، گنجلیگینده «ناشی» تخلص ائدردی. عؤمرونون بیر چوخ ایللرینی ماراڭادا کئچیرن شاعیر، تورکیه، عربستان و اورتا آسیانی گزدیکدن سونرا، یاشامی نین سون ایللرینی تهراندا کئچیردیکدن سونرا، تکرار ماراڭایا قایتمیش و ۱۳۱۵ هـ . ایلینده اورادا وفات ائتمیشدیر. اونون اثرلر کُلیاتینی ایلک دفعه اوغلو «میرزا حسن شکوهی» ۱۳۲۱ هـ . ایلینده تبریزده نشر ائتمیشدیر.^۸

شکوهی، نباتی کیمی شعرده وزنین اویناقلیق و آهنگدارلیغینا چوخ دقت یئتمیش و هجا وزن نین ان اویناق و شورانگیز بحرلرینی سئچمیشدیر.

۷- عاشیق حسین شمکیرلی «آشیق حسین

شمکیرلی» ده نباتی نین دوغولدوغو ایل (۱۲۱۵ هـ .) دونیا گلمیش و ۸۰ ایله یاخین یاشامیشدیر.

اونون نباتی سایاڭی عارفانه طنزلری واردیر. نباتی نین فارسجا یازدیڭی «هله لنگ لنگ لنگم»^۹ شعرینه نظیره اولاراق، دئییر:

لوطویام بامبولویام، طالب بنگم سنه نه!

چوخ گولوب، چوخ دانیشان، چوخدا جفنگم، سنه نه!

آتارام دوشمن ایچون توپ و توفنگم، سنه نه!

درد و غم بارکشی ام، کؤهنه پشنگم، سنه نه!

و یا:

. . . شمکیرلی عاشیق حسینم، من بورادا یئر ائیله دیم

اورمو، سالماس، ماراڭانی، اصفهانی زار ائیله دیم!

گزدیم چچنی، کرکزی، نه قورخدوم، نه عار ائیله دیم،

دمیرقای دیربند، قوبا، گورجوستانی خوار ائیله دیم.

تولکوسن سن، گئریده دور، شیر و پلنگم، سنه نه!

۸- ابوالحسن راجی

«ابوالحسن راجی»، نباتی ایله بیر زاماندا یاشامیشدیر، نباتی نین اؤلوموندن اؤچ ایل سونرا، مکه دن قاییدارکن، دریادا غرق اولموشدور. اونون:

منیم دیلیمجه، صبا! سؤیله یارا تئز گلسین،/ دوشوب آیاغینا عرض ائت دوباره: تئز گلسین!

و یا:

مندن صبا دة اول گوله قوربانینام سنین،/ رحم ائتگیلن بو بولبوله، قوربانینام سنین.

مطلعلی غزللری، نباتی نین:

صبا، مندن سؤیله او گول عذارا،/ بولبول گولوستانا گلسین گلمه سین.

مطلعلی قوشماسینا نظیره کیمی یازیلیمیشدیر.

راجی نین بیر چوخ تجنیسلری، نباتی سایاڭی دیر.

۲۵- دیوان فارسی نباتی، ص ۴۵.

۲۴- کلیات میرزا مهدی شکوهی، تبریز، ۱۳۲۱ هـ . (داش یاسماسی).

هابئله اونون «حضرت علی» (ع) حاققیندا یازدیغی
اوزون قصیدهسی، نباتی نین قصیده لرینی یادا سالیر:
یغری وار اولماسا زولف سیه بو سرو قامتده، بو سؤز
مشهور عالمدیر، گنجه اولماز قیامتده.

۹- عاشیق علسگر

«عاشیق علسگر»، آذربایجان عاشیق شعرینی نین ان
اوجا قله لرینی فتح ائدن بیر شاعیردیر. نباتی
کیچیک یاشلاریندا ایکن، او دنیا گلمیشدیر.
او، نباتی سایاغی تجنیسلر چوخ یازمیشدیر:
کؤنول سن کی دوشدون عشقین بحرینه،
نارین چالخان، نارین سیلکین، نارین اوز!
دوست سنی باغینا باغبان ائیل
آلماسین در، گولون ایله، نارین اوز!
* * *

تیکدیرمیسن قصر، ایوان، اودا سن،/ او سئودیکین، او
گؤزلین، اودا، سن!
قیاباخدین، منی سالدین اودا سن،/ انصاف ائیل، گل
کؤنلومون نارین اوز!
* * *

گل سینیق کؤنلومو ساری، دور گئدک،
ترلانسان، آولتما ساری، دور گئدک!
علسکرم! بیزه ساری دور گئدک،
بیر دردیمی ائیله ییبسن نارین، اوز!

۱۰- سید عظیم شیروانی

«سید عظیم شیروانی»، نباتی ایله بیر چاغدا یاشایان
عارف شاعیردیر. نباتی آشاغی- یوخاری ۲۰ یاش
سید عظیم دن بؤیوک اولموش و ۱۲ ایل اوندان قاباق
اؤلموشدور. بو ایکی عارف شاعیرین شعرلری
آراسیندا بیر چوخ بنزریک لر واردیر.

میثال ایچون نباتی نین بورادا تقدیم ائتدیگیمیز
بیرینجی مخمسی نین اؤلچو و اوياقی ایله، سید
عظیم دیوانیندا بیر نئچه غزله راست گلمک اولور. او
جمله دن آشاغیداکی مطلعلی غزللر:

نئجه همتای توتوم هر بوت زیبایا سنی،
وئرمرم تانری بیلیر جمله بو دونیایا سنی! ۱۰
* * *

یئنه بیر نامه ایله یادا سالیب یارمنی،
بخت هاندان بو ایشه گؤردو سزاوار منی. ۱۱
* * *

چکمه، ای دوست! بوگون دامن صحرایا منی،
یوخدور اول ماه، پارما بو تماشایا منی! ۱۲
* * *

سانما گولدر گتیرن صحن گولوستانا منی،
گوله سن سیز نظر ائتسم گتیرر جانا منی. ۱۳
* * *

اؤلدورور گرچه، کؤنول! حسرت پاپوس سنی،
وار اومیدیم کی فلک ائتمیه مایوس سنی! ۱۴
* * *

۱۱- حکیم هیدجی^{۱۵}

«حکیم ملا محمدعلی هیدجی» ۱۲۷۰ هـ. ایلینده
زنگان شهرینی ۷۰ کیلومتریگینده قرار تاپان
«هیدج» ده دونیایا گلمیش، قزوین و نجف
حوزه لرینده درس اوخوموش و تهران دا یئرلشمیش،
۱۳۴۶ هـ. ایلینده وفات ائتمیشدیر. او، فیلسوف
شاعیر کیمی نباتی چاغی آذربایجان ادبیاتی
تاریخینه داخیل اولور. مکمل تورکجه دیوانی،
دانشنامه عنوانلی عرفانی منظومه سی و فارسجا
یازدیغی دیوان، شرح منظومه و رساله ی دخانیه
آدلی اثرلری واردیر.

او «شیخ شهاب الدین سهروردی» نین عربجه
شعرلرینی ده تضمین ائتمیشدیر. او جمله دن:
منم غم دوشگونو غربت دوچاری،

۲۶- سید عظیم شیروانی، دیوان، باکی، ج ۱، ص ۵۷۴.

۲۷- همان، ص ۵۸۰

۲۸- همان، ص ۵۹۵

۲۹- همان، ص ۶۰۹

۳۰- همان، ص ۶۴۰

۳۱- ح. م. صدیق، حکیم هیدجی و آذربایجان فیلسوفلاری، زنگان، ۱۳۸۲،
(حکیم هیدجی کنگره سی مناسبتی ایله نشر اولموشدور).

مهارتلی ادیب و شاعیر اولموش، تورکجه، عربجه و بعضاً فارسجا شعرلر یازمیشدیر. اونون:

ها علی بَشَرْ کَیْفَ بَشَرٍ، رَبِّهْ فِیهْ تَجَلّٰی وَ ظَهَرٌ.^{۱۷}

مطلعلی راتیه قصیده‌سی دیلر ازی‌دی.

«ملا مهرعلی فدوی»نین آشاغیداکی مطلعلی قصیده‌سی:

یوخ گوله عشقی بولبولون، عشق بودور کی منده وار،

گولده نه حوسن ای پری! حوسن بودور کی سنده وار.^{۱۸}

ایله نباتی نین:

مئیده نه لوطف ای پری! نشئه اودور کی سنده وار،

آب حیات لذتی لبلرینی امده وار.

مطلعلی قصیده‌سینی مقایسه ائده بیلریک. «ملا

مهرعلی»نین خلق ایچینده چوخ معروف بیر غزلی ده

واردیر:

درس عشق اوخومویان زاد اولماز،

اولسا مفتی آدی بیر آد اولماز!

... عاشق اولدون فدوی عقلی بوراخ،

بیر عروسه ایکی داماد اولماز!

۱۳- ذکر اردبیلی^{۱۹}

آذربایجان عرفان و مدنیت مرکزی اردبیل شهرینده

دویشایان ذکر ۱۲۰۵ هـ . ایلینده دونیا

گلمیشدیر. او، نباتی ایله بیرلیکده «نصرت اردبیلی»

یانیندا شاگردلیک ائتمیش و اونا مرید اولموشلار.

او، شعر دونیاسیندا عرفان جارچیسی دیر:

هوای عشق ایله دولدور کؤنول جانانه سین، یارب!

غم عشق ایله تعمیر ائت بو غم ویرانه سین، یارب!

۳۳- همین قصیده‌نی «هریسی» آدلی چاغداش شاعیرلریمیزدن

بیریسی تضمین و ترجمه ائتمیشدیر. بو تضمین بئله باشلاییر:

تانری نین قدرتی اشیاءدا گزر، / آپارار پی بو سؤزه اهل نظر.

لفظه صورت معنای گؤرر، / ها علی بَشَرْ کَیْفَ بَشَرِ.

۳۴- بو قصیده‌نی «فرهاد میرزا» زنبیل آدلی اثرینه داخل ائتمیشدیر.

۳۵- دکتر جابر عناصری اردبیلی، منتخبی از غزلیات ذکر اردبیلی، تهران، ۱۳۸۲.

پوزولموش گولشنی، سولموش باهاری.

کؤنول آغلار گنده یدیم کنده ساری،

آقول الجارتی و الدّمع جاری.

ولی عزم الرّحیل الی الدّیاری.

او، اؤز غزلرینده، عرفانی معنالاری تورکجه یازارکن،

نباتی دن ایلهام آلمیشدیر. باشندان باشا دیوانیندا

نباتی حال و هواسی دویولور:

قیلیدی منی تازه دن بیر گؤزو شهلا دلی،

بولبول شئیدا کیمی بیر گول حمرا دلی.

مذهبی آتدیم خدا، اولدوم عجب بوت پرست،

ائیلهدی من کافری بیر بوت زیبا دلی.

قیس عبث اولمادی چؤلرین آواره‌سی،

قیلیدی او بیچاره‌نی عشوه‌ی لیلا دلی.

اونون آشاغیداکی غزلی، نباتی نین دوشونجه‌سی ایله

قوشا گلن بیر مضموندا یازلمیشدیر:

دانیشما زاهد اگر سؤز ائشیتمه‌دیم سنه نه،

من اؤز خداما گناه ائتدیم ائتمه‌دیم سنه نه!

نچون منی سؤیوره‌ن گئتمیشم کلیسایا،

دگیلیدی کعبه نصیبیم ده گئتمه‌دیم، سنه نه!

دئدیم من ائیلهم رم التفات دونیایا،

یئریتدیم اؤز سؤزومو یا یئریتمه‌دیم، / سنه نه؟

منه اگر دئدیملر گل قیلاق دالیندا ناماز،

باخیب صلاحیما بو امره بیتمه‌دیم، سنه نه؟

۱۲- ملا مهرعلی فدوی^{۱۶}

«ملا مهرعلی فدوی» ۱۱۸۲ هـ . ایلینده زنوز

کندینده دونیا یا گلمیش، خوی، تبریز، مشهد،

اصفهان، نجف شهرلرینده درس اوخوموش و تبریزده

یئرلشمیشدیر. ۸۰ یاشیندا ۱۲۶۲ هـ . ایلینده

تبریزده وفات ائدن «ملا مهرعلی» تقوالی مجتهد

۳۲- محمد کمالی وحدت، دیوان و شرح حال ملا مهرعلی، تبریز، ۱۳۸۳.

اونون بیر چوخ شعرلری نباتی سایاگی یازلمیشدیر:
 آب و آتش، خاک و بادام، بيلميرم آيا نهيم؟
 آنلارام الحق کی محو طلعت جانانهيم!
 کافر و گبر و يهود و اثرمنی بيردير منه،
 دين و مذهب بيلميرم من عاشق ديوانهيم!
 عالمين قصر زراندوزندان اوميد اوموشام،
 من خرابات اهليم، فطرتده ويران خانهيم.
 و یا:

پير مئخانه کی سرگرم شراب ائتدی منی،
 ائوی آباد، عجب خانه خراب ائتدی منی!^{۲۰}

۱۴- کمینه خانم

۶۰ ایله یاخین عؤمر ائدن «فاطمه خانیم کمینه»،
 نباتی ایله بیر چاغدا یاشایان اوجونجو شاعره
 محترمه^{۲۱} دیر. اونون آدی، تذکره‌لرده چوخ احتراملا
 ذکر اولونور. اونون دولغون مضمونلو دیوانی الده‌دیر.
 غزل‌لرینده و قوشمالاریندا، نباتی‌یه نظر سالماسی
 آیدیندیر. ایکی دیوانین مقایسه‌سینده بیر چوخ
 هماهنگ بییتلر تاپماق اولار.

نباتی دئییر:

مرحبا، نام خدا، قدرت یزدانا باخین
 دئییه‌سن مصره بوگون یوسف کنعان گلدی.
 کمینه ایسه دئییر:

گؤره‌لی دل، سر زولفونو، کؤنول بند اولدو
 مصرده یوسف کنعان نئجه زندانا دوشوب.
 نباتی:

نیسبت سنه ای شوخ، زولیاخ اول بيلمز
 بو عیشوده بو غمزده لایلا اول بيلمز.

بس کی منی گؤرجک، منه وحشی کیمی باخدین
 ایندی داهی مجنون منه همتا اول بيلمز.
 کمینه:

البته دل شادا دگیل کیمسه قرینه،

همتا اول بيلمز اونا بیچاره کمینه.

۱۵- عاشیق پری

«عاشیق پری» نباتی ایله چاغداش اولان آدلیم بیر
 عاشیق‌دیر. او، نباتی‌نین دوغولدوغو ایل (۱۲۱۵ هـ.)
 دونیا یا گلمیشدیر. او، عصری‌نین ان تانینمیش
 عاشیق و شاعیرلریندن اولموش، روان طبعی، حاضیر
 جوابلیغی و اغیللیلیغی ایله شؤهرت قازانمیشدیر.
 ادبی انجمن و ائل توپلاریندا فعال اشتراک ائدن
 عاشیق پری‌دن کیچکیک بیر دیوان الیمیزده‌دیر. بو
 دیواندا، «ملا پناه واقف»، «جعفرخان نوا»، «میرزا
 جان مدد» و باشقا شاعیرلرین شعرلرینه نظیره‌لره
 راست گلیریک. او، سید ابوالقاسم نباتی‌یه‌ده چوخ
 حؤرمّت بسله‌ین بیر شاعیر ایمیش.

نباتی‌نین:

صبا مندن سؤیله او گول غدارا
 بولبول گولوستانا گل‌سین، گل‌مه‌سین؟
 مطلعلی قوشماسینا جواب اولاراق دئییر:
 مرشد کامیلدن درسیمی آلدیم
 جان گؤتوروب بو مئیدانا گل‌میشم.

بولبول آبادانا، بايقوش وئراندا
 عندلیبیم، گولوستانا گل‌میشم.

۱۶- محمد باقر خلخالی

«محمد باقر» ولد آخوند «ملاحیدر بن آخوند ملا
 احمد» ۱۲۵۰ هـ. ایلینده خلخال بؤلگه‌سی‌نین
 شئیخدر آباد کندی‌نده دوغولموش، سونرا عائله‌سی
 ایله برابر قارابولاق کندی‌نه کؤچموشدور. گنجلیگینده
 معدن الاسرار مؤلفی «ملاعلی زنجانی» یانیندا درس
 اوخوموش، سونرالار اؤزو دوشونجه صاحیبی بؤیوک
 عالیم اولموشدور.^{۲۲} اوندان غزل‌لر دیوانی و
 تولکوناغیلی یا ثعلبیه عنوانلی ۱۵۰۰ بیئتلیک
 مثنویسی واردیر.

۲۸- باخ ← ح. م. صدیق. هفت مقاله پیرامون فولکلور و ادبیات مردم
 آذربایجان، دنیای دانش، تهران، ۱۳۵۷، ص ۱۵۱.

۳۶- منتخبی از غزلیات ذکرى اردبیلی، ص ۶۶.
 ۳۷- تعبیر فریدون کؤچرلی نیندیر.

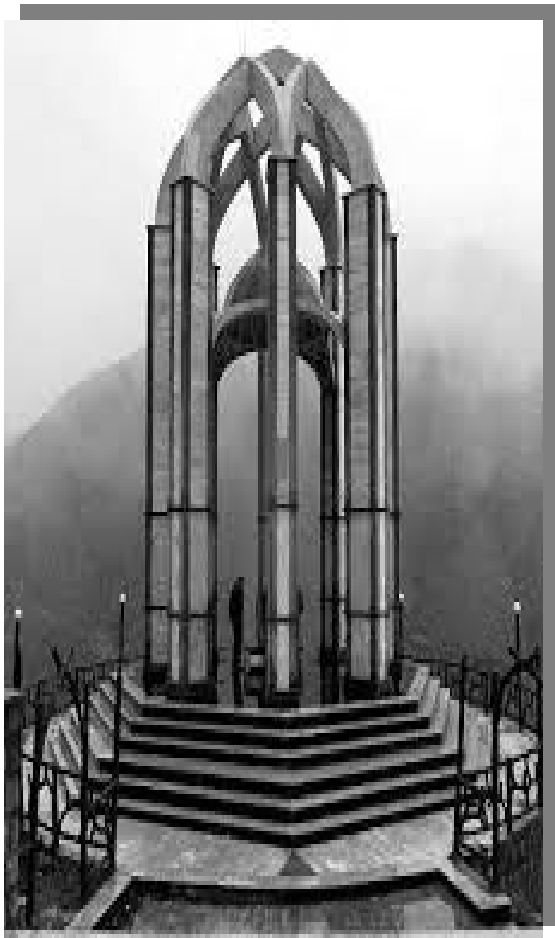
«آخوند ملا محمد باقر خلخالی»، شریعت علملرینده،
 اجتهد مقامینا یئتیشین بیر عالم اولماسینا
 باخمایاراق، غزلرینده عارف بیر شاعیر کیمی ظهور
 ائدیر. اونون، نباتی شعرلری ایله سسله‌شن بیر چوخ
 غزللری واردیر. میثال ایچون:
 دل پئرمردەمی تا مایل جام ائیلە میشم،
 اؤزومو داخیل عنوان عظام ائیلە میشم.
 مکتب عشقده تا مصحف حوسنون گۆردوم،
 سئیر ائدیپ درسیمی بالمره تامام ائیلە میشم.
 خبر آلدیم: «نییه گوللر ییخیلیبدیر بی هوش؟»
 دئدی دلدار: «بو گولشنده خرام ائیلە میشم!»

* * *

دلبره باخ گۆر نجه جانانه دیر،
 آماغا جان عشوه‌سی مردانه دیر!
 قوی دولانیم باشینا پروانه تک،
 عشق اودونا یانماغا پروا نه دیر؟
 من اوقارا گۆزلرینه عاشیقام،
 عشوه‌سی چوخ، شیوه‌سی مستانه دیر.
 لعل لبین شربتینی هوشیار،
 ایچسه دئیر، منی نه‌دی، مینا نه دیر؟
 مسجدیده بۆرکوم آتالار، گیر منم،
 مست یئری گوشه‌ی مئخانه دیر!
 دوش چۆله «باقر» نه عجب یاتمیسان؟
 قوی دئیهلر: «بو گئده دیوانه دیر!»

۱۷- عاجز سراپی

یئتمیش ایکی یاشایان عاجز سراپی، شاعیر و
 خطاط ایدی. اونون قوشمالاری نباتی نین قوشمالاری
 سایاغیندادیر:

افغانستان ده‌گی تور کی مطبوعات نینگ قیسقه‌چه تاریخی

يازوجی: الحاج محمد کاظم امینی

ایش‌گه توشیشی بیلن اوز فعالیت‌نی باشله‌دی. ظاهرشاه حاکمیت‌گه ایریشیشی بیلن میلادی ۱۹۳۳، شمسی هجری ۱۳۱۲ ییل زمان تقاضاسی‌گه اساساً زمانوی عامه اخبارات واسطه‌لری‌نینگ رواج و رونقی اوچون بیر خیل ینگى زمینه‌لر یره‌تیلدی.

مسلط حکومت تیلی بولگج عاموی اخبارات واسطه‌لری اوز ایش و فعالیت‌نی کینگه‌یتیریش دوامی‌ده هجری شمسی ۱۴ نچی عصرنینگ بیرینچی رُبعی‌گه‌چه کابل و نیچه شهرنینگ چيگره‌سی‌گه قمه‌لیب قالگن دولتی مطبوعات، اولکه‌نینگ تورلی ولایت‌لری‌ده، دولتی باسمه‌خانه‌لر قوریلشی بیلن اولکه مقیاسی‌ده رواج تاپه باشله‌دی. لیکن، مطبوعات عموم صورت‌ده شو دورلرده فقط‌گینه دولت سیاست‌نی تبلیغ قیلوچی یگانه واسطه سنه‌لیب، حاکم سیاسی توزوم منفعتی‌گه خدمت قیلر ایدی.

دولت رسمی تشکیلاتی شودورلرده بوتونله‌ی پشتوله‌شيب کیتگن بولسه هم، لیکن پشتو تیلی یانی‌گه دری تیلی مطبوعات‌ده رسمی تیل صفتی‌ده اوزیگه خاص اورین‌گه ایگه ایدی. دیمک، شو دورلرده پشتو تیلی‌نی افغانستان‌نینگ معارف، اداری و نظامی تشکیلاتی‌ده حاکم تیل‌گه ایله‌نتیریش همده اونینگ رُشد و تکامل ایتیشی اوچون دولت رسمی‌لری تمانیدن، بی‌ملال کتته هزینه‌لر خرج ایتیلر ایدی.

لیکن اولکه‌میزده حیات کیچیرووچی باشقه اتنیکی تشکیل‌لر، جمله‌دن تورک- اوزبیک خلقی‌نینگ اوسمیر تیل و ادبیاتی‌نی اونیب- اوستیریش اوچون نه یلغوز قوله‌ی زمینه یره‌تیلمه‌دی، بلکه اوشبو تیل‌نی رسمی اداره‌لر، همده تعلیمی و تحصیلی بیلیم درگاه‌لری‌دن هیده‌ب، تورکی زبان اهالی

افغانستان‌ده مطبوعات تاریخی رسمی صورت‌ده، امیر شیر علی خان حکمدارلیگی پیتی‌ده «شمس النهار» ناملی جریده‌نینگ نشر‌گه ایتیلیشی بیلن باشله‌نسه هم، انه شو دولتی مطبوعات اون تورتنچی شمسی هجری عصرنینگ بیرینچی رُبعی‌نینگ سونگی‌گه‌چه، فقط‌گینه اولکه پایتختی بولگج کابل‌ده خاص بیر نرسه‌گه ایله‌نیب

کیتگن ایدی. شوکی محمود طرزی محرریتی آستیده کابل‌ده اوز ایش و فعالیت‌نی باشله‌گن «سراج الاخبار» ۱۲۹۰ نچی هجری شمسی ییل‌نینگ میزان آیی، اکتوبر ۱۹۱۱ موقوت نشریه‌سی، همده «امان افغان»، (۲۲ حمل ۱۲۹۸ هجری- ۱۲ اپریل ۱۹۱۹) نشریه‌سی هم انه شو وضعیت‌گه ایگه ایدی

بیراق میلادی ۱۹۲۹ نچی، شمسی هجری ۱۳۰۸ نچی ییل، نادرخان قدرت‌گه ایریشیشی بیلن مرکز‌دن آرتیق بعضی بیر ولایت‌لرده هم اوشبو دولتی مطبوعات، کیچیک چاپ ماشین و اوسکینه‌لر

ایشلر تولید صورتده ایزیلیب- یینچیلگن بیر بای فرهنگنی رواج و رونق تاپیب، قیته تیرغیزیش اوچون ییترلی ایمس ایدی.

شو کبی انه شو دورده دولتی سیستم‌لری بیر بولمیش افغانستان و اورته آسیا جمهوریت‌لری جمله‌دن ساویت اوزبیکستانی بیلن مدنی علاقه‌لر قوریلیب، تورک-اوزبیک ضیالی‌لری اوچون تشقی مملکت‌لرده بیلیم آلیش و تحصیل اوچون قولیه زمینه‌سی یره‌تیلدی. هجری ۱۳۵۷ ییلدن باشله‌ب، ۱۳۶۹ نچی ییل‌گه‌قدر، یولدوز جریده‌سی‌دن بولک، اوزبیک تیلی‌ده باشقه بیر رسمی جریده و مجله آچیلگن بولمسه هم، افغانستان مرکزی، کابل‌دن باشله‌ب تورلی شهر و ولایت‌لرده باسیلیب چیقهدیگن دولتی نشریه‌لر ترکیبی‌ده، جمله‌دن فاریاب، جوزجان، بیدار و... روزنامه و جریده، همده ملیت‌های برادر، عرفان، فرهنگ مردم، ژوندون و... مجله‌لری آرقه‌لی اوزبیک تیلی‌ده نشرات بولر ایدی. ۱۳۸۱ ییل افغانستان‌ده طالبان دهشتلی حاکمیتی آغدیریلیب، بیرلشگن ملت‌لر تشکیلاتی تشبثی‌ده ینگنی انتقالی حاکمیت قوریلیشی بیلن ۱۳۸۲ ییل‌ده ینگنی انه یاسا تصویب بولیب چیقدی. انه یاسا‌گه قید ایتیلیب اوتگن ماده‌لر حکمی‌گه اساساً مملکت‌ده سوز و مطبوعات ایرکین‌لیگی تأمین‌لنمیه، اعلان ایتیلدی.

اوشبو سیاست حکم‌لری‌نینگ یاروغلیگی‌ده، مملکت‌ده اونل‌ب و یوزل‌ب عاموی اخبارات واسطه‌لری

اوچون انه تیل‌لری‌ده اوقیش- یازیش قطغان ایتیلدی، شونینگ‌دیک اوزبیک- تورکمن تیل‌لری‌ده بولگن نادر قولیازمه نسخه‌لر، بیتیک تاش‌لر و تاریخی- مدنی یادگارلیک‌لر ظاهرشاه‌نینگ استبدادی سیاستی‌گه اساساً یوقه‌تیله باشله‌دی.

البته شونده‌ی بیر آغیر وضعیت‌ده افغانستان‌ده‌گی تورک- اوزبیک خلقی اوچون، مدنی حیات ساحه‌لری‌ده، جمله‌دن عاموی اخبارات واسطه‌لری بویچه، دولت رسمی‌لری تمانیدن قه‌ی درجه‌ده امکانیت یره‌تیب بیریلیشی اوزیدن اوزی معلوم.

میلادی ۱۹۷۷ نچی شمسی هجری ۱۳۵۷ نچی ییل‌ده ثور آیینینگ حربی کودتاسی‌دن کیین، رسمی صورت‌ده اولکه‌نینگ انه یاسا (اساسی قانونی‌ده، محکوم ملیت‌لر قطاری‌ده، تورک- اوزبیک تیل و ادبیاتی اوچون هم معلوم درجه‌ده، مثبت ادیم‌لر کوتاریلیب و بعضی بیر فرهنگی یوتوق‌لر قول‌گه کیله باشله‌دی. شو وقت‌لرده اوزبیک تیلی‌ده «یولدوز» جریده‌سی مطبوعاتی فعالیت‌گه باشله‌ب، کیین تورکمن تیلی‌ده «گوراش» ناملی جریده هم چاپ زمینه‌سینی تاپدی. شونینگ‌دیک عاموی اخبارات واسطه‌سی بولمیش افغانستان دولتی رادیو- تلویزیونی آرقه‌لی هم، باشقه کیچیک اتنیکی تشکیل‌لر قطاری‌ده تورک- اوزبیک تیلی‌ده هم رادیو آرقه‌لی وقت اجره‌تیلیش‌دن آشه، اولکه‌نینگ معارف و تحصیلی قِسم‌لری‌ده بعضی بیر کوزگه کورینرلی فرهنگی حرکت‌لر یولگه تشله‌ندی، لیکن اوشبو

ایدی. هجری ۱۳۷۹ ییل افغانستان ده دکتور نجیب الله حاکمیتی تونتریلیشی و مجاهدلر حاکمیتی اورنه تییلیشی بیلن، تورلی ولایت و منطقه لر ارتباطی، کابل ده مرکز لشکر کوچ سیز دولت بیلن اوزیلیب، شمالی ولایت لر افغانستان ملی اسلامی جنبشی قولی گه اوتدی.

شو دوردی یولدوز جریده سی نینگ تشکیلاتی مادی قیینچی لیک لر گه دوچ کیلیب، بیر آز مدت فعالیتی توختیپ قالدی و کیین بیر خیل اوزبیک ضیالی لری تشبشی بیلن، ینه ده فعالیت گه باشله ب، حرمتلی نورالله آلتای- اونینگ باش محرری صفتی ده تعیین لندی، یولدوز گسستنری چاپی تخنیک ده کتابچه شکلی ده ایکی یوز تیراژده نشر بولر ایدی و...

قویاش فصلنامه سی: اوشبو فصلنامه نینگ بیرینچی سانی ۱۳۷۱ ییلنی حوت آیی ده فاریاب ولایتی مرکزی بولگچ، میمنه شهریده گی فاریاب ولایتی، امیر علی شیر نوایی فرهنگی انجمنی تمانیدن، حرمتلی سید تاج الدین تاشقین بهایی باش محرریتی و محمد کاظم امینی اهتمامی ده، میمنه شهری نینگ احساس لی فرهنگ سیور کیمسه لری خراجاتی بیلن، بیر مینگ تیراژده فاریاب دولتی باسمه خانه سی ده نشردن چیقه باشله دی. قویاش فصلنامه سی نینگ بیرینچی، اوچینچی و تورتنچی سانی محمد کاظم امینی باش محرریتی آستیده فاریاب دولتی باسمه خانه سی ده گسستنری شکل ده باسیلیب چیقادی و مالی امکانات بولمس لیگی سببلی مطبوعاتی فعالیتی اوز یکونیکه ییتی.

توغری یول: اوشبو مجله بلخ ولایتی، امیر علی شیر نوایی فرهنگی انجمنی نینگ اوزبیک و تورکمن تیل لری ده چیقه دیگن ایکی- اوچ آی لیک علمی- تحقیقی و ادبی مجله سی بولیب، بیرینچی سانی

سنه لمیش رادیو- تلویزیون، جریده، مجله، آی لیک، روزنامه، فصلنامه و موقوت و غیر موقوت نشریه لر مطبوعاتی فعالیت گه باشله دی. بیز اوشبو مقاله آرقلی اخیرگی بیر عصر دوامی ده نشردن چیقیب، فعالیت لری توخته گن، همده نشراتی دوام ایتیپ کیله دیگن چاپی عاموی اخبارات واسطه لرینی بو بیرده سنه ب اوتیب، عزیز اوقو وچی لرنی اولر بیلن تانیشتیریش نیت ده میز.

یولدوز جریده سی: افغانستان ده ۱۳۵۷ ییل ثور آیی نینگ سیاسی اوزگریشی دن کیین مملکت ده گی اوزبیک خلقی نینگ مدنی- تاریخی ده ایلک بولیب، مطبوعاتی حیات گه باشله گن یولدوز جریده سی نینگ بیرینچی سانی، حرمتلی محمد امین اوچقون باش محررلیگی ده ۱۳۵۷ ییل سرطان آیی نینگ (۲۴) کابل ده افغانستان دولتی تشکیلاتی ده ینگدن آچیلگن قوم و قبیله لر وزارتی چوکاتی ده اوز اورگانیک فعالیتی نی باشله دی. هجری ۱۳۵۹ نچی ییل آرخان بیانی یولدوز جریده سی نینگ مدیری بولدی. ۱۳۶۳ ییل نینگ آخر لری ده بو جریده تشکیلاتی بلخ ولایتی گه کوچیریلدی. ۱۳۶۴ ییل دن باشله ب ۱۳۶۹ نچی ییل گه چه حرمتلی عبدالله رویین یولدوز جریده سی نینگ باش محرریتی ده وظیفه بجریب، کتته فرهنگی خدمت لر بجریش گه امکانات تاپدی، انه شو وقت لرده اوشبو جریده نینگ عادی نشراتی یانی ده امیر علی شیر نوایی نینگ (مجالس النفایس، لسان الطیر، نظم الجواهر) و شاه مشرب دیوانی نینگ متنی، اوشبو جریده آرقلی نشر ایتیلدی. شو وقت ده یولدوز (بیش مینگ تیراژ) ده تورتن صفحه لیک اخباری کاغذده چاپ بولیب، مزار شریف دن آرتیق، جوزجان، سرپل، فاریاب، اندخوی، آقچه، قندوز، تخار و سمنگان ده بیر و هوایی دولتی ترانسپورت آرقلی یباریلیب ترقلر

تیراژی بیش یوزته بولیب تورت تیل (اوزبیک، ترکمن، دری و پشتو) تیل لری ده هر ایگی آی ده بیر سان نشر بولر ایدی. چاووش نینگ مالی خرجاتی، پاکستان همده سعودی عربستان ده مهاجر بولگن افغانستان لیک تورکتبار مهاجرلر تمانیدن، یاردم بولر ایدی. اوشبو مجله نینگ بیرینچی و ایگینچی سانی، سعودی عربستان ده گی احساس لی تاجر حاجی کریم نظر فاریابی مادی یاردمی بیلن چاپ بولدی. چاووش مجله سی دن آلتی سان نشر بولیب قریب بیر یریم ییل بدرغه لیک ده اوز حیاتی گه دوام بیردی. کیین ۱۳۷۹ ییل نینگ میزان - عقرب آی لری ده اوزی نینگ بیرینچی و آلتینچی سان لری گه یتگچ، اونینگ مطبوعاتی فعالیتی ایریم مادی قیینچی لیک سبیلی، بوتونله ی توخته ب قالدی.

اولوس: اوشبو ایگی هفته لیک (بیر آی ده ایگی مرته نشر بوله دیگن) جریده نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۱ ییل نینگ دلو آی ده، مزارشریف ده میرزا اولوغ بیک فرهنگی انجمنی نامیدن، حرمتلی انجنیر احمد امتیازی و هدایت الله هدایت باش محرریتی ده تورت صفحه لیک کیچیک قطع و صحافت ده بیر مینگ تیراژ چاپ بولدی. اوشبو جریده مزارشریف دن آرتیق فاریاب، سرپل و جوزجان ولایت لری ده ترقلر ایدی. کیین ایگی هفته نامه بولگن اولوس مادی و اداری قیینچی لیک لر طفیلی آی لیک بولیب، اوزبیک-تورکمن و دری تیل لری ده نشرات قیلر ایدی، اولوس نشریه سی نینگ خرجاتی امتیاز ایگه سی تمانیدن تیارلر ایدی. اولوس جریده سی (۷۰) سانی گه یتگچ ۱۳۸۶ ییل دن بویان نشر دن قالیب، اونینگ فعالیتی توخته لیشی نی اساسی سببی، مسوول مدیری نینگ کابل ده ینگ وظیفه گه کیریشی دیب ایتيله دی.

۱۳۷۱ ییل نینگ سنبله آی ده، حرمتلی عبدالله روپین باش محررلیگی ده، بلخ دولتی مطبعه سی ده، نشر گه چیقہ باشله دی.

کیین توغری یول نینگ ایگینچی، اوچینچی، تورتنینچی، بیرینچی و... سان لری پوهنمل سید محمد عالم لیب باش محررلیگی ده، امیر علی شیر نوایی حضرت لری نامیده گی باسمه خانه ده، افغانستان ملی اسلامی جنبشی نینگ سیاسی مرکزی بولگچ مزارشریف ده، نشر بولر ایدی. اوشبو فصلنامه نینگ ایشی بیش ساندن کیین تورلی قیینچی لیک لر جمله دن اقتصادی و اداری تشکیلات بولمس لیگی سبیلی، اوزی نینگ اورگانیک مطبوعاتی فعالیتی نی دوام ایتتیره آلمس دن، بوتونله ی نشر دن قالدی.

یاغدو مجله سی: اوشبو فصلنامه امیر علی شیر نوایی فرهنگی انجمنی، مرکزی شوراسی نینگ

نشریه سی بولیب، بیرینچی سانی ۱۳۷۴ ییل جوزا آی ده پوهنمل سید محمد عالم لیب باش محرریتی ده، گستتری شکل ده اوز مطبوعاتی حیاتی گه باشله دی. البته بو فصلنامه نی مطبوعاتی فعالیت قیله آلمس لیگی نی اساسی سببی مالی امکانات یوق لیگی تشکیل بیرر ایدی.

چاووش مجله سی: بو مجله نینگ بیرینچی سانی ۱۳۷۸ نچی ییل نینگ اسد و سنبله آی لریده، شمال ولایت لری طالبان گروهی گه ساتیلیب و اولر نینگ دهشتلی استیلا سی دن کیین، (تورکستان افغانیه) شمال ولایت لریدن، پاکستان گه بدرغه بولیب بارگن ضیالی و قلم کش لر واسطه سی ده، امیر علی شیر نوایی فرهنگی انجمنی نینگ مرکزی شوراسی نامیدن پشاور شهریده نشر ایتيله باشله دی. اونینگ باش محرری حرمتلی رحیم ابراهیم و اورین باسری محمد عالم کوهکن ایدی. چاووش نینگ عمومی

بیلگی هفته لیگی: اوزبیک تیلیده گی اوشبو هفته لیک افغانستان ده طالبان دهشتلی حاکمیتی آغدی ریلیشی دن کین، اولکه مرکزی، کابل شهری ده استقامت قلیب تورگن اوزبیک ضیالی و تورلی بیلیم یورت لری ده، تحصیل قلیب تورگن محصل و اوقو وچی لر همده بی بی سی رادیوسی نینگ اوزبیکچه دستوری ده خدمت ده بولگن ییگیت لر تمانیدن ایش گه باشله ب، بیرینچی سانی ۱۳۸۴ ییل نینگ ۲۲ میزانی ده، حرمتلی فضل احمد بورگیت امتیاز و دکتور هارون هاریمس باش محرریتی ده، عالی قطع و صحافت بیلن تورت کتته صفحه گه مصور شکل ده، ایگی مینگ تیراژه چاپ بولیب، خرجاتی نینگ اساسی قسیمی فاریاب و تخار ولایت لری دن توله نگن فرهنگ سیور اهالی نینگ، مادی یاردمی، تشکیل بیرره ایدی.

بیلگی هفته لیگی: اوزبیک تیلیده گی اوشبو هفته لیک افغانستان ده طالبان دهشتلی حاکمیتی آغدی ریلیشی دن کین، اولکه مرکزی، کابل شهری ده استقامت قلیب تورگن اوزبیک ضیالی و تورلی بیلیم یورت لری ده، تحصیل قلیب تورگن محصل و اوقو وچی لر همده بی بی سی رادیوسی نینگ اوزبیکچه دستوری ده خدمت ده بولگن ییگیت لر تمانیدن ایش گه باشله ب، بیرینچی سانی ۱۳۸۴ ییل نینگ ۲۲ میزانی ده، حرمتلی فضل احمد بورگیت امتیاز و دکتور هارون هاریمس باش محرریتی ده، عالی قطع و صحافت بیلن تورت کتته صفحه گه مصور شکل ده، ایگی مینگ تیراژه چاپ بولیب، خرجاتی نینگ اساسی قسیمی فاریاب و تخار ولایت لری دن توله نگن فرهنگ سیور اهالی نینگ، مادی یاردمی، تشکیل بیرره ایدی.

کوزگو جریده سی: اوشبو جریده نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۶ ییل نینگ جوزا آیی ده پوهندوی سید محمد عالم لیب باش محرریتی و دکتور محمد هارون تورانی امتیازی بیلن مزار شریف ده چاپ ایتیلیب، کین میمنه شهری گه ترقه تیلهر ایدی. کوزگونینگ تیراژی بیر مینگ نسخه بولیب تورت صفحه گه کتته قطع و صحافت بیلن صورت لی شکل ده نشر بولهر ایدی، اونینگ ایگینچی و اوچینچی سان لری سید محمد انور انیق محرریتی آستیده چاپ ایتیلیب، خرجاتی میمنه شهریده گی بیر خیل فرهنگ سیور ضیالی لر تمانیدن برابرله نر ایدی. اوشبو جریده نینگ عادی فعالیتی توخته لیشی گه اساسی سبب، امتیاز ایگه سی نینگ پرواسیزلیگی دیب ایتیلده دی.

بیلگی جریده سی نینگ دفتری کابل شهری نینگ کارته چهار منطقه سی ده بولیب. باسیم دن چیقگندن کین، شمالی ولایت لر جمله دن تخار، بدخشان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، اندخوی، میمنه ده ییباریلیب ساتیلر ایدی. بیلگی هفته لیگی نینگ مطبوعاتی فعالیتی (۴۰) سان دن کین ۱۳۸۶ ییل، حمل آیی نینگ (۱۹) ده توخته لیب قالدی. اوشبو هفته لیک نینگ نشراتی بیر ییل و سیکیز آی دن کین ۱۳۸۸ نچی ییل نینگ قوس آیی ده قیته دن باشله نیب و ایگینچی باسقیچی گه قدم قویب اونینگ (۴۱) نچی سانی چاپ ایتیلدی.

کوره ش گاهنامه سی: کوره ش نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۶ نچی ییل نینگ اسد آیی، محمد رسول اورتاق امتیاز و محرریتی همده محمد نسیم رحمانی اورین باسرلیگی ده (ییگیت لر او- اندیشه سی نینگ عکس ایتتیرووچی) سی صفتی ده میمنه شهری ده، چاپ دن چیه باشله دی. اوشبو گاهنامه مزار شریف و میمنه شهر لری ده گی عالی اوقو و یورت لرده بیلیم آلیب تورگن اوقو وچی لر نینگ مادی یاردمی بیلن اوز مطبوعاتی فعالیتی نی آله آلیب باریب، حاضر گه چه (۱۷) سان چاپ ایتیلگن.

تخارستان کوزگوسی: اوشبو جریده اول ده هر ایگی هفته ده بیر سان چیه ریلیب، حاضر ایسه هر آی ده بیر سان ترقه له دی. اونینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۶ ییل، ثور آیی نینگ (۲۶) نچی سی ده حرمتلی فضل احمد بورگیت امتیازی و دکتور نصرالله قاضی زاده باش محرریتی ده، بیر مینگ تیراژ بیلن

ایشانچ: اوشبو آی لیک جریده نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۶ نچی ییل نینگ میزان آیی ده، سید محمد

عبدالوهاب توره‌زاده، باش محرری محمد هاشم همد، امتیاز ایگه‌سی افغانستان بیگیتلر جنبشی‌نینک بلخ‌ده‌گی ولایتی شوراسی دیر. اوشبو آی‌لیک دری و اوزبیک تیل‌لری‌ده A3 شکل‌ده چاپ ایتیلده‌دی.

وطنداران (وطنداش‌لر): (اوشبو هفته‌لیک سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جریده ۱۳۸۵ ییل‌ده اطلاعات و فرهنگ وزیرلیگی‌نینک، ترقه‌تیش ریاستی چوکانی‌ده مطبوعاتی ایش باش‌له‌ب، اوزبیکچه قسمنینگ مدیری حرمتلی امان الله رحیمی دیر. اوشبو جریده بیر مینگ تیراژ ده، آزادی باسمه‌خانه‌سی‌ده، اخباری کاغذ بیلن، تورت بیت‌ده، کتته قطع صحافت بیلن کابل‌ده چاپ ایتیلیب، سونگره شمالی ولایت‌لرده پُسته آرقه‌لی ییباریلده‌دی. حاضرگه‌چه اوندن (۱۱۸) سان نشردن چیققن.

ایزگو- تویغو: اوشبو آی‌لیک جریده ۱۳۸۶ نچی ییل جوزجان ولایتی‌ده تأسیس ایتیلدی. دیمک اوشبو آی‌لیک مزارشریف شهری‌ده قوریلگن، ظهیرالدین محمد بابر نامیده‌گی فرهنگی انجمن، ولایتی شوراسی‌نینک اختصاصی نشریه‌سی بولیب، حرمتلی سید سراج الدین قانع باش محرریتی‌ده A3 اولچا‌ووده، بیش یوز تیراژ‌ده، تورت بیت‌ده، اوزبیک و دری تیل‌لری‌ده چاپ ایتیلده‌دی.

آیدین مجله‌سی: افغانستان‌ده ینگ آنه یاسا (اساسی قانون) یوتوق‌لری‌دن سنه‌لمیش سوز و مطبوعات ایرکین‌لیگی‌دن فایده‌له‌نیب، اوز مطبوعاتی حیاتی‌گه باش‌له‌گن اوزبیک تیلی‌ده‌گی ایلک مجله بولیب، ۱۳۸۷ نچی ییل‌نینک حمل آیی‌دن باش‌له‌ب کابل شهری‌ده چیق‌ه باش‌له‌دی. آیدین آی‌لیک مجله‌سی، آیدین افغانستان فرهنگی انجمنی‌نینک اختصاصی ترقه‌تمه‌سی بولیب حرمتلی عبدالرحیم معصومی باش محرریتی‌ده چاپ بوله‌دی. اوشبو

نعیم اویغون باش محرریتی و احمد فیروز کریمی امتیازی‌ده، میمنه شهری‌ده اوز مطبوعاتی فعالیتی‌نی باش‌له‌ب، هر آی‌گه بیر سان A3 شکل‌ده دری و اوزبیک تیل‌لری‌ده، بیر مینگ تیراژ ده چاپ ایتیلده‌دی.

ایشانچ‌نینک مادی خرجاتی، میمنه شهری‌نینک بیر خیل ضیالی‌لری تمانیدن تأمین‌لنده‌دی. اوشبو جریده هم میمنه شهری‌ده زمانوی چاپ سیستمی موجود بولمس‌لیگی طفیلی، مزارشریف‌ده چاپ بولیب، کین میمنه‌گه کیلتیریلیب ترقه‌له‌دی.

میمنه: اوشبو جریده‌نینک بیرینچی سانی ۱۳۸۶ ییل میزان آیی، محمد کاظم امینی امتیاز و باش محررلیگی‌ده، میمنه شهری‌ده نشرگه چیق‌ه باش‌له‌دی. میمنه جریده‌سی هم هر آیی‌ده بیر سان، تورت کیچیک صفحه‌لرده دری و اوزبیک تیل‌لری‌ده نشر ایتیلیب، اونینگ مالی هزینه‌سی باش محرر تمانیدن برابرلنده‌دی. اوشبو آی‌لیک جریده اوزبیک و دری تیل‌لری‌ده ترقه‌لیب حاضرگه‌چه (۱۷) سانی چیققن.

ایلدیز: اوشبو جریده‌نینک بیرینچی سانی ۱۳۸۷ ییل، سرطان آیی‌ده مزارشریف شهری‌ده نشرگه چیق‌ه باش‌له‌گن. ایلدیز بلخ ولایتی، مزارشریف‌ده جایلشگن ایریم عالی اوقوویورت‌لر محصل‌لری واسطه‌سی‌ده (متفکر یاش‌لر فرهنگی انجمنی) نامیدن، شمال ولایت‌لری‌نینک بیر خیل فرهنگ‌سیور اهالی‌سی‌نینک مالی یاردمی بیلن نشر بوله‌دی. ایلدیز‌نینک مسوؤل مدیری حرمتلی سید فرید بهرامی، باش محرری عنایت الله شهیر و امتیاز ایگه‌سی دیر.

نواپی: اوشبو آی‌لیک جریده‌نینک بیرینچی سانی، ۱۳۸۷ نچی ییل‌نینک سنبله آیی‌دن مزارشریف شهری‌ده چاپ‌دن چیق‌دی. اونینگ مسوؤل مدیری

آیدین تالقان: اوشبو جریده هر آی ده بیر سان، آیدین افغانستان فرهنگی انجمنی (تالقان ولایتی آیدین یوکسک اورگه نیش مرکزی) تمانیدن (A3) اولچاووده، تورت بیت ده، حرمتلی انجنیر عبدالمناف فیضی باش محرریتی ده، تالقان شهری، تخار ولایتی ده چاپ ایتیلده دی. بو آی لیک جریده ۱۳۸۶ نچی ییل نینگ حوت آی دن باشلهب اوز مطبوعاتی فعالیتی گه باشلهب، اوزبیک و دری تیل لری ده نشر بوله دی.

آق یول گاهنامه سی: اوشبو ادبی، فرهنگی و اجتماعی گاهنامه نینگ امتیاز ایگه سی عزت الله کیغام، مسوؤل مدیری نوراحمد یورتداش، باش محرری بهرام بیرهم بولیب، اونینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۸ نچی ییل (ثور آیی نینگ ۱۲ سی) کابل شهری ده چاپ دن چیه باشله دی. اوشبو گاهنامه اوزبیک و دری تیل لری ده نشرات بیریب، تورت صحیفه ده، تحریری کاغذده کتته قطع صحافت بیلن نشر ایتیلده دی.

بولاق: اوشبو اجتماعی و فرهنگی آی لیک، بلخ بیلیم یورتی، تیل و ادبیات فاکولته سی، اوزبیک بولیم نینگ اختصاصی نشریه سی بولیب، بلخ اوقوبورتی ده گی اوزبیک طلبه لری نینگ خرجاتی بیلن چاپ بوله دی. بولاق آی لیگی نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۷ نچی ییل دلو آیی ده، ابومسلم تلاش باش محرریتی و عبدالوکیل راشد اورین باسریلیگی ده چیه باشلهب، (A3) سائزده، بیر مینگ تیراژ بیلن تورت بیت ده ترقه له دی.

ایپک یولی: اوشبو فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و انتقادی آی لیک نینگ بیرینچی سانی ۱۳۸۸ نچی ییل، سرطان آیی، شبرغان شهری ده چیه باشلهب، اونینگ امتیاز ایگه سی احمد یما زارع و باش محرری احمد جواد زارع دیر. ایپک یولی آی لیگی (A3).

مجله کابل ده گی افغان مسلکی باسمه خانه سی ده بیش یوز تیراژده رنگلی، مقوا شکل ده، چیراییلی قطع و صحافت بیلن اوزبیک و دری تیل لری ده (۴۵-۳۵) بیت لده تحریر هیأتی نظری آستیده (فرهنگی، اجتماعی و ادبی) موضوع لرگه عاید، باسیلیب چیه دی. آیدین مجله سی حاضرگی افغانستان دگی تورک مطبوعاتی ده، اوزبیک تیلی ده گی یلغوز مجله صفتی ده کابل دن آرتیق شمال ولایت لری ده ییباریلیب توزیع بوله دی. مجله نینگ دفتری کابل شهری نینگ جمال مینه سی، محمدیه مسجدی نینگ قاشی ده جایلشگن.

آیدین سرپل: اوشبو آی لیک ۱۳۸۴ نچی ییل پوهیالی عبدالغفور دستیار باش محررلیگی ده، آیدین افغانستان فرهنگی انجمنی (سرپل ولایتی آیدین یوکسک اورگه نیش مرکزی) تمانیدن، ایلک ولایتی نشریه صفتی ده چیه باشله دی. آیدین سرپل (A3) اولچاووده اوزبیک-دری تیل لری ده چاپ ایتیلده دی.

آیدین اندخوی: اوشبو آی لیک ۱۳۸۵ نچی ییل، حرمتلی عبدالاحد حقیار باش محررلیگی و امیر حمزه خلیق اورین باسریلیگی ده، آیدین افغانستان فرهنگی انجمنی (اندخوی اولوسواللیگی آیدین یوکسک اورگه نیش مرکزی) تمانیدن تأسیس ایتیلده دی. آیدین اندخوی آی لیگی (A3) اولچاووده، تورت بیت ده، اوزبیک-دری تیل لری ده چاپ ایتیلده دی.

آیدین فاریاب: اوشبو هفته لیک جریده هم آیدین افغانستان فرهنگی انجمنی (فاریاب ولایتی آیدین یوکسک اورگه نیش مرکزی) تمانیدن حرمتلی احمد الله عرب باش محرریتی و نظر محمد رضوانی اورین باسریلیگی ده، بیش یوز تیراژده نشر بوله دی. اوشبو هفته لیک دن حاضرگه چه (۵۱) سان باسیلیب چیقن.

صحافت بیلن تورکمن و دری تیل لری ده چاپ ایتیلده دی.

گونش هفته لیگی: اوشبو هفته لیک ۱۳۸۶ نچی ییل نینگ میزان آیی دن بویان اوز مطبوعاتی حیاتی گه باشله ب، اخباری کاغذده، تورت بیتده، بیر مینگ تیراژده عبدالرحیم اوراز، الله نظر نظری، عمرقل الله یاری و عبدالمجید توران نظرلری آستیده چاپ ایتیلده دی. اوشبو هفته لیک هم افغانستان ده گی تورکمن لر فرهنگی انجمنی نینگ اختصاصی نشریه سی بولیب اورگانیک مطبوعاتی فعالیت قیلیب کیلماقده.

سایزده، هر آیی ده ایگی مینگ تیراژ بیلن ترقه لیب، مزارشریف و میمنه شهرلری ده هم یوباریلده دی.

تورکمن تیلی ده چاپ ایتیلده دیگن نشریه لر

گوره ش جریده سی: اوشبو هفته لیک افغانستان ده (میلادی ۱۹۷۸ نچی ییل) مارکسیستی کودتاسی یوز بیرگن دن کین، قوم لر و قبیله لر وزارت ی تشکیلاتی ده اوز مطبوعاتی فعالیت نی باشله ب اونینگ باش محرریتی لوازمی ده محمد صدیق امینی ایش بجره ایدی، گوراش کین جوزجان ولایتی ده کوچیریلدی.

گونش فصلنامه سی: تورکمن تیلی ده گی اوشبو مجله ۱۳۷۷ نچی ییل نینگ حمل آیی دن نشرات گه باشله ب حاضرگه چه اوندن (۳۵) سان نشر بولگن. گونش فرهنگ، تاریخ و اجتماعی تورموش گه عاید فصلنامه مجله بولیب، اونینگ اساسچی و باش محرری حرمتلی عبدالمجید توران و مسوول مدیری محمد صدیق امینی دیر. اوشبو فصلنامه افغانستان تورکمن لر فرهنگی انجمنی نینگ نشریه سی بولیب، ۵۰ بیتده مقوا و رنگلی شکل ده، چیرایی قطع و

اوشبو مقاله نینگ یازیش گه قویده گی قیناق لردن فایده له نیلگن

۱. آهنگ، پوهاند محمد کاظم، سیر ژورنالیزم در افغانستان، چاپ بنگاه انتشاراتی میوند، کابل ۱۳۸۷ صفحات ۳۰-۷۶
۲. اوشه اثر ۱۳۹۰ بیت
۳. یولدوز جریده سی نینگ تورلی کلکسیون لری ۱۳۵۷ ییل دن ۱۳۷۴ نچی ییل لر
۴. قویاش فصلنامه سی کلکسیون ۱۳۷۱ - ۱۳۷۳ ییل لر
۵. توغری پول مجله سی کلکسیون
۶. یاغدو مجله سی نینگ کلکسیون
۷. چاوش مجله سی، ۵-۶ سان لری
۸. بیلگی هفته لیگی کلکسیون ۱۳۸۴-۱۳۸۶ ییل لر
۹. اولوس جریده سی نینگ تورلی سان لری
۱۰. ایشانچ جریده سی نینگ کلکسیون ۱۳۸۶-۱۳۸۷ ییل لر
۱۱. کوره ش جریده سی نینگ کلکسیون ۱۳۸۶-۱۳۸۷ ییل لر
۱۲. میمنه جریده سی نینگ کلکسیون ۱۳۸۶-۱۳۸۷ ییل لر
۱۳. ایلدیز جریده سی، بیرینچی سانی سنبله آیی ۱۳۸۷ نچی ییل
۱۴. نوایی آلیگی ۱۳۸۷ نچی ییل، ایگینچی سانی، سنبله آیی
۱۵. وطنداران هفته لیگی، کلکسیون لری
۱۶. ایپک یولی، بیرینچی سانی، سرطان آیی، ۱۳۸۸ نچی ییل
۱۷. بلاق آلیگی، ایگینچی ییل، آلتینچی سان، جوزا آیی ۱۳۸۸ نچی ییل
۱۸. ایزگو-تویغو آلیگی، ۱۳۸۷ نچی ییل، جدی آیی
۱۹. آیدین مجله سی کلکسیون، ۱۳۸۷ نچی ییل
۲۰. آیدین فاریاب هفته لیگی کلکسیون، ۱۳۸۷ نچی ییل
۲۱. آیدین تالقان آلیگی، ۱۲ نچی سان ۱۳۸۷ نچی ییل
۲۲. آیدین اندخوی آلیگی کلکسیون، ۱۳۸۵ نچی ییل
۲۳. آیدین سرپل آلیگی کلکسیون، ۱۳۸۶ نچی ییل
۲۴. آق یول، بیرینچی سانی، ۱۳۸۸ نچی ییل

وجه تسمیه سولدوز و نقده (۱)

نقده و سولدوز آدلارینین آچیکلاماسی و اتیمولوژی کؤک آراشدیرماسی

یازار : فرهاد جوادى یکان سعدى (عبداله اوغلو) اورمیه / خرداد ۱۳۹۷

اراضیسیندن سؤز گئندنه ، یعنی نقده و سولدوز آدلارینین هر بیریسیندن سؤز- صحبت دوشنده ، ایستر- ایسته مز قره پاپاق تورک ائلی و خالق، گؤز اؤنوند و ذهین لرده خاطیرلاناراق جانلانیر. یعنی نقده و سولدوز آدلاری ایله قره پاپاق آدلاری بیر- بیریندن آیریلماز و بیر- بیرینه باغلی گؤرونور. دئمک اولار نقده شهری و سولدوز ماحالینی قره پاپاقسوز و عکسینه اولاراق قره پاپاقلاری نقده سوز و سولدوزسوز، تصور ائتمک اولماز. آذربایجانین بو بؤلگه سی حاقدا ، یعنی نقده شهری و اونون یئرلشدیگی سولدوز ماحالی حاققیندا ، ایندی یه قده ر بیر سیرا یازارلار و تدقیقاتچیلار قلم چالیب موختلیف مقاله لر - کیتابلار عرصه یه و ظهوره گتیریبلر کی هره سی اؤز یئرینده و اؤز مقامیندا بو بؤلگه - ماحال و شهر حاققیندا چوخ دیرلی سندلر- معلوماتلار و بیلگی لر ارائه وئریبلر کی اونلاردان بیرسی ده بو سون چاغلاردا قلم ووران و گئیش - مکمل شکیلده هرطرفلی تدقیق آپاریب - آراشدیران و نقده - سولدوز و قره پاپاق ائلی حاققیندا جامع شکیلده معلومات و بیلگی توپارلایب ارائه وئر ن ، نقده - سولدوز بؤلگه سینده بویا- باشا چاتان اورمو ساکینلی اسفندیار حاجیلو آدلی یازار و تدقیقاتچی دیر. ۱ نقده - سولدوز و قره پاپاق تورک ائلینین حاققیندا ایندی یه قده ر مختلف یازارلار و تدقیقاتچیلار طرفیندن چئشیتلی و جوربه جور معلوماتلار و بیلگیلر ارائه وئریلیبدیر. نقده - سولدوز و قره پاپاق ائلی حاققیندا تدقیق و آراشدیرما آپاران یازارلاردان، مهدی رضوی ۲ (ایل قاراپاپاق -

ایران (گونئی) آذربایجانین باتی بؤلگه سینین اؤنملی شهرلریندن بیرسی نقده شهریدیر. آذربایجانین آیریلماز بیر پارچاسی اولان و عینی حالدا چوخ اسکی بیر تاریخه مالیک اولان نقده شهرینین یئرلشدیگی ماحالا ، عمومیتله سولدوز دئییلیر و آدلانیر. آذربایجانین بو بؤلگه سینده یعنی نقده شهرینده و بو شهرین یئرلشدیگی سولدوز آدلی ماحالدا ، باشقا تورکلره بیرلیکده ، تورک دیلی و تورک سویلو قره پاپاق // قاراپاپاق // کاراپاپاک آدلی ائل و خالق مسکوندور. البته لازیمدیر قئید ائده ک کی قره پاپاق تورکلریندن باشقا، آذربایجانین غرب حیصه سینین (آذربایجان غربی اوستانی نین) بیر خئیلی بؤلگه لری و شهرلری کیمی، نقده و بو شهرین یئرلشدیگی سولدوز ماحالیندا همچنین غیرتورک کورد خالق دا ، شهرده و بیر سیرا کندلرده اقلیت اولاراق مسکون اولوب ، اکثریتی تشکیل ائده ن قره پاپاق تورکلری ایله بیرلیکده یاشاییرلار. کانکرت اولاراق آذربایجانین بو

و مستثنی دئییل . بیز بو مقاله ده چالیشمامیزین اساس آماجی بودور کی ، بیر چوخ علمی و توپونیمیکا علمینه عایید واژه لردن و اصطلاحلاردان واز گئچه رک ، اونلاری بو مقاله ده ایشلتمه دن و امتناع ائده رک ، چوخ ساده سؤزلر و جومله لرله ، نقده و سولدوز یئرآدلارینین ریشه و کؤکونو آراییب-آختارماق و اونلارین حقیقی معنالارینی اوزه چیخارتماقدیر. هر نه دن اؤنجه یئری گلمیشکن ، یئرآدلاری حاققیندا بیر مهم و چوخ اؤنملی موضوع و مسئله یه ایشاره ائتمه لیک و او بودور کی، یئرآدلاری هر بیر یئرین ،هر بیر شهرین، کندین، ماحالین، بؤلگه نین، منطقه نین و حتی هر بیر محله نین تاریخی و تاریخ بویو سیجیل لیزی و شناسنامه سیدیر و اونو بیلمه دن(غرض سیز) و یا بیله رک (غرض ایله) آلاشدیرمک، ده ییشمک، بارماق ائله مک ،قوردالاماق و یا باشقا بیر دیله چئویرمک و یا کؤکوندن آیرماق و کؤکدن ده ییشمک ، تاریخ علمی باخیمیندان، تاریخ شوناسلیق (=تاریخ شناسی) علمی باخیمیندان، بشر تاریخی و مدنی و مدنیت تاریخی باخیمیندان، چوخ بؤیوک و باغیشلانماز بیر خطا، سوچ و گوناهدیر و بو سوچو و گوناها مرتکب اولانلار، کئچمیش نسیل لر و ایندیکی نسیل و حتی گله جک نسیل لر قارشیسیندا چوخ آغیر مسئولیت داشییرلار و بونلارین قارشیسیندا جوابده دیلر. بو مسئله حتی بین الملل علمی-مدنی، اجتماعی و تاریخی مجامع ده، همچنین تقبیح اولونور. بو سون ۲۵ ایلین عرضینده گؤرونور کی بیر سیرا اینسانلار و حتی میلی - اجتماعی و ادبی روشنفکر جمعیتی آراسیندا، غرض سیز اولاراق ، خئیرخواهلیق ، عیرق میلی سوروملولوجوندان، تورپاق - اراضی آدلارینین میلی مالکیتی و میلی منسوبلوجونو قوروپوب حیفظ

تاریخ.آداب.رسوم.فولکلور و مونوگرافی) ، فرود خسروی چیانه ۳ (تاریخ ایل قراپاق)، عیسی یگانه ۴ (نگاهی به تاریخ و فرهنگ ایل قراپاق) ، یوسف قهرمانپور ۵ : (فرهنگ عامه ایل قره پاق) ، حاج اسمعیل نبی یار ۶ : (آذربایجان و سولدوز) و آن سونونجو یازار اسفندیار حاجیلو ۱ (تاریخ ولایت سولدوز ۴- جیلده) . هر یازار بیر باخیمدان و بیر جهتدن اونو آراشدیریپ بیلگی وئریبدیر و بیزه ده بو نقده - سولدوز- قره پاق مثلثی موضوعو ایله ایلگیلی، یالنیز بو بؤلگه نین آدلارینین معناسینین آچیقلاماسی یعنی اتیمولوژیاسی و اتیمولوژی کؤک آراشدیرماسی پاییمیزا دوشور و اولسون کی بیلدیگیمیز و آله ائتدیگیمیز آراشدیرمالار و تدقیقاتلاریمیزین اساسیندا ، بو مقاله نی اوخیانلار و نقده - سولدوز توپونیم آدلاری ایله ماراقلانانلارین ماراغینی و دقتی نی جلب و راضی ائتمیش اولاق و ایسته دیکلری آچیکلامانی و توضیحاتی بو مقاله دن آله ائتمیش اولسونلار. نقده - سولدوز آدلارینین معناسی و کؤکو حاققیندا ایندی یه قده ر، عادی کوتله وخالق طرفیندن و هاکذا یازارلار و محقق لر طرفیندن موختلیف یوروملار و آنلاملار اراهه وئریلیدیر کی هره سی اؤز یئرینده قابل بحث و تعمق دور. چونکی آذربایجان توپونیم لری (=یئر آدلاری) زامان سوره سینده ، چئشیتلی و جوربه جور فونتیکی و لئکسیکا دییشیلیکلرینه معروض قالاراق ، یئر آدلاری موختلیف و چئشیتلی آنلاملار و معنالار الده ائدیپ و بو سبب دَنَسَه، بیر چوخ یئر آدلاریمیز دا ، اؤز حقیقی آنلام و معناسیندان اوزاق و بیگانه دوشوبدور کی تام صراحتله دئییه بیله ریک آذربایجانین و حتی ایرانین دیگر بیر بؤلگه لری و استانلاریندا و منطقه لرینده اولدوغو کیمی، نقده و سولدوز یئرآدلاری دا ، بو وضعیت و احوالاتدان خارج

ائتمک اوچون و شووینیستی سیاست اوزره مغرضانه یثرآدلاری ده ییشمه سیاستینه قارشی دورماق نامینه و اونون غلط سیاستینه اعتراض وعکس العمل گوسترمه نیتی ایله، بعضی یثرآدلارینین قوندارما و ساختا و ده ییشمیش اولدوغونا ایناناراق ، بیر سیرا یثرآدلارینی، هئج - هئچینه (توپونیمیکا علمینین قانون - قایدالارینی نظرده آلمایاراق و بو علمین تدقیق و تحقیق اوسلوب و اوصولونا گؤز یوماراق و بیر دوزگون علمی - تاریخی و توپونیمیک آراشدیرما و تدقیق آپارمادان) ، ساده بیر حدسیات و گومان لار اوزه رینده و بیر سیرا عوام جماعتین غیرعلمی و غیر رئال ناغیل لاری، تفسیرلری و حدس لری اوزوندن ، تله سه رک ، آذربایجانین بعضی شهر و یثرآدلارینین ده ییشمه سینه اقدام اندیلر و اندیلر . بو سیرا قوربان اولونموش یثرآدلاریندان نمونه اوچون قره عینی (اشتباه اولاراق عربجه سانیلیر) - تکاب (تیکاب) و بو مقاله نین سؤز گونوسو و موضوعسو اولان همین نقده شهرینی آد آپارماق اولار کی گویا نقده آدی غیر حقیقی و سونرادان قویولما و فارس عاملی طرفیندن بو شهره قویولما و وئريلمه دیر و بو شهرین اصل و حقیقی آدی سولدوز اولمالیدیر و نقده آدی گؤتورلمه لیدیر و گره ک دیر بو شهرین اوستوندن حذف اولونا. حالبو کی حقیقی ، کؤکلو و ریشه ای بیر تدقیق و آراشدیرما آپارلسا ، گؤرونه جک کی نقده آدی ، نه بو سون زامانلار عایدیدیر نه پهلوی فارس رژیمی و حکومتینه و نه عرب عایدیدیر . حقیقی کؤکلو و علمی آراشدیرما آپارلسا ایدی ، نقده آدینین نئچه مین ایلیکلر میلاددان اؤنجه یه و قدیم تورک اسطوره لر پانتئونونا (گالریاسینا // مجمع خدایان) مربوط اولماسینا واقیف و شاهد اولوناردی . سولدوز آدی حاققیندا قئید ائتمک لازیمدیر کی بو آدی اونون ساده جه ظاهیری آنلامینا کیفایت ائدیب و

عمومیتله خالق آراسی دئییلن معنا و آنلامینی ایره لی سورولر. خالق آراسی بو آدین آنلامی و معناسی «سولو دوز» و یا «سولو دوزه ن» دیر و بیر چوخ علمی - مدنی و ادبی اجماع لاردا و بو بؤلگه نین حاققیندا چالیشان قلم اهلی آراسیندا ، آرتیق قبول اولماقدادیر و دئمک اولار بو معنا و آنلام، آرتیق اؤز یئرینی تاپیب و تثبیت اولماقدادیر. بیر حالدا کی آذربایجانین بیر چوخ یئرلری و بؤلگه لری اوتلو- سولو یئرلر دیر و بیر چوخ دوزلری و یایلالاری سولو و چای کناریندادیر و سولدوز ماحالیندان سولولوقدا چوخ دا اولماسالار، آز دا دئییلر. عمومیتله گونئی آذربایجانین غربی حیصه سینده ، سولدوز ماحالینا تای اوتلو- سولو یئرلر چوخدور و بعضی بؤلگه لری سولدوزدان دا آرتیق راق اوتلو- سولدور. بو حسابلا بو آدی اولار دا داشیمالی اولمالی ایدیلر. گؤرونور کی بو بؤلگه نین اوتلو- سولو اولماسی ، غربی آذربایجان اراضیسینده گؤزه چارپان و گؤزه گلن بیر امتیاز و یا اوستونلوک سایلا بیلمز. چونکی سولدوزا تای و سولدوز محیطی و اقلیمی شرایطینده اولان یئرلر، دوزلر و دوزه نلر چوخدور. بس نئجه اولور کی بو آنلامدا و معنادا (سولو دوز Sulu düz) آدی ، یالنیز سولدوز ماحالی داشیماقدادیر؟! بئله بیر آنلام و معنا قانع ائدیجی دئییل. قانع ائدیجی دئییل، چونکی آذربایجان اراضیسینده اورتاق بیر وضعیت داشیان و یا اورتاق بیر دوروما و اؤزه للیگه مالیک اولان یئرلر، کندلر و ماحالار، عینی آدی ، داشیماقدا اولورلار. میثال اوچون ، آذربایجانین خئیلی کندلرینده ، کولدن قالانمیش و یارانمیش کورقانلار و تپه لرین اولدوغو اوچون ، هامیسی «کول تپه» Kùltəpə آدینی داشیماقدادیر و عینی آدا مالیک دیلر. حال نئجه اولدو کی گونئی آذربایجاندا اولان بیر بؤیله اوتلو- سولو یئرلردن و دوزه نلردن ، یالنیز «سولدوز» ماحالی بو آدی داشیماقدا اولور؟! تورک

موضوعدور کی بونلاری بیر-بیرینه قاتماق و بیر-بیریلە ایلگیلندیرمک یانلیش و عبث بیر چابا و چالیشما اولاجاق و سونوجو دا یانلیش و غیرئال بیر سونوج اولاجاق. منبع لره گۆره آراشدیریلان اوچ آددان ، قره پاپاق ائتنوس آدینین بۆلگه ده کی تاریخی مسکونلاشما یاشی بللی دیر و همچنین بئله معلوم ائدیر کی قره پاپاق ائلی نین ایندیکی نقده منطقه سینده کی "سولدوز" ماحال آدینین یارانماسیندا، رولو اولماییب و بو طایفا و ائللین بو بۆلگه یه یئرلشمه سیندن اؤنجه ، سولدوز آدی بو ماحالین اوستونده ، داشینیردی. البت ده منبع لرده و سون زامانلاردا بو موضوع (قره پاپاق ، بزچلو و سولدوز) حاققیندا یازیلان اثرلرده بیر-بیریندن فرقلی و ضد ونقیض نظرلر و فیکیرلر ایره لی سورولوب و بیر چوخلو معمالار و سواللارین یارانماسینا سبب اولور. میثال اوچون مهدی رضوی نین ۲ «ایل قاراپاپاق» آدلی اثرینده صحیفه ۲۱ - ده قئید اولونور کی بزچلو ائلی ۲۲۰۰ عائیلە دن عیبارت ، آرازین غربی ساحلیندن ، جنوب - شرقه طرف حرکت ائدیرلر و یول اوستو بۆلگه لرین ساکینلری یعنی "سولدوزلار" (فارسجا یازیلیب سلدوزیان) بو کۆچ منظره سینین ناظیری اولورلار و اونلارین باشلاریندا قارا رنگده پاپاقلاری اولدوغو اوچون ، اونلاری "قره پاپاق" آدلاندیریرلار. مهدی رضوی نین اثرینده ۲ کی بو مطلبدن بئله نتیجه چیخیر کی عباس میرزانین دؤورونده ، ماکو ، نخجوان ، ایروان ، خوی و ارضروم آراسی بۆلگه ، "سولدوز" آدلی طایفا و ائللین یوردو و مسکنی ایدی و بو بۆلگه ده یاشایان و ساکین اولانلاردا سولدوزلو دئییرمیشلر. بو معلوماتدان داها بیر نتیجه آلماق اولور و او بودور کی ایندیکی سولدوز ماحالینین آدی ، عباس میرزانین ، بزچلولاری بو ماحالا کۆچدورومه

ائتنونیملری (= قبیله ، طایفا آدلاری) و ائتنوتوپونیملرینین (= طایفا و قبیله آدی ایله باغلی یئرآدلاری) هر بیرسینین اؤزونه اؤزه ل تاریخی نذلری، قایناقلاری و تاریخی اؤزه یی (=هسته) واردی. هر بیر تاریخی و تدقیقاتچی (=محقق) و تورکولوق (=متخصص تورکولوژی) مؤلف، اگر تورک ائتنوسلارینین (خالقلار - طایفالار - قبیله لرینین) آد منشأیینی و یا منشأ لرینی کۆک آراشتیرماسی ائتمک ایسترسه ، او موطلق قدیم تورک دیلینین لوغت کۆکلرینی و عینی حالدا تورک میفولوگیاسینی (=اسطوره شناسی ترکان) یا میتولوگیاسینی (میتولوژی) ، تاریخ ، آرکئولوژی ، آسترونومی و ... بیلمه لیدیر. توپونیمیا تدقیقاتچیلارینین (= یئرآدلاری محقق لرینین) گؤزوندن قاچیریلان و حاققیندا هئچ بیر سؤز آچیلمايان اؤنملی کؤتو (=موضوع،جهت) و قصور (=کوتاهی)، اونلارین قدیم تاریخین درینلیکلرینه گئتمه مه سی و بو ائتنونیم یا ائتنوتوپونیملرین ائتمولوگیاسی و داشیدیغی آنلاملارینین اؤزه یی و منشأیی حاققیندا کۆک آراشتیرما آپارماماسی ، آچیکلانماماسی و نذلرینی اؤزه چیخارتماق و آشکار ائتمه مه سیدیر.

سولدوز - نقده - قاراپاپاق حاققیندا آپاریلان تدقیقات و آراشدیرمالار ائناسیندا باخیلان منبع لر و اثرلردن بئله نتیجه آلینیر کی بونلارین هر بیر اؤزونه مستقل بیر موضوعدور کی هره سی اؤز یئرینده آیری - آیریلیقدا آراشدیرمالی و تدقیق آپارمالی گونولاردیر. یعنی نقده ، سولدوز توپونیم آدلاری هره سی اؤزونه مستقل و بیر-بیریندن (تاریخ ، منشأ ، کۆک و یارانما تاریخلری باخیمیندان) آیری توپونیملردیر و قره پاپاق ائتنونیمی (= طایفا و ائل آدی) همچنین بونلاردان آیری ، مستقل بیر

ئىدىر. بونون آردىجا قهرمانپور ۵ مینورسكى يە استناد
ئىدىر و مینورسكى نین سولدوز حاققىندا وئردىگى
بىلگىنى گتیریر . مینورسكى سولدوز حاققىندا یازیر
: "غازان خان سولدوز بۇلگە سىنى "امیرچوپان
سولدوز" (سولدوز امیرچوبانىنا) وئیر.امیرتیمور
گورکانى حکومتى خیدمتىندە اولان سولدوز
طايفاسىنین امیرلریندن بیرىسى "شیخ محمدخان
سولدوز"دور. مینورسكى نین بو یازىسىندان بئله
آیدین اولور کی ایندىكى سولدوز ماحالى ، آرتیق
قمرى ایل ۷۷۱-دن بئله یه ، یعنی صفوی سلاله
سىنین باشلانیشیندان برى ، "سولدوز" آدى ایله
تانىنماغا و آدلانماغا باشلاير."

سولدوز آدینین آنلامى و یارانماسى حاققىندا ، یازار
"عیسى یگانه" ده ۴ ، "نگاهی به تاریخ و فرهنگ ایل
قاراپاخ" آدلى اثرینده صحیفه ۳۱-ده ، سولدوز
حاققىندا دئییلن لری و نقل قول لاری گتیریب
یوسف قهرمانپورون اثرینده اولدوغو کیمی "سولدوز"
آدینی و سؤزونو ، تورکجه – مغولجا سؤز اولاراق ،
تورک- مغول نویان و سرکرده سى "سولدوز نویان"
ایله ایلگىلى اولدوغو نظریه و نقل قول ایشاره
ئىدىر(بیرینجى نظریه) کی گویا مغول قشونوندان
بیر گروهو ایندىكى سولدوز منطقه سینه گلدیلر و بو
منطقه اونلارین خوشونا گلیب و "سولدوز نویان"
آدلى اؤز سرکرده لریندن ایسته دیلر کی بو بۇلگه یه
آد قویسون و او دا اؤز آدینی بو بۇلگه یه وئردى .
سونرا "تاریخ ایران از دوره باستان تا سده هیجدهم"
اثرینده "ایندىكى سولدوز ماحالى اراضیسنی غازان
خان طرفیندن "سولدوز" آدلى طایفا و قبیلە یه
وئریلمه سینه و سوندا بو طایفا و قبیلە نین آدى ایله
آدلانماسى و سسلنمه سى نقل قول ایشاره ئىدىر.
همچنین "ازتاریخ عصر حافظ" اثریندن استناد
گتیریر کی بئله یازیلیبدیر: "دهخدا"نین لوغت نامه
سینده ایلخانى لر زامانى (الجایتو حؤکمرانلیغی

سیندن اؤنجه یه قده ر ، باشقا بیر آد ایمیش و بو
ایندىكى سولدوز بۇلگه سىنین آدى ، "سولدوز"
گئتمیرمیش. بونو نظردە ساخلایاراق ، مەدی
رضوی-نین اثرینده ۲ صحیفه ۲۲-ده بو مطلبه ده
توش گلیریک کی عباس میرزانین کؤچ پروسه
سینده ۲۱۰۰ عائله ، "سولدوز" یا "سللى
دوز"(یازارین منظورو نقه منطقه سى سولدوزو)
آدلى منطقه یه حرکت ائدیرلر. بو اثرده دیگر بیر
گؤزه چارپان مسئله ، اثرین مختلف صحیفه لرینده
"سولو دوز" آدینی "سولدوز" آدى یئرینه رسما
اعلام اولونماسى دیر.

بو اثرین صحیفه ۲۰-ده داها بیر دوشوندوروجو و
دوشوندورمه یه سوق وئره ن مطلبه اشاره اولونوب
کی گویا خلقت دن برى تا عباس میرزا دؤورونه قده
ر و قره پاققلارین نقه منطقه سینه یئرلشدیکلری
زامانا قده ر ، بو ایندىكى سولدوز آدلانان اراضیده
، "ماهور" دوزو استیثنا اولاراق ، هئج بیر خالق ،
طایفا و ائل یاشامیردی ، چونکی بو اراضى سو
آلتیندا ایدی و تدریجله مئتیر-مئتیر سو
چکیلدیکجه ، اوزه چیخیبدیر.

بو موضوعلا یاناشى و علاقه ده، یوسف قهرمانپور ۵
اؤز "فرهنگ عامه ایل قره پاق" آدلى اثرینین
صحیفه ۲۰-ده سولدوز بۇلگه سینده حسنلو تپه
سى جیواریندا ، میلاددان قاباق اولان بیر یاشایش
مرکزیندن و شهرین قالقلاریندن و اونون قالین
دووارلاری اولدوغوندا خبر وئیر. قهرمانپور ۵ اؤز
اثرینین صحیفه ۲۹-۱۵ "سولدوز" آدلى بؤلومونده ،
خواجه رشیدالدین فضل ...-ین جامع التواریخینه
استناداً ، بو ماحالى ایلخانى مغوللارینین و اونلارین
تورک نویان لاری و قشون سرکرده لرینین ،
خصوصاً تورک سویلو "سولدوز"(سلدوس) آدلى
طایفا و قبیلە نین ماراغیندا اولدوغونو و بو اراضیه
ماراق گؤسترمه لرینه و مئیل لى اولدوقلارینا ایشاره

یازار ، اسفندیار حاجیلو ۱ دا ، اؤز نوبه سینده سولدوز آدینین یارانما تاریخی ، یارانما سببیرینیه تشبوت گؤستریب و یوخاریدا آدلاری قئید اولونان یازارلار تکیین بو آدین "سولدوس" / "سولدوز" آدلی تورک-مغول طایفاسی و ایلخانیلر و اولنلارین خلف لری ساییلان چوپانیلرسلاله سی و خاندانی ایله ایلگیلی اولماسینا دلالت و شهادت وئیر و بو حاقدا لازیم اولان تاریخی بیگیلری گتیریپ و او زامانین تاریخی اولایلارینی و سولدوز آدلی طایفا و قبيله دن سؤز آچیب و اولنلارین امیرلرینین مغول ایمپیریا سی دؤولت و حاکمیتینده توتدوقلاری روتبه و مقام دورومو و شرائیط لرینی تاریخی منبعلره استناد ائده رک ، قئید ائدیپ آچیقلايیبدير. بو حسابلا اسفندیار حاجیلو ۱ دا سولدوز ماحالی آدینی ، "سولدوز" آدلی تورک-مغول سویلو طایفا و قبيله آدی و همچینین بو طایفا و ائللین "سولدوز" آدلی سرکرده سینین آدیندان آلینماغینی و ایلگیلی اولماغینی وورقولاییر. بیز بو یازارلارین هامیسینین "سولدوز" ماحالی آدی حاققیندا آپاردیقلاری تدقیقاتلارا و آراشدیرمالارا دقت ائده رکن ، مهدی رضوی دن ۲ باشقا ، اولنلارین سولدوز آدی حاققیندا بو سون مطلبده و نظریه ده (سولدوز آدلی تورک-مغول طایفاسی و امیر نویان آدی ایله علاقه دار) یکدیل و متفق القول اولدوقلارینا و یا ایشاره ائتمک لرینه شاهد اولوروق.

نظریه لرین و فرض لرین هریری اؤز یئرینده دوشوندوروجو و قابل بحث و تعمق دور و قطعیت له رد یا قبول ائتمک چتین و مسئولیت گتیریچی بیر ایشدیر. توپونیمیا علمی بیر او قده ر آغیر و مسئولیتلی ایشدیر کی ، هریر یئرآدینی آچیکلامادا و اونون تفسیری و یورومو ، مختلف علملری و بیلگیلری (آز - چوخ) بیلیمک طلب ائدیر وهر طرفلی

دؤورونده) امیرالامرا تیتولو صاحابی "امیرچوبان سولدوز" آدی ایله باغلیدیر. و آن سوندا بو بؤلگه و ماحالین اقلیمی شرائیطینه گؤره و یاغینلیقلار اثرینده بو اراضیده سو گؤلک لرینین یارانماسینا گؤره ، بو سون زامانلار رایج اولان سولو دوز (=دشت پرآب) معنالاندیرماسینا ایشاره ائدیر. یازار عیسی یگانه ۴ بو نظریه لر و اقوال دان سونرا ، بو دؤرد فرض و نظر ایچینده اؤز قبول ائتدیگی فرض و نظر ، بیرینجی نظر و فرض دیر. یعنی سولدوز آدینی ، مغوللار ایله و "سولدوز نویان"-ین آدی ایله ایلگیلی اولدوغونو قبول ائدیر.

فرود خسروی ۳ ده "تاریخ ایل قراپاق" آدلی اثرینین صحیفه ۲۷-۲۸-ده سولدوز آدی حاققیندا ، روس یازارلاری طرفیندن قلمه آلینمیش "تاریخ ایران از دوره باستان تا پایان قرن هیجدهم میلادی" آدلی اثره استناد ائدیر و "سلدوز" آدلی مغول قبيله سی و بو قبيله نین "امیرچوبان" آدلی سرکرده سی و چوپانیان (چوبانیلر) آدلی سلاله ایله باغلی اولدوغونا دایر ایشاره ائدیر. بو معلوماتین اساسیندا خسروی ۳ سونرا بئله نتیجه چیخاریر کی سولدوز ماحالی چوبانیلر سلاله سینین استیلا سیندان قباق ، باشقا بیر آدا مالیک ایمیش و اولنلار بو بؤلگه یه استیلا تاپاندان سونرا ، اؤز ائل و طایفا آدلارینی ، یعنی "سولدوز" آدینی بو بؤلگه یه وئرمیشلر و قره پاپاقلار بؤلگه یه گلمه دن اؤنجه ، بو آد ایشله نیلیردی ، و بونا ثبوت اولاراق "عالم آرای عباسی" ، "زندگانی شاه عباس اول" آدلی منبع لره ایشاره ائدیپ اولنلارا استیناد ائدیر. یازار سونرا خالق آراسی دئییلن "سولو دوز" (=دشت پرآب) یورومونا ایشاره ائدیر و بو نظری عامیانه و غیررئال بیلیر و سولدوز حاققیندا دهخدانیین لوغت نامه سینده ده استناد ائدیر. نقده - سولدوز حاققیندا قلم ووران دیگر بیر

میشیک . بیزه گۆره سولدوز آدی ازل گوندن بو ماحال و بۆلگه نین اوستونده وار ایمیش و بو سون تاریخی اولایلارین اساسیندا قویولماسی و سولدوز آدلی طایفا و سرکرده و قشون باشچیسینین آدی ایله قویولماسی، شوپهه دوغورور. چونکی آذربایجان توپونیمیاسی خاراكتئرلری ایله اویومو و اوخونوشو اولمور. آذربایجان و دیگر تورک تورپاقلاریندا اولان توپونیملرین (یئرآدلارین) یاشی ، میلاددان اۆنجه یه چاتیر. بیز سولدوز آدلی تورک-مغول طایفاسینین اولدوغونو و "سولدوز" آدلی نوپان و قشون سرکرده سینین اولماسینی و غازان خان دؤورونده اوز وئرمیش اولایلارین اولماسینی ، مونکیر دئییلیز و نهی ائتمیریک ، و بونلاری سولدوز ماحالی آدی ایله اوخشارلیق و تصادوفی بیلیم حساب ائدیریک. یعنی "ایش ، ایشی گۆسته ریر" مسئله سینه اوخشور. اولای بیلسین کی همین سولدوز آدلی تورک-مغول طایفانین ایلك یاشاییش و مسکون اولدوغو یئر، همین نغده-سولدوز منطقه سی ایمیش و سونرالار تاریخی ، جغرافی میگراسیالار اثرینده ، اورتا آسیادان ، مغولستاندان و یا ماورالنهردن باش چیخاردیر و ایلخانیلر دؤورونده ، یئنی دن قاییدیر اؤز دوغما یوردونا. هر نه اؤز اصلینه قاییدار. تورک طایفالارین ، ائللرین کوتله وی سورگون اولماسی پروسس لرینده ، اونلارین یئنی دن اؤز دوغما یوردلارینا قاییدیشینی ، بیز بو سون عصیرلرده روسیادا اوز وئرمیش طایفا و ائل سورگونلرینده شاهیدی اولموشوق. سورگون اولموش و یا مهاجرت ائتمیش بیر خالق یا طایفا ، اولای بیلسین کی بیر ده اؤز ایلکین دوغما یوردونا قاییتسین و یئنی دن همن یئرده مسکون اولسون.بشر تاریخینده ، اؤزه للیکله تورک تاریخینده بئله اولایلار اوز وئریدیر و چوخ گؤرونوب کی سورگون اولموش یا کؤچدورولموش خالق و طایفا ، یئنی دن اؤز ایلکین دوغما آتا-بابا یوردونا قاییتسین.

بوتون جوانبی نظره آلماق گره کیر. چونکی کیچیک بیر سهو و خطا و اشتباه یوروم و تفسیر ، بیر خالق یا ائل اوچون ایندیکی حالدا و آینده ده چوخ باهیا باخا بیلر و آغیر فلاکت لره دوچار اولماسینا سبب اولای بیلر. "سولدوز" آدینین ایندیکی سولدوز ماحالینا ، سولدوز آدلی طایفا طرفیندن و یا امیرچوبان سولدوز طرفیندن قویولماسی و یا غازان خان ایله ایلگیلندیرمک بیر یانا و "سولدوز" آدینین اؤز کؤکونو و اتیمولوژیسینی و یارانما کؤکلرینی آراشدیرما و تحلیل ائتمک بیر یانا . سولدوز آدی ازل گوندن ایندیکی ماحالین اوستونده اولای و یا ایلخانیلر دؤورونده بو ماحالا قویولا ، آدین اؤز کؤکونده و کؤک آراشدیرماسیندا و یارانماسیندا کئچیرتدیگی پروسس لر و نئجه ایلك یارانماسینا و اونون ایلك دفعه هاردان تاپیلماسینا فرق ائتمز. ایندی بو آد ایلك اؤنجه اورتا آسیادا و یا نغده منطقه سینده یارانماسی بیزیم بو آدین بیر لوغت و واژه کیمی ایلکین تاپیلما و یارانما ندن لرینی و سببلرینی آراشدیرماغا و اونون اتیمولوژی آراشدیرماسینا مانع اولای بیلمز.مسئله بوراسیندا دیر کی سولدوز آدی مغول تورکلرینده اولموش اولای و یا اورتا آسیادا و یا آذربایجاندا اولموش اولای ، بو سؤزون و یا آدین کؤکو و آنلامی نه دیر؟ بیز ده بو مقاله ده ، اؤز نوبه میزده چالیشیریق کی بو آدی ، بیر لوغت و واژه کیمی ایلکین یارانما و پئیدا اولماسی سببلرینی آچیقلاقیق و اونو کئچیرتدیگی زامانین سوزگچیندن کئچیردک و نه اولدوغونو و نه ایلکین آنلاملارینی داشیدییینی ، ایلکین اؤزه یینی و کؤکونو آچیکلاقیق و بو آچیکلامادا الهه ائندیگیمیز نتیجه لری سیزینله پایلاشق و اؤز نظر و فیکیرلریمیزی سیزینله اورتاق اولاق . بیز بو یازیمیزدا بو آدی بیر سؤز اولراق نظرده توتوب ، اونو آنالیز و تحلیل ائتمکله یاناشی ، گوجلو احتیماللاری دا ، اورتایا قویماق ایسته

كۆچ ائىدىلر. بىزە گۆرە سولدوز توركلرى ، ايندىكى
نقده - سولدوز تورپاقلارينا گلەمە دئىيل لر و اولو
اجدادلارينين دوغما يوردلارى اولماسى باخيميندان
، اونلار يئرلى تورك خالقيدىر ، باخمىياراق كى
موقتى اولاراق بىر مدت اۆز دوغما يوردلاريندان
كۆچوب سڤە لنىب و اوزاق دوشموشلر. بىزە گۆرە
كۆچ و يا سورگون اولونسالار دا ، آما بونلاردان اۆز
يئرینده قالانلار دا اولوبدور و مغولستاندان يئنى دن
قايدان سوي داشلاريني آچىق قوجاق ايله قبول
ائىدىلر. سولدوزلور سولدوزدان كۆچ ائتميش
اولسالار و يا سورگون اولسالار بئله ، سولدوز آدى اۆز
ياشاماغىندا قاليدىر. خالق ، ائل ، طايفا كۆچوب
آما يئرآدى ياشاماقدا اولوب.

بىزە گۆرە سولدوز يئر آدى دا آرتىق آذربايجانين بىر
خئىلى يئرآدلارينا گۆرۈندويو كىمى ، اسكى
آذربايجان تورك ميفولوگياسى (=اسطوره شناسى) و
آسترونومياسى (=علم نجوم و ستاره شناسى) ايله
باغلى بىرآددير واونون ريشە سى و كۆكۆ ، قديم
آذربايجان وتورك تاريخينين درينليكلرينە گئديب
چاتير و بو آدى دا ، آذربايجان تورك
ميفولوگياسينين سوزگچيندن كئچيرتمك گرە ك
دير و بو ساحە دە لازيم اولان گوجلۇ دليل لرى و
حقيقتە اويغون و ياخين اولان احتمال لارى اورتايا
آتماليق تا «سولدوز» يئر آدينين گئچرك آنلامى و
معناسى و تاپيلما نڈنلرى بللى و آشكار اولونسون. بىز
بوردا آن گوجلۇ وئرسىالارى و احتمال لارى نظردن
كئچيرتمە لييك . «سولدوز» بىر مركب آددير. بو
آدى ايكي حالت دە برپا ائتمە لييك و هر حالتى دە
اۆز يئرینده اوستونده ايشلە ييب آچىكلامالى ييق .
دئمه لى ايكي واريانت اورتادا وار :

الف) «سولدوز» آدينى ايكي حيصه يە بۆلمك :

۱- "سو+اولدوز" Su+Ulduz

اگر سولدوز آدى بىر طايفا و ائل توپلوم حاليندا
مغولستاندا حيات سورورموشسە ، نە ياخشى
مغولستاندا بونلارين آديندا ، يعنى سولدوز آديندا بىر
شهر و يا يئر آدى اولماييدىر؟! تورك تاريخينده
عموميتده ، طايفالار اۆز آدلاريني ياشادىغى
اراضيلرين آديندان آلبلار و اراضى لر همچنين اۆز
آدلاريني ، اوندا ياشايان خالقين سئودىگى و
پرستيش ائتديگى تانرى و تانرىچاسينين آديندان
آليبدىر. تورك كۆكنلى يئرآدلارينا ، يوردا ، تورپاغا
آد قويولمانين قايداسى بئله اولوبدور. دئىيلير كى
سولدوز آدى صفوى دؤورونه قده ر هئچ بىر يازيدا و
قايناقدا گۆرونمە ييب و سابىقه سى يوخدور. بونون
جوابيندا دئمه لييك كى مگر بىر بؤيله تورك يئر
آدلارينين هاميسينين آدى - سانى تاريخده و
منبعلرده قئيد اولونوبدورمو؟! بىزيم فيكرىمىزجه
"سولدوز" توركلرينين آذربايجانا گلەمە اولدوغونو
دوشونمك دوزگون گۆرونمور. سولدوز توركلرى آن
آزى ۲-۳ مين ايل ميلاددان اۇنجه ، همين بو
سولدوز آدى اراضيده ياشاماقدا اولوبلار و اورتا آسيا
و توركىستانا و مغولستان اراضيسينه دە همين بو
ايندىكى نقده سولدوزوندا كۆچموشلر و بو سون
مين ايلليگين اورتا يوز ايلليكلرينده مغول لارين بو
اراضيه حربى يوروش و اخىنى ايله ، سولدوزلارين
يئنى دن بو تورپاقلارا گلەمە سى ، اونلارين يئنى دن
ازلى تورپاقلارينا و اولو اجدادلارينين تورپاغينا
دؤنوشلرى سايبلا بيلر.بونو حسنلو تپە سينين
قازينتيلاريندان تاپيلميش ساخسى قابلار و معيشت
اشيالارى و حسنلودان تاپيلان قيزيل كوپا بىزە
دئير. قيزيل كوپانين قديمىنى ۲۸۰۰ ايلدن آرتىق
تخمين ووروبلار. آن اسكى سولدوزلار(ايندىكى
سولدوزلارين اولو اجدادى) زامان كئچديكجه همين
نقده- سولدوزدان اطراف و اوزاق يئرلره و يوردلارا

۲- "سول + دوز" Sul+Duz // Sol+Duz

(ب) «سولدوز» آدینی اوچ حیصه یه بۆلمک :

(Su + اول ul + دوز duz)

ایلک اۇنجه بیرینجی واریانتدان یعنی (الف - ۱) دن باشلا بیریق :

بو آدی «سو+اولدوز» کیمی برپا ائتسک ، او زامان آدین ایلک حیصه سینی «سو» SU تشکیل ائدیر. «سو» SU و اونون دیگر فونتیک واریانتلاری SO/SA/SE/Si ، قدیم تورک میفولوژیاسیندا «سو» ، «نور» ، «ایشیق» آنلاملارینی داشیماقدادیر. آدین ایکینجی حیصه سی ایسه ، تورکجه اولان «اولدوز» سۆزودور. «سو» Su و اونون دیگر بیر واریانتی ساییلان "شو" Şu ، بیزه گۆره قدیم تورک میفولوژیسینده "نور" ، "ایشیق" ، "برق" ، "پاریلتی" ، "ایشین" و "ایشیق تانیسی" دئمکدیر . بیر سیرا تورک دیلیرینده "س" s / "ش" ş سس دییشیلمه سی قانون- قایدایا گۆره ، Şu شو "نو" ، "شى" Şi و "Su" سو "یون واریانتی حساب ائتمکله و همچنین "شى" Şi یا "Su" سو "یون ، "نور" ، "ایشیق" ، "ایشیق پاریلتیسی" کیمی میفیک آنلاملارینی گۆز اؤنونه آلاق ، و عینی حالدا "اولدوز" -ون "گون" ، "گونش" کیمی آنلاملارینی گۆز اؤنونه آلساق ، او زامان "سولدوز" ماحال و بۆلگه آدینین آنلامی یوخاریداکی آنلاملارین سیراسی ایله عبارتدیر بونلاردان : «ایشیق و نور تانیرین گونو» ، «ایشیق و نور تانیرین اولدوزو» ، «ایشیق و پارلاق اولدوز» ، «ایشیق و پارلدايان اولدوز» ، «نورلو اولدوز» ، «نور و ایشیق اولدوزو» ، «نورلو و ایشیقلى گونش اولدوزو» ، «گونش اولدوزو» و بو کیمی آنلاملار.

دقت اندرکن گۆرونور کی بو آنلاملار تورک و آذربایجان میفولوگیاسیندان تۆرتمیش و سوزولموش میفیک ائلئمنتلرین تئرمینلریدیر.

«سو» SU و اونون دیگر فونتیک واریانتلاری

SO/SA/SE/Si ، قدیم تورک میفولوژیاسیندا

«سو» ، «نور» ، «ایشیق» آنلاملارینی داشیماق ایله یاناشی ، عینی حالدا ائتنوس آدی اولراق ، ساکا تورکلرین بیر اؤنملی و معروف طایفاسینین آدی دیر. قدیم تورکلر، خصوصاً ساک و ساکا تورکلری ، یای و کامانا دا ، "سا" Sa و "سای" Say دئییرمیشلر. گونشین اؤزونو "یای" (داها دوغروسو داریلمیش یای و کمان) و اونون شوعالارینی دا، اوخ (داها دوغروسو یایدان چیخمیش و سیچرامیش اوخ) کیمی نظره آلیب و تجسسوم ائدیردیلر و بونون اساسیندا "ساتیر" // "شاتیر" آد-سۆزونو ایکی حیصه یه بۆله رک "سا" Sa // "شا" Şa (سای Say // شای Şay) حیصه سینی "یای" و "کامان" آنلامیندا ایشلیدیلر و "تیر" (تیر) حیصه سینی "اوخ" آنلامیندا ایشلیدیلر. "ساتیر" // "شاتیر" سۆزو و آدی، قدیم تورک میفیک گۆرؤشلر و فلسفه سیله باغلی اصیل تورک سۆزودور. بو سۆز قدیم تورکجه سۆزو "سا" (=یای، کامان) و "تیر" (=اوخ، پئیکان) سۆزلریندن یارانمیشدیر. "سا" بیر چوخ تورک دیلرینده "یای" و "کامان" دئمکدیر. "سا" نین "یا" Ya و "چا" Ça کیمی واریانتلاری واردیر. "اوخ" یا "تیر" -ین ده قدیم تورکلر آراسیندا موختلیف معنا چالارلاری اولوب و اونلاردان بیرسی ده "Radlov.V.V. رادلوو" اون قئید ائتدیگی کیمی قازاق ، آلتای دیلینده و "لئبئد" لهجه سینده "عائله" ، "سوی" ، "نسیل" ، "منشأ" کیمی معنالاری واردیر. بو توضیحاتین اساسیندا و آردیندا بیزیم بو نظریه نین اساسیندا آپاریلان آراشدیرمالاریمیزدا بئله بیر نتیجه اله گلیر کی چوخ گوجلۇ احتمالا گۆره ، سولدوز آدینی ، ایندیکی نقده منطقه سینده وئره ن ، آنجاق "ساک" Sak یا "ساکا" Saka تورکلری اولایبلر. یعنی بئله دوشونولور کی تاریخین آن اسکی چاغلاریندا ، ایندیکی سولدوز ماحالینا ایلک آددیم

تورک دیللی خالقار و ائتنوسلار، گاهدان "یای" -ی (=سا // چا // شا) و هردن ده "اوخ" -و (=اوق // تیر) و گاهدان دا اوخ و یایی بیرگه، اؤزونه آد سئچیرمیش. بیز بو معلوماتین اساسیندا تورک دیللی "ساق" // "ساک" لارین آدینین دا نه اولدوغونو راحت باشا دوشه بیلیریک، نئجه کی میرعلی سئیدوو ۸ دا ایشاره ائدیر کی تورک دیللی ساقلار اؤز لرینه "یای" و "اوخ" -و آد سئچیرلر و بورادا یاییین "قوت"، "گوج" و "موسقیلیک" آنلاملارینی نظره آلمیشلار. اولنار دونیانین دؤرد بیر یانیندا اؤز واسساللارینین اولدوغونو بیلدیرمک اوچون رسمی پاپاقلارینا دؤرد قیزیل اوخ تاخارمیشلار.^۸

بیز بورادا بو آچیکلامانین اساسیندا بئله بیر نتیجه یه چاتیریک کی قدیم تورک دیللی ساق // ساک // ساکا خالق و بو خالقین "سی" // "سو" آدلی بؤیوک و اؤنملی قولو ایله سولدوز // سؤلدوز خالق و ائتنوسو بیر کؤکدن و منشأدن ساییلیرلار، چونکی هر ایکی ائتنوسون دا، آد ترکیبینه قدیم تورک میفی "سا" Sa یا "سو" So و "سی" Si ایشتیراک ائدیدی (ساک لاردا "سی" طایفاسی و سولدوزدا "سو" // "سی" طایفاسی) و هر ایکی ائتنونیم ده عینی آدی و ماهیتی داشیماقدادیر. بو مسئله بیزی بو ایکی ائتنوسون کؤکداش و هم منشأ اولدوغونا ایناندریر و بو اساسدادیر کی "سولدوز" لاری، Sulduz // یا Solduz "سؤلدوز" لاری، "ساق" // "ساک" // "ساکا" تورکلرینین بیر قولو و شاخه سی اولدوغونا ایناندریر. دئمه لی بئله نتیجه آلینیر کی چوخ گوجلو بیر احتمالا گؤره، سولدوز ماحالینین ایلک ساکینلری، ساکا تورکلری اولموش اولسون. ساک یا ساکا تورکلری یاکوتستاندان تومتوش و اورتا آسیادان تا آذربایجانا قده ر و حتی سیستانا قده ر یاییلمیشدی. عمومیتله ساک یا

باسان ائل و یا خالق "ساکا" تورکلری اولوبدور و ایندیکی سولدوز ماحالیندا یئرلشدیکدن سونرا، اؤز اینانجلارینین اساسیندا، اینانیدیقلاری "گونش تانری" سینین آدینی، یعنی "سولدوز" تانرینین آدینی، اؤز یاشادیقلاری و مسکون اولدوقلاری یئره و ماحالا وئرمیش اولسونلار. بیزیم بئله دوشوندویوموزه دلیل، "سولدوز" آدینین (سو+ولدوز)، ایلک حیصّه سی، یعنی "سو" حیصّه سیدیر، چونکی "سو" Su و اونون باشقا واریانتلاری اولان "سی" Si، "سا" Sa، "سه" Se، "سو" So، ساکا تورکلرینین بیر اؤنملی ائل و طایفاسینی تشکیل ائتمه سی حقیقتی، تاریخی قایناقلاردا و چین سالنامه لرینده اؤز عکسینی تاپیدیر. بونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی چینلی لر، ساک یا ساکا تورکلرینه قدیم تاریخلرینده و سالنامه لرینده، "سه" SE دئییرمیشلر. "سه" SE ایسه، "سی" // "سو" // "سا" نین فونتیکی واریانتی ساییلیر. قدیم ساک یا ساکا تورکلری، "سا" Sa / "سه" Se / "سی" Si و "سو" So / Sa سؤزونو بیر ائتنوس و طایفا آدی کیمی اؤز طایفه و یا قبیله لری اوچون سئچمکده، اولای بیلسین کی بو سئچیمین سیاسی و دؤولت لرینه عایید سببلری اولموش اولسون. بئله کی بو آدی سئچمک، او تورک طایفاسینین میفولوژی ایناملاری ایله و بو ایناملار و دوشونجه لر ایله سسله شن دؤولت و حکومت قانونلاری ایله باغلی اولسون. تورک دیللی خالقار و طایفالارین چوخوندا، "یای" آ و "اوخ" آ اینانیردی. لار و میفولوگ میرعلی سئیدوف-ون ۸ دئدیگینه اساساً "یای" -ی موسقیلیگین، رمزی و سیمگه سی، همچنین "اوخ" یا "تیر" -ی ایسه واسساللیغین (=گوجلو دؤولتدن آسیلی اولان) بلگه سی ساییردی. لار. "یای" و "اوخ" اون بو میفولوژیک آنلاملاری و گؤروش لرینی نظره آلان

شهرینین آدی ، چوخ گوجلواحتیمالا گۆره همین قدیم تورک میف و تانریسی "Sa.ul سا.اول" یا "Se.ul سؤل" دور. "سال" Sal، قدیم تورک میفیک سۆز یا آدی اولان "Sa.ul سا.اول" سۆزونون قیسسالمیش و ایختیصار تاپمیش فورماسیدیر. آوروپا و لاتین میفولوژی ادبیاتیندا و دیلینده "گونش" و گونه ، "سول" Sol دئییب ایشلتدیکلری میفیک واژه ده ، "Sal سال" -ین باشقا فونئتیکی واریانتیدیر. دئمه لی بئله نتیجه آلینیر کی سولدوز آدینین بیرینجی حیصه سی اولان «سول» Sol سۆزونون معناسی، گون یا گونش (=آفتاب ، خورشید) دیر و همچنین آوروپادا و لاتینلرده ، «سول» Sol گون یا گونشین میفیک و میفولوژیک آدی دیر و میفولوگیا یا میفولوژیک ادبیاتیندا بو آدی و تئرمینی کوللانیرلار. بیزه گۆره "ل" L - "ن" N ، "م" M سسلرینین بیر-بیریسینه چئویریلیمه قانونونا اساسا ، تورک دیلینده کی "زال" / "سال" / "سول" (= گون، گونش، خورشید) سۆزو "سان" (اینگیلیسجه یازیلیشی Sun) فورمانتینی الده ائدیبیدیر و بو فورمادا، ایندی اینگیلیس دیلینده ، "گون" و "گونش" معناسیندا ایشله نیر.

SAL---->SAN / SUL----->SUN / SOL----->SON
بیزه گۆره بو سس دییشمه قانونونا اساساً ، چوخ گوجلواحتیمالا گۆره ساک / ساکا تورک پهلوانی روستمین آتاسی "زال" و جدّی "سام" پهلوانین آدی، هر ایکسی ده عینی سۆز و عینی آنلامدا ، یعنی "گون" یا "گونش" (=خورشید) آنلامیندادیر.

SAL----->SAM

William.G.Dotty ۹ ویلیام ج.دوتی "نین
The Times World Mythology آدلی اثرینده
میتولوگ "راشل ایستورم Rachel Storm"
قئید ائدیر کی "سول" Sol ، روم // روما
میفولوژیسینده "گونش تانریسی" (=خدای خورشید
یا خورشیدخدا) دیر.

ساکا تورکلری ("سو" SU تورکلری // "سی" Si تورکلری // "سه" SE تورکلری) اودا و آتشه عبادت و ستایش ائده رمیشلر. بو تورکلرین عبادت و پرستش ائتدیکلری "اود" (آتش) ، اصلینده هَمَن "گون" یا "گونش" دیر و "اود" (آتش)، گون یا گونشین یئرده کی سیمگه سی ، سَمْبُولو و نیشانه سی ساییلیر.

ایندی ایسه ، بیرینجی حالتین ایکینجی واریانتینی (الف ۲-) گۆزدن گئچیردک : سول Sul / Sol + دوزduz = سولدوز .

بو حالتده سولدوز آدینین بیرینجی حیصه سینی «سول Sul / Sol» تشکیل ائدیر.

«سول Sol» و اونون دیگر فونئتیکی واریانتلاری "سول" Sul ، "سال" Sal ، "زال" Zal حاققیندا دئییه بيله ریک کی "سال" Sal // "سول" Sol سۆزلری ده، اصلینده "سا.اول" Sa.ul دور و قدیم تورک میفیک سۆزو "سا" Sa (=نور، ایشیق) و قدیم تورک سۆزو "اول" ul (=قیرمیزی) سۆزلرینین ترکیببندن یارانمیش مورککب آدیر و آنلامی "قیرمیزی ایشیق"، "قیرمیزی نور"، "قیزارمیش ایشیق" دئمکدیر. ایندیکی تورک دیلینده ایشلنن "آل" al سۆزو ده اصلینده "اول" ul سۆزونون دیگر بیر واریانتیدیر. "سو" Su و اونون دیگر فونئتیکی واریانتلاری ساییلان "شو" Şu و "زو" Zu ، قدیم تورک میفولوژیسینده "سو" دان (=آب) باشقا ، "نور"، "ایشیق" کیمی میفیک معنا چالارلاری دا اولموشدور. قئید ائتمک لازیمدیر کی "سو" Su "نون" "ایشیق و نور" آنلامیندا اولماغینا ثبوت اولاراق ، فارس دیلینده "سو- سو" سۆزونه ایشاره ائده بيله ریک . بو معلوماتین اساسیندا و دیگر طرفدن Se ، همچنین «سا» Sa نین فونئتیکی واریانتلاریندان بیرسی اولماسینی نظره آلاق، بیز بو نتیجه یه چاتیریق کی اوزاق شرقده "جنوبی کارئا" نین (کره جنوبی) ایندیکی پایتاختی یعنی "سؤل" Se.ul

تورک‌لرینین دیلینده "سیلدیس" Sildis ، آنادولو (تورکیه) تورکجه سینده "ییلدیز" Yıldız ، تورکمن تورک‌لرینین دیلینده "ییلدیز" Yıldız ، اۆزبک تورک دیلینده "یولدوز" Yulduz ، اویغور تورک‌لرینین دیلینده "ژولتوز" Jultuz ، خاساق تورک‌لرینین دیلینده "چیلتیس" Çiltis ، "شور" Şor تورک‌لرینین دیلینده "چیلیس" Çilis ، یاکوت (ساک // ساکا) تورک‌لرینین دیلینده "سولوس" Sulus ، دئییلیر. بو سادالادیغیمیز اولدوز آدینین مختلف تورک بویلاری و خالقلارین دیلرینده ، دقت ائدیلیرسه ، گۆرونور کی تورک دیلرینین اکثریتینده ، "ی" Y و "س" S ایله باشلان سۆزلرده ، بیرینجی سسلر ، دیشیلیرلر. ساکا تورک‌لرین و عینی حالدا یاکوت تورک‌لرین دیلینده ، "ی" Y ایله باشلان سۆزلرین اکثریتی ، "س" S ایله تلفوظ اولونور. یعنی سولدوز ماحالینین ایلك ساکینلری اولان ساکا تورک‌لرینین بو ماحالا قویدوقلاری "سولدوز" آدی ، اصلینده همین "یولدوز" Yulduz (= "اولدوز") آدی دیر کی ، "ی" حرفینین سسینی ، "س" S حرفینه و سسینه چئویریپ ایفا ائدیبلر. یوخاریداکی بیلگی لره دقت ائده رکن گۆرونور کی "تووا" Tuva یا "تیوا" Tiva تورک‌لری ده ، اولدوزا دئدیکلری سۆز و واژه ، "سولدوز" سۆزونه و آدینا چوخ اوخشار و یاخیندیر. "تووا" یا "تیوا" تورک‌لری اولدوزا ، "سیلدیس" Sildis دئییرلر کی بو اؤز یئرینده جدی بیر آراشدیرما و تدقیق آپارما طلب ائدیر. همچنین ساکا تورک‌لری ایله آن یاخین قوهوملوغو اولان یاکوت تورک‌لرینین اولدوزا ایشلتدیکلری آد و سۆز ، یعنی "سولوس" Sulus دا ، "سولدوز" سۆزونه چوخ اوخشارلیغی و یاخینلیغی وار کی بو یاخینلیق و اوخشارلیق ساکا و یاکوت تورک‌لری حاققیندا ، گۆزله نیلن دیر. یاکوت تورک دیلینده "ی" Y سسی ایله

"زال" Zal سۆزو ایسه همین "Sal سال" -ین دیگر بیر فونئتیک واریانتیدیر و "آغ" ، "بیاض" ، "کوتسال" ، "مقدس" ، "پارلاق" ، "ایشیلدار" ، "گونش" ، "ایشیقلی" ، "نورلو" ، "گونشلی" آنلاملاریندا ایشلنیلیر. بورادا دیگر بیر حقیقتی ده ، آلدّه اندیریک و او حقیقت بودور کی روستم پهلوانین آتاسی "زال" ، ساکا تورک‌لرینه منسوبدور و نتیجه آلینیر کی روستم اؤزو ده بیر ساکا تورکودور. البته بونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی بو آتا- اوغول ، هر ایکسی ده ، ساکا تورک‌لرینین "سو" یا "سی" طایفاسیندا دیلار و اونلارین یاشادیغی و مسکون اولدوقلاری یئر و بؤلگه ، سیستان ایمیش. سیستان آدی یعنی "سی" یا "سو" طایفاسینا منسوب اولانلارین مرکزی و توپلانیدیغی یئر. بئله لیکله نتیجه آلینیر کی سولدوز آدینین بیرینجی حیصه سی "سول" Sul/Sol ، آنلامی و معناسی "قیرمیزی ایشیق" ، "قیرمیزی نور" ، "قیزارمیش ایشیقلی" و مجازی اولاراق "گون" یا "گونش" (=آفتاب،خورشید) اولور. آدین ایکینجی حیصه سی «دوز» duz ، و اونون باشقا فونتیک واریانتلاری ، "دیز" diz ، "دیس" dis ، "تیس" tis ، مختلف تورک خالقلارینین دیلرینده ، اولدوز آنلاملی سۆزلرین (اولدوز، جولدوز، ییلدیز، چیلتیس، ژیلتی س، سیلدیس کیمی) سونلوغونو تشکیل ائدیر. «اولدوز» سۆزونه و آدینا، آلتای تورک‌لرینین دیلینده "ییلدیس" Yildis ، باشقیرت تورک‌لرینین دیلینده "یولڈوز" Yoldoz ، کازاک تورک‌لرینین دیلینده "ژولدیز" Juldiz ، قازاق‌لار تورک‌لرینین دیلینده "ژولدیز" Joldiz ، قیرقیز تورک دیلینده "جیلدیز" Cildiz ، "قوموق" تورک‌لرینین دیلینده "یوردوز" Yurduz ، "نوقای" Noqay تورک‌لرینین دیلینده "یولدیز" Yuldiz ، تاتار تورک‌لرینین دیلینده "یولڈیز" Yoldiz ، "تووا" یا "تیوا" Tiva

باشلانان سۆزلر، "س" S سسینه چئویریلیر. میثال اوچون "یای" سۆزو اولور "سای"، "یایی" اولور "سابی"، "یاییق" اولور "ساییق"، "یاخا" سۆزو اولور "ساخا"، "یال" اولور "سال"، و ...

بو توضیحاتلا، آیدین اولور کی یاکوت لارلا آن یاخین قوهوملوغو و یاخینلیغی اولان ساک لار یا ساکالار، "ی" Y ایله باشلانان سۆزلری، "س" S ایله ادا و ایفا ائدیرمیشلر. آرتیق بو حقیقت هامیا و عینی حالدا تورک تاریخی ایله مشغول اولانلار بللی اولونوب کی ساک لار // ساکالار و دیگر تورک دیللی خالقلار، ائتیک و سوی باخیمیندان، بیر- بیرله قوهوم و اقبادیلار. سولدوز ماحالینین ایلك ساکینلری اولان ساک یا ساکا تورکلری، دیگر تورک دیللی و تورک سویلو خالقلار و طایفالار ایله دیل بیرلیگی و میفولوژی باغلانتیلاری و قوهوملوقلاری وار. بونو دا وورقولامالی ییق کی، ساک // ساکا تورک کولتور- مدنییتی و عینی حالدا میفیک (اسطوره ای) تفکورو، آذربایجانین دیگر تورک ائللری و طایفالاری و قبیللرینین میفیک و میفولوژیک ایناملاری و دوشونجه لری ایله چوخ سیخ باغلیلیغی و یاخینلیغی اولوبدور.

سولدوز آدینین بیرینجی حیصه سی یعنی "سول Sul" یا "سول Sol"، بیر ائتئوس آدی (=طایفا آدی، قبیللر آدی) کیمی ده، قدیم آذربایجان اراضیسینده آلبان دؤولتی نین تشکیل ائده ن ۲۶ طایفاسیندان بیرینین آدیندا، اؤزونو عکس ائتدیریر. قدیم آذربایجان اراضیسینده یارانمیش و قورولموش "آلبان" دؤولتی نین ۲۶ طایفاسیندان بیرینین آدی "چول Çul" یا "چول Çol" اولوبدور. آذربایجانین گؤرکملی تاریخچی عالیمی، قیاس الدین غیب اللایئو، "آذربایجان تورکلرینین تاریخی تشککولو" آدلی اثرینده، آلبانلارین ۲۶ طایفاسیندان، "چول" Çul // "چول" Çol ویا "کول" Kul // "کول" Kol

حسین جاویدین "آنا" اثرینین صحنه تجسسومو

HÜSEYİN CAVIDİN "ANA" ƏSƏRİNİN SƏHNƏ TƏCƏSSÜMÜ

PROF. MARİFƏ HACİYEVA

پروفیسور معارفه حاجیووا

بیر پرده لی اثرده جمعی ۶ ایشتیراکچی واردیر کی، بونلار سلما آنا، عیصمت، سلیم، اورخان، عزت و موراددیر. بیر ساعات اون دقیقه داوام ائدن تاماشادا تاماشاچیسینی اولدن سونا قدر نفس چکمه دن مؤوضونو ایزله مه یه وادار ائدن بو دوشوندوروجو صحنه اثرینده باش رول - آنا رولونو امکدار آرتیست نوبار نوروزووا، عیصمت رولونو ایراده رشیدووا، سلیم رولونو واحد اوروجوغلو، اورخان رولونو مآناف داداشوو، عزت رولونو آیدین دمیروو، موراد رولونو ائلنور کریموو اوینادیلار و تاماشاچی رغبتینی قازاناراق آلقیشلانیدیلار.

بو آلقیش هم ده حاقیقت، عدالت، گۆزلیک، مردلیک، وطنپرورلیک و اینسانپرورلیک کیمی یوکسک کئیفیتلری ترنوم ائدن بدییی نومونه لر یاراتمیش، نادیر قلم اوستاسی بؤیوک جاویده ایدی. هر بیر اثری مستقیل بیر حادیشه اولان حسین جاوید یارادیجیلیگی شعرله باشلاسا دا او، ادبیات تاریخینده داها چوخ درام اثرلری ایله مشهوردور. بوتون یارادیجیلیگی بویو بیر-بیریندن موکمل ۲۰-یه قدر درام اثری نین مؤلیفی اولان حسین جاویدین ائله ایلک درام اثری ده ۱۹۱۰-جو ایلده قلمه آلدیغی بیر پرده لی «آنا» منزوم پیئسیدیر.

مؤوزوسو داغیستان حیاتیندان آلینمیش و میللی عنعنه لر اؤنه چکیلیمیش «آنا» اثرینده ایکی عایله قارشى-قارشىیا قویولموشدور. بیرینجیسی، باشدا سلما آنا اولماقلا کندین یوخسول بیر عایله سی، ایکینجیسی ایسه وارلی کند هامبالی نین عایله سیدیر کی، اونون دا نوماينده سی اورخاندیر. او،

«خیال ایچینده بشر دایما سعادت آرار» - دئین بؤیوک هومانیست اولدوغو قدر ده بؤیوک دراماتورق، یوکسک اخلاقی کئیفیتلری اخذ ائدن لیریک شعرلری و درام اثرلری ایله کؤنوللرده تاخت قوران حسین جاویدین آنادان اولماسی نین ۱۳۵ ایللی تامام اولدو. آذربایجان دؤولت گنج تاماشاچیلار تئاتری دا ۹۰-جی مؤوصومه دراماتورقون «آنا» درامی ایله گلمیشدیر. امکدار آرتیست نوبار نوروزووانین باش رولدا - سلما آنا رولوندا اوینادیغی رولون بیر ده دیقتچه کی جی بیر مقامی دا وار. بو ایل نوبار خانیمین هم ده نه آز، نه چوخ دوز ۶۰ یاشی تامام اولور.

۲ اییون ۲۰۱۸-جی ایلده ایلک تاماشاچی اولان «آنا» اثری نین قورولوشچو رژیسسورو امکدار اینجه سنت خادیمی بحرام عوثمانوو، قورولوشچو رسسامی تئلماں شیخییئو، بسطکاری روفت زامانوودور.

سارسىنتىلار كىچىرن آنا بىر آنلىغا اونو محو ائتمك
اىستسە دە، قوناغىن اماندا اولاجاغىنا وئردىكى سۆزۈ
خاطىرلايلاق، بو سارسىنتىيا، معنوى بۇھرانا، مىللى
عادەت و عنعنە يە دايانان اينسانى بىر حىسسلە
قالىب گلىر:

آمانداسىن، ھىچ قورخما، ھىچ سىخىلما،
چونكى من اولدن سۆز وئردىم سآنا.
سن بىر قوناقسان، قاتىل اولسان دا بئلە،
سلما ھلاک اولور دا، سنى وئرمز الە
-دئىھ رەك،

گەت، چكىل گەت! دىنسىز، آلاھسىز، خاين،
موردار ايزىن بو تورپاقدان سىلېنسىن - اىنتىقامى
ايلە قوناغى ائوپىندىن اوزاقلادىرير.

مىللى عنعنە لرېن اۋنە چكىلدىكى و بو عنعنە لر
اىچرىسىندە يئر آلان و داغلى موسلمان خالقلار
اوچون يازىلمامىش بىر قانون اولان قوناق
موقەدسلىكى آنانىن خاراكتېرىندە، اونون اينسانى
موناسىبىتىندە ايفادە سىنى تاپىر و اثرەدە بو
يازىلمامىش قانونا احترام ھىسسى جىدى شكىلدە
خلقىلىگىن بۇيوك پوئتىك ايفادە سىنە چئوريلير.
سلما آنا اۋزونو بو جانى قوناغى ائوھ بوراخماقدا
سوچلاسا دا، قوناغىن قانى نىن تۈكۈلمە سىنى
ويجدانىنا سىغىشىدىرا بىلمىر و

ھەم مولتجى، ھەم قىرىب، ھەم موسافىر،
خايرىر، ويجدانىم اولماز بونا قادىر.
بىر دە ھەر نە ياپسام، بو درد سىلېنمىز،
محو اولسا عالم، قانپولاد دىرېلمىز.
خايرىر، اھو ائتمە لى، گەتسىن دە مىسكىن،
خجالتىندىن اۋلسون، يئره كىچىسىن -

دئىھ رەك، قاتىل قوناغىن بو تورپاقدان ايزى
قالماماسى اوچون چكىلىب گەتتمە سىنى اىستە يىر.
البتە، حسين جاويد مىللى روحو و ائىتىك
پرىنسىپلىرى سلما آنانىن خاراكتېرىندە وئرمكە

سلمانىن اوغلو قانپولادىن نىشانلىسى عىصمتى الە
كىچىرمك اوچون ھەر جور فېتنە-فسادا ال آتير.
قانپولاد توى خىرلىرى اوچون شەھرە ايشلە مە يە
گەتتىمىشدىر. ھەر آن گۆزۈ يولدا، قولاغى سىسدە اولان
آنا و قانپولادىن نىشانلىسى گۆزل عىصمت
قانپولاددان مەكتوب و خىر گۆزلە يىرلر. اورخان ايسە
حىاسىزجاسىنا عىصمتە عشق ائلان ائدىب، اونونلا
ئولنمك اىستە دىگىنى بىلدىرير. رەد جاوابى آلسا دا
عىنادىندان دۇنمور. اورخان قانپولادىن گەلدىگىنى
ئىشىدىب پولا بىر قاتىل توتوب قانپولادى
اۋلدورتدورور. قانپولادى اۋلدورن قاتىل سىغىنماق
تاپماق اوچون قاچىب آنانىن ائوينە پناھ گتىرير.
حادىثە دن خىرسىز آنا اوغلونون قاتىلىنە بىر قوناق
كىمى سىغىنماق وئىر. بو يئرلەدە قوناق
موقەدسدىر، اونا حۇرمەت ائتمك، يئر وئرمك ھەر
كسىن بورجودور.

سلما آنا قوناغىن - لىزگى مورادىن اوغلونون قاتىلى
اولدوغونو سونرادان بىلير. درىن پىسخولوژى

نوبار نووروزووا دراماتورقون ایدئال ائتدیگی بئله آنا صورتینی بوتون پارامترلری ایله یاراتماغا نایل اولموش و بو نۇقطة ده صنعتین یوکسک مرتبه سینی فتح ائده بیلیمشیدیر.

تاماشانین دیگر ایشتیراکچیلاری دا یوکسک پروفئسیوناللیق گؤستریر. گؤزلیگی قدر ده ناموسلو و صداقتلی،

من آیریلما او یوخسول قانیپولاددان،
بوتون دونیا آلت-اوست اولوب داغیلسا،
اوندان باشقا سئوگیلیم یوخ، اصلا -

دئین چرکز قیزی عیصمتین رولونو اوینیان ایراده رشیدووا دا، سلیم، اورخان، ایززت، مورات روللاری نین ایفاچیلاری دا آلقیشا و احتیراما لاییق صحنه تجسسومو گؤستردیلر و تاماشاچی آلقیشلاری ایله صحنه نی ترک ائتدیلر.

قورولوشچو رئژیسسور بهرام عوتمانووون، قورولوشچو رسام تئلما شخییئوین، بسطکار روفت رامازنوون گرگین امگی سایه سینده تاماشاچی رغبتینی قازانان «آنا» اثری، ظنیمیزجه اوزون مودت صحنه ده تاماشاچی رغبتیله قارشیلاناجاق.

امکدار آرتیست نوبار نووروزووا «آنا» رولوندا

میللیلیگین سپسیفیک خاراكتئرینی ایفاده ائتمه یه نایل اولموشدور.

قوناق موقدسلیگی نین، وئردیگی سؤزه صداقتین ایفاده چیسى اولان آنا هم ده حسین جاویدین رومانتيك دويغولاريندان يارانميش چوخ موقدس بير آنا اوبرايدير.

چتين، پسيخولوژی سارسينتيلار كئچيره رك، موقدس آنالیق دويغوسونون فؤوقونده دايانان سلما آنانی صحنهده جانلاندیرماق، تاماشاچینی ایناندیرماق هر آکتریسایا نصیب اولماز. بئله بير مورککب پسيخولوژی وضعیتین عؤهده سیندن امکدار آرتیست نوبار خانیم نووروزووا ائله پروفئسسورنالیقلا گلیر کی، نه تاماشاسی گؤز یاشینی ساخلایا بیلیر، نه ده آکتریسایا مووازينتینی.

سلما آنا - نوبار نووروزووا دراماتورقون اولماسینی آرزو ائتدیگی یوکسک آنالیق حیسیسینی عادت-عننه لر ایله تارازلاشدیران گئنیش قلبی، صاف روحلو، عهدینه صادق بیر آنا اوبرازینی یاراتماغی اوستالیقلا باجاردی.

حسین جاوید بو اثرینده دولغون، مورککب و اونودولماز خاراكتئر صاحیب بیر آنا صورتی یاراتماغی حدف ائتمیشدیر. باش رولون ایفاچیسى

کوره سونلو تور کلى

ياشار کالافات

کۆچورن :عباس ائلچين

گيره سونلو ، کيره سونلو و يا کوره سونلو تورکمن- اوغوز توپلومو، آذربايجانين خوى، سالماس و اورميه بؤلگه لرینده، اورميه گؤلونون باتى قيسميندا ياشامقاديرلار. گونئى آذربايجاندا بو توپلومون قارادنيزين گيره سون بؤلگه سيندن گلدیکلى دوشونولور.

گيره سونلو ، کيره سونلو و يا کوره سونلو تورکمن- اوغوز توپلومو آذربايجانين خوى، سالماس و اورميه بؤلگه لرینده، اورميه گؤلونون باتى قيسميندا

ياشامقاديرلار. گونئى آذربايجاندا بو توپلومون قارادنيزين گيره سون بؤلگه سيندن گلدیکلى قناعتى حاکيمدير. چپنى تورکمنلريندنديرلر. مذهبلى جعفرى ويا حنفى دئيل شافعى ديرلر . لهجه لرى قارادنييز و تبريز تورکجه سى آراسيندا بير کاراکتر داشييير.

شافعى اولمالارينا رغبمن گيره

واردير. بو دوروم سوننى اينانجلى اولان عوئمانلى و شيعه اينانجلى اولان ايران تورکلو يو آراسيندا ياشانان بير سيخيشميشليغين سونوجو، بيرليکده ياشاديقلارى باهتنيان و بارزان شافعى عشيرتلىريندن ده ائتکيلنه رک، شافعى اولدوقلارى شکيلنده ايضاح ائديلمکده دير. گونئى آذربايجان آيديني نين قناعتينه گؤره گيره سون بويونون آنادولوداکی قسيمى ده بيرنچه يوز اولينه قدر علوى اينانجلى ايدى. تورکيه چپنيلرى نين بعضى کسيملى نين هله علوى اينانجلى اولدوقلارى گؤروشونون يانيندا، چپنيلرين اسكى علويلر اولدوقلارى گؤروشونو ساوونانلار دا واردير.

تورکيه ده اوغوزلارين ان يئتکيلي اوزمان آدى بو

آدلى اثرين يازارى رحمتلى فاروق سومردير. بو اثرده گيره سون يؤره سى چپنيلرى دوغال اولارق يئر آلماقداير. آنجاق، آد بير بوى آدى اولارق ديگر ائديلمه مکده دير. بؤلگه چپنيليغيني اينجه لين عالى چليک ده گيره سون چپنيلرينى اوزون بويلو آنلاتيرکن اونلارين بير بوى اولدوقلاريني بليرتمه مکده دير. عوئمانلى ايمپاراتورلوغونداکی اويماق، عشيرت و جماعتلى آنلاتيرکن جودت تورکاي گيره سونلولارى ديکرائتمه مکده دير. اساسن قونوموز گيره سونلولار توپلومونا گيره سون شهرى نين ويا بو

سونلولاردا ١٢ ايمام و محرمليک کولتلى اولدوقجا گوجلودور. بو ايکى کولت، جعفرى اينانجلى تورکلىن ياشاديقلارى آنادولوداکی جعفرى اولمايان قونشولاريندا دا جانليليغيني قيسمن موحافيزله ائتمکده دير. بو جانليلىق گئچميشده داها گوجلو ايميش. شافعى ليک تورکمن تورکلى آراسيندا چوخ گؤرولمز. دوغو آنادولودا بير قيسيم کيرمانچ و زازالار آراسيندا گؤرولور. قوزئى عيراقدا اربيل و کرکوک يؤره سى نين بير قيسيم تورکمنلى آراسيندا شافعى اينانجلى عشيرتلى

قورونماق اوچون " قادا قوربانى " دئيه آدلانديريلان بير قويون كسيله رك قوربان ائدليلير. بو قوربانين باشى، جيگرلىرى و ايشكمبه سى مزارليغا گؤمولور، اتى يوخسول عاييله لرە پايلاشديريلير، اؤلو صاحىبى بو اتدن يئمز. بئلجه اؤلومدن قورونولدوغونا اينانيلير.

آنادولودا " قادانى آلسين " ، " قادا-بلانى ساوسين " دئيه بير ايفاده واردير. گله جك ويا گليب گئچميش گؤرونمه ين بير ترسليك اوچون قوللانيلير. صدقه وئريلير ويا بير قوربان كسيلير، خئير ايشله نير. آداق قوربانين اتينى آنادولو توركلرى ده يئمز. يانيلماساق، بيزه گؤره بو اويقولامانين ماهييتينده اؤلومو ايفا ائدن گوجه ياپيلميش بير قورونما ويا قورتولما بورجونون اؤدئمه سى واردير.

غيره سون چپنى توركلرينده توى-دويونلرده بير گنج گلينين قارشيسينا گئچر الينده توتماقدا اولدوغو يومورتلايان تويوغو اوينادارق اوينار. آيريجا قيز ائوى، گلينه بيرليكدە اونون يئنى ائوينه يومورتلايان بير تويوق هديه ائدر. بونولا گلينين ايلريده چوخ اوشاقللى بير آنا اولاجاغينا اينانيلير. اينانجا گؤره تويوق-يومورتا، دؤلون، زورريتتين رمزيدير. آنادولو و ساير تورك ائللرينده يومورتا و تويوقلا ايلگىلى چوخ اينانچ واردير. دوغو آنادولودا گلين يئنى ائوى نين ائشيگيندن غيرمه دن اول، ائوين دووارينا وورولاراق بير يومورتانين قيريلماسى ساغلانير، يومورتا نظرليكلردا قوللانيلير. قارا تويوق ايسه بويو پوزمادا و خالق حكيمليگينده قوللانيلير.

غيره سونلوردا ياتىلى قوناقلارين چابوق گيتمه سيني ساغلاماق اوچون بعضى اويقولاملار ياپيلير. قوناقلارين اوتوردوغو يئره دوز تۇكولور. بو اينانچ سالماسين ديگر تورك خالقلاريندا دا واردير.

توپلومون آنيلان شهره آد وئرميش اولماسى دئييلدير. بيز گونى آذربايجانداكى غيره سون ويا كيره سون چپنى توركمنلىرى نين خالق اينانجلارى اوزرينده دوراجاغيق.

غيره سونلوردا اوزاق بير يئردن كؤيونه گلن بيريسى، ائوينه گئتمه دن اول ايلكين مزارليغا گئدر. اورادا ياتماقدا اولان عاييله سيندن بويوكلىرى زيارت ائدر. زيارت ائتديكى مزارلارين توپراغيندان بير پارچا آليپ آغزينا آتار. بو اويقولاما " آتا كولتو " ايله ايلگىليدير. آتا روحلارينا سايقىلى داورانماق تورك اينانچ سيستمينده اؤنملى بير يئر توتار. گلنكسل ايسلامين تظاهورلريندن اولان بو اويقولاما تورك خالقلىرى آراسيندا چوخ يايقيندير و گؤك تورك دؤنمينه قدر اوزانان بير اويقولاما درينليكى واردير. گؤك تورك دؤنمينده ايلين موعيين زامانلاريندا آتا روحلارينا قوربان كسيليردى. هله ده، آنادولودا قوربان بايراملاريندا اؤلموش آنا بابالار اوچون ده قوربان كسيلديكى اولور. ائوليليك عرفه سينده گنجلر، اولو قبيرلره بيرليكدە گئدر، گؤچموش عاييله بؤيوكلىرى ده زيارت ائدر. عسكرليك، يوكسك تحصيل و بنزرى نندلرله غوربتە چيخانلار اجداد قبيرلرينى زيارت ائدر. ائله جه، عرفه گونلىرى گؤچموش بؤيوكلردن باشلاناراق قبيرلر زيارت ائدليلير. قاراپاق توركلرينده شامپيون كيمي اؤنملى ياريشمالارا گيرن اسپورچولار قارشىلاشمادان اول و سونرا آتا مزارلاريني زيارت ائدر. آتا روحلارى نين اؤلومون قيرخى چيخينجايلا قدر و هر جوما خانه لريني زيارت ائتديكلرينه اينانيلير بو وسيله ايله ده خير ايشله نير.

سالماسدا ياشايان غيره سونلو و ديگر تورك كسيملرينده كى بير دبه (گلنكه) گؤره بير عاييله دن اؤلوم اولسا، او عاييله دن قوهوم-قارداش اؤلومدن

نظر دین شخصین بونون توسوسونه توتولاراق نظرین تداوی اولاجاغینا اینانیلیر. بعضن شوبهه لی شخصین سایسی آرتینجا چوخ ساییدا کیمسه نین پالتاریندان، مثلن انتاریسی نین قاتلانیمیش اتگی نین اوجوندان بیر پاچا کسلیلیر. بو اویقولاما گیره سونلو چینی تورکمنلرینده ده واردیر.

گیره سونلولاردا اوشاغی نظردن قوروماق اوچون چشیدلی وسیله لرله اوشاقلارا " قویون گؤز، آدام گؤز، پیشیک گؤز، ایت گؤز هامی نین گؤزو چاتلاسین پاتلاسین " دئیلیر. بو اینانجدا ساده جه اینسانلارین دئیل، دیگر جانلیلارین دا گؤزلی نین دیه بیلجگی وارساییلیر. دوغو آنادولودا اوشاغین قیرخی، چشیدلی جانلی یاورولاری نین قیرخی ایله قارشیب اوشاق ضرر گؤرمه سین دئییه بو حیوانلارین آدلاری یاپیلان افسوندا تک تک ساییلیر.

گیره سون تورکمرینده ماوی-گؤی گؤزون اؤنمین یلیرتن بیر سؤز واردیر. " آلا گؤزو ایت دوغار، قورد دا دوغار، شرط اودور کی گؤی گؤز دوغا " گؤزو آلا اولان یاورویو بوتون جانلیلار دوغورابیلیر. اؤنملی اولان ماوی-یاشیل گؤزلو اولان دوغومو یاپابیلیمکده دیر. گؤی گؤز نادیر اولور چوخ اؤنمسه نیر. ماوی گؤز آنادولو تورکمرینده ده اؤنمسه نیر. ماوی گؤزلویه نظر چتین دگر، ماوی گؤزلونون نظری چابوق دگر. ماوی گؤزلویه بویو گنچمز، بعضی بویو یاپیمی و دینه آمالاریندا ماوی گؤزلو اوشاقلار قوللانیلیر. گؤک ماویدیر، اولودور. ماوی گؤزلوده بیر تاحیم سیرر گوجلرین اولدوغونا اینانیلیر.

دومبولو، آفشار، بایات و گیره سونلو تورک بویلاری نین یاشادیغی گونی آذربایجانین خوی بؤلگه سینده چیلله گنجه سی - آخشامی گوز فصلی نین سونوندا ان اوزون گونون گنجه سینده قیشین ایلک ۴۰ گونو بؤیوک چیلله؛ ایکینجی قیرخ گون، کیچیک چیلله

آنادولودا چابوق گنجه سی ایسته نیلن قوناغین آلاق قابیسی نین ایچینه دوز تۆکولور. گلیشیندن ممنون اولونمایان قوناقلارین چیخاردیغی آلاق قابیلار دوزلتیلیر.

دوز، تورک خالق اینانجلاریندا اؤنملی بیر یئر توتار. " دوز - چؤرک حاققی " نا اینانیلیر. دوزون اوزرینه آند ایچیلیر. دوز دا چؤرک کیمی نئعمت ساییلیر آیاقلانماز. مولودلاردا سو کیمی دوز دا اوخودولور. صدقه اولاراق وئریلن دوز قادا بلا ساوار. بویو(جادی) پوزمادا دا دوز قوللانیلیر. قاراقالپاقیستاندا، تاتاریستاندا و باشکوردیستاندا قوناق، ائوین ویا کؤیون ائشیگینده دوز چؤرکله قارشیلانیر.

گیره سونلولاردا گنج قیزلار قیسمتلی نین آچیلماسی اوچون ایمامزادالارا گئدرلر. بو زیارتلرده؛

" ایمامزاده داغلاری

یاشیلدی یاپراقلاری

آلاه مورادیم وئرسین

آچیلان آیین اورتاسی "

دؤرتلوغو اوخونور. بو دؤرتلویون آنادولو، اربیل، کرکوک، ناخچیوان، داغیستان (دربند) دا واریانتلاری واردیر.

بو تئپتیده " داغ کولتو " ایله " آتا - ارواح " کولتو بیر آرادا یئر آلمیشدیر. تورک خالق کولتورونده اولو ذاتلار، پیرلر داغلارا آدلارینی وئیرلر. بو تئپتیده ایمامزاده داغلارا آدینی وئرمیشدیر.

گونئی آذربایجانین سالماس تورکمرینده نظر وورائین (گؤز دیمیش اولان کیمسه نین) نظری نین گئدریلمه سی اوچون، نظرله یه نین باشماغیندان بیر پارچا کسپله رک اوزرکلیک اوتو ایله بیرلیکده یاندیریلیر و توسوسو چیخاریلیر. آنادولودا نظر ائتیگیندن شوبهه ائدیلمن شخصین پالتاریندان گیزلیجه بیر پارچا کسپلیر و بو پارچا یاندیریلیر.

بونلاری داماد آرخاداشلاری ایله یئیر و تاباقلارا پول قویولور.

خویداکى گیره سونلو و دیگر تورک بویلا ریندا چیلله گئجه سینده کؤسه اویونو اوینانیر. کؤسه بیر چوباندير. اونا ماکياژ یاپیلیر. زوپاسینا زینقیروو بئلینه تاختا قیلینج تاختیلیر. او قاپیلاری دولانیب اگلنجه یاپیب هدییه آلیر. بئلجه چیلله اگلنجه لری باشلامیش اولور. ائو صاحبیلرینه دوعا ائدیلیلر و نه وئریلیر ایسه اونا راضی اولونور. وئرمه یین عاییله لر اوچون ده آلاها دوعا ائدیلیلر. بو آرادا کؤسه نین آورادینی چالارلار، کؤسه، زوپاسیلا چئوره ده کی لره ووراراق ائشی نین ییرینی اؤیرنمه یه چالیشیر. **کؤسه موتیفی** تورک خالق اگلنجه کولتورونون اصلی عونصورلارینداندیر. سئیرلیک اویونلاریمیزدا موطلق کؤسه واردیر. بیز، داغیستان، بورچالی، ناخچیوان، اربیلده، کؤسه ایله ایلگیلی تئپیتلر یاپتیق. بالکانلاردا دا کؤسه نین چوخ یاخشی بیلینیب یاشاتیلدیغی بیلگیمیز داخیلینده دیر. آنادولودا کؤسه و بنزری کؤی سئیرلیک اویونلاری نین اسکی تورک اینانجلاری - قام مراسیملری و مودرن تورک تئاتری نین ایلک آددیملاری اولان قاراگؤز - حاجیوات ایله اولان باغلانتیلاری دا چالیشیلمیشدیر. بیزه گؤره، سماعلارین دا درینلیکلرینده بو شکیلده سئیرلیک کؤی اویونلاری ایله باغلانتیلاری واردیر.

گیره سونلو، دومبولو، آوشار و بایات تورک بویلا ریندا چیلله گئجه سی بیر اوشاق سویا گؤندریلیر. بو اوشاق هیچ قونوشمادان سویا گیدیپ سو گتیرمه لیدیر. بو سویو آغ بیرچک (ساجی آغارمیش، گون گؤرموش) بیر قادین بیر قاپا دتؤکر. بو اسنادا اوراداکیلر بایاتی اوخورلار:

"الینده بایدا گلین

دیر. قیش فصلی اوچون ساخلانان میوه، چرز، شیرینی چیخاریلیر. " چیلله سوفراسی " نا حالوا، پشمک، باسلیق، نوغول، قارپیز، نار، قاوون، آرمود، آما، هئیوا، بادام، جویز، کیشمیش، نوخود، پیتتاق (پاتلاق مکه)، قاوورقا قویولور. قارپیز، سوفرانین گلینیدیر. بونا " چیلله قارپیزی " دئیلیر.

چیلله ده یئنی گلین و آداخلیلار عاییله لری " چیلله پایى " گؤندریلر. چیلله پایى، هاوا قارالمادان گؤندریلمه لیدیر و چیلله پایى یئدی تاباغا قویولور. بونلار " چیلله تاباغی " دئیلیر. بو تاباقلار سوسله نیرلر و اوزرلرینه آغ ویا آل شال چکیلیر. بو تاباقلارین هر بیرینه آیری شی قویولور. بیر تاباغا قاوون - قارپیز، بیرینه قیرمیزیآلما، بیرینه آرمود، بیرینه نار، بیرینه اون و دویو، بیرینه پالتار بیریسینه ایسه قیزیل و گوموش قویولور. تاباقلاری گتیرن قیز ائوی مراسیمله قارشیلانیر. تپسی اوچون اوزرلیک یاندیریلیر. تاباقلار اؤزنله آیینیب قوناق اوتاغینا قویولور. گتیرنلره انعام وئریلیر. انعاملار پول، یون چوراب، کؤینک وس. اولابیلیر. قیز ائوینده شنلیک یاپیلیر، گلن یئمیشلردن قونشولارا پای وئریلیر. اوغلان ائویندن اثرته سی گون قیز ائوینه گلینیر. اورادا شادلیق ائدیلیلر. بو گلنگی قوتلامایانین ایل سونونا قدر موتسوز اولاجاغی اینانجی واردیر. اینانجا گؤره چیلله موتسوزلوق گتیریر. آداخلی قیزی اولمایانلار بیر آغ ساققالین ائوینه گیدیپ اورادا شادلیق ائدر، ناغیل سؤیلر، خاطیره آنلادیلار. اینانجا گؤره چیلله لر، بؤیوک باجی و کیچیک باجی ایمیش و آرالاریندا آتیشیرمیشلار، بونلار تمشیلن جانلاندیریلیر. نیشانلی قیز اوغلانلار آراسیندا هدییه لشمک بلیرلی گونلرده آداخلیلاری آتماق آنادولو تورکلرینده ده واردیر. اؤزبک تورکلرینده قیز ائوی دامادا دوققوز تاباقدا دوققوز آیری یییه جک گؤندیریر.

دوروبدو چايدا گلين
تانرى مورادين وئرسين
آچيلان آيدا گلين "

كىمى پارچالار اوخونوركن، آغ بىرچك خانىم
گنجلىرىن هر بىرىندىن مونجوق دويمه توروئندىن
اشيالارى سويا آتار. بونلار باياتى اوخوناراق سودان
چىخارىلىرى. اوخونولان شئعير، اشيا صاحىبى نىن
فالى اولاراق قبول ائدىلىرى. بو اويقولاما تورك
خالقلارى آراسىندا چوخ ياقىنىدىرى. بالكانلار، آنادولو،
قافقازيا، اورتا دوغو و توركمينستان تورك خالقلارى
طرفىندىن بىلىنىپ اويقولانماقدادىرى.

چىللە اينانچىنى نوروز بحثى موناسبتى ايله حالوك
چاى اينجه لركن، بو اينانچىن ياشاتىلدىغى تورك
ائىللىرىنه داير بىلگىلەر آيرىنتىلى اولاراق يئر
وئرمىشىدىرى.

سالماسدا ياشايان گيره سون توركمين عشيرتلىرىنده
بوغداى قاورولوب (قاوورقا) ائوين دامينا، گله جك
ايل بركتلى اولماسى اوچون سرپىلىرى. تورك خالق
اينانچلارىندا قاوورقا بىر كولتور كوتودور. ائله جه
ائوين دامى دا ائله دىر. چىخمىش دىش داما آتلىرى.
گلىنىن باشىنا آلمانا و چىرز ائوين دامىندان ساجىلىرى.
نوروزدا دامدان مندىل سالىنىر، قاپى كىمى باجا دا
دىنلە نىر.

گونئى آذربايجاندا خىدىر نىي گونو، بۇيوك چىللە
دن ٤٥ گون سونرا اولور. خىدىر نىي ويا خىضير نىي
گونو، خىدىر پئىغمبرىن دىرىلىپ بوتون ائولره
اوغرايدىغىنا اينانلىرى. آت بئلىنده دولانان خىدىر نىي
داردا قالانلار ياردىم ائدر خئىير و بركت گتيرر. گيره
سونلوردا ياشايان بو اينانچ باتى توركلويونون توم
ائىللىرىنده واردير. آنادولودا خىضيرىن دىرىلدىگى
دئىيل، هر زامان گله بىلجگى اينانچى دا واردير.
هانسى قىلىقدا گلجگى ده بىلىنمز. بو اعيتبارلا "
هر گئجه نىي قدير و هر گله نىي خىضير بىل

" دئىلىرى. بو سۇز هر گئجه ياخشى نييتلره خئىيرلره
طالب اول و هيچ كىمسە يە پيس داورانما آنلامىندا
سۇيله نىلميش بىر سۇزدور. خىضير اينانچى آحمت
ياشار اوجاق طرفىندىن آيرىنتىلى اينجه لنىشىدىرى.

مۇوسوم تۇرنلرى تورك جوغرافياسى نىن هر
كسىمىنده اويقولانماقدادىر. قازاق توركلرى ايلك ياز
گون دۇنومو ايل باشى بايرامىنا " اولوس گون
" ويا " اولوستىن اولىي گون " (اولوسون اولو
گونو) دئمكده دىر. تاجمئن بو مراسىملرى؛

١. ايلك ياز گون دۇنوم

٢. خىدرا للز (Hidrellez)

٣. ساياجى / سايجى - جومالى، گوز تۇرنلرى

٤. قورد گونلرى / قورد دويونلرى / قورد بايراملارى
اقىش تۇرنلرى شكلىنده تصنيف ائتمكده دىر. بىز
قاقائوز ائلىنده قورد بايرامىندا بولوندوق. آيريجا
قاقائوز فولكلور موزه سىنده بو بايراملا ايلگىلى
توخومانلارى اينجه له مه ايمكانى ائدىندىك.

آلتى ماييس ويا خىدره للز ، آنادولو، آذربايجان و
بولقارىستاندا اولدوغو كىمى بوتون تورك اللرىنده
بىلىنن و اويقولامالارى ايله اينانچ يوكلو بىر
بايرامدىر. بو گونون عرفه سىنده ائولرىن ايچلرى
تامامن تمىزلە نىر. بايرام گونو پالتار يويولماز. تىكىش
تىكىلمز بو دوروم، " خىدره للز ده ايگنه توتولماز
" دئيه ايفاده ائدىلىرى. بو دۇنمده كىشىلرده ده ايشله
مزلر. سافرانبولدا اولدوغو كىمى بولقارىستاندا دا
خىدره للز ده داغدان ائوه اودون گتيرىلىرى ايسه ائوه
موحقق ايلانين گلجگينه اينانلىرى. سافرانبولدا
اودون گتيرمه ضرورتى وار ايسه، ايلاندا قورونماق
اوچون بعضى اويقولامالار ياپىلىرى. بونولا ايلگىلى
افسانه لر آنلادىلىرى.

بولقارىستاندا خىدره للز ده " گۇجه آشى "
، "اوت بىده سى" قىميا اؤزل يئمكلر ياپىلىرى، " ياغ
قوخودولور " اؤزل يئمكلر ياپىلماسى خىدره للز

اوجاقدان كول آتيلان هينده يومورتا وئرمي نين آرتاغاينا اينانيلير.

آنادولودا و آذربايجاندا اولدوغو كيمي بولقارستاندا دا خيدره للز چشيدلى آدلار آلميش، يۇره لره گۇره ايقليمه باغلى اولاراق تقويم قايميش و نوروز / سولطان نوروز ايله عيني لشديغى ده اولموشدور.

بولقارستاندا ايلك ياز تۇرنلرينه " قيزيل " دئييلمه سى ده ايلگينجدير. بركتين، بوللوغون، دۇل توتمانين اۇنم گۇستردىگى بو بايراما قيزيل دئييلميش اولماسى، بيزه " قيزيل آما " اولقوسونو و اوشاق ديلگى ايله " آلمالى يئرلر " ده ياتيلماسى اينانجينى خاطيرلادير.

آتاجئمئين بولقارستان توركلريندن ياپديغى تثبيتلر آراسيندا اۇنملى بير خصوصدا " قارغا بوتكاهى " ويا " قارغا توي/قارغا لاپاسى/ قارغا تۇره نيدير. اساسن بو آدلانديرما باشقورت توركلرينه عاييد اولوب ايلك ياز بايرامى قارشيليجيدير. بو تسپيتين بير بويوتو دا قيزيل دريلى توركلرى ايله ايلگيليدير. بيزى هيجانلانديران يۇنو ايسه قارصدا، ايغدير، ناخچيوان و آذربايجاندا " دوزلو گليك " دئيه بيلين بير چۇرگين سوباي قيزلار طرفيندن يئيليپ، سو ايچمه دن ياتيلماسى و آرتان چۇرگين ده پنجره نين ائشيگينه قويولوب بو چۇرگين قارقالار طرفيندن آلنماسى نين گۇزله نيلمه سيدير. بو گئجه گنج قيزلارا بير اوغلان رۇيادا سو وئير، بو اوغلان قيزين قيسمتى اولان كيمسه دير. قارغا ايسه دوزلو گليكى آليز و بير طرفه، باجايادو غرو اوچار، قيزين قيسمتى او يۇره ده او ائوده دير، اينانجى واردير. تورك خالق اينانجلاريندا قارغا موتيفى اولدوقجا گنيش يئر توتار اينجله مه يه دگر.

" اوددان آتلانما " تورك خالقلىرى نين اود كولتو ايله ايلگيليدير. راشيد الدين ابوالقاسى باهادير دان

بايرامى نين اۇزليكلريندندير. آنادولو و آذربايجان توركلرينده ده بو اويقولاما واردير. ياغ قوخوتولماسى؛ حالوا قاوورما، پيشى و لوقما ياپما شكلينده دير. بو قوخونون اۇلولرين روحونا گئدجگينه اولار اوچون بير نۇوعو خئير- ائحسان اولدوغونا اينانيلير. آنادولودا بو اويقولاما خصوصوصييله جوما گئجه لرى و بعضى قنديل گئجه لرينده ياپيلير. اۇلن كيشى نين عاييله سيني سيخ سيخ يوخلاديغينا، اولارين ياخشى حاللرينى گۇرمكله موتلو اولدوغونا اينانيلير. خصوصن اۇلونون ايلك قيرخ گون ايچريسينده ائوينه گلدیگينه اينانيلير. حاولانين اونو قاوورولوركن و حالوادان دادانلار گئچميشلرين روحونا فاتيحه اوخورلار. بو حالودان يئددى قونشويا داغيديلار. قنديل گئجه لرى حالوا گۇندريلن تاباغى قونشو گئرييه گۇنديركن بو تاباق يويولماز. خيدره للز ده يومورتا بويماق، يومورتا توقوشدورماق، آذربايجان و بولقارستان توركلرينده چوخ يايقين ايكن، آنادولودا دا بعضى بۇلگه لرده راستلانيلير. آنادولودا يومورتا توقوشدورماق صورتيله يومورتا قازانمانين بير تور قومازا گيرديگى اينانجيندان حركتله بو يومورتانين حرام اولدوغو يئيلمه يه جگى اينانجيندا اولانلار دا واردير. سوغان قابيقلارى سودا قايناديلاراق الده ائديلن بويلا ايله يومورتالارين بويانماسينا " بو بير روس كولتورودور " ديه رك قارشى چيخانلار دا واردير. آيريجا، سوغان و ساريمساق قابيغى آنادولونون بعضى يئرلرينده اوددا يانديريلماز. بونلارين جينلره عاييد قيزيل و گوموشلر اولدوغو، بونلارى يانديرانين چارپيلاجاغينا اينانيلير.

بولقارستان توركلرينده خيدره للز ده يانديريلان ياپراق (خزل) لارين كولو، ائولره، آخيرلارا، هينلره، كوملارا سريپيلير. بۇيلجه حئيوانلارى جوتلشمه سى سورعتلنميش اولور اينانجى واردير. بيتليسده،

ارگنه قون مونسبتی ایله بیلیریک. ایلک یاز گون دؤنومونده داغین دمیر قسیمینی اریتمه یه معتوفدور. قاشقارلی ماحمود دا دمیره اولوییت وئرن تورک بویلاریندان سؤز ائتمکده دیر. دمیرین بولوندوغو یئره جین-پری نین گیرمه یه جگی اینانجی آنادولو و آذربایجان تورکلرینده اولدوغو کیمی بولقاریستان تورکلرینده ده واردیر.

آلتای تورک خالق اینانجلاریندا دمیر و دمیرچی کولتو نو توپارلارکن آ. تاجئمن؛ تورک اینانجیندا گؤک اوزو دمیرچیسی واردیر. او، شامانلارین قودسییتی ساییلیر. گؤک دمیرچیسی، یاپتیغی مؤعجیزه لی آینالاردان، یئره آتار. یئریوزونده کی شامانلار، بونلاری آلیرلار و شامانلیق تاختیملارینا علاوه اندرلر. شامانلار تورک اینانجینا گؤره، مؤعجیزه یارادان بؤیوک دمیرچیلر دیر. بو اوزدن اونلاردان کؤتو روحلار قورخارلار. دمیرچی ده چوخ دفعه خالق کؤتو روحلاردان و خسته لیک دن قوروپان کیشی ساییلیر. بوریاتلار و ساخالاردا دمیر و دمیرچی قوتسال اعیتیباری گؤرورلر. بورادا چوخ کره، دمیرچی شاماندا گوجلودور. دمیرچی ایسترسه معنوی گوجو ایله شامانی اؤلدوره بیلر.

اوودان گئچمک، عایله فردلرینی گئچیرمک، حیوانلاری و او اشیالارینی اوددان گئچیره رک قوللانماق بئله ماده دی و معنوی تمیزلیگه اولاشیلاجاغینا اینانماق بوتون تورک دونیاسیندا گؤرولورکن؛ ایلک یاز مراسیملری آذربایجان اؤنجه لیکلی اولاراق بولقاریستان و آنادولونون بعضی یؤره لرینده ده گؤرولور.

دمیردن یاپیلمیش آت نالی ائو و آخیرلاردا نظریک اولاراق قوللانیلیر. آنانی آل اروادیندان قوروماق اوچون یاستیغی نین آلتینا قمه، اوراق پارچاسی کیمی دمیر اشیا قویولور؛ قیرخی چیخمامیش بالالارین قیرخی قاریشماسین دئییه

سانجاق دیشدیریلیر؛ چوخ یاغان یاغیشین دورماسی اوچون اوجاقدان چیخاریلمیش دمیر ساچ آیاغی ائشیگین دیشینا ترسینه آتیلیر. خیدره للز ده دنیز کناریندا ساچ آیاغیندان آتالنیرسا قیزلارین قیسمتی نین آچیللاجاغینا اینانیلیر. حامیله قادینین بیگی نین جینسییتی دمیر قایچی و دمیر بیچاقلا تخمین اندیلیر. اؤلونون شیشمه مه سی ایچین گؤکسونه دمیر پارچاسی قویولور. بیرچوخ یئرده دمیر بیچاغین آغزی قاپاتیلاراق " قورت آغزی " باغلانیر. داماد و گلینه گردک گئجه سی بویو یاپماق اوچون دمیر کیلید قاپاتیلیر ویا دامادین قاپیسینا دمیر میخ چاخیلیر. دمیر میخ بعضی توربه لره آداق آداماق و تداوی اولماق اوچون ده چاخیلیر. بیرچوخ یئرده بېگین گؤبک باغی قیزغین دمیر ایله کسیلیر. آنادولودا " قارا قازان/ دمیر قازان " قونشویا چوخ وئریلمز.

آنلاتییا گؤره، خیزی و ایلیاس ایله بیر دفعه قارشیشان ایکی قارداشیدیلار. او گئجه گونش دوغمادان اؤنجه دوغادا درین بیر سسسیزلیک حاکیم اولور. او گون قوربانلیق قوزولارین بئلری " ال ال خینالانیر " مونجوق آتما، قیسمت سئچمه ویا باشقا بیر شئی ده اولسا اؤرنکله لر یاپتیغیمیز بؤلگه لرین اوچونده ده گنج قیزلار قیسمت لرینی بلیرله مک اوچون خیدره للز ده گول آغاجی دیبینده سئچیلیمیش بیر آرخاداشلارینا کؤپدن، اوزوک، سیرغا، دویمه کیمی اشیالارینی چکدیریرلر.

دوغو آنادولونون وارتو، قارلی اووا، ترجان، بینگؤل، ارزینجان، هینیس، آشقاله، کیغی، پولومور، مازگیرت ناظمییه یؤره لرینده اوجاق آیی نین سون هفته سی ایله شوبات آیی نین ایلک هفته سی آراسیندا " خضر هفته سی " قوتلامالاری یاپیلیر. بو شؤنلر بیر میننت و شوکران شؤنلریدیر. خیزی داردا قالان و سیخینتیسی اولانلار یاردیما قوشان

گونو) سحرین اثرکن ساعاتلریندا دیشاریا چىخار، قارلارین اوزرینه ککلردن لوقمالار بوراخىلاراق گۆزیمه گئچرلر. دوزلو گلیکده اولدوغو کیمی قارغلارین لوقمالاری گۆتوردوکلری باجایا گلین گئدجگینه اینانیلیر.

بو یۆره ده هر قبیله نین " خىضیر گونو " آیری دیر. بو اویقولاما خىضیر هفته سى نین اوزاماسینی ساغلار. وارتنون لولان بۆلگه سینده " کل و اوغلان" و هارمک بۆلگه سینده " کل اوغلان " اویقولاملاری واردیر. بونلار آرائیق آییندا یاپیلیر. کل اوغلانین آغ کئچی قیلیندان اوزونجا بیر ساققالی و بیغی واردیر. باشینا کئچه دن بیر بۆرک تاخیلیب، شالوار و چکئینه بوکولموش اوتدان کمر یاپیلیر. بورما اوتلاردان بۆرکونون اطرافینا ساریق یاپیلیر. اینده بیر عصا، سیرتیندا بیر توربا، یانیندا گنج قادین رولونه چیخمیش بیر کیشی واردیر. بونلارین ائولردن توپلادیقلاری یئیه جکلر پیشیریلیب توپلو حالدا یئیلیر.

علوی اینانجلی موسولمان تورکلرده رومی مارتین ۱۷. گونو ایل باشی و بایرام ساییلیردی. او گونون گئجه سینده اینسانلار یوخودا ایکن، جانلی جانسیز بوتون طبیعت، بوتون مخلوقات تانریا سجده ائدر. او گون هرکه سین ایلیک ریدق -روزی و موقدرراتی نین تعین ائدیلدیگینه اینانیلیردی. یاپیلاجاق مراسیمه حاضیرلیق اولماق اوزره اوجاغین رئیسى اوفاق داشلار توپلار، بو داشلاری ائو پاجاسی نین دیشیندا بیر یئره قویاردی. داشلاردان هر ائو خالقیندان بیر صاحیبی واردی. اثرته سى سحر اثرکندن او داشلارین آلتی قالدیریلیر، داشلارین هانسیسی نین آلتینا قیزیل بیر بۆجک گیرمیش ایسه، او ایل، او اوجاغین ریزقی، او فردین اوزوندن وئريلمیش دئییه اینانیلیردی. ۱۷ مارت سحرى عایيله

اولو بیر وارلیقدیر. " خىضیر " کلمه سى بسم اله کیمی اینسانلارین آغزیندان دوشمز. او، بوز آتی نین سیرتیندا ایلین و گونون هر ساعاتیندا یاردیما مؤحتاج اولانلارین ایمدادینا یتیشر.

خىضیر هفته سیندا چارشنبه آخشامی گونوندن باشلانیلاراق اوچ گون اوروج توتولور. اوروجون سونو جوما آخشامینا دنک گتیریلیر. بو اوروجون سون گونو بوتون ائولرین ایچی دیشی تمیزلنمیش غسل و طهارت آلینمیشدیر. آخشام اوستو پیشیریلن چۆرکلر داغیدیلیر. داغیتما ایشله می، شهیدلیکلرده، قوتسال یئرلرده، یاتیرلار و عایيله نین " آتا " دورومونداکی فردلری نین مزارلاری باشیندا یاپیلیر. آیریجا او زیارتلرینده ده ایکراملاردا بولونولور. زیارتینه گئدیلن قوتسال یئرلردن دۆنولورکن، قونشولارا و اوشاقلارا " خىضیر لوقماسی " داغیدیلیر. اونلارین خئیر دوعالاری آلینیر.

خىضیر شۆنلرینده ایفطارا دوغرو قوربانلار کسبيله رک فقیر فقرا یا داغیدیلیر. کۆی خالقى قروبلا حالیندا قوربان کسیلن ائولره دعوت ائدیلب ایفطار یئمکلری توپلو حالدا یئیلیر.

خىضیر شۆنلری نین مؤحتواسی ایچریسینده " ایشیق کولتو " ده واردیر. جوما آخشامی ائولرین قارانلیق یئرلرینه، شهیدلیک کیمی قوتلو مزارلارا، آتا قیبرلرینه شام تیکیلیر و چیراغلار یاندیریلیر. بو توردن مکانلارین آیدینلانماسی ایسته نیلیر. بو زامان ظرفینده دینی آغیرلیقلی صۇحتلر یاپیلیر، ذیکراندیلیر. بیلنلردن بعضی مؤمونلر " بوز آتلی خىضیر " ایله ایلگیلی منکیبه لر آختاریلار.

خىضیر شۆنلری نین بیر بۆلومونده ده گلجگی اؤیرنمه ایله ایلگیلی دینی اویقولاملار یاپیلیر. سوبای گنجلر گله جکده کیمینله ائولنه جکلرینی اؤیرنمک ایستلرسه، خىضیر شۆنلری نین سون گونو (جوما

عالی چلیک، ترابزون شالپازلاری چینی کولتورو،
ترابزون ۱۹۹۹

جودت تورکای، عوتمانلی ایمپاراتورلوغوندا اویماق
عشیرت و جماعتلر، ایستانبول ۱۹۹۹

توحید ملک زاده دیلمقانی، تورکلرده اؤلوم قونوسونا بیر
باخیش گؤروشو، تبریز ۱۳۷۹ (۲۰۰۱) ص. ۵۱-۸۹
عالی هایدار دده قوربان، آ.گ.ه.

ائتمان آلتون، جمالی ریتوه لی و بالکانلاردکی
واریانلاری، آنکارا ۱۹۹۳؛ عبدالرحیم دده، باتی تراکیا
تورک فولکلورو، آنکارا ۱۹۸۷

متین آنت، اویون و بویو تورک کولتورونده اویون
قاوامی، ایستانبول ۱۹۷۴ شوکرو ائلچین، آنادولو کۆی
اورتا اویونلاری، کۆی تیياتروسو، آنکارا ۱۹۷۷، کامیل
تویقار، کاراگۆز، کوکلا، اورتا اویونو، اویون متنی
یاریشماسی، قاراگۆز اویون متینلری، آنکارا ۱۹۸۷

فواد یۆندملی، مولوی لیکده سماع اثییتی، آنکارا ۱۹۹۹؛ موعمر
اولودمیر، اسکی شهر سماعلاری، آنکارا ۱۹۹۵
آمانگول دوردویوا، تورکمن مونجوکا آتیلاری، بیلگ
ص. ۱. باهار: ۱۹۹۶ س. ۸۹-۹۱

عبدل الحالوک م.چای، تورک ارگنه قون بایرامی نوروز،
آنکارا: ۱۹۸۹

ایبراهیم بویژل " ایغیدیر ناخچیوان و تبریز اوچگه
نیده نوروز گلنکلی " ، نوروز و رنگلر، آنکارا ۱۹۹۶ ص. ۱۱۱-۱۲۱

آحمت یاشار اوجاق، ایسلام تورک اینانجلاریندا خیضیر
یاخود خیضیر ایلیاس کولتورو، آنکارا ۱۹۸۵

آحمت تئجمئن، بولقاریستان تورکلری اینانیشلاری ویا
تورک کیملیگی، آنکارا ۱۹۹۵

یاشار کالافات " گۆک تورکلردن گونوموزه تورک خالق
اینانجلاریندا قورد " اون دۆرد. تورک تاریخ کونگره سی،
۹-۱۳ ایلول ۲۰۰۲ آنکارا

عالی هایدار دده قوربان، زازالاردا شۆنلر و تۆرنلر، آنکارا ۱۹۹۴
عالی هایدار دده قوربان، زازا خالق اینانجلاری، آنکارا
۱۹۹۳ اوکتای آسلانتاش

کیتابین آدی: ایران تورکلوگو (ژئوکولتورل بویود)
کیتابین یازاری: یاشار کالافات (باسیم ایلی: ۲۰۰۵
یایین ائوی : یئددی تپه یایین ائوی)

نین بوتون فردلری آغ -پاک و شیک گئیینیر، بایرام
یاپاردی. بوتون ائولرده یئمکلر و ضیافتلر یاپیلیر. بو
شۆلنده کۆیلویه ایگرامدا بولونولور، یئمک مراسیمین
سونوندا اۆلورلین روحلارینا فاتحه اوخونوردو.

دوغو آنادولودا خصوصیه علوی اینانجلی موسلومان
تورکلردن زازالاردا مزار قالدیرما تعبیر ائدیلن بیر
اویقولاما واردیر. بونا گۆره ایلک باهارد مزارلیغا گئدیلیر،
اورادا یئمک یئییلیر و مزارلیق اوناریلیر. بو اویقولامانین
اۆلنون اۆته کی علمده کی حیاتی اوچون خئییرلی
اولاجاغینا اینانیلیر. اویغور، گۆک تورک و هون
تورکلرینده کی بنزری اویقولاملارا چوخ اویان بو
تدبیقاتدا مزار ایلک شکلیندن چیخاریلیب کسمه
داشلاردان یئیندن یاپدیریلیر. هازیران باشلاریندا یاپیلان
مزار قالدیرمادان سونرا اۆلوب دفن ائدیلن یئنی
اۆنلرین " مزار قالدیرما " اویقولاماسی بیر سونراکی
هازیران آیی باشلاریندا قالیر. هازیران آیی نین ایلک
هفته سینده قرارلاشدیریلان بیر گونده قادین، اکیشی،
اوغول-اوشاق توم کۆی خالق ان گوزل گئیملرینی
گئییه رک توپلوجا مزارلیغا گندرلر. برابرلینده کسین
قوربانلاردان اتلر، کلله لر، چرزلر، چۆرکلر، تازه پنیر و
حالوالار یاپیلاراق گۆتورولور. هرکس اۆز یاخینلاری نین
مزارلاری باشیندا چۆکه رک چیچکلر قویار، مزار
داشلارینی اۆپر و گۆز یاشلاری ایله دوعا ائدرلر. کیشیلر
مزارلاری داش و سیمان ایله یئیندن یاپارلار. داها سونرا
قوران اوخونور، توپلوجا دوعالار ائدیلیر. جوما آخشامینا
راستلایان بو اویقولاما ایلهه بیر دفعه یاپیلیر.

قونو اۆزتله نیله رک سۆیله نه بیلر کی، گیره سونلولا
تورکمن عشیرتینده یاشاماقدان اولان خالق اینانجلاری
گونئی و قوزئی آذربایجان، اورتا دوغو قافقاز، آنادولو و
بالکانلار تورک خالق اینانجلاری اعیتیباریلا بیر
بوتونلوک ایفاده ائتمکده دیر. بو بوتونلوگون
درینلیکلرینده اورال آلتای تورکلریندن گلیمکه اولان
تنگریجیلیک اینانجی یاتماقدایر.

فاروک سومر، اوغوزلار-تورکمنلر تاریخلری، بوی
تشکیلاتلاری، داستانلاری، ایستانبول ۱۹۹۲

عزیز سلامی و پوئیک ترجمه لری

ƏZİZ SƏLAMİ VƏ POETİK TƏRCÜMƏLƏRİ

ZƏMİNƏ ZEYNALOVA

زمینه زینال اوا

دئییلن بیر یئرده اورتا مکتبده درس دئیش، لاکین اورادا چوخ آز مودت چالیشمیشدیر. داها سونرا « کاغیذکونان» ماحالیندا یئنیدن موعیلملیک فالتینی داعوامی ائتدیرمیشدیر. همین دؤورده شاعیرین دیلی ایله دئسک: «اورادا یاشاق ماهنیلاریمیزی بیر-بیر اوشاقلارا اؤیره ده بیلدیم. میلی ناغیللاریمیزدا، «دده قورقودلا ائولری دولدوردوم».

عزیز سلامی ۱۹۷۰-جی ایللرین سونوندا ایراندا باش وئرن شاه رئزیمینه قارشى اعتراض دالغالاریندا ایشتیراک ائتمیشدیر. ایران ایسلام اینقیلابیندان سونرا، چوخ کئچمه دن بو قورولوشون حاقسیزلیقلاری ایله باریشمادیغی اوچون وطنی ترک ائتمک مجبوریتینده قالیر. او، آز مودت قوزئی آذربایجاندا یاشادیقدان سونرا آلمانیا اوز توتوموشدور. ۱۹۸۵-جی ایلدن اعتبارن همین اۆلکه ده یاشاماقدان داعوام ائدیر. شاعیر آنا دیلیندن باشقا فارس و آلمان دیلرینی ده موکمل منیمسه میشدیر.

عزیز سلامی نین یارادیجیلیغینا گلینجه او، «یول اوستونده آغاج»، «سوسماز ماهنی»، «اؤلدورمگین بو داشی»، «اوجانلار»، «نامین کندی اوزاقلاردان» شعرلر و «آخار کیتاب» آدلی حکایه لر کیتابلاری نین مؤلیفیدیر.

ایلك اؤنجه عزیز سلامی نین حکایه لری حاقیندا صؤحبت آچماق ایستردیم. اونون پارچالار آدلاندریغی حکایه لری «آخار کیتاب»دا توپلانمیشدیر.

گونئی آذربایجاندا اولان سویداشلاریمیز سراسیندا بدیعی تفکوره مالیک اینسانلارین یارادیجیلیغی نین تدقیقینه و دیقت یئتیریلمه سینه دایم احتیاج دویولماقدادیر. آنا دیلینده یازیب فالیت گؤسترن شاعیر و یازیچیلارین اثرلری ایله تانیشلیق اونلارین ایچ دونیاسی و جنوبلا باغلی ادبی، ایجتیمای-سیاسی پروسئسلرین هانسی مجرایا یؤنلمه سی حاقیندا تصور یارادیر.

بو معنادا جنوبلو شاعیرلریمیزدن اولان عزیز سلامی نین اثرلری ایله تانیش اولدوقجا یوخارداکی فیکریمیزی اساسلاندرماق ایمکانی الده ائتمیش اولاریق.

عزیز سلامی نین ترجمئی-حالینا گلدیکده او، ۱۹۵۳-جو ایله گونئی آذربایجانین میانا شهرینده آنادان اولوب. ۲۰ یاشیندا اورتا مکتبی بیتیردیکدن سونرا ۲ ایل مودتینده حربی موکلفیتینی باشا وورموشدور. ۲۳ یاشیندا اولارکن «عالی دانیشسرا»

قارغا اونو ديمديگينه آليب اودور. بئله ليکله، وار
گوجو ايله باغيرماغا باشلايان قارغا اطرافداکيلارين
ديقتيني جلب ائده بيلدى. يولدان اؤتئر باشلاريني
قالديرپ اونا باخاراق دانيشديرديلار.

-نه دئير بو قارغا گۆره سن؟!

-کئشکه قارغالارين ديليني بيليدک، بئله
اولسايدى بلکه ان آزي اونا بير تسلى وئرمک
اولاردى!»

ع. سلامى بو يازيسيندا هوقوقو تاپدالانان، آزادليغي
الندن آلمان، ازبلن، لاکين هئچ کسين ائشيمه
ديگى، هارايينا يئتمه ديگى بير سسين فلاکتيندن،
اوميدسيزليگيندن و نهايت ييهه سى طرفيندن
آتيلماسيندان تأسوف حيسسى ايله سؤز آچير.
ياشاديغي جمعيتده کى عئيجرليکلى،
حاقسيزليقلارى قلمه آلان ه. سلامى بوتون بونلار
قارشى سرت مؤوقعدن چيخيش ائدير.

ع. سلامى آنا ديلينه اولان سايفيسيزليقلا هئچ بير
معنادا باريشا بيلمير. بوتون خالقلارين دوغما ديلينه
حقوقو قانونون اونون دا خالقينا شامل ائديلمه
سينى ايسته يير. بو پروبلئمى اورتايا قويان «بس من
نييه دؤزوم؟»، «گؤيلر منى ايت ائله» و س. حکايه
لرى ديقتى چکير.

«گؤيلر منى ائت ائله!» يازيسيندا مؤليف آلماننيادا
رئين چايى بويونجا اوزانان باغلارين بيرينده اؤز
دامچاسيندان چيخان بير ايت حاقيندا، بحث ائدير.
ايت قارشيسينا قويولموش يئمگى يئيپ سو ايچير.
سونرا او، آغزىنى گئنيش آچيب اوجا سسله اولايير.
يازيچى نين فيکرينجه همين ايت سانكى
دانيشيردى و سؤيله ييردى کى، بورا منيم
وطنيمدير، بو ياشيل اوتلار، گؤزل آغالار و بو دامچا
منيمدير، من ده بوتون بونلارينام.

گؤردوکلرينه رغمن مؤليفين اورگينده همين ايت
قارشى قيبته هييسسى اوياندى: «من بير اينسان

او، شاعير اولماقلا ياناشى هم ده ماراقلى و
دوشوندوروجو يازيلارين مؤليفدير. اونون
دنديکلريندن بئله معلوم اولور کى، قلمه آلدیغي
يازي نمونه لرى اؤزونون حياتى ايله بيلواسيطه
باغليدير. سلامى نين حکايه لرى نين مؤوضو
چالارلارى موختليف و آکتوالدير. بورادا وطنله باغلى،
خالقى نين ايجتيماعى-سياسى حاقسيزليقلارلا، آنا
ديلى کيمى پروبلئلرله اوز-اوزه قالماسى اؤز
عكسينى تاپميشدير. «حاققيندا صؤحت آچماق
ايسته ديگيم، «سس» آدلى حکايه ده سؤز آزادليغي
منله سى اؤنه چکيلير. ع. سلامى بورادا سس
اينسانين حياتيندا پسيخولوژى دورومونو -
سئوينجينى، کدرينى، دوشدويو وضعيتده کى
آنلارى ايفاده ائدن بير واسيطه کيمى شرح
ائتميشدير. او، اوخوجويا سسين ماهيتينه وارماغى،
اونون موختليف معنالاريني آشيلاماغا سى
گؤسترميشدير. بو معنادا يازار سسى جانلى اولاراق
قارغانين واسيطه سيله ائشيتديرير.

حکايه نين مضمونونا گۆره، کولکلى گونده داش
دؤشمه نين اوستونده ترپشن بير شئى گؤرن مؤليف
اونون نه اولدوغونو آيدينلاشديرماغا قرار وئير. نتيجه
اعتباريله بونون سس اولماسى قناعتينه گلير. بو
سسين اونون تانيدیغي سسلرله چوخ اوخشارليغي وار
ايدى: «من عؤمرومده چوخ سس گؤرموشدوم:
قاپازلانيب قيسيلميش سس، ازيلميش سس،
قاناميش سس، آسيلميش سس، يارالانميش سس،
پارتلاميش سس، بير سؤزله بير چوخ سسلر کى، بونا
بنزسه لر ده، آنجاق بونون کيمى آتيلماميشديلار.
دوشونوردوم، «گۆره سن ندن بو سسى ييهه سى
آتيب گئتميشدى، اونا نه ائتميشديلر کى، او بيردغه
ليک سسينى اؤزوندن قوپاريپ کوچه يه
توللاميشدى؟!» تاپدیغي سسى چينارين بوداغينا
قويدوقدان سونرا سانكى چوخدان موشاهيده ائدن

ياشايان بوتون خالقلارين برابر صولح و امين -
آمانليقدا اولماسى ايستگيني اونا چكىر.

ع.سلامى نين شعيرلى مؤوزو باخيميندان
چوخشاخه لى و رنگارنگدير. بورا سئوگيني، وطن
حسرتيني، حاقسىزليغي، موباريزليغي، حيات فلسفه
سينى موختليف پريزمادان اؤزونده عكس ائتديرن
شعيرلر داخيلدير. موهاجير حياتى ياشاماغا محكوم
اولموش بوتون قلم صاحبلرى كيمي ه.سلامى نين
ده ياراديجيليغيندا وطن حسرتى آنا خط اولراق
بؤيوك معنا كسب ائدير. همين قبيلدن اولان نومونه
لر اونون شعير عالمينده ايز قوبان بير آغير چيغير
آچير و بو يول اونو وطنينه قوووشدورور. شاعيرين
«قريب كولك» آدلى شعرينده قريبيلىك حيسسى
چوخ قاباريق نظره چارپير.

بو كولك هاردان گلير گؤره سن؟!

قريب-قريب ديير ساچلارIMA

اوركك-اوركك توخونور اوزومه

اوينايير كؤورك بارماقلارى هاوادا

توخونمايير آلنIMA

قلبيمده گؤزله ين بو سازين

حسرتلى تئلرينه.

بو كولك هاردان گلير گؤره سن؟!

(«قريب كولك»)

ع. سلامى موراجيعت ائتديكى ديگر مؤوضودا بشر
اؤولاديني كيندن، نيفرتدن، زوراكيليقدان اوزاق
اولماغا، كونفليكتلرى قارشيليقلى آلاشما، صولح يولو
ايله حلل ائتمه يه چاغيرير. بونونلا دا حياتين اؤز
آخاريلا داوام ائتمه سينه اوميد ائدير؟

ياغدى قار، هر طرف بوروندو قارا،

دئيرم ائله بير قار ياغايدي كى،

قالايدى آلتيندا كين ده، نيفرت ده،

قالايدى آلتيندا حسرت ده، درد ده،

اولاراق بو دونيادا بير ايت قدر ده دئييلم. او، ايسته
ديگيني اؤز ديلينده اوجادان دئيه بيلير. آما من
دوشوندويومو اؤز ديليمده هئچ ياواشجا دا دئمه يه
حاقيم يوخدور. من دئينده كى، بورا منيم وطنيمدير،
بو باغلار، بو گؤللر، بو اينسانلار منيمدير و من ده
اونلارينام، اوندا ديليمي كسير و بوغازيما قورشون
دولدورورلار!»

حكايه نين سونوندا مؤليف تأسوفله بئله بير قناعته
گلير كى، اينسان اولماغيلا ديلسيز اولاجاقديسا، نه
ياخشى اولاردى كى، اؤز ديلينده دانيشماق حاقى
اولان بير، ايت اولايدي. ع. سلامى خالقى نين
خالقلار ايچينده، ديلي نين ديللر سيراسيندا يئر
آلماسيني ايسته يير. بو ايستك اونون بوتون
يازيلاريندا باشليجا مؤوضو اولاجاق اؤز يئريني توتور.
ع. سلامى بير شاعير كيمي ده قلميني سيناماقداير.
اونون پوئتيك ديلي ايلك باخيشدا ساده ديرسه، معنا
چالارلارى، سطيروالتي يوزوملارى مورككب و
دوشوندوروجودور. اونون بير شعرينه نظر سالاق:

من بولاغام، آذربايجان

تورپاغيندا قاينايب،

آخا-آخا بو دونيا يا باخيرام،

هر ائلدنسه، هر ديلدنسه

ايچن وارسا سويومو

من اونونچون آخيرام.

بو ميصراعلارين تحليلى باخيميندان بئله فيكير
سؤيله مك اولار كى، من، دامارلاريندا آذربايجانلى
قانى آخان وطن اؤولاديام. هر كس ياشاديغي
ايليندن، دانيشديغي ديليندن آسيلي اولمايلاق اگر
منى بير خالق و ميلت كيمي تانييب دوستلوق
موناسييتى گؤستيرسه، قارشيليجيندا عئينى
صميميتله راستلاشار. بونونلا ع. سلامى دونيادا

سونرا يواش-يواش ارييىدى قار،
 ارييىدى اونون آلتىندا كىلار،
 حيات قوۋوشايدى خوش بىر باھارا.
 («ئىلە بىر قار»)

ع. سلامى نىن يارادىجىلىغى ايله تانىش اولدوقجا
 اونون وطنينه باغلىلىغىندا، آزادلىغى اوغروندا صنعتى
 چرچىۋە سىندە موباريزلىگىندە، خالقى نىن حوررىتە
 قوۋوشماسىنا اىصرارلى اولماسىندا يقىنلىك حاصل
 ائدىرسن. «سنى آختارىرام» شعرىندە بونون بىر داھا
 شاھىدى اولورسان:

الىمە
 مین ایللردن قالمیش
 دمیر عصا،
 آیاغیمدا،
 مین ایللردن قالمیش
 دمیر چاریق،
 دولاشیرام بو دونیانی
 اۆلكە-اۆلكە
 اوبا-اوبا
 سنى آختاریرام، سنى
 آزادلیق!
 («سنى آختاریرام»)

ع. سلامى نىن ادبى فعالىتى نىن دىگر بۆلومونو
 ترجمه ایشى تشكىل ائدىر. معروضه نىن اولىندە
 قئىد ائدىلدىكى كىمى شاعیر آلمان دىلىنى موكممل
 منیمسه میشدیر. او، بو حاقدا بئله دئییر: «آلمانجانی
 دونیا و آلمان ادبیاتینی اوخویا بیلیمک حددینده
 اۆیرنه بیلیمیشم و بوتون ترجمه لریم ده بو
 دیلدنیر».

ع. سلامى چین، یاپون، یهودی، ایسپان، آلمان، و
 قیرمیزیدریلیرلین ادبیاتیندان اولان شعر نومونه
 لرینی دیلیمیزه چئویرمیشدیر. همین کیتابلار
 آدلاری آشاغیدا سادالانلاردیر:

۱. چین شعرلری - «شافتالی چیچگی».
 ۲. یاپون شعرلری - «هایکی». ۲۰۰۷.
 ۳. «خوان رامون خیمنئىز. - «ماھنین کیمیدیر
 اۆلومون د» (شعیرلر). ۲۰۰۸.
 ۴. «سۆنمز اولدوزلاردیر سۆزلرین» -
 قیزیلدریلیرلردن ماھنیلار و دوعالار. ۲۰۰۸.
 ۵. «اولو ماھنی». «ماھنیلار ماھنیسی. سولئیمانین
 ماھنیسی». ۲۰۰۸.
 ۶. «لوللار کیمی آچىلاق قوللاریم». ائلزی
 لازکئرشولئر. ۱۸۶۹-۱۹۴۵. ۲۰۱۰.
- ع. سلامى نىن ادبیاتین ترجمه ساھه سینه چوخ
 جیدی یاناشماسى، اونون چئوریلیمیش شعرلر و
 دیلیمیزلین پروبلئلرینه حصر ائتدیگی «کندیمیزلین
 آشیغیمیش قۇتى» آدلى تنقیدى یازیسیندا اۆزونو
 بیروزه وئیریر. بورادا ترجمه ايله مشغول اولانلارین بو
 ایشه غئیری-پروفئىسسیونال یاناشمالاریندان چۆز
 آچیلیر. او، شیمالى آذربایجانلا باغلى اولان مقاملارا
 توخوناراق قئید ائدییر کی، سوسیالیزم دؤنمینده
 روس دیلیندن و ایندی ایسه آوروپا دیلیریندن
 چئویرمه یه مارق آرتدیغى بىر زاماندا دا هئجا
 اۆلچوسو ایشلک بىر اۆلچو کیمی گۆتورولمکده دیر.
 بو موناسیبتله ه. سلامى یازیر:

«شعیرله، شعر چئویرمکله اوغراشان بىر اینسان
 دونیا شعیری نىن بوتون اۆلچولریندن آنجاق
 آذربایجان هئجاسیلا تانیشدیرسا، دئمک اونون
 بئینینده کیچیک بىر قوش قفسى واردير کی، او،
 دونیانین بوتون قوشلارینی و دوقوشونون اۆزونو بئله
 او قفسه سوخماقدان باشقا چاره سى یوخدور!».

شاعیر جنوبلا علاقه دار بئله دئییر کی، بورادا
 ایتلرین، قویونلارین اۆز دیلرین دانیشما حاقلاری
 اولدوغو حالدا میلیونلارلا اینسانلارین اۆز دیلینده
 حیاتلا، دونیایلا دانیشماغا حاقی اولمادیغى اوچون

ع.سلامى نىن يارادىچىلىغىنا موراجىعت ائىدىگى
 عۇمور يولو ۱۸۶۹-۱۹۴۵-جى ايللىرى احاتە ائىدىن
 آلمانىيانىن يهودى اصللى قادىن شاعىرى ائىلى
 لاسكئ شولئردىر. سلامى اونون «الوولار كىمى
 آچىلىر قوللاريم» شعيرلر كىتابىنى آلمانجىدان
 دىلىمىزە چئویرمىشىدىر. شاعىر بو خانىم صنعتكار و
 اونون پوئىزىياسى حاقىندا شۇوقلە بحث ائىدىر. حىياتىن
 كئشمكئشلى يوللارنىدان جىسارتلە كئچن ائىلى
 لاسكئ -شولئر اىستر شىخى حىياتىنداكى
 اوغورسوزلوقلارنى، اىسترسە دە اىي دونىا موخارىبە
 سى زامانى آلمان فاشىزىمى نىن مىلتچىلىك
 زمىنىندە يهودىلەر قارشى تقيبلرى آدلاماغا دۇزوم
 نومايىش ائىدىر. سلامى يازىر كى، هر شاعىر
 اىلك آدىملارنىدا قورخاق و تىترىك، شعيرلىرىندە
 كى سۇزلر يونولمامىش، سىغاللانمامىش اولدوغو
 حالدا، بو سۇزلرى خانىم شاعىرە آيد ائتمك اولماز.
 او، ائلە اىلك شعيرلردن سلىستلىگىنى بوروزە وئىر.
 ائىلى لاسكئ شولئر اساسن سئودا دويغولارنى
 وصف ائىدىن شاعىردىر. بونولا ياناشى اونون
 شعرلىرىندە وطنلە باغلى، تنهالىغى، طالعيىن اونا
 وئردىگى آجى خاطىرە لرى عكس ائىدىر مۇوضولار
 دا يئر آلىر.

ياشادىغى عۇمور يولونون بوراخدىغى اىزلىرى
 چاتدىران «عۇمرومون ماھنىسى»، وطن حسرتلى
 «گلىر آخشام» و س. شعرلىرىنى نومونە اولاراق
 گۇسترمك موناسىبىدىر.

باخ منىم تالانمىش اوزوم...

داھا دا چۇكموش اولدوزلارى.

باخ منىم تالانمىش اوزومه.

قارانلىق سولارا قووشماقدا

بوتون چىچكىلى يوللاريم:

قارداشلار كى، اؤلومجول دالاشدىلار.

اورادا دىلىن زامانلا گلىشمە سىندىن دە سۇز ائتمك
 اولماز.

ع.سلامى ترجمە اىلە باغلى فىكىرلىرىنى قۇتتىن بىر
 مىثاللا بئلە تاماملایىر: «قۇتى، اونون شعيرلىرىنى
 پىس چئویرمىش اولان بىر آداما: «منىم جىسمىم
 اۇلە جكدى، سن منىم روحومو دا اۇلدوردون»
 دئمىشىدى. اىلك اولاراق ع.سلامى نىن «ماھنىلار
 ماھنىسى»، «سولئىمانىن ماھنىسى»، آدىلى ترجمە
 سى حاقىندا دانىشماق اىستردىم. ۲۰۰۸-جى ایلدە
 چاپ اولونموش كىتابا يازدىغى اۇن سۇزدن معلوم
 اولور كى، اىنجىلە گۇرە، ايسادان مىن ایل اۇنجه
 ياشامىش پادشاه سولئىمانىندىر بو ماھنىلار. ھمىن
 ماھنىلار ايسادان اوچ يوز ایل اول ايسراىل خالقى
 نىن توپلارىندا اوخونورموش. لاکىن ايسادان اىكى
 يوز ایل سونرا يهودى دىن باشچىسى كابىي آگىدا
 طرفىندىن بونلارنى توپلاردا اوخونماسى ياساق
 ائىدىلمىشىدىر. سبب ايسە ماھنىلارنى تانرىيلا ايسراىل
 خالقى آراسىندا دىنى بىر باغلىلىق كىمى
 دىرلندىرىلمە سى اولموشدور. سلامى نىن
 آراشدىرمالارنا گۇرە بو اىبرانى دىلىندە اولسا دا، آرا-
 سىرا يونان، فارس سۇزلرىندە دە راست گلەك اولور.
 بو ايسە بىر زامانلار او بۇلگە دە ياشايان خالقلاردان
 اىزلر قالدىغىنا دلالت ائىدىر. شاعىر يازىر كى،
 «ماھنىلار ماھنىسى» اىلك دفعە ۱۰ عصرده مارتىن
 لوتئر طرفىندىن آلمان دىلىنە چئورىلمىشىدىر.
 ع.سلامى تورک و بىزىم دىلىمىزە ترجمە اولونان
 وارىانتلارلا دا تانىشلىغىندان بحث ائىدىر
 اوستونلوگو آلمانجايا وئردىگىنى وورغولايىر. اونون
 سۇزلرىنە اىستىنادن «ماھنىلار ماھنىسى» ايچ-ايچە
 اولان ماھنىلاردىر. مضمونو ايسە بىر قىزىلا بىر
 اوغلانىن بىر-بىرىنە دئدىگى سئودا سۇزلرىندىن
 عىبارتدیر.

قوجالدى آرتىق اولدوزلارى...

باخ منىم تالانمىش اوزومه.

(«عۇمرومون ماھنىسى»)

واختىلە آلمانىيادا ئاكسىپرئىسيونىزمىن
تمىلچىلرىندىن اولان شاعىر ئىلزى لاسكەر شولەر
يەھۇدىلرىن تەقىبلرىلە باغلى ۱۹۳۰-جى ايللرىن
سونۇندان اعتىبارن فلسطىنەدە ياشامىش، ۱۹۴۵-جى
ايلدە وفات ائتمىشدىر.

ع.سلامى نىن چىن شەرىتىنە اولان ماراغى
«شافتالى چىچكى» آدلانان كىتابى دىلیمىزە
چئۆيرمە يە روحلاندیرمىشدىر. بو موناسىيەتلە او
يازىر: «وزون ایللردن برى چىن شەرىنە بىسلە دىگىم
سئوگى بو قوجامان شەیر اورمانىندان بىر نەچە
آغاچلىق دىلیمىزە چئۆیرە بىلمە يە سبب اولدۇ، ھم
دە اىكىنجى دىلدن! بوينو بوكوب يئتىم دىلیمىز
بىزدن نە لر گۆزلىمىر كى!!!».

داھا سونرا شەیر صنعتى تارىخىندىن بحث ائدە رك
بىلدىرىر كى، بو بدىعى سۆز نۆۋونون اورتايا
چىخماسى ۳۰۰۰ ایل اولكى دۆۋرە تصادوف ائدىر.
چىن شەرى نىن اىلكىن قايناقلارىندىن اولان
«ماھنىلار كىتابى» خالق طرفىندىن يارانىپ و
يايىلماقدادىر.

سلامى نىن آراشدىرمالارىنا گۆرە آدى چكىلن
كىتاب ۵-۶-جى يوزىللىكلەردە (عيسى دان قاباق)
رئداكتە ائدىلمىشدىر. بورادا توپلانان شەیر و
ماھنىلار بوتون تارىخ بويو اوزاق عصرلرى كئچە رك،
نسلىدن-نسلە اۋز درىن اىزلىرىنى شەیر و ادبىياتا
بوراخمىشدىر.

«شافتالى چىچكى» آدىلى ۲۱۴ صحىفە لىك كىتابدا
ايسادان اولكى يوزىللىكلردن باشلايلاق تا ۲۰-جى
عصرى احاتە ائدن موختلىف مۇۋزولو شەیر نومونە
لرى يئر آلمىشدىر: ھمىن كىتابىن آدى ایلە باغلى

«شافتالى چىچكى» و بىر نەچە باشقاسىنى مىثال
گۇسترمك اولار.

شافتالى چىچكى

ياغىش پرىسى اوستونە

آيىلىنچە،

گۆز ياشلارى لچكلرىنى

بورويونچە،

نە گۆزل قوخويورسان

شافتالى چىچكى!

بىر تسلىسەن منە.

تسئق تسو (۱۹۲۲)

باخىرام اوزاقلارا

حىيات بىر دىنىزدى، من دە گنج ايدىم،

بىر گون قالدیریركن باشىمى

قىرىب بىر اۋلكە نىن بىر لىمانى كىمى

گۆردوم اوزاقلاردا آلتىمىش ياشىمى.

دالغالار، قاسىرغالار، يئلر

سوروكلە يىب گتىردى بورا منى.

ھردن باخىرام اوزاقلاردا

گنجلىك چاغىما

سانكى اوزاق دوماندا

گۆرورم وطنى.

ع.سلامى نىن خوان رامون خىمىئىزىدىن چىقىرىدىكى
۸۴ ھىفە لىك «ماھىنىن كىمىدىر اۆلومون د»
كىتابى موختىلىف مۇۋزولو شىرلر توپلوسوندىن
غىبارتدىر. بورادا سئوگىيىلە، اۆلوملە ھاياتىن قوشا
اولماسىيىلا، اومىدلە، طىبىعتلە و س. باغلى شىرلر
ماراق دوغورور.

اومىد

ايشىقلى قاش-داشلار كىمى

چىخارىرام قلىمىن

قوتوسوندىن اومىدىمى.

قىزىم كىمى،

سئودىگىم بىر قادىن كىمى، باجىم كىمى

سئو-سئو

قىزىلگوللر آراسىندا گزىدىرىم.

سوزورم اونو اوزون-اوزون.

سونرا يئنه

گىزلە دىرم.

بو شىرە موناسىبىت بىلدىرە رك اونو دىمك
اىستردىم كى، شاعىر اومىدىن اىنسان ھاياتىنداكى
اۆنمىدىن سۆز آچىر. ھەر بىر كس اونو قلى نىن
درىنلىكلرىندە بىلە يىر و ھىمىن گىزلى خىزىنە
سىنى سون نەفسدە ايتىرىر.

ع.سلامى نىن دونىا ادبىياتىدىن چىقىرىدىكى دىگر بىر
نومونە ياپون شىرلىرىدۇر. ھەر خالقىن شىر غىنە
سى قدىم كۆكلەر سۆيگە نىر و اۆزل خوصوصىتلىرى
اىلە باشقالارىندىن فرقلە نىر. بوتون بونلارى ياپون
شىرىنە آيد ائىمك اولار. ە.سلامى نىن قدىم ياپون
شىر نۆۋو اولان «ھاىكو» آدلاندىرىلان كىتابىن
دىلىمىزە چىقىرىمە يە قرار وئرمە سى تصادوفى
سايىلا بىلمىز. بو، اونون ھىمىن خالقىن مدنىتىنە،
ادبىياتىنا اولان سئوگىسى نىن، ماراغى نىن نىتىجە
سى كىمى قىيىمتلندىرىلە بىلر. شاعىر معلومات

ع.سلامى نىن تىرجومە اىشىندە يارادىجىلىغىنا
موراجىعت ائىدىكى دونىاجا مشهور اىسپان شاعىرى
خوان رامون خىمىئىزىدۇر. (ژوان رامون ژىمىئىز).
ع.سلامى اونون «ماھىنىن كىمىدىر اۆلومون د» شىرلر
كىتابىنى دىلىمىزە چىقىرىمىشۇر. ھەر دىفە
نظرىنىزە چاتدىرماغى واجىب سايىرام كى، تىرجومە
لر آلمان دىلى وئرسىياسىندىن ائىلىر. كىتابا
يازىلمىش اۆن سۆزدىن معلوم اولور كى، خوان رامون
خىمىئىز اىسپانىيىن گونئىندە يئرلشنى اندلىس
اىالتى نىن موگوئر آدلى كىچىك بىر شىرىندە
۱۸۸۱-جى اىلدە دونىايا گلمىشۇر. او، مودىرن دونىا
شىرى نىن گۆركملى نومىندە لرىندىن اولموشدۇر.
خىمىئىز حوقوق اوزرە تىحصىل آلمىش، ۳۰ ياشىندا
اىكن بۆيوك اثرى اولان «پلاتىرو و من» آدلى
كىتابىنى چاپ ائىدىرىمىشۇر.

پلاتىرو چوخ سئودىكى اولاغى نىن آدىدىر. اثردە
خىمىئىزىن ھىمىن اولاقلا بىر باھاردا يولا
چىخماسىندىن و قىشا كىمى وطنى اندە لىسى
گىزىب دولاشماسىندىن، يول بويو اونونلا
دانىشماسىندىن بحث ائىلىر. بو اثرىن پروزا
پارچالارى جىمىندە يازىلماسىندىن، بىر چوخ دونىا
دىللىرىنە تىرجومە اولونماسىندىن اوخوجولار طرفىندىن
سئوگىيىلە قارشىلانماسىندىن دانىشلىر.

خىمىئىز ۱۹۴۰-جى اىللردىن اعتىبارن آمرىكادا
ياشامىش، «نوبىل» موكلاتى لاورئاتى اولموشدۇر.
ە.سلامى خىمىئىزىن يارادىجى بىر اىنسان اولاراق
خوصوصىتلىرىنى بئلە سىجىيلىندىرىر: «بىر اوشاق
كىمى اولماق، ھەر نە يە يئنىدىن باخماق، دويمادان
اونون وارلىغى اىلە بىرلشمە يە چالىشماق، اونون
گىزلى دونىاسى نىن ھىيران يولچوسو اولماق، بئلە
بىر دونىادىر خىمىئىزىن دوشونجە دونىاسى. بئلە بىر
دونىادا اۆلوم دە ھاياتلا اىچ-اىچە بىر گىرچكىدۇر».

طبیعتین اۋن پلاندا اولماسی شاعیرین
ایلک اولاراق اۋزوندن دئییل، طبیعتدن
دانیشماسی واجیبیدیر. بو، اونون هم ده
هانسی روحدا اولماسینا سیرایت ائدیر
و یازدیغی طبیعت حاقیندا شعیردن
بونو سئزمک اولور. هایکو تاریخینده
بؤیوک شاعیر اولان باشو طرفیندن
یازیلان شعیرله بونو تصدیقله مک
اولار:

وئرک بیلدیریر کی، هایکو یاپونیانین و ائلجه ده
دونیا ادبیاتی نین ان کیچیک شعیری اولاراق قبول
ائدیلیمیشدیر. اونون سؤزلرینه گؤره بو شعر نؤوو
یاپونیا ادبیاتی نین قدیم شعیری اولان تانکادان
آیریلیمیشدیر. بونا میثال اولاراق یاپونیا
ایمپئراتورونون (عیسی دان سونرا ۳۵۰-جی ایللر)
یازدیغی تانکانی گؤستمک اولار:

ساچلاریمین قاراسینا

بیاض قیروو

دوشن گونجن

بوردا سنی

گؤزلیه جگم.

ایضاحاتا اساسن تانکا سارای آداملاری و
ایمپئراتورون دؤیوشچولری اولان سامورایلار آراسیندا
ایلنجه کیمی یاییلیمیشدیر. هایکو شعرى نین
مزیتلریندن یازان ه.سلامی اونون ۳ اساس پرىنسىپ
اوزرینده قورولماسیندان بحث ائدیر:

۱. طبیعت و اونون اۋن پلاندا اولماسی.

۲. هایکونون ایندیكى زمانى عکس ائتدیرمه سی

۳. هایکونو یارادان مؤوضولارین تکرارسیزلیغی.
بوتون بونلارا آشغیداکى کیمی آیدینلیق گتیرمک
اولار.

بو یولدان
گئدن یوخدور
بو سون باهار آخشامیندا
میصراعلاری اوخویارکن گؤزوموز اۋنونده سون باهار
آخشامیندا-کدرلی دویغولارلا دولو بو آخشامدا
کیمسه نین گئتمه دیگی بیر یول اوزانیر. همین
عؤمور یولونون یولچوسو ایسه شاعیر اۋزودور.
«هایکو» دا «یندیكى زمان» او دئمکدیر کی،
شاعیرین روحو نه کئچمیشده، نه ده گلّه جکده دیر،
او، ایچینده اولدوغوموز بو زاماندا دیر. بو شعیرلرده
بیرینجی یئر توتان و شاعیرین روحونو اۋزونده گیزله
ین چیچکلر، اوتلار، آغاجلار، قوشلار، بوتون جانلیلار،
جانسیزلار و داشلارین اۋزو بئله آنین هانسی فصیلده
اولدوغونو آچیقجا گؤستریر». ع.سلامی بئله دئییر.
سوندا هایکولارین تکرارسیزلیغی، یالیز بیر دفعه
باش وئرن حادیه ایلّه باغلیلقلاری اونو دئمه یه
اساس وئیر کی، شاعیر آنی آندا مومکون اولّا بیلّه
جک سیتواسیانی(دورومو) تصویر ائتمه یه حاضر
اولمالیدیر. میثال اولاراق آشغیداکى سطرلره نظر
سالاق:

چیغیردی قاراقوش بیردن:

«قان آخیتیمیش ایلان آه

کیچیک ائوده گئجکن!

بوسونون یازدیغی بو شعیره وئریلن آچیقلامایا گۆره
«شاعیر نه ایلانین قاراقوشون بالالارینی
اۆلدوردیونو و نه ده آنا قاراقوشون آجی
چیغیرتیسینی دوشونموشدور: او، قاراقوشون
چیغیرتیسینی هئچ گۆزله نیلمه دن، بیردن
ائشیدیب و باش وئرن دهشتلی فلاکتی ائله او آندا
سئزه بیلیمیشدیر». ع.سلامی «هایکو» آدلی کیتابدا
۱۲- ۲۰ یوزایلیکلری ائته ائدن بیر دؤورده
یاشامیش یاپون شاعیرلری نین شعیرلرینی دیلیمیزه
چئویرمیشدیر.

ع.سلامی نین ۲۰۰۸-جی ایلده چاپ ائتدیردیگی
«سؤنمز اولدورلاردیر سؤزلریم» کیتابیدیر. بورادا
قیزیلدریلردن ماهنیلار و دوعالار توپلانمیشدیر،
۱۴۳ صحیفه دن عیبارتدیر، اولده ۱۸۵۵-جی ایلده
آمریکا نین پرئزیدنتی فرانکلین پیئرچی نین
قیزیلدریلرله قارشى تورپاق ایدیعالاریندان بحث
ائدیلیلر. بو مقصدله همین اراضیلرین ساتین
آلینماسی و بوشالدىلماسی طلبی ایره لی سورولور.
کیتابدا قیزیلدریلرین طایفا باشچیسى جهیئو
اسئاتتلئین آتش پرئزیدنتینه جاوابیندا بعضى
مقاملار نظره چاتدیریلیر: «گؤیو نئجه آلیب ساتماق
اولار و تورپاغین ایستیسینی؟ بیز بونو آنلایا
بیلیمیریک.

هاوانین سرینلیگی نین، سویون پارلیتیسى نین صاحبى
اولمایان بیزدن اولنلاری نئجه ساتیب آلماق اولار؟»
«او،- آغدیرلی اینسان آناسى اولار تورپاغا و قارداشى
اولان گؤیه ساتین آلینا و قارت ائدیله بیلن اشیالار
کیمی داورانیر. اونون آجگؤزلوگو یئر اوزونو اوداجاق
و بیر صحرا یا چئویره جکدیر».
داها سونرا تورپاغین دا بیر طبیل اولماسى قئید
ائدیلیلر.

ایچی بوش کیمی سسله نیر

قایالیق یئر

آیاقلار آلتیندا.

او سؤیله ییر:

اونوتما کی، بیر طبیلدیر تورپاق دا،

آیاقلاریمیزدا سایغیلی اولمالی

یئرین ریتیمینه اویمالی.

(ژوسف بروجهاس).

کیتابدا هم کئچمیش و دؤوروموزده یاشایان
قیزیلدریلرین ماهنی و دوعالاریندا طبیعت و اونون
بوتون وارلیقلاریلا باغلیلیق دویغولاری، آغدیریلر
ایله اوچولوب داغیلیمیش دونیالارینا درین حسرت
اساس مؤوزو کیمی وئریلیر. توپلانمیش شعیرلر ۱۲-
۲۰ عصرلر کسگیینده کی بیر دؤورو احاته ائدیر.

ع.سلامی نین آلمان منبعلرینه اساسلاناراق
دیلمیزه چئویردیگی کیتابلارین عونوانلاری دونیا
خریطه سی نین مسافه اعتباریله چوخ فرقلی نؤقطه
لرینده - آلمانیا، ایسپانیادا، چینده، یاپونیادا،
لاتین آمئریکاسیندا یئرلشیر. ترجمه اولونان بدیعی
صنعت نومونه لری موختلیف دیللی خالقلارا
منسوبدور.

ترجمه ایشینه نایل اولماق باجاریغی ع.سلامی نین
تفککورونه گؤونه رک سادالانان خصوصیتلری نظره
آلماسی و دیرلندیره بیلمه سی باخیمیندان ایره لی گلیر.

Ədəbiyyat.

1. Ə.Səlamı. «Axar kitab». Hekayələr.
2. Ə.Səlamı. «Yol üstündə ağac» şeirlər.
- Tərcümələr: Ə.Səlamı
3. «Saftalı çiçəyi» - Çin şeirləri.
4. «Hayku» - yapon şeirləri 2007.
5. Xuan. Ramon Ximenez «Mahnın kimidir ölümün də» şeirlər 2008.
6. «Sönməz ulduzlardır sözlərim».
7. «Mahnılar mahnısı». Süleymanın mahnısı. 2008.
8. «Alovlar kimi açılır qolların». Elze Lasker Şüler. 2010.

ادبیاتشوناسین

دیلهچیلیک گۆرۆشلىرى

آکادمیک نظامی جعفراف

البتته، تهلوکه بئش اوچ تئرمی نین ایشله دیلمه سینده دئییلدیر. مسئله پرینسیپ مسئله سیدیر. اگر بیز "تغریز" سۆزونو ایشلتسک، اوندان گرک "آرفا" یئرینه "ارغانون"، "آرخئولوگیا" یئرینه "ریاضیتچیلیک"، "پوئیکا" یئرینه "قواعیدی ادبییه"، "راسیونالیزم" یئرینه "عقلییلوق"، "پوزیتیویزم" یئرینه "فلسفی موئبته" کیمی یوزلرجه باشقا سۆزلری ده ایشله ده ک، — گۆرۆندویو کیمی، صؤحبت سیستملیلیه گلیب چیخیر (دیققت ائت: "مسئله پرینسیپ مسئله سیدیر").

تاریخچیلیک ایله سیستملیلیگین گئنئتیک علاقه سی واردیر، او معنادا کی، هر بیر سینخرون سیستم تاریخی تکاملولون محصولودور: تاریخچیلیک تکجه تاریخی تکاملده یوخ، سینخرون سیستمده ده ایفاده اولونور، اونا گۆره ده لینگویستیک (عومومن فیلولوژی) تدقیقاتلاردا همین موناسیپته ایستیناد ائدیلمه سی مئتودولوژی اهمیته مالیکدیر.

تاریخچیلیک و سیستملیلیک پرینسیپلری، نتیجه اعتباریله، پراکتیکیلیک پرینسیپیی ایله تاماملانیر؛ مثلن، م.ج. جعفروو شعر و پوئزیا، ایستعداد و تالانت، صورت و اوبراز، موختاریت و آوتونومیا کیمی لئکسیک پاراللترین دیلده ایشله دیلمه سینی مقبول حساب ائتمه ینلره قارشى چیخاراق گۆستریر کی، " ... بونلارین هئچ بیرینی آتماق لازیم دئییل. یئرینه گۆره هر ایکیسینی ایشلتمک مومکوندور و لازیمدیر، حتّی ضروریدیر. مثلن، "اقتویست" سۆزونو بیز فلسفی معنادا "اقتویزم" شکلینده ده ایشله دیریک، "خودبین" سۆزو "خودبینیزم" شکلینده ایشلنمیر " ... و علاوه ائدیر: "غریبه بوراسیندادیر کی، بو فیکری مودافیعه ائدنلر اونوان، رمز، معمارلیق، هئیکلتراشلیق، ناطیق، مضحکه کیمی سۆزلرله یاناشی اولاراق دیلیمیزه داخل

۲۰- عصرین اوللرینده اولدوغو کیمی اورتالاریندا دا میلی مدینتین اساس گۆستریجیلریندن بیرى دیل مدینتیی ایدی. بو مسئله ایله یالنیز دیلهچیلر دئییل، دئمک اولار کی، بوتون ضیالیلار آردیجیل مشغول اولوردولار. آنا دیلی مسئله سینه فلسفی کولتورولوژی میقیاسدا یاناشان گۆرکملی ضیالیلاردان بیرى ممد جعفر جعفروو ایدی.

"آذربایجان ادبی-بدیعی دیلی نین بعضی مسئله لری حاقیندا" معروضه سینده م.ج. جعفروو ادبی دیلده احتیاج اولمادان اجنبی سۆزلرین ایشله دیلمه سی نین پئرسپئکتیویسیزلیگینی گۆستریمک اوچون ۲۰ عصرین اوللری آذربایجان مطبوعاتى نین دیل تجروبه سینی میثال گتیریر، تاریخچیلیک پرینسیپیندن چیخیش ائتمکده آنالوژی حادیشه لری قارشىلاشدیریر و فیکرینی بو جور داوام ائدیریر: "

بیرینی، مثلن، هیجران سۆزونو چیخاریب آتساق، دیلیمیزی تمیزله میس اولاریق. دیلده آدیلمباشی تصادوف ائتدیگیمیز اولدوز سییاره، ایلدیریم شیمشک، چای نهر، کولک روزگار، اود آتش، تک تنها، قاراللیق ظولمت، گله جک ایستقبال، تمیز پاک، آیپام ائپوخا، موعلیم پئداقوق کیمی یوزلرجه سۆزلر ده بو قبیلدندیر... اونلاری چیخاریب آتماق دیلی تمیزله مک دئیل، دیلی یوخسوللاشدیرماق، اؤلدورمک دئمک اولاردی " مسئله نین بو جور حللی تامامیله دوزگوندور و البته، اوراسی دا دوزگوندور کی، " دیلین لوغت ترکیبی و صرفی قورولوشو ایله اوینایانلار اونو اؤز فردی ذؤوقلرینه اویغونلاشدیریب عئیبجر شکله سالماق ایسته ینلردیر. بونلار دیلین صرفی قورولوشدان تجرید ائدیلمیش سۆزلردن عیبارت اولدوغونو گومان ائدن آداملاردیر. اونلارین ظنینه گؤره، دیلین ماهیتی سادجه اولاراق یالنیز سۆزلردن عیبارتدیر کی، بونلارین دا سایینی ایسته نیلن زامان یا آرتیرماق، یا دا اکسیلتمک اولار. بو ایسه دیله آنارخیست باخیشدان باشقا بیر شی دئییلدیر "

شوبهه سیز، م.ج. جعفرووون " هئچ بیر احتیاج اولمادان دیلی یابانچی اجنبی سۆزلرله دولدورماق نه قدر ضررلی ایسه، دیلی یوخسوللاشدیرماق، دیلده آرخایزم و پرووینسیالیزم تبلیغ ائتمک، دیله گلن سۆزلرین قارشیسینی آلماق دا عئینی درجه ده تهلوکه لیدیر " فیکری، بیرنجی نؤوبه ده، پراکتیک مضمونا مالیکدیر، ادبی دیلده (خصوصیله علمی اوسلویدا) آلیما تئرمینولوگیایا موناسیبت محض بو پرینسیپه اساسلانمالیدیر؛ حالبوکی حاضیردا بیر سیرا ضیالیلار، یئری گلدی گلمه دی، هر جور اجنبی تئرمی نین آنا دیلینه گلیشینه اعتیراض ائدیرلر. سۆزون علمی کونتئکسده کی فونکسییاسی

اولموش آدرس، آلتقورییا، آرخیئتکتورا، اسکولپتورا، آراتور و کومئدییا کیمی واجیب اولان سۆزلرین ایشله دیلمه سینه هئچ بیر سۆز دئمیرلر... البته، بو ان آزی، منطیقسیزلیکدیر "

تاریخلیلیک، سیستئملیلیک و پراکتیکلیلیک پرینسیپلرینه بو جور آردیجیل شکیلده ایستیناد اولونماسی م.ج. جعفرووا هله ۵۰ جی ایللرده بیر سیرا دیلچیلیک پروبلئلری نین حللینده کیفایت قدر اوبیئکتیو مؤوقع توتماغا ایمکان وئرمیشدی: " ... بعضی دیلچی یولداشلار، مثلن، پروفئسسور دمیرچیزاده، دیلده اولان عرب و فارس منشالی سۆزلرین بیر قیسمینی چیخاریب آتماغی تکلیف ائدیر. مثلن، دمیرچیزاده صمد وورغونون تنها، پیر (" قوجا " معناسیندا)، تلاتوم، ترانه، سوکوت، سوکونت، باهار نسیمی، اولویت، عمل کیمی سۆزلر ایشلتمه سینه، میرزه ایبراهیمووون ظولمت، جومرد، حیفظ، موحافیظه، هابئله بیر چوخ باشقالاری نین خیال، کامال و شعریت کیمی سۆزلر ایشلتمه لرینه اعتیراض ائدیر. آیدیندیر کی، بو پرینسیپی قبول ائتمیش اولساق، اوندا گرک دیلیمیزین لوغت ترکیبی نین دوخسان فایزینی ایختیصار ائدک... "

عومومیتله، فاکتلاردان چیخیش ائتمه ینده هر هانسی تدقیقات سخماتیزمه یووارلانیر و محض بو زامان تاریخلیلیکله سیستئملیلیگین دیالئکتیکاسی پوزولور، اودور کی، پراکتیکلیلیگین بیر پرینسیپ کیمی نظرده توتولماسی تدقیقاتین مادیی اساسی نین موحافیظه سی دئمکدیر...

گؤروندویو کیمی، او، سینونیملیک حادیثه سی نین فونکسیونال مضمونونو باشا دوشمه یه نرله پولئمیکایا گیررک گؤستریر کی، " دیلیمیزده تا قدیمدن آیریلیق سۆزو ده وار، هیجران سۆزو ده. بعضیلری بئله ظن ائدیرلر کی، بو ایکی سۆزدن

باشقا کونتئکستلرده کی فونکسییالاریندان اساسلی شکیلده فرقله نیر، علمی ایدراکین اؤز پرینسیپلری وار و کوتلوی (قئیریپروفئسسیونال) ایدراک مؤوقئییندن علمی کونتئکست ترتیب ائتمک مومکون دئییل.

م.ج. جعفروو " آذربایجان ادبی-بدیعی دیلی نین بعضی مسئله لری حاقیندا " تدقیقاتیندا ادبی دیل تاریخی ایله علاقه دار (او ۵۰جی ایللرده خصوصیه موباحیثه لی اولان) مسئله لره توخونور، او، بیرینجی نؤوبه ده پروفئسسور دمیرچیزاده نین مولا حیظه لرینی نظرده توتوب گؤستریر کی، " بو واختا قدر کلاسیک ادبی-بدیعی دیلیمیز، عومومخالق دیلی ایله علاقه سی اولمایان و یا جوزی علاقه سی اولان بیر " حاکیم صنیفلر دیلی "، صنعی دیل کیمی سحیییلندیریلیمیشدیر...

غریبه دیر، نسیمی نین، ختای نین، فوضولی نین دیلی سونی دیل ایمیش " و بونولا یاناشی، " دیل تاریخینه داها یاخیندان آشینا اولان دمیرچیزاده نین اؤز غریبه مولا حیظه لرینه ضید اولان فیکیرلری " ده دیقت مرکزینه چکیلیر: " فوضولی ائله عرب فارس سؤزلری ایشلمیشدیر کی... هله فوضولی دؤورونده آرتیق آذربایجانجالاشمیشدی... " " فوضولی دیلی نین اؤز دؤورونه گؤره آیدین، خالقین باشا دوشه جگی بیر دیل اولدوغو مئیدانا چیخیر "...

بونون آردینجا ایسه م.ج. جعفروو بئله بیر قانونی سوال وئریر: " ...بیر حالدا کی، نسیمیلرین، فوضولیلرین، ختایلرین، واقیفلرین، ذاکیرلرین... و اونلارجا باشقالاری نین دیلی اؤز دؤورلرینده گئنیش خالق کوتله لری نین باشا دوشدویو بیر دیل اولموشدور و بیر حالدا کی، دیلچیلرین اعتیراف ائتدیگی کیمی، بو یازیچیلارین اؤز اثرلرینده ایشلتدیکلری اجنبی منشالی سؤزلرین ده اکثریتی

همن یازیچیلارین دؤورونده خالق دیلینده ایشلنن و دئمه لی، وطنداشلیق حوقوقو قازانان سؤزلر اولموشدور، بس بعضی دیلچیلر هانسی علمی دلیلله، هانسی فاکتورلار اساسن ایدیعا ائدیرلر کی، آذربایجان ادبی-بدیعی دیلی سونی دیل اولموشدور و عومومیتله، ادبی دیله، او جومله دن آذربایجان ادبی دیلی نین یارانماسیندا و اینکیشافیندا جانلی خالق دیلی، عومومخالق دیلی ایشتیراک ائتمه میشدیر، یاخود " جوزی " اهمیتی ائلئمئنترلره " ایشتیراک ائتمیشدیر؟ "

البتته، کلاسیک ادبی-بدیعی دیلین " حاکیم صنیفلر دیلی " حساب اولونماسی هئچ بیر علمی دلیلله، فاکتا اساسلانمیردی، ۳۰جو ایللردن اعتیبارن سووئت دیلچیلیگینده گئنیش ینتیشار تاپمیش معاریفچیلیغین تاثیرلی ایله اورتایا آتیلیمیشدی و ۵۰جی ایللرین دیلچیلیک موزاکیره لرینده همین مولا حیظه نین (عومومن دیلین صنیفیلیگی حاقینداکی تئزیسین) غئیری علمیلیگی ثبوت اولوندو... لاکین م.ج. جعفروو آپاردیغی پولئمیکادا نتیجه اعتیباریله اونا اعتیراض ائدیر کی، " دیلچیلریمیز بیرینجی نؤوبه ده آذربایجان دیلی نین ثابتیلیگی و حیاتیلیگی کیمی مووم بیر مسئله اوزرینده چالیشماقدانسا، داها چوخ و اساسن باشقا دیللردن کئچن سؤزلر اوزرینده " تدقیقات " آپارمیشلار. آذربایجان دیلی نین منشایی و اینکیشاف یوللارینی آراشدیرماق عوضینه، ایکینجی درجه لی مسئله لره اوغرامیشلار. ائله بونا گؤره دیر کی، هله ده نه دیلین منشایی، اینکیشافی، نه ادبی-بدیعی دیل تاریخینه آید جیدی تدقیقات اثرلریمیز وار و بئله گئتسه، اوزون زامان اولمایاجاقدیر "...

اصلینده، م.ج. جعفرووون بو اعتیراضی بیلاواسیطه مئتودولوژی مضمونا مالیکدیر، حقیقتن، اوزون مودت (حتتی بیر سیرا حاللاردا، ایندی نین اؤزونده

چوخ قديمدير، بو ديلين تاريخيني شعورلو و غئيريشعورلو سونراكي عصرلره (۵-۱۱ عصرلر) باغلاماق ايسته ينلر خالقين تاريخيندن خبرسيز اولان آداملاريدير... ۵. عصره قدر وارليغيميزي، بو دوغما وطنين قديم ساکينلري اولدوغوموزو شوبهه آلتينا آلان، بيزه " گلمه لر " آدى وئرلر ده اولموشدور " (" تنقيدچي عدالتلي، يازيچي تواضوکار اولمالی " مقاله سی).

۳۰جو ايلردن باشلاياراق ائتوگئنزلره قلوئتوگئنزلر آراسيندا آز و يا چوخ فرق قويولماسی، نتيجه اعتباريله اونا گتيريب چيخاردی کی، بير سيرا حاللاردا خالقين تاريخيني اونون ديلي نين تاريخيندن (و عکسینه، ديلين تاريخيني خالقين تاريخيندن) تجريد اولونموش شکیلده " تدقيق ائتمک " بير نؤو دب حاليني آلدی، اصلينده بو، گئنئتيکاني علمي تفکوردن چيخارماق تشبوسونون ايجتماعی ساحه ده کی داوامی ایدی؛ عمومین گئنئتيک يادداشی اؤلدورمه يه قارشى يۇنلميش ايدئولوگيا ائتوگئنئتيک تدقيقاتلاری قلوئتوگئنئتيک تدقيقاتلاردان آييرماقلا، هر ايکيسينه کناردان تاثير ائتمک ايمکانينا مالیک اولوردو (تاسوف کی، بو مئيل بيزيم تاريخشوناسليغيميزدا بو گونه قدر مؤوجوددور).

عموميتله، م.ج. جعفروو ادبی ديلدن دانیشارکن تاريخيلیکله موعاصيرليگی ديالکتیک وحدته گؤتورور و بو، اونون مولاحيظه لری نين آز قالا مئتودولوژی اساسینی تشکيل ائدير، مثلاً:

" سحو اوندان عيبارتدير کی، ديلده نئچه عصرلر قاباق ايشله نيلن و اؤز دؤورونده آنلاشیلان، لاکين سونرادان کؤهنلن، آرخايکلشن و محللی لشن سؤزلری ده يئنیدن ادبی ديله گتيرمک ايسته ينلر اولموشدور. مثلاً عاغیل يئرینه اوس، خبر يئرینه

(د) آذربايجان ديلي نين تاريخی اؤز گئنئتيک کونتئکستيندن کناردا تدقيق اولونموشدور (و تدقيق ائديلير)، ديل تاريخی علمينده بو جور اساسلی مئتودولوژی قوصورا يول وئريلمه سی ايسه محض علمی دليل و فاکتارلار ائتیناسيز موناسيبتين (همين موناسيبتی ايسه دؤورون ايدئولوگياسی، داهای دوغروسو، ايدئولوژی آيئنتيلری حاضيرلاميشدی) نتيجه سی ایدی. " آذربايجان ديلي تورک سيستملي ديلدير " فيکری بير سيرا حاللاردا عمومین ينکار اولونمور، لاکين ماهيته قبول ائديلمير: بزن " تورک آسسيميلىياسی " نا قدر وولقارلاشديريلير؛ وولقار منطيقله ديلين منشایی کیمی مورککب ائتولینقويستیک پروبلئمی ايسه حلل ائتمک مومکون دئييل.

م.ج. جعفروو آنا ديلي نين تاريخی نين دوزگون مئتودولوگيا اساسيندا تدقيقينه چاغيراندا تکجه علمی اوبيئکتبولیگی گؤزلميردی، وطنداش ناراحاتليغيني دا ايفاده ائديردی. ۸۰جی ايللره آيد " آذربايجان ديلينده يئنئ سؤز و سؤز بيرلشمه لری ياراديلماسی پروبلئلری " موضوعونداکی معروضه سينده " گوزشته گئتمک احوالی روحیيه سی " نى پيسليه رک گؤسترير کی، " مدنييتيميزين قديمليگينه، تاريخی کئچميشيميزه، فارسديلی ادبياتيميزا، عربديلی علميميزه و س. آيد اولان قاتی تعصوبکئش کؤهنه منبعلرده کی ياد فيکريلری بو کيتابدان او کيتابا کؤچورنلر آراسيندا آخی اؤزوم اوزونکولر ده، ائل سؤزو ايله دئسک، " آتا مالینی سخاوتله ساغا سولا داغيدان اؤولادلار دا " اولموش و تکتوک ده اولسا، ايندی ده بئله لری نين صداسی گلير " .

تدقيقاتچی تام اساسلا گؤسترير کی، " ... آذربايجانلیلارين بو گون دانیشدیگی ديلين تاريخی

آشکارا مالیدیر کی، سیستمده نه نورمادیر، نه آنومالییادیر، نهایت، نه سیستمین عمومین فاکتی دئیل؟

مسئله بوراسیندادیر کی، م.ج. جعفروو بو باخیمدان تامامیله آردیجیل مؤوقع توتور: او سؤزلره کی، پروفئسسور دمیرچیزاده اعتیراض ائدیر (مثلن، تنها، تلاتوم، سوکونت، طولمت، موحافیظه و س.)، م.ج. جعفروو اونلارین ایشلنمه سی نین طبیعی اولدوغونو گؤستریر (یعنی دیل آنومالییالارینی مودافیعه ائدیر)؛ سیستمین ترکیب حیصه سی اولمایان، هم نورما، هم ده آنومالییا کیمی طبیعی شکیلده سیخیشدیریلیمیش سؤزلره گلدیکده ایسه، اونلارین سوبئیکتیو اولاراق تبلیغینی قبول ائتمیر.

فیلولوژی تفککور او زامان محصولداردیر کی، سینخرون موناسیبتده کی قانوناویغونلوقلاری دیکرون قانوناویغونلوقلارلا علاقه لندیره بیلیر، علمی ایدراکین "سینتاقماتیک پلانی" ایله "پارادیقمتیک پلانی" بیر کووردیناسییا سیستمینده بیرلشدیریر، م.ج. جعفرووون تفککورو محض بو جور تفککوردور. اونا گؤره ده اونون مولاخیظه لرینده ضیدیت تاپماق، دئمک اولار کی، مومکون دئیل...

م.ج. جعفرووون "آذربایجان ادبی-بدیعی دیلی نین بعضی مسئله لری حاقیندا" معروضه سی نین ایکینجی حیصه سی بوتونلوقله یازیچی دیلی پروبلئمینه حصر اولونموشدور، "عمومخالق دیلی نین اینکیشافیندا صنعتکارین فردی دیل تجربه سی" باره ده تنقیدسی نین مولاخیظه لری اؤز آکتوالیغینی یندییه قدر موحافیظه ائدیر. م.ج. جعفروو یازیچیلارین دیلینده بیریرینه قارشى دوران ایکی ایفراط مئیل اولدوغونو گؤستریر: ناتورالیزم و سخمتائیزم...

سالیق، مشهور یئرینه آنیق، اهالی یئرینه شئنلیک، ایطاعت یئرینه اویساللیق، شئی یئرینه نسنه، تجربه لی یئرینه آناج و س. ایشلمگی مصلحت گؤرنلر واردیر.

... دیل ائله بیر خزینه دیر کی، اونون یندی ایشلنمه ین هر سؤزونده بئله خالق حیاتی و معنویاتی نین بیر ساحه سی ساخلانیلیر. خالقین تاریخی وارلیغینی، کئچمیشینی اؤیرنمک اوچون بیرینجی ان مؤعتبر منبع دیل، دیل ماتریالیدیر. بونولا بئله، ادبی دیلین موعاصیر طلبلرینه، نورمالارینا گلدیکده، هر هانسی دیل اولورسا اولسون، اونون ادبی دیل قولوندا، خصوصن بدیعی دیلده موعاصیر دؤورده عمومخالق طرفیندن آنلاشیلمایان سؤزلری ایشلمک دوزگون ساییلیمیر " () " آذربایجان دیلینده یئنی سؤز و سؤز بیرلشمه سی یارادیلماسی پروبلئملری " ()، گؤروندویو کیمی، نورمانین تاریخی کئیفیتی ایله موعاصیر (سینخرون) کئیفیتی آراسیندا موناسیبت پراکتیک (و نظری) دقیقلیکله موعین اولونور و نظره آلاق کی، بو فیکری "میللی دیلردن هر بیرى او میلتن تاریخیدیر، دیل مدنیتی کئچمیشین جانلی ایشتیراکچیسیدیر" مولاخیظه سی نین مؤلیفی دئیر، ینی تاریخیلیکله موعاصیرلیک تدقیقاتچی نین تفککورونده مئخانیکی اولاراق بیرلشدیریلیمیر (یاخود قارشیقارشیا قویولمور)، بونلارین دیالکتیکاسی آشکارلانیر. م.ج. جعفرووون مولاخیظه لری موعاصیر دیلچیلیگین گؤرکملی نومینده سی جون لایونزون مولاخیظه لرینی خاطیرلادیر جون لایونز گؤستریر کی، دیلین اینکیشافی نورما و آنومالییالارین بیر سیستمی نین دیگر سیستم ایله عوض اولونماسیندان عیبارتدیر؛ یعنی اینکیشافین هر هانسی سینخرون مرحله سینده تاریخلیک نورما و یا آنومالییا فاکتی کیمی قالماقدا داوام ائدیر... تدقیقاتچی بونو

مەمەدقولۇزادە بەزى " موبتدا ايله خبرىن
 اوزلاشماسىنا لاقئىد " " گۇرۇنورسە " دە، ادبى-
 بدىيى دىلىن دىمۇكراتىكىلشمە سىندە بۇيۇك امك
 صرف ائتمىشىدىر... م.س. اوردوبادى " تىپلىرىنى
 اۋز دىلىندە دانىشىدىرمامىشسا " (يعنى دىلىندە
 تىپىكلىك اولمامىشسا) دا، " چوخ تائىرلى بىر
 رومان دىلى ياراتمىشىدىر... " " اگر بىز بو بۇيۇك
 سەيلردن، بو بۇيۇك نايلىتلردن صرفنظر ائىدىب، " "
 موبتداخبر اۋلچوسو " ايله مسئلە يە ياناشساق، بئله
 چىخىر كى، يازىچىلار يىمىزىن ھىچ بىرى نىن دىلى
 ادبى-بدىيى دىل نورمالارينا جاواب وئرمىز... "
 شعر دىلى حاقيندا دانىشاركن تنقىدچى، ص.
 وورغونون دىلىنى نومونە گۇستىر و دىمك لازىمىدىر
 كى، شاعىرىن دىلى نىن ان دوزگون
 خاراكتىرىستىكاسىنى وئىر: " صمد وورغونون دىلى
 حاقيقى پونىزيا دىلى اولاراق ھم دىلىن گۇزل عنعنە
 لرى ايله عوضى صورتدە باغلى اولان، ھم دە
 عمومخالق دىلى نىن موعاصىر يوكسە لىشىنى
 اۋزوندە عكس ائىدىر بىر دىلدىر " ، دوزگونلوك
 اوراسىندادىر كى، تارىخى پوتئىسىيا ايله
 پىرسپىكتىپولىگىن شاعىرىن دىلىندە كى وحدتى
 تاپىلىر. م.ج. جعفر و قئىد ائىدىر كى، " اگر رسولون
 شعر دىلى صمدىن، راحىمىن، عثمانىن شعر
 دىلىندە موعىن جەھتدن فرقلە نىرسە، بورادا ھىچ دە
 تعجوبلىندىرىجى بىر شئى يوخدور، چونكى بو فرق
 اساسن فردى اوسلوب فرقىدىر " .
 يازىچى دىلى بارە دە بو جور آيدىن (و كونكرئت)
 قناعتلر م.ج. جعفر وون تنقىدچىلىكدن چوخ، گوجلۇ
 دىلچىلىك دويوموندان ايرە لى گليردى و ائله ھىمىن
 دويومون نتيجه سى اولاراق او دئىردى كى، " ...
 سون ۳۰ ايلدە بىزىم ادبىياتىمىزىن دىلى خىلى
 اينكىشاف ائتمىش، زنگىنلشمىشىدىر. بو اينكىشاف،

" ... قاباقچىل يازىچىلار يىمىزدان اولان و دىللىرى
 جانلى دانىشىق دىلى ايله عوضى صورتدە باغلى
 اولان ابولھە سن، سولئىمان رحىموو يولداشلارنى
 ائىرلىندە ادبى دىل طلبلىرىنە بىر نۇو اۋگىتى، لاقئىد
 موناسىبت بىلە مەك حىسس اولونور. مەن ادبى دىل
 نورمالارى و يا طلبلىرى دئىكدە يالنىز موبتدا ايله
 خبرىن يئىرىندە ايشلە دىلمە سى ضرورىتىنى نظردە
 توتمورام. ادبى دىل نورمالارىنى داھا گىنىش معنادا
 باشا دوشمەك لازىمىدىر. ائله يازىچىلار وار كى، موبتدا
 ايله خبرى ھىمىشە يئىرىندە ايشلە دىرلر. بونونلا بئله
 اونلارنى دىلى اساسن عئىنىلە ناتورادان گۇتورولمە
 دىلدىر " .

تنقىدچى گۇستىر كى، " يازىچى نىن دىل
 اوزرىندە كى كوماندىسى " ضعيفە لە يندە
 ناتورالىزم مئىدانا چىخىر... "

سخماتىزمە گلدىكدە ايسە، چوخ دوغرو اولاراق
 قئىد ائىدىلر كى، او، ناتورالىزمە اوپپوزىسىيادا
 فورمالاشىر:

" يازىچىلار و خصوصن دىلچىلر آراسىندا بىر
 قىسم يولداشلار دا وار كى، عكسىنە، مەكتەب
 قرامماتىكاسىنى دوغما حساب ائىدىر، جانلى دىلە
 ايسە اۋگىتى موناسىبت بىلە يىرلر... "

ادبى-بدىيى دىلە بو يانلىش موناسىبت، ھەر شئىدن
 اول، دىلىمىزىن صرفى قورولوشونون ماھىتى نىن،
 اونون تارىخى اينكىشاف خصوصىتلىرى نىن اطرافلى
 اۋىرنىلمە مە سىندن ايرە لى گلير. صرف ساحە
 سىندە بىر چوخ پرىنسىپىال مسئلە لىر دىلچىلرىن اۋز
 آرالارىندا دا ھلە موباحىثە لىدىر... "

م.ج. جعفر و ادبى-بدىيى دىلدە (نثر دىلىندە)
 فونكسىونال تىپولوژى فرقلرىن شرحىندە (و
 قىيمىتلندىرىلمە سىندە) تارىخىلىك پرىنسىپىنى
 معيار حساب ائىدىر، گۇستىر كى، مئىلن، ج.

میرسد و عامل محیط هم یعنی محرک‌های محیطی و تربیت.

بخشی از این هوش از طریق ژن‌ها به کودک ما می‌رسد. تغذیه مادر در دوران بارداری و سال‌های اولیه کودکی نیز بسیار مهم است، برای مثال استفاده از ماهی، حبوبات و آجیل‌ها در تغذیه کودک در رشد بیشتر مغزی او مؤثر است.

عامل مؤثر دیگر در رشد مغزی کودک، میزان محرک‌هاست، یعنی هرچه بیشتر حواس یک کودک از طریق بازی، مشاهده و تجربه به کار گرفته شود، هوش‌های هشت گانه او تحریک شده، فعالیت و ارتباطات سلول‌های مغزی او بیشتر می‌شود و اندازه‌ی مغزش بزرگتر شده و در نتیجه باهوش‌تر خواهد شد.

عموم ما والدین و معلمان تجربه آموختن زبان جدید را داریم، شاهدیم که یادگیری یک زبان جدید مثلاً انگلیسی به چه میزان حافظه و ذهن ما را به کار می‌گیرد و مغز را برای فعالیت بیشتر به کار می‌اندازد. حال اگر آموختن زبان جدید در دوران طلایی رشد مغز یعنی در کودکی اتفاق بیفتد موجب فعالیت بیشتر مغز او و تقویت هوش کودک خواهد شد.

کودکی که از بدو تولد ابتدا زبان مادری اش مثلاً تورکی یا کردی یا لری یا گیلکی و ... را یاد گرفته، فرصت یادگیری یک زبان دیگر که زبان فارسی است را نیز در رسانه‌ها و بعداً در مدرسه دارد. تصور کنید کودک ۳ یا ۴ ساله‌ای که از ابتدا با او مثلاً به زبان تورکی صحبت شده است، حالا در تلویزیون و در تبلتش یا در کوچه و بین دوستان فارس‌زبان‌ش، زبان فارسی را می‌شنود و کم‌کم ذهنش تحریک می‌شود برای یادگیری این زبان، هر روز که کلمات جدیدی از زبان فارسی می‌شنود، حافظه‌اش آنرا به خاطر می‌سپارد و این به یاد سپاری‌های مستمر باعث

که در خانه به زبان مادری صحبت می‌کنند و در مدرسه فارسی را یاد گرفته اند هوش بالاتری دارند؟! چگونه شد که برخی از ما غیر فارس‌زبانان تصمیم گرفتیم با فرزندان دلبندمان از بدو تولد به فارسی صحبت کنیم؟! توصیه روانشناسان، جامعه‌شناسان، اساتید دانشگاه و عالمان دینی در این زمینه چیست؟! استدلال علمی و منطقی درباره جایگاه زبان مادری و زبان رسمی چگونه است؟!

بنده به عنوان یک معلم مقطع ابتدایی با ده سال سابقه و به عنوان یک پدر سالهاست این سوال را در ذهن داشتم و بعد از بررسی گسترده در این زمینه و تجربیات چندین ساله آموزشی در مدارس، به پاسخ این سوال‌ها رسیده‌ام که در قالب این نوشتار، در اختیار شما می‌گذارم:

همانطور که میدانیم فرزندان ما عزیز و جگر گوشه‌های ما هستند و هر پدر و مادری با ایثار فراوان در جهت تعلیم و تربیت، موفقیت و خوشبختی فرزندان‌ش میکوشد و چه سختی‌ها و مهنت‌هایی که در این راه نمیکشیم!

در زمینه‌های آموزشی نیز همه‌ی ما پدران و مادران و معلمان تمام تلاشمان را میکنیم تا فرزندان‌ی باهوش و درس‌خوان داشته باشیم و شاهد موفقیت‌های تحصیلی و شغلی آنان باشیم. اما چگونه میتوانیم کودکان‌ی باهوش و موفق داشته باشیم؟

طبق گفته‌ی روانشناسان، ۹۰٪ رشد مغزی کودکان در چند سال اول زندگی اتفاق می‌افتد و این نشان‌دهنده اهمیت دوران طلایی کودکی است. میدانیم دو عامل وراثت و محیط در میزان هوش انسان مؤثر است. عامل وراثت یعنی خصوصیات ژنتیکی که از پدر و مادر و نسل‌های قبل به ما

بسیارند دانش آموزان تک زبانه‌ای که به موفقیت‌های تحصیلی رسیده‌اند اما سوال اینجاست که آیا اگر این دانش آموزان را دو زبانه بار می‌آوردیم، اکنون از این موفقیتی که دارند نمیتوانستند بالاتر باشند؟! چه کسی میداند، مثلا دانش آموزی که رتبه ۱۰۰ کنکور سراسری را آورده و احساس موفقیت می‌کند اگر دو زبانه می‌بود، شاید میتوانست رتبه ۱۰ را کسب کند! پس دو زبانه بودن، عاملی است برای هوش بالاتر و موفقیت بهتر از آن چیزی که به سبب تک زبانه بودن وجود دارد.

- آیا کودک دو زبانه حتما در مدرسه موفق است؟!

آنگونه که رشد یک گیاه، علاوه بر خاک مساعد، به عوامل دیگری چون آب و نور و کود و کنترل آفات و ... بستگی دارد، موفقیت در مدرسه نیز به عوامل متعددی از جمله انگیزهای درونی دانش آموز، گروه همسالان، معلمان، کتب و نظام آموزشی، میزان حمایت و سطح سواد اولیا و ... بستگی دارد. کودک دو زبانه هوش بالاتری دارد اما چه بسیار دانش آموزانی باهوشی که تحت تاثیر شرایط دیگر، در مدرسه نمیتوانند موفق باشند. در واقع منظور ما این نیست که هر کودک دو زبانه قطعا در مدرسه موفق است، بلکه کودک دو زبانه با محیا بودن شرایط دیگر، میتواند موفق تر باشد چرا که ذهن مساعدتری برای یادگیری دارد. همچنین موفقیت تحصیلی نوعی از انواع موفقیت ها در زندگیست. انسان های موفق و خلاق بسیاری دیده یا شنیده‌ایم که در طول دوران مدرسه، عملکرد ضعیفی داشته‌اند ولی انسان های بزرگ و موفقی در عرصه شغلی، ورزش حرفه‌ای، اختراعات یا هنر و ... بوده‌اند.

- آیا میتوان گفت اگر با کودکانمان فارسی صحبت کنیم، در مدرسه بهتر میتواند کتاب

تقویت حافظه و باهوش تر شدن آن می‌شود و بعد از گذشت چند سال خواهیم دید که زبان فارسی را نیز متوجه می‌شود و می‌تواند صحبت کند. در ضمن وقتی این کودک به مدرسه نیز برود، بیشتر فارسی خواهد آموخت. در واقع وقتی این کودک مثلا کلاس دوم است، دو زبان را می‌داند، زبان تورکی و زبان فارسی و قطعا باهوش تر از حالتی است که اگر از ابتدا با او فارسی صحبت میکردیم و او در این سن تنها یک زبان را می‌دانست.

تحقیقات نیز نشان می‌دهد، در شرایط یکسان، کودک دو زبانه باهوش‌تر از کودک تک‌زبانه است چرا که ذهن او هزاران کلمه از یک زبان جدید را می‌داند و در حافظه دارد در صورتی که کودک تک زبانه نمی‌داند. مانند یک فرد بدنسازی که هر چه بیشتر از بازوی خود کار بکشد، با رعایت دیگر عوامل، می‌تواند عضلات بزرگتر و قوی‌تری داشته باشد. بنابراین کودک دو زبانه باهوش‌تر است و کودک باهوش هم می‌تواند در مدرسه موفق‌تر باشد. اکنون ممکن است ابهاماتی در ذهن ما ایجاد شود که به بررسی آن‌ها می‌پردازیم:

- آیا کودک تک زبانه نمیتواند باهوش باشد؟!

صد البته که دو زبانه بودن یکی از عوامل باهوش‌تر شدن کودکان است و همانطور که قبلا گفتیم به عوامل مختلفی بستگی دارد. منظور این نیست که کودک تک زبانه نمی‌تواند باهوش باشد و نمی‌تواند در مدرسه موفق باشد، قطعا می‌تواند باشد اما طبیعتا از حالتی که دو زبان را بداند هوش کمتری دارد. یعنی مثلا کودک تک زبانه‌ای که بهره هوشی ۹۰ دارد در صورت یادگیری زبان دوم می‌تواند مثلا بهره هوشی ۱۰۰ داشته باشد یا دانش آموزی که قرار است بهره هوشی ۱۱۰ داشته باشد با یادگیری زبان دوم، مثلا بشود ۱۲۰۰

فارسی را بخواند و در سایر دروس هم موفق تر است؟!*

اگر قرار باشد هر کودکی که فارسی می‌داند، در مدرسه موفق تر باشد، بنابراین باید در مناطق فارس‌زبان همه دانش‌آموزان به درجات بالای علمی برسند و غیر فارس‌زبانها نرسند! در صورتی که اینگونه نیست. ممکن است کودکی فارس‌زبان باشد و در مدرسه موفق نباشد یا کودکی زبان مادری‌اش غیرفارسی باشد و در مدرسه و دانشگاه موفق باشد و یا بالعکس. در ایران بسیاری شاعران، خوانندگان، بازیگران، مهندسان، ورزشکاران، عالمان و دانشمندانی که از کودکی به زبان غیر از فارسی صحبت می‌کرده‌اند. آیا مثلاً علامه جعفری یا علامه طباطبایی که زبان مادری‌شان تورکی بوده، نتوانستند به مراتب بالای علم و فقه برسند؟! آیا استاد شهریار چون از کودکی به تورکی صحبت می‌کرده، نتوانست در عرصه شعر فارسی و ترکی، شاعر بزرگی باشد؟! کافیس‌ت در تقویم کشورمان نگاه کنیم تا ببینیم روز بزرگداشت استاد شهریار را روز شعر و ادب فارسی نامیده‌اند.

بنده پارسال در روستایی تدریس می‌کردم که تقریباً به جز چند خانواده تورک و کرد و پشتو(افغان)، همگی فارس‌زبان بودند. آیا به نظر شما همه ی فارس‌زبان‌ها در یادگیری دروس موفق بودند؟! نه، برای نمونه در پایه چهارم و حتی بالاتر دانش‌آموزانی داشتیم که با وجود اینکه زبان مادری‌شان فارسی بود، نمیتوانستند یک خط از کتاب فارسی را روان بخوانند حتی از نوشتن درست اسم خود ناتوان بودند! البته در میان فارس‌زبان‌ها، دانش‌آموزان عالی از نظر درسی هم داشتیم. بالعکس در روستایی بودم که تورک و لر زبان بودند، هرچند برخی دانش‌آموزان از نظر درسی ضعیف بودند اما دانش‌آموزانی هم داشتیم که بسیار بسیار باهوش بودند و در همه

دروس عملکرد خیلی خوبی داشتند. مثال عینی دیگر دو پسر یکی از بستگان تورک بنده است. این خانواده با وجود اینکه متأسفانه، با هر دو برادر، از کودکی با زبان فارسی صحبت کرده‌اند تا مثلاً در مدرسه موفق باشند اما شاهدیم که فرزند بزرگ تر بسیار باهوش و درس‌خوان است و فرزند کوچک تر به زحمت دروسش را قبول می‌شود. از این نمونه‌ها بسیار زیادند. بنابراین میتوان نتیجه گرفت که موفقیت در مدرسه ارتباطی به فارس‌زبان بودن یا فارسی صحبت کردن با کودک ندارد. یک فارس‌زبان میتواند در مدرسه موفق باشد و ممکن است نباشد و هم چنین یک غیر فارس‌زبان میتواند در مدرسه به موفقیت تحصیلی برسد یا ممکن است نرسد. آنچه روشن است این است که اگر کودک ما دو زبانه باشد به مراتب، به سبب هوش بالاتر، در مدرسه میتواند موفق تر باشد.

-آیا درست است که برخی از ما پدر مادرها، دوران کودکی و زبان آموزی خود را به زمان جدید و زبان آموزی کودکانمان تعمیم دهیم؟!*

مثلاً بگوییم اگر ما با فرزندمان به زبان مادری صحبت کنیم آنها مثل دوران کودکی ما نمی‌توانند فارسی را قبل از مدرسه یاد بگیرند یا حتی با لهجه یاد می‌گیرند. در صورتی که این فرضیه غلط است. ۳۰ سال پیش که ما کودک بودیم، این همه رسانه‌های جمعی وجود نداشت و کودکان غیر فارس‌زبان، نمیتوانستند قبل از مدرسه به خوبی زبان فارسی را یاد بگیرند. در اوایل دهه هفتاد، خود بنده با وجود اینکه عموم نمراتم را ۲۰ می‌گرفتم و بعدها نیز در مدارس نمونه دولتی تحصیل می‌کردم، قبل از ورود به کلاس اول، چیزی از زبان فارسی نمی‌دانستم و پدر و مادرم به جز یک امضا کردن، سواد دیگری نداشتند. برخی‌ها هم بودند که اوایل مدرسه، در تلفظ درست کلمات فارسی مشکل

انسان با زبان مادری پردازش می شوند.» و «کسی که زبان مادری اش را یاد نگرفته است، عمیق ترین فرایند عاطفی و هیجانی خود را از دست می دهد».

-آیا این درست است که فرزندانمان را تک زبانه بار بیاوریم یعنی مثلا زبان های مادری را اصلا آموزش ندهیم یا فقط زبان مادری را آموزش دهیم و به زبان فارسی که زبان رسمی کشور است، بی توجه باشیم؟!

در دنیا هزاران زبان وجود دارد و در کشور عزیز ما نیز زبان های زیبایی چون فارسی، تورکی آذربایجانی، تورکی ترکمنی، تورکی قشقایی، کردی، لری، لکی، عربی، بلوچی، گیلکی، مازنی، تاتی، ارمنی و زبان های زیبای دیگری وجود دارد که رنگین کمان زیبایی از زبانها را ایجاد کرده است. خداوند متعال نیز اختلاف در رنگ و نژاد و زبان ها را از نشانه های الهی میداند. پس بر ما واجب است که این اختلافات را محترم بشماریم و به هر زبانی که داریم افتخار کنیم و در عین حال به زبان های دیگر هم احترام بذاریم. هم چنین همانگونه که نام مادر برای هر انسانی مقدس است و مقام مادر بسیار والاست، زبان مادری نیز بسیار ارزشمند است. زبانی که هر کس با لایلی های مادرش آرام گرفته و بزرگ شده، برای هر انسانی شیرین است. بسیار مهم است که قبل از یاد گیری و یاد دادن زبان دوم، ابتدا زبان های مادریمان را یاد بگیریم و به فرزندانمان نیز بیاموزیم. مقام معظم رهبری نیز در دیداری که در آذر ماه سال ۱۳۹۵ با خانواده شهدا داشتند به مادر یک کودک آذربایجانی به نام پارسا که در جلسه حضور دارد و به زبان فارسی صحبت میکند، این توصیه را داشتند که در خانه به زبان تورکی با او صحبت شود، چرا که بعدا زبان فارسی را خواهد آموخت و مادر پارسا نیز اینچنین می کند.

داشتند که به مرور رفع میشد. ولی اکنون اینگونه نیست، امروزه کودکان غیر فارس زبان از کودکی در تلویزیون و یا در کوچه و بین دوستانش با زبان فارسی آشنا می شود و می تواند آن را بفهمد و صحبت کند و بعدا هم در مدرسه با تلفظ بدون لهجه و نوشتن صحیح آن آشنا می شود. پس جای نگرانی وجود ندارد. ما باید با کودکمان به زبان مادری اش صحبت کنیم و مطمئن باشیم که در مدرسه و رسانه های گروهی، زبان فارسی را بخوبی خواهد آموخت.

-آیا این درست است که ابتدا با فرزندانمان به زبان فارسی صحبت کنیم و بعدا که بزرگتر شد و چند سال به مدرسه رفت، زبان مادری را به او بیاموزیم؟!

خیر، این کار کاملا اشتباه است، چون نوجوانی که از ابتدا به زبان فارسی صحبت کرده برای خود سخت و گاهی حتی عیب می داند که بیاید و زبان مادری اش را صحبت کند! و نتیجتا میشود یک کودک تک زبانه، اما اگر از ابتدا به زبان مادری اش صحبت کرده باشد بعدها موقع استفاده از رسانه های جمعی و در جامعه و هم چنین در مدرسه، ناخودآگاه مجبور می شود که زبان فارسی را نیز یاد بگیرد و می شود یک کودک دو زبانه. در ضمن گفتیم که رشد مغزی کودکان در سالهای اولیه اتفاق می افتد، بهتر است که در همین سنین اولیه کودک خود را دو زبانه بار بیاوریم و آن را موکول به بعد نکنیم. همانگونه که پیامبر خدا میفرماید: «مَثَلُ آن کس که در کودکی به فراگیری مطالب پردازد، همانند حکاکی بر سنگ است.» اهمیت زبان مادری از جنبه روانشناختی و شخصیتی نیز قابل بررسی است. دکتر حسن عشایری، دکترای مغز و اعصاب و استاد دانشگاه علوم پزشکی، در این باره می گوید: «باورهای درونی

از طرفی هر زبان جدید، پنجره‌ای به یک دنیای جدید است. کسی که زبان‌های متعددی میداند قطعاً انسان توانمندتری است. ما بعد از زبان مادری زبان رسمی کشور را نیز یاد می‌گیریم چرا که در مدرسه و جامعه به آن نیاز داریم. هر زبان جدیدی که یاد بگیریم قطعاً روزی به کارمان می‌آید. هیچ کس از یادگیری یک زبان

جدید ضرر نمی‌کند. مثلاً کسی که علاوه بر زبان مادری‌اش، زبان انگلیسی هم یاد گرفته قطعاً در استفاده از مقالات انگلیسی یا در مسافرت‌های خارجی می‌تواند از آن به‌رمند شود یا کسی که تورکی استانبولی را میداند در سفر به کشور ترکیه می‌تواند احتیاجات روزمره خود را برآورده کند. گفته می‌شود پروفیسور حسابی زبان‌های انگلیسی، فرانسه، آلمانی و عربی را مسلط بوده و با زبانهای دیگری هم آشنایی داشته است.

متأسفانه برخی نیز بنا به تعصبات نژادی و زبانی، که شاهد دعوایشان در دنیای مجازی هستیم، می‌آیند تک زبانی را ترویج می‌کنند. برخی بگونه‌ای از زبان فارسی جانب‌داری می‌کنند که گویی فقط زبان فارسی شیرین است و بقیه زبان‌ها تلخ هستند و در ایران جایی ندارند. برخی هم برای مقابله با این گروه با آموزش زبان فارسی مخالفت می‌کنند و در جهت تضعیف آن هستند. در جواب این افراد باید بگوییم که آیا شما از یک بنای تاریخی کشورمان مثلاً در تبریز یا کرمانشاه یا اهواز یا خرم‌آباد و ... که مربوط به هزاران سال قبل است، حفاظت نمی‌کنید؟ آیا به وجود همچین بنای تاریخی افتخار نمی‌کنید؟ بله که اینکار را می‌کنیم. پس چرا نباید از زبان‌های اقوام ایرانی که از هزاران سال پیش بوجود آمده‌اند و به ما رسیده‌اند، نگهداری کنیم؟! یکی از اساتید

دانشگاه تعبیر جالب دیگری داشتند، بدین صورت که: «زبان مادری مثل معماری بومی است. آیا رواست که ما همه خانه‌های روستایی یا ساختمان‌های بومی مناطق مختلف و شهرهای تاریخی کشور را تخریب کنیم، به جرم این که چرا معماری‌شان مانند معماری تهران نیست؟ اگر نه، پس چرا بر سر زبان مادری اقوام که میراث تمدنی و جزئی از ثروت هر جامعه است چنین می‌آوریم؟!» این را قطعاً بدانیم که اگر به این زبان‌ها بی‌اهمیت باشیم بعد از گذشت چند نسل همه‌ی این زبان‌ها و فرهنگ‌ها در ایران از بین خواهد رفت.

یکی از بهترین راه‌های حفظ زبان‌های گوناگون کشورمان، صحبت کردن از کودکی به این زبان‌هاست. در غیر این صورت باید با دست‌خودمان، بخشی از تاریخ و تمدن و فرهنگ خودمان را نابود کنیم. چطور می‌شود که مثلاً حفاظت از نسل یوز ایرانی برایمان مهم است و پیراهن تیم ملی را به آن منقش می‌کنیم ولی با ترویج و یا آموزش زبان‌های محلی مخالفیم یا در پی تحمیل زبان خود به دیگری هستیم؟! نتیجه این فشارها و مقاومت‌ها چیزی نیست جز تضعیف اتحاد اقوام کشور و واگرایی آنها به سمت احساس بیگانگی. از بین بردن زبان‌های مادری فرقی با نسل‌کشی و نژادپرستی ندارد. مگر خداوند متعال تنها ملاک برتری انسانها را تقوا معرفی نمی‌کند؟! پس هیچ زبان یا نژاد یا رنگ یا

صحبت کرده‌ایم و زبان مادری را به فرزندانمان آموزش نداده‌ایم چه کنیم؟

بله بسیاری از ما به خاطر ندانستن اهمیت زبان های مادری و جو حاکم بر جامعه، متأسفانه از صحبت کردن به زبان مادری با فرزندانمان امتناع کرده ایم. حال باید این رویه را تغییر دهیم. باید تا خیلی دیر نشده، جلوی این اشتباه تاریخی را گرفت. مثلاً آیا اگر تاکنون ورزش نمی‌کردیم و اکنون به اهمیت آن پی برده‌ایم نباید ورزش کردن را شروع کنیم؟! یا بعد از استفاده چندین ساله از نوشابه یا روغن نباتی، اکنون به ضررهای آن پی برده‌ایم، آیا نباید این عادات را تغییر دهیم؟! ما نباید از موضوع بسیار مهمی چون زبان مادری غافل شویم و باید شروع کنیم به صحبت کردن به زبان مادری در خانه با همسر و فرزندان. شاید در ابتدای امر، تغییر این رویه سخت به نظر برسد ولی به مرور و با حفظ آرامش و پرهیز از شتابزدگی، برای ما و فرزندانمان عادی خواهد شد. استفاده از محصولات فرهنگی و تولیدات چند رسانه‌ای نظیر موسیقی، کارتون و آهنگ های کودکان به زبان محلی نیز میتواند در

قوم یا ملیت بر دیگری برتری نخواهد داشت. همگی ما ایرانیان وظیفه داریم در جهت حیات و رشد زبان‌های مادری کشورمان تلاش کنیم. در مقابل، اقوام ایرانی هم چنانچه در طول تاریخ نشان داده اند، برای ارتباط با هم و نشان دادن وحدت و اشتراکات خود، زبان فارسی را می‌آموزند و جز افتخارات خود میدانند و در جهت رشد و بالندگی آن خواهند کوشید.

-آیا اینکه ما با کودکانمان به زبان‌های مادری صرفاً صحبت کنیم موجب حفظ زبان های اقوام خواهد شد؟!

همانطور که می‌دانیم زبان آموزی شامل چند مهارت است: شنیدن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن. قطعاً نمی‌توان گفت که صرف صحبت کردن با کودکان در خانه به زبان مادری برای حفظ زبان های اقوام یک ایده آل است. چرا که بخشی از فرهنگ شفاهی را منتقل می‌کند، اما همینکه ما در خانه با فرزندانمان به زبان مادری‌اش صحبت کنیم بسیار نیکوست و اولین قدم برای حفظ آن است. زبان های اقوام با توانایی خواندن و نوشتن متکلمین آن حفظ خواهد

شد که لازمه آن توجه و اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی و ایجاد کانال های تلویزیونی سراسری (نه استانی) به زبان های محلی و هم چنین تدریس کتب زبان های محلی در مدارس در کنار زبان فارسی است. مبحث تدریس زبانهای محلی نیاز به شرح و بسط بیشتری دارد که در این مقال نمیگنجد.

-اکنون ما والدینی که با کودکان خود به زبان فارسی

کنیم. اما یادگیری زبان انگلیسی صرفاً در مدرسه و از مقطع متوسطه امکان پذیر نیست. بسیاری از لیسانسه‌های ما با وجود اینکه بیش از ده سال در مدرسه و دانشگاه کتاب انگلیسی داشته‌اند ولی حتی نمیتوانند چند جمله صحبت کنند. پس باید از سنین کودکی آنها را به آموزشگاه ببریم تا بر این زبان مسلط شوند.

نتیجه: چند زبانی اقتضای جوامع امروزی

بنابر همه این موارد علمی و منطقی، بیاییم با فرزندانمان از بدو تولد در خانه به زبان مادری (تورکی، کردی، لری، عربی، گیلکی، تاتی و ...) صحبت کنیم، در چند سالگی با تماشای کارتون و دیدن تلویزیون او را با زبان فارسی آشنا کنیم، بعدها این فرصت را ایجاد کنیم تا در ارتباط با دوستان فارسی‌زبان در کوچه و پارک یا در مهد کودک و پیش دبستانی، صحبت کردن به زبان فارسی را تمرین کند و نهایتاً در مدرسه با نحوه‌ی درست گفتاری و نوشتاری زبان فارسی آشنا می‌شود. در همین حین او را به آموزشگاه بفرستیم تا زبان انگلیسی را نیز مسلط شود. همچنین در مدرسه، رسانه‌ها، مجالس مذهبی و مساجد نیز زبان عربی که زبان قرآن است را درک می‌کند. اینگونه است که فرزندان ما دو یا چند زبانه می‌شنوند و می‌توانند باهوش‌تر و در مدرسه موفق‌تر و در زندگی توانمندتر باشند.

بیایید الگوی زیر را به خاطر بسپاریم و عملی کنیم:

خانه: زبان مادری

مدرسه: زبان مادری و زبان رسمی

آموزشگاه: زبان بین‌المللی

با آرزوی سلامتی و موفقیت کودکان و دانش‌آموزان سرزمینمان و بالندگی زبان‌های زیبای کشور عزیزمان

جدابیت بخشی به زبان مادری موثر باشد. در این میان ما معلمان نقش مهمی می‌توانیم داشته باشیم در آگاه‌سازی اولیا و تشویق آنان در این زمینه هم در مدرسه هم در دنیای مجازی.

-آیا کودکی که علاوه بر زبان مادری زبان فارسی را هم یادگرفته و دو زبانه شده، در یادگیری زبان انگلیسی موفق‌تر است؟!

بله، مثالی عرض کنم: وقتی شما برای اولین بار بعد از یادگیری موتور سیکلت توانسته‌اید یک خودرو سواری را برانید و گواهینامه پایه دو را بگیرید، اکنون راحت‌تر از دفعه اول میتوانید گواهینامه پایه یک بگیرید چرا که با کارکرد دنده، پدال‌ها، راهنما، آئینه‌ها و قوانین رانندگی بیشتر آشنا هستید. وقتی هم که کودکی یک بار بعد از یادگیری زبان مادری توانسته است زبان دوم که فارسی است را به حافظه بسپارد و تسلط یابد، طبیعتاً میتواند در آموزشگاه، زبان انگلیسی را نیز راحت‌تر یاد بگیرد. از آنجایی که زبان انگلیسی زبان بین‌المللی و زبان مقالات علمی است و یادگیری آن مهم جلوه میکند، بنابراین ما باید کودکانمان را تشویق به یادگیری آن

حسن هرگلی مشهور به حسن دمیرچی مردی که مصداق نام آذربایجان بود در گذشت

استاد حسن دمیرچی، شخصیت برگزیده ملی و هنرمند برجسته مردمی آذربایجان، فردی است که آوازه شهرت و تاثیرش مرزهای ایران و آذربایجان را در نور دیده است. وی امروز صبح همانند ستاره ای در کهکشان آذربایجان خاموش شد.

حسن دمیرچی کیست؟

حسن هرگلی معروف به حسن آذربایجان و حسن آغا دمیرچی می باشد.

حسن آغا دمیرچی بواسطه شغل خودش که حدادی و کار با آهن آلات بوده است به حسن آغا دمیرچی معروف شده است. تخلص شعری وی هم دمیرچی بوده و عنوان "آذربایجان" به خاطر فعالیت های مدنی و سیاسی وی در راه احقاق حقوق آذربایجانی ها از طرف مردم به وی اعطا شده بود. حسن آذربایجان متولد ۱۳۲۰ در تبریز بوده و یکی از سرمایه گذاران معروف بخش ساختمان و صنعت در تبریز بوده است.

فعالیت های حسن دمیرچی در زمینه سیاسی، فرهنگی و موسیقی آذربایجان:

بدون شک نسل های آینده در کتب های مختلف انتشار یافته در زمینه موسیقی آذربایجان از افراد شاخص آذربایجانی در این زمینه در اواسط قرن بیستم و اوائل قرن بیست و یکم با نام و استعداد هنری حسن آغا دمیرچی بیشتر آشنا خواهند

شد چرا که وی یک از ستون ها و از هسته های اصلی موسیقی آذربایجان در نیم قرن اخیر بوده است.

وی بواسطه فعالیت های درخشان هنری خود با عناوینی چون "هنرمند مردمی"، "ملی" و "حسن آذربایجان" در میان مردم و خصوصا در میان فعالین حرکت ملی و مدنی آذربایجان معروف شده بود.

حسن آذربایجان علاوه بر هنر موسیقی از نویسندگان سرشناس و شاعر هم می باشد.

چندین جلد کتاب از وی در رابطه با آموزش موسیقی "موغام" چاپ و انتشار یافته است. او حتی در ایامی که در زندان بود به علاقمندان موسیقی آذربایجانی درس می داده است. حسن آغا در تبریز و در سال ۱۳۶۵ همراه با پرفسور زهتابی در تاسیس انجمن "آذربایجان مدنیت اوجاگی" حضوری فعال داشت. به همت و حمایت مادی و معنوی وی کلاس موسیقی استاد علی سلیمی راه اندازی و به تعلیم موسیقی پرداخته شد. در مکتب موسیقی وی اکثر آلات موسیقی آذربایجان همچون تار، کمانچه، قارمان، قارا زینا، قوال، پیانو و... آموزش داده شده است و در کنار این فعالیت ها، استاد دمیرچی شیوه و فنون آواز خوانی و کلاس های رقص آذربایجانی هم برگزار کرده است.

اما در میان این همه فعالیت های میدانی که از حسن آغا دمیرچی در زمینه های مختلف فرهنگی و هنری ذکر شد وی دارای یک شاخص ویژه هم بوده است اینکه حسن آغا آنچه را که در آواز می خواند و در تار می نواخت به عینه و بصورت عملی در جامعه و در میان مردمش زندگی می کرد به گفته تمامی فعالین ملی در جریان زلزله قاراداغ در سال ۱۳۹۱ حسن آغا اینبار بیل و کلنگ و دیگر ابزار آلات ساختمانی را برداشته به یاری زلزله زدگان می شتابد.

همچنین ساکنان منطقه زلزله زدگان هم اقرار می کنند حسن آغا هر روز صبح بسیار پرانرژی تر و با روحیه بالا پیشاپیش جوانان و اهالی از خواب برخاسته و به کار ساخت و ساز مشغول می شده است. سرانجام وی طبق اظهارات خانواده اش امروز (۳ تیر ۱۳۹۷) بعد از مبارزه طولانی با چندین بیماری دشوار از دنیا رفت. اما مطمئنا روزی مزار این ستارگان افول ناپذیر آذربایجان توسط مردم آذربایجان به مقبره الشعراي تبریز انتقال داده خواهد شد.

الله رحمت الله سین

ناظر شرفخانه ای نین اثر لرینده وطن موضوعو

NAZİR ŞƏRƏFXANƏYİNİN ƏSƏRLƏRİNDƏ VƏTƏN MÖVZUSU

اٹلمیرا باغیرووا

ELMİRA BAĞIROVA

پوئزیانین گؤرکملی نواینده لری آراسیندا ناظر شرفخانه ای نین ده اؤزونمخسوس یئری وار. ادبیاتا، شعریاتا اولان هوس و باجاریغی اوجسوز-بوجاقسیز آذربایجان فولکلوروندان بحرلنن ناظرلی گؤزل شعرلر یازماغا، پوئملار یاراتماغا سؤوق ائدیر. اونون " یورولماز بیر چای "، " شاعیر "، " آذربایجان "، " بیر باخیش "، " دنیا "، " هسرت "، " جاوانلیق باهاری "، " وصال نغمه سی "، " اورکده اینتیظاریم وار "، " اولدوزلو دنیز "، " منده معنا هانی "، " سینیق یئلکن "، " اورمو دریاچاسی "، " وطن سنسن "، " وطن ترانه سی " و س. شعر و پوئملاری چوخ مضمونلو و اوخوناقلیدیر. شاعیرین اینسانلارا اولان سئوگیسی، ائلینه، تورپاغا اولان باغلیلیغی، آنا دیلینه اولان سونسوز محبتی، یازدیغی اثرلرده صمیمیتی ایله دیقتی جلب ائدیر. " گیرفتار اولسون " شعرینده دوغما دیلی نین زنگینلیگینی، هونرلی بیر دیل اولدوغونو وصف ائدیر، قلم اهلینه، صنعت دوستلارینا اونو - ینی بو گؤزل دیلی اورکدن سئومگی و قوروماغی تئووسییه ائدیر. شاعیرین تعبیرینجه دئسک، دیلینه، ائلینه باغلی اولمایان یئله باغلی اولار. آشاغیداکی میصراعلار دئدیکلریمیزه سوبوتدور:

هم الین، هم قلمین تورکجه یازان، وار اولسون،
سنه مؤولا علی هر یئرده نگهدار اولسون،
تورکو غییرتلی، شهامتلی ایگیدلر دیلیدیر،
قویمایین، جان سیزه قوربان، بئله دیل خار اولسون،
کیم اونوتسا دیلینی، دینینی، اصلیییتینی،
یاشاماقلیق بئله بیر ناخلفه آر اولسون!

ناظر شرفخانه ای تورکجه - فارسجا ایستر اروز،
ایسترسه ده هئجا وضعینده شعرلر یازمیشدیر،

ناظر شرفخانه ای نین اصل آدی محمد رضا ملیک نوردور. او، شعرلرینی م.م.ناظر شرفخانه ای تخلصو ایله یازیر. ن.شرفخانه ای ۱۹۳۸-جی ایلده (۱۳۱۷) اورمو دریاسی یاخینلیغینداکی میشوو داغی نین اتگینده شرفخانا بره سی آدلانان شهرده آنادان اولموشدور. آلتینجی سینفه قدر دوغولدوغو یئرده - دریاچادا اوخوموش، سونرالار آتاسی اونو تحصیل آلاق اوچون تبریزه گؤندرمیشدیر.

او، دؤرد ایل تبریزده ایبتیدای سینفی، ینی موقددماتی اوخویاندان سونرا قوم شهرینده تحصیلینی تکمیللشدیرمه یه داعوام ائدیر. اون ایل قومدا اوخویور، ایشله ییر، بیر ایل ده خاریجده اوخوماغا نایل اولور. ۱۹۶۶-جی ایلدن ایسه مکتبدن کنار تحصیلله مشغول اولور و موختلیف ساحه لرده ایشله ییر.

گونئی آذربایجان پوئزییاسی ۱۹۶۰-جی ایللردن اوزو بری یوکسه لیش دؤورونو یاشاماقدادیر. بو

وطنی «محبت چیراگی»، «شانلی اولویتیم»،
«شؤوکتیم» «عزتیم»، «قودرتیم»، «جورتیم» کیمی
گؤزل ایفاده لرله وصف ائدن شاعیر ایچیندن گلن
حیسیسلری سانکی بیر تابلو یاراتماقلا اوخوجویا
چاتدیریر؛ مث.:

«ای وطن! ای محبت چیراگی،
سن منیم شانلی اولویتیمسن،
شؤوکتیم، ایززتیم، ایفتیخاریم،
قودرتیم، قوویتیم، جورأتیمسن.

البتته، وطن تورپاغینا، ائله، اوبایا اولان سئوگی و
محبت حیسیسلرین، دوغولارین ان عالیسیدیر.

اوستاد شهریارا خیتابن یازدیغی «آذربایجان»
شعرینده ده شاعیر محض او تایلی-بو تایلی
آذربایجان تورپاقلارینی، اونون شهر و کندلرینی
سئوه-سئوه ترنوم ائدیر. اردییلی، زنجانی، مزندی،
سرابی، ماراغانی، خویو، سالماسی، شکینی، شیروانی،
گنجه نی، تبریزی، شبوستری، ساوالانی، سهندی
اورگیندن گلن صمیمی ایفاده لرله سطیرلره چئویریر
و اوخوجو قلبینه یول تاپیر، سانکی مملکتین
ائتنوقرافیک سالنامه سینی یارادیر:

دردین آلیم اردییلین، زنجانین،
موغانداکی نازلا گزن جئیرانین،
قوربان اولوم ساوالانا، سهنده،
داش ماککیا، بازارگانه، مرنده.

تبریز دئمه، یوردوموزون گؤزودور،
دیلمیزین گئجه-گوندوز سؤزودور،
بئهیشت، اگر ائشیتیمسن، اؤزودور،
سازاگی نین هر بیر یئرده آدی وار،
یئمیشی نین آغیزلاردا دادی وار!
اونون ایسته دیگی «قوربان اولوم توفارقانا، سوفیانا،
«تبریز دئمه، یوردوموزون گؤزودور»، «دردین آلیم

اونون اثرلرینده ناظر-منظور، ناظر-نظر، ناظر-نزاره
کیمی ایفاده لره تئز-تئز راست گلیمک اولار کی، بو
دا دیلین گؤزلیگینی، زنگینلیگینی داها دا آرتیریر.
فیکیر نه قدر آیدین و ساده چاتدیریلیرسا، شعر ده
بیر او قدر تاثیرلی اولور:

وطن! گولدن، باهاردان ناظرین منظوری سنسن، سن،
گؤزل آدین سوزور بال تک کلامی-آبداریمدان
«وطن ترانه سی»

و یا: بیر اؤزگه دیلبره ناظر نزاره ائیلمه ییب،
او لحظه دن کی، باخیب بیر باخیش خومار گؤزون.
«خومار گؤزون»

یاخود: ناظری نظردن آتدین، آتارکن قول کیمی ساتدین،
رقیبه قاش-گؤز اویناتدین، نه ظالیم یاره بنزرسن؟
«ناره بنزرسن»

دوغما یوردا، آنا، خالقینا، سئویملی تورپاغینا
محبت اونون اثرلری نین عساس قایه سیدیر.
وطنین تبیی گؤزلیکلرینه، زیروه سیندن آغ
چالماسی اسکیک اولمایان داغلارینا، زومرود رنگلی
چمنلرینه، باهاری آل-قیرمیزی گوللرله قارشیلایان
یاماجلارینا مفتونلوق ناظرین صنعت دونیاسیندا
موهوم یئر توتور. وطن هر بیر اؤلادی اوچون
معنوی ثروتلری، شؤهرتلی تاریخی، کئچمیشی و
گله جگی اولان دوغما مکاندیر. «وطن ترانه سی»
شعرینده شاعیر ائلینه، یوردونا، اولان سئوگیسینی
آشاغیداکی میصراعلارلا اوخوجویا چاتدیریر:

«سوروشسالار، ندیر آدی بو دیلبرین، ناظر؟

دئن: - وطن کی، داشی، تورپاگی، قوباری گؤزل.

«وطن، وطن دئیرم، تا جانیمدا جانیم وار،

وطن ترانه سی شیرین، وطن دییاری گؤزل!»

وطنپرور بیر اینسان اوچون ائل-اوباسی نین هر
قاریشی، هر گوشه سی، داغی، مئشه سی، دوزنلیگی
ده عزیز و دوغما دیر. «منده معنا هانی؟» شعرینده

او عئینی زاماندا گونئییه اولان سئوگیسینی ده
بدیعی ایفاده لرله ائله اورکدن قلمه آلیر کی، سانکی
قارشیمیزدا اسرارنگیز بیر منظره جانلانیر:

او گونئی کی، یاشاییش عالمینه نورلو چیراقدیر،
او گونئی کی، سوسوز اینسانلارا بیر دادلی بولاقدیر،
او گونئی کی، هامی گؤز لر یاتا، آما او اویاقدیر،
او گونئی کی، اونا تبریز و او تبریزه دایاقدیر،
خویا گؤز، اورمییا، سالماسا قولاقدیر،
او گونئی کی، اونون آسلانلاری افسانه یاراتمیش،
داغلاری باش-باشا چاتمیش...

شاعیر قوینوندا بویا-باشا چاتدیغی دوغما ائلی نین
لاله لی-منظره لی، ککلیکوتولو داغلارینی، یاشیل
دون گئیمیش چؤلرینی، دادلی-لذتلی مئیوه لرله
دولو باغلارینی، اوزوملوکلرینی، قوونلو-قارپیزی
بوستانلارینی آغیزدولوسو تعریفلیه رک قلمه گوج
وئریر، قلبینده کی کؤورک خاطیره لری گؤز اؤنونه
گتیریر، شن احوال-روحیییه یاراتماغا چالیشیر، آنا
تورپاغین نه قدر شیرین، عظمتلی اولدوغونو بیر داها
سوبوتا یئتیریر.

ناظر شرفخانه ای آرزو و ایستکلرینی، ایچیندن
گلن صاف نیتلرینی اورییاتیملی میصراعلارا
چئویرمکله و خالق روحونا یاخین اثرلر یازماقلا
اوخوجو محبتینی قازانماغا موففق اولور.

او، وطن تورپاغینی قارا بولودلارسیز، گؤی سماسی
آیدین و گونشلی، اینسانلاری نیسگیلسیز و قمدن-
کردن اوزاق گؤرمک آرزوسو ایله یازیر:
اورمو دریاچاسی!

وئرمه روسخت گون اوزون چولغالایا قارا بولودلار،
قوی بیزیم اؤلکه کیمی گون-گونش اولسون هامی
یوردلار...

ادبیات:

۱. ناظر شرفخانه ای، «ولدولزو دنیز»، تبریز، ۲۰۰۴، ۱۱۰ صه.
۲. گونئی آذربایجان ادبیاتی آنتولوگیاسی. ۲. جیلده، ۳. جیلده.
- باکی، «علم»، ۱۹۸۸، ۵۵۰ صه.

اردبیلین، زنجانین، «یوردلار گؤزو نازلی شرفخان "
آ و س. بو کیمی اوبرازی میصراعلاری اورکاچان
دویغولارلا دولودور.

ن. شرفخانه ای نین «اورمو دریاچاسی» آدلی
پوئماسینی اوخویوروق.

اورمو دریاچاسی! توفانلی دنیزلر باشیسان سن،
پارلایان تاجی-طبیعتده بریلیانت داشیسان سن،
دوزلو، ایستکلی، ماراقلی دره، داغ یولداشیسان سن،
شور اولوبسان، ائلی نین گؤزدن آخان گؤز یاشیسان سن،
دریلار سنگی-سبور اولسا، دیرمان داشیسان سن.

بو اثر م. شهریارین «سهندیه سین» اوخشار بیر
منظومه دیر. اثرین دیلی او قدر آخیجی، او قدر
سلیسدير کی، اوخودوقجا اوخوماق ایسته بیرسن.
حتی ساده اینسانلارین دا آسانلیقلا قاورایاجاغی بیر
دیله یازیلیمیش بو منظومه ده بدیعی تصویر واسیطه
لریندن مهارتله ایستیفاده ائدیلیمیشدیر. بو پوئمادا او
قدر گؤزل طبیعت تصویرلری، اورکوخشایان منظره
لر، تشبیهلر وار کی، آدمی والته ائدیر.

البتته، وطنی نین کیچیک بیر حیصه سی اولان بو
دریاچا ناظره اوشاقلیق، گنجلیک خاطیره لری ایله
باغلی بیر یئر اولدوغونا گؤره داها یاخین و دوغمادیر.
شاعیرین اؤز سؤزلری ایله دئسک او، بو کیچیک
دریاچانی بوتون دنیزلرین باشی آدلاندیریر، اونون
شور سویونو ائلی نین گؤزدن آخان گؤز یاشینا بنزه دیر.

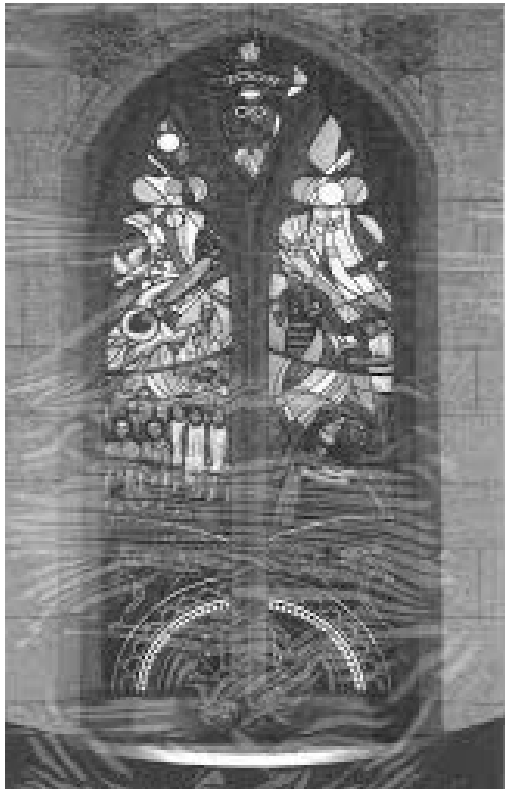
گنج یازار، ناشر و شاعیریمیز خسرو باریشان کیمدیر

اوتون آن اؤنملی و پشه کار ایشینه دؤنوش. ۱۹ یاشلاریندا تبریزده قورولان «چاغداش» یازینسال درنه یینین اویه سی اولار. تورک یازینی اوچون قورولان بو درنه یین شاعیرلر اوتوروملاریندا چالیشان بیر اویه کیمی ایشتیراک ائدر. بونولا بیرلیکده تبریزین «قیزیل آی پارا» جمعیتین ده یازینسال درنه یینده ایشتیراک ائدر. دانیشگاها گیردیکدن سوئرا ایسه «شبیستر» شهرینین «شیخ ماحمید شبیسترلی» آدلی یازینسال درنه یینین ده چالیشان بیر اویه سی اولار و بو اویه لیک ایندی ده داوام ائتمکده دیر. او بیلیم یوردوندا اوخویان ایللرده «آشینا» آدلی درگینین ادبی باشیازارلیغینی اوسته لنمیشدی. آیریجا ایکی شعر اؤزل سایسی درگیسینین (شمع خیال آدلی) باش یازارلیغینی دا اوسته لنمیشدی. «خسرو باریشان»-ین ایلک شعر توپلوسو (یاغیش ثانیه سی) کیتابی ائله بو دؤنم ایچینده نشر اولنار. همین ایللرده تبریزده گنجیریلن «قیزیل آما» شعر یاریشماسیندا اوستونلر اؤدولونه لاییق گؤرولر. بیر آرا تبریزین «آرک» قزئتیه ایشله مه یه باشلایار و شعر ایله یازیلاری بو قزئته سورکلی اولاراق یایینلانار. دانیشگاه ییتیریب لیسانس آلدیقدان سوئرا سرباز گدر. ۲۰ آی سربازلیق دؤنه مینی تهران، اصفهان و تبریز شهرلرینده سووار. سربازلیق ایللرینده «چاغداش» درنه یی قاپادیلانندان سوئرا بیر نچه یازارلا بیرلیکده «آسین» آدلی ادبی درنه یی قورارلار آنجاق سوئرالار بو درنکدن بعضی سببلره گؤره ایستیفاء وئر. سربازلیغینی بیتیردیکدن سوئرا تبریزده گنجیریلن «خط سوم» آدلی اولوسلار آراسی شعر یاریشماسیندا بیرینجی لر اؤدولونه لاییق گؤرولر. سوئرا «شمس» ادبی درنه یینین اویه سی اولوب ادبی اوتوروملاریندا ایشتیراک ائدر. بو آرادا «آفتاب آذربایجان» درگسی ایله ده ایش بیرلیسی آپاریب یازیلاری اورادا باسیلار. «آراز» درنه یینین اوتوروملاریندا هردن-بیر اشتراک ائدر. «خسرو باریشان» «یاشار قلم تبریز» آدلی یابین ائوینین قوروجوسودور. هابئله بو قورومون مودورو اولاراق کیتاب نشری ایشیه له ده اوغراشیر.

«خسرو» اؤز تخلص آدینی «باریشان» سئچیب دیر. بو آد اؤز سوئی آدینین (صلح کئنده) تورکجه آنلامی دیر. «خسرو باریشان» شعردن علاوه، حکایه یازماغا دا ماراقلی بیرسی دیر. شعر و یازیلاری ایران، آذربایجان، تورکیه، عراق، سوئد، کانادا و باشقا اؤلکه لرین موختلیف درگی و سایتلاریندا دفعه لرحه یایینلانمیشدیر.

«خسرو باریشان» ۱۳۶۱-جی ایلین بهمن آیینین ۹-ونجو گونونده تبریز شهرینده دونیا یا گؤز آچدی. او ایتدائینین اول کیلاسینی «سردری» شهرینده و اوندان سوئرا کی ایتیدائی، راهنمای و متوسطه تحصیلی «تبریز» شهرینده باشا یئتیریب دیپلوم آلدی. سوئرا «شبیستر» دانیشگاهینین دامپروری موهن دیسلیی بولومونده قبول اولونوب لیسانس آلدی. «خسرو» اوشاقلیق چاغلاریندان شعره و کیتاب اوخوماغا ماراقلیددی. ائله کی دیگر اوشاقلار کیمی گونونو اویناماق لا یوخ بلکه رسیم چکمک و کیتاب اوخوماق لا سوواردی. ایلک شعرلرینی ایسه اورتا مکتبی اوخویارکن یازماغا باشلادی آنجاق بو شعرلر سؤزون اصل آنلامیندا شعر یوخ بلکه شعر یازماق یئته یینی دئنه مک اؤز لیلیکلرینه یئته دیرلر و ایندییه کیمی باسیلیب یایینلانمیشلار. سونرالار ۱۸ یاشلاریندا یکن یعنی متوسطه نین سون کیلاسی ایللرینده تکرار شعر یازماغی دئنه مه یه باشلایار. ائله او ایللردن بری شعر یازماغا بیر جیدی ایش کیمی یاناشاراق شعرله یازین

دىكتاتور سۆگىلىم

خىسروو بارىشان

سەن دە دىكتاتورسان سۆگىلىم،

دىكتاتور !

بوتون دىكتاتورلار كىمىسەن

دېنىمىرم؛

آنچاق دىكتاتورسان .

سىياسى دىكتاتور اولسا دا،

سەن مەنىم

مەنەۋى دىكتاتورومسان .

اۋ جىسىمىمە

صاحب اولايلىر آما؛

سەن رۇھومون صاحبىسەن .

سەن زۇرلا دىيىرسەن: "سۆمە مەنى !"

اولار مەنى بۇ ايش ؟ !

مەن سەنى سۆيۈم آنچاق

چۇخ ...

چۇخ ...

چۇخ ...

اۋ ايسە زۇرلا دىيىر: "سۆمە مەنى !"

اولار مەنى بۇ ايش ؟ !

مەن اونو ھىچ سۆمەيىرم،

يۇخ ...

يۇخ ...

يۇخ ...

اونون ياشادىغىم يەرە ھۆكمۈ گىچىر؛

سەن ياشادىغىما

ھۆكمۈن گىچىر .

سەن مەنى سەنسىز ياشاماغا ھۆكمۈ ائلەيىرسەن .

اۋ ايسە مەنى

اونولا ياشاماغا ھۆكمۈ ائلەيىر .

اۋ تەبىئەت قانۇنونا اۋيور؛

سەن سە

پۇرورسان تەبىئەت قانۇنونا .

سەن ياشاندا

سەندەن سۆز آچماق سۇچ .

اونون ياساسىندا

مەندەن سۆز آچماق سۇچ .

اۋ داۋرانىش ايلە آلدادىر مەنى .

سەن داۋرانىشىنلا

آيدىنلا دىرسان مەنى .

سەن اۋغورلامىشسان

اورە يىمى .

اۋ اۋغورلامىش

دەيلەيىمى .

اۋ گۈچ ايلە

يۇخسول بۇراخىر مەنى .

سەن گۈجۈنلە

زىگىللە دىيەلەرسەن مەنى .

مەن سەنلە

ھەر آن سۆيۈشمەك دەيم .

مەن اونولا

ئە ئى سىياسەت دىكتاتورلارنى
سىزى سۆزۈم،
سۆۋەجەيم "

كتابلارنى:

۱. ياغىش ئانىسى (شعر توپلوسو)
۲. مەن سەنە مەجبۇرام («آتېلا ایلخان» دان آز تور كجە سىنە
اۇغۇنلاشدىرما)
۳. دۇنيامىز دانىشاندا (اۇشاق شعرى توپلوسو)
۴. دۇۋشان (اۇشاق شعرى توپلوسو)
۵. گۈز قۇشۇم (اۇشاق شعرى توپلوسو)
۶. بالتا ساپى (اۇشاقلا ر ا وچون حكايه)
۷. اچچىم تېرىزىن ايشىقلارنى (شعر توپلوسو)
۸. مەن ھۆرن دوشونجە (شعر توپلوسو)
۹. خىامدان تور كجە يە چئویرمەلر كىتابىندا بىر نچە
روبايى.
۱۰. خر و ما (اٹشك و بىز) كىتابىندا عزىز نسىندن
فارسجايا بىر نچە چئویرى.
۱۱. اۇلدوز ایلە قارقالار (اۇشاق ناغىلى، يازار: صمد
بهرنگى، تور كجە دن فارسجايا چئویرن: خ. بارىشان)
اۇدوللر:
۱. «قىزىل آلمان» شعر يارىشماسى، بىرىنجى اۇدولو.
۲. «خط سۇم» يارىشماسىندا اوستونلر اۇدولو
۳. «جایزه ادبى تېرىز» يارىشماسىندا تقدیر
اۇدولو (۲۰۱۳).
۴. «جایزه ادبى تېرىز» يارىشماسىندا تقدیر
اۇدولو (۲۰۱۴).
۵. «انامین يايلىغى» فولكلور اۇشاق ناغىللارنى اۇدولو.
۶. ۱۳۹۵، اسفند آییندا، باكیدا «صمد بهرنگى» اۇدولو.
۷. «شعیر ائسیتىسى» قىبرىسىن لئفكوشا شههرىنده
گئچیریلن شعر يارىشماسىندا بىرىنجىلر اۇدولو. (۱۳۹۷)

ھەر آن ساواشماقدايام .
اۇ شاعیر اۇلدورور .
سەن شاعیر يارالدىرسان .

آنجاق مەن

- كۇنزىن بىرىم
- ايسە يىمەن دە آل چكن دئىلم
- بۇن ا وچون
- بۇ اورك دۇيونتوسو
- بۇن ا وچون
- بۇ تىترهيش
- بۇ عوصيان
- بۇن ا وچون
- چونكى قانۇنلارنىزى پۇزا بىلىم
- يعنى دوشونوب، دوشونوب ...
- خيال قۇرورام
- سەنن آلىوى
- تۇتورام مەن سۇنۇندا
- اۇن ا بۇغازىنى
- بۇنۇنلا بئله
- اورتاق يۇنۇنوز دە وار ھا ...
- بىلىم ...
- بىلىم سۇنۇندا
- اۇلدورە جكسىنىز مەن؛
- آنجاق عشقىم
- ياشا ياقادير بىلىم
- ++++
- بىر داھا دا
- قۇرخمادان باغىرىرام :
- "ئە ئى دىكتاتور سئوگىلىم
- سەن سئویرم،
- سئوۋەجەيم

سوسیال شبکه لردن در لمه لر

واکنش مردم و نمایندگان به اظهارات وزیر آموزش و پرورش

واکنش نماینده اردبیل درباره اظهارات وزیر آموزش و پرورش؛

سخنان وزیر مبنای علمی ندارد/ اصل ۱۵ اجرا شود

محمد فیضی گفت: وزیر آموزش و پرورش با چه استدلالی این بحث را مطرح کرده است نمی دانم، ولی مطمئناً مبنای علمی ندارد.

به گزارش یولپرس، نماینده مردم اردبیل، نمین و نیر در واکنش به سخنان نژادپرستانه محمد بطحایی، وزیر آموزش و پرورش گفت: آموزش زبان فارسی با زبان محلی نه تنها خطرناک نیست بلکه باعث افزایش یادگیری در دانش آموزان می شود. وزیر آموزش و پرورش با چه استدلالی این بحث را مطرح کرده است نمی دانم، ولی مطمئناً مبنای علمی ندارد.

محمد فیضی ادامه داد: از وزیر آموزش و پرورش انتظار می رود که اصل ۱۵ قانون اساسی را عملیاتی کند و وزیر همه مردم ایران باشد.

عضو شورای شهر تبریز:

وزیر آموزش و پرورش اطلاعی از قانون اساسی ندارد/ گویا فراکسیون تورک مجلس بی خاصیت شده است

عضو شورای شهر تبریز در عکس العمل به خبر ممنوعیت آموزش به دانش آموزان با زبان محلی به نقل از وزیر آموزش و پرورش گفت: وزیر آموزش و پرورش گویا اطلاعی از قانون اساسی ندارد چراکه مغایر قانون اساسی اظهار نظر می کند.

به گزارش یولپرس؛ غلامحسین مسعودی با اشاره به اظهارات وزیر آموزش و پرورش مبنی بر اینکه آموزش به زبان محلی در مدارس ممنوع است، گفت: وزیر آموزش و پرورش به عنوان وزیر عضو هیات دولت است ولی از قانون اساسی خبری ندارد چراکه اگر داشت چنین اظهار نظری نمی کرد.

وی همچنین با بیان اینکه وزیر آموزش و پرورش جزو فرهیختگان است ولی متأسفانه انگار قانون اساسی این کشور را ورق نزده است، ادامه داد: در فصول مختلف قانون اساسی و به خصوص اصل ۱۵ به صورت کاملاً شفاف به موضوع تدریس زبان مادری اشاره شده است.

عضو شورای شهر تبریز همچنین ادامه داد: این اظهارات تفرقه افکنانه است و انتظار می رود مسئولان کشور قبل از هرگونه اظهار نظری کمی هم مطالعه داشته باشند.

این نماینده سابق مردم اهر و نائب رئیس سابق کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس گفت: ۴۱ سال است که در آموزش و پرورش هستم و به این نتیجه رسیده ام که تدریس به زبان مادری عمق یادگیری را در دانش آموزان افزایش می دهد و هم اینکه قدرت و گنجینه لغات دانش آموزان را افزایش می دهد.

مسعودی ریحان ابراز داشت: حرف زدن با زبان مادری باعث می شود تا تعهد فرد نسبت به کشورش زیاده تر شود. آقای وزیر کاش این موضوع را از کارشناسان زبان شناسی مشاوره می کردید یا کتاب های زبان شناسان مطرح دنیا را مطالعه می کردید. وی سپس گفت: در برنامه پنجم توسعه آمده است که وزارت آموزش و پرورش اجازه دارد که به زبان مادری تدریس نماید.

مسعودی ریحان اظهار داشت: گویا آقای وزیر نمی داند که این مسئله تدریس زبان مادری خواسته اقوام ما است.

وی همچنین گفت: این موضوع و اظهار نظر وزیر آموزش و پرورش به نظرم نوعی دهن کجی به فراکسیون تورک مجلس است. این فراکسیون تشکیل شده تا پیگیر موضوع تدریس به زبان مادری باشد ولی متأسفانه نمایندگان ما آنقدر بی خاصیت شده اند که یک وزیر به آنها دهن کجی می کند. / تبریزمن

آیا وزیر آموزش و پرورش استیضاح خواهد شد؟

بعد از اظهارات قابل تامل و تاسف‌بار وزیر آموزش و پرورش مبنی بر ممنوعیت تدریس با زبان مادری در مدارس، موجی از اعتراضات به خصوص از سوی نمایندگان اصلاح‌طلب آغاز شده و سید محمد بطحایی تهدید به استیضاح شده است. اما آیا واقعا سخن و عمل نمایندگان یکی خواهد بود یا بار دیگر در برابر لابی‌گری‌ها، خواست مردم تورک را قربانی منافع شخصی و حزبی خواهند کرد؟

یول‌پرس: اواخر فروردین ماه امسال بود که آقای سید محمد بطحایی، وزیر آموزش و پرورش، بعد از سفر به روسیه از تدریس زبان روسی در مدارس به همراه زبان فارسی سخن گفت، سخنانی که از همان ابتدا به علت عدم فراگیری و گستردگی زبان روسی در جهان و از همه مهمتر عدم آموزش زبان‌های مادری در ایران، با اعتراضات فراوانی روبه‌رو شد.

اما این پایان سخنان عجیب و جنجالی این وزیر نبود، چرا که وی اخیرا در گردهمایی معاونین آموزش ابتدایی و مسئولین آموزش و پرورش عشایر سراسر کشور در اصفهان، با خط قرمز خواندن تدریس به زبان فارسی، تدریس دروس در مدارس به زبان‌های مادری دانش‌آموزان را ممنوع و خطرناک توصیف کرد.

این اظهارات نسنجیده، از همان ابتدا با واکنش‌های تند افکار عمومی، سیاسیون و نمایندگان مجلس همراه شد، به طوری که برخی از نمایندگان تورک در مجلس شورای اسلامی وی را تهدید به استیضاح و سوال در مجلس نمودند، و برخی دیگر از وی خواستند تا علاوه بر اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی، سخنان خود را پس بگیرد.

اما آیا این وزیر استیضاح و با توسط روحانی برکنار خواهد شد؟ آیا تهدید نمایندگان جامه عمل خواهد پوشید؟

اینکه بطحایی به سبب ایراد چنین سخنان تفرقه‌آمیز و نژادپرستانه‌ای لایق برکناری و استیضاح است، جای هیچ شکی نیست، چرا که وزیری که حاضر است زبان روسی کم کاربرد در کشورمان تدریس شود اما زبان اکثریت مردم همان کشور (تورکی) را خطرناک بدانند، نه لایق لباس وزارت بلکه لباس سفید نژادپرستان است؛ وزیری که با توجه به حساسیت موضوع آموزش و تربیت دانش‌آموزان، درک درستی از جایگاه و شرایط کشور ندارد، باید به زودی از طرف رئیس‌جمهور عزل گردد.

مهمترین تهدیدی که وزیر آموزش و پرورش را تحت فشار قرار داده است، خطر استیضاح نمایندگان مجلس است، چرا که برخی از نمایندگان اصلاح‌طلب نیز از استیضاح وی سخن گفته‌اند؛ اما سوابق و رفتارهای مشابه این نمایندگان، امیدی برای استیضاح متصور نمی‌کند چرا که در جریان استیضاح آخوندی به علت اظهارات نسنجیده و مدیریت ضعیف وی در حوادثی همچون سیل آذربایجان و قطار تبریز - مشهد، همواره شکست نمایندگان در مقابل لابی‌گری وزیر را شاهد بوده‌ایم. نمایندگانی که امروز از استیضاح وزیر آموزش و پرورش دم می‌زنند، جزو کسانی بودند که برای استیضاح وزیر راه و شهرسازی پیش‌قدم شدند اما با نزدیک شدن به روز استیضاح روز به روز از تعداد آنان کاسته شد و عقب نشستند.

با این اوصاف نمی‌توان امیدی برای استیضاح وزیر آموزش و پرورش از سوی نمایندگان اصلاح‌طلب مجلس داشت، مگر اینکه واقعیت‌های موجود در دولت و ناکارآمدی برخی از وزرا را با عقل، منطق و وجدان خود بپذیرند و یا به خواست رای دهندگان و مردم احترام بگذارند.

البته در این بین با توجه به سابقه تقابل سنتی و مرسوم میان دو جبهه اصلاحات و اصولگرایی، نمی‌توان به صداقت اعتراض برخی از نمایندگان و فعالین سیاسی اصولگرا به وزیر آموزش و پرورش نیز اطمینان کامل داشت.

سخن آخر اینکه، وزیر آموزش و پرورش، کسوت نژادپرستی و قومیت‌ستیزی به تن کرده و بدون در نظر گرفتن حقوق انسانی و قانونی اکثر مردم ایران، از خطوط قرمز خود می‌گوید و حال نمایندگان مجلس باید نشان دهند در کدام سمت قرار گرفته‌اند؛ سمت احترام به حق و حقوق مردم یا سمت لابی‌گری و منافع حزبی.

این می‌تواند آزمونی برای نمایندگان مجلس علی‌الخصوص اعضای فراکسیون مناطق تورک‌نشین باشد، نمایندگانی که با توجه به برخورداری از اکثریت مجلس، می‌توانند استیضاح و عزل وزیر آموزش و پرورش را عملی کنند چراکه مردم در مقابل رفتار آنان قضاوت خواهند کرد نه لابی‌گری‌ها.

نماینده مردم تبریز:

طرح آموزش زبان مادری در مدارس دوباره در مجلس

شهاب‌الدین بی‌مقدار در پاسخ به سخنان وزیر آموزش و پرورش گفت: اگر وزیر آموزش و پرورش این حرف را زده که آموزش زبان مادری خطرناک است معلوم است که او وضعیت فعلی کشور را درک نکرده است. ما در مجلس به دنبال اجرای قانون هستیم. اصل ۱۵ قانون اساسی این حق را به اقلیت‌های زبانی می‌دهد که زبان آنها به رسمیت شناخته شود و در مدارس تدریس شود.

به گزارش یول‌پرس، شهاب الدین بی‌مقدار نماینده مردم تبریز در مجلس شورای اسلامی درباره تدریس زبان مادری در مدارس گفت: «دو سال پیش بود که ما طرحی برای آموزش زبان مادری در برخی مدارس ارائه کردیم که

میثم قهوجیان -
یولپرس: زبان یک از
 مهمترین دغدغه‌های
 بشری است، از ماهیت
 آن تا تعلیمش و از
 حقوق زبانی تا
 تاریخش، طیفی گسترده
 از دانش‌ها در این
 خصوص را در بر
 می‌گیرد، اما زبان
 سیاست می‌تواند تعبیری

خاص از آن باشد. اگر هر ساحتی مانند اجتماع، فرهنگ، اقتصاد و سیاست، مانند متنی معنادار باشد، در آن صورت این متون زبان خاص خود را خواهد داشت. مراد از زبان این‌جا اقتضائات ارتباطی است که در هر یک از این بخش‌ها وجود دارد. برای مثال در زبان اقتصاد، برخی از واژگان و ساختارهای زبانی خاص، به کار برده می‌شود تا مطلوب اقتصادی به دست آید.

زبان سیاست، زبان عمومی است

زبان در سیاست نقش مهمی دارد. بسته به انتخاب نوع زبان در سیاست، سیاست‌ورزی شکل خواهد گرفت. اگر من به عنوان یک حاکم زبان تحکم پیش‌گیرم، تنها بگویم و نشنوم، مغلق سخن بگویم و از ضمیر متکلم جمع خود را خطاب کنم، به راحتی نخواهم توانست خود را قائل به دموکراسی بدانم.

سخن زبان در جهان سیاست، سخنی عمومی است. نمی‌توان گفت که امر سیاسی زبانی خاص دارد، انحصار آن به زبان خاص باعث انحصاری شدن آن می‌شود. برای مثال اگر بگویم در این حزب تنها زبان رایج زبان «الف» خواهد بود، کسانی که زبان «ب» دارند نخواهند توانست وارد حزب شوند. زبان در امر سیاسی زبان عمومی و مشترک است. امر سیاسی متعلق به همگان است از این رو، فرد با عطف به آن، وارد کارزار رقابت سیاسی می‌شود.

داشتن زبان عمومی می‌تواند تشریک مساعی بیشتر یا به جذب نیروی اجتماعی منجر شود و البته به ماهیت عمومی امر سیاسی وفادار خواهد بود. این کار حتی باعث می‌شود که مجادله‌ای هم اگر هست، صورت زبانی به خود یابد. میزان گستردگی یک حزب، جناح، جریان و گروه سیاسی را گستردگی و عمق زبانی تعیین می‌کند. رسیدن به توان زبانی بالا نیز نیازمند فعالیت علمی، گفت‌وگوی دائم و اعتقاد به تکثر و دیگری است.

جنبه خصوصی زبان سیاست

زبانی که یک فعال سیاسی انتخاب می‌کند، از بستری خاص بر می‌خیزد. برای مثال ممکن است یک فعال سیاسی خود را لیبرال، سوسیالیست و یا چندفرهنگ‌گرا بداند. در هر یک از این موارد فرد قضاوت، تحلیل، بیان و زبان متفاوتی خواهد داشت. با توجه به خصوصیت عمومی بودن زبان، می‌توان نتیجه گرفت که زبان یک فاعل سیاسی، علاوه بر آنکه حاوی میل، اراده، ایده و در واقع ایدئولوژی خاصی است، باید بتواند بیانی عمومی داشته باشد. برای مثال، یک لیبرال هر چند ادبیات خاصی دارد، پیش‌فرض‌های سنتی داشته و از استدلال‌های مشابهی استفاده می‌کند، باید بتواند اولاً خود را در مقابل دیگران، مسلح به زبان عمومی کند و از طرفی باید بکوشد زبان خاص خود را برای هویت بخشی به خود ارائه کند. از سوی دیگر یک فعال سیاسی، به دنبال منافع خاصی است و نمی‌تواند یک فعال سیاسی را بر خاسته از همه‌جا دانست. هر سیاستمداری خاستگاه خاصی داشته و نمی‌تواند زبان عمومی مطلق داشته باشد. فرض کنید دو فرد به زبانی خاص سخن می‌گویند، در این صورت، آن دو باید از بسترهای متفاوتی باشند تا بتوانند با یکدیگر سخن بگویند در غیر

در مجلس با آن موافقت نشد. سال گذشته هم برخی نمایندگان در این باره به وزیر آموزش و پرورش در مجلس تذکر دادند. وزیر آموزش و پرورش در تمامی جلسات موافقت خود را با این موضوع به صراحت اعلام کرده است.»

نماینده مردم تبریز درباره اظهارات اخیر بطحایی می‌گوید: «اگر وزیر آموزش و پرورش این حرف را زده که آموزش زبان مادری خطرناک است معلوم است که او وضعیت فعلی کشور را درک نکرده است. ما در مجلس به دنبال اجرای قانون هستیم. اصل ۱۵ قانون اساسی این حق را به اقلیتهای زبانی می‌دهد که زبان آنها به رسمیت شناخته شود و در مدارس تدریس شود.»

او درباره شرایط فعلی تدریس زبان مادری در کشور می‌گوید: در حال حاضر در هیچ مدرسه‌ای به طور رسمی زبان مادری تدریس نمی‌شود. فقط در دانشگاه تبریز رشته زبان و ادبیات تورکی تدریس می‌شود. در حال حاضر طرح دیگری را تدوین و آماده کرده‌ایم که تقدیم مجلس خواهد شد تا آموزش زبان مادری در مدارس قانونی شود.

بی‌مقدار درباره تفاوت این طرح با آنچه دو سال پیش مجلس آن را رد کرد می‌گوید: پیش از این طرحی مطرح شد که جامع نبود و در کمیسیون رد شد به همین دلیل هم‌اکنون تلاش کردیم طرح قبلی چکش کاری شود و ایرادات آن را برطرف کنیم تا این‌بار نمایندگان به آن رای دهند. / ایانا

نماینده مردم هشت‌رود و چارویماق:

نمایندگان آذربایجان خواهان ترویج زبانی تورکی‌اند

سید حمزه امینی در واکنش به اظهارات اخیر وزیر آموزش و پرورش گفت: نمایندگان آذربایجان نسبت به این موضوع واکنش نشان خواهند داد، زیرا همه‌ی آنها موافق هستند که زبان تورکی ترویج پیدا کند. به گزارش یولپرس، سید حمزه امینی در خصوص این که نظرشان در رابطه با اظهارات وزیر آموزش و پرورش در رابطه با ممنوعیت آموزش به زبان محلی در مدارس چه می‌باشد، ابراز داشت: اگر بطحایی واقعا چنین سخنی را بر زبان آورده باشد یعنی بر قانون اساسی ایراد گرفته است، در صورتی که تدریس زبان محلی در مدارس جزو قانون اساسی کشورمان می‌باشد.

وی ادامه داد: بنده علاوه بر این که با گفته‌های وزیر آموزش و پرورش مخالف هستم، خواستار این هستم که زبان محلی هر شهری حفظ و پایدار بماند.

عضو کمیسیون اجتماعی مجلس دهم در رابطه با واکنش نمایندگان آذربایجان در این خصوص، عنوان کرد: مسلماً نمایندگان آذربایجان نسبت به این موضوع واکنش نشان خواهند داد، زیرا همه‌ی آنها موافق هستند که زبان تورکی ترویج پیدا کند. / آناج

سیاست، زبان عمومی و زبان خصوصی

میثم قهوجیان- روزنامه نگار

مسئله قومی مسئله قومی خاص است از این رو خصوصی است. برای طرح سیاسی آن می‌بایست به مفاهیمی، تجارب و بیاناتی رسید که عموم می‌توانند به آن نائل شوند. هر چه مسئله قومی بتواند به زبانی عمومی، یعنی زبانی متعلق به همه جریان‌های سیاسی سخن بگوید توفیق بیشتری خواهد یافت.

مردم ایران بکوبند و آن‌ها را به‌صورت مفهومی سرکوب و منکوب و مرعوب کنند.

سید جواد میری - جامعه‌شناس

واقع امر این است که رقبای سیاسی اصلاح‌طلبان از موضع دیگری بر سر ملت می‌کوبند و می‌گویند که "آزادی" یک حق "غربی" است و با موازین فقهی ما نمی‌خواند.

اصلاح‌طلبان با خوانش ضد حقوق شهروندی که اتخاذ کرده‌اند تلاش می‌کنند حق زبان مادری و تدریس زبان‌های ملی ایران را در مدارس و دانشگاه‌های ایران را یک عمل "ضد ملی" وانمود کنند درحالی‌که این خوانش از مفهوم ملی یک خوانش غیردینی و غیر حقوق بشری و غیر ایرانی است.

اما پرسش اینجاست که چرا اصلاح‌طلبان ضد تنوع و ضد زبان مادری در حوزه نهادهای ملی (مدرسه و دانشگاه ...) هستند؟ یکی از دلایل بنیادین این گرایش این است که اصلاح‌طلبان مفاهیم

مردن را با مقولات کهن خوانش می‌کنند و نوعی استبداد کهن در جهان‌بینی و جهان دینی آن‌ها وجود دارد. این نگرش استبدادی باعث می‌شود آن‌ها دائماً در حال ائتلاف بی مبنا با گرایش‌های گوناگون باشند و امروز نزدیک‌ترین گرایش به اصلاح‌طلبان در حوزه "حق زبان مادری" نوباستانگرایان شوونیسم هستند که ایرانیان را به فارسیت تقلیل می‌دهند و جالب اینجاست که این تقلیل‌گرایی در زبان استاد جلالی پور به‌عنوان "دفاع از ملیت ایرانی" مفهومینه می‌گردد.

پرسش اینجاست که "ملیت" چیست؟ شریعتی در مفهوم‌سازی خویش از ملیت از آن به‌عنوان "شخصیت فرهنگی" یاد می‌کند ولی جلالی پور و تئوریسین‌های اصلاح‌طلب عادت دارند اول گپینز بخوانند و سپس به ایران نظر کنند و از این‌روی ملیت را یوروستریک تحدید می‌کنند. اگر ملیت را شخصیت فرهنگی بدانیم، آنگاه چه اشکالی دارد که شخص دارای چند زبان و آشنا با مجموعه‌ای از فرهنگ‌ها باشد و شهروند ایرانی بتواند کردی و ارمنی و گرجی و ترکی و عربی و بلوچی را به‌دلخواه خود در مدارس و دانشگاه‌های کشور فراگیرد؟ آیا شخصیت فرهنگی ایرانی زمانی ایرانی خواهد بود که صرفاً یک‌زبان بدانند؟ این فهم تنگ و محدود از شخصیت فرهنگی (ملیت) ریشه در تک ساحتی دیدن انسان ایرانی دارد که ما به ازای سیاسی (سیاست یک‌پدیی) و اقتصادی (اقتصاد تک‌محصولی) و اجتماعی (نظم اجتماعی یکپارچه) نیز دارد. حال جالب است مدعیان اصلاح‌طلبی در صف اول سرکوب مطالبات مدنی و حقوق شهروندی آن‌ها در حوزه نرمی چون زبان قرار گرفته‌اند و زبان را به بن سلمان در

این صورت این‌همان‌گویی پیش خواهد آمد. اگر فرض کنیم این دو ارجاعات نامشخص به امور کلی یا مبهم داشته باشند، رابطه‌ای شکل نخواهد گرفت. یک فعال سیاسی در ذات خود نماینده منافع و مطالباتی است. نمی‌تواند گفت یک سیاستمدار، نماینده همه است اما باید به همه ملت بفهماند چه می‌خواهد.

سیاست زنده، زبان زنده‌زبان یک فعال آذربایجانی، ترک، کرد و یا مازندرانی نیز چنین است و باید بتواند رنگ و بوی بستر از یک سو و از سوی دیگر، عمومی بودن را داشته باشد. اگر زبان سیاسی ما عمومی نباشد، آینده خوب نیست. فعال سیاسی که قائل به زبان عمومی نباشد، سخنانی خواهد گفت که شنونده‌ای ندارند. بدون رسیدن به بستر زبان عمومی، زبان‌های خصوصی، نه تنها تقاهم که بر تخصم خواهند افزود. رسیدن به زبانی زنده، سیاستی زنده در پی خواهد داشت. من تا اندازه‌ای سیاست‌ورز هستم که بتوانم از زبان در رسیدن به منافع و اهداف خود استفاده کنم. اگر من بتوانم همراه بیشتری جذب کنم خواهم توانست به منافع خود بیشتر برسم، به بیان دیگر ما باید به دنبال زبانی عمومی باشیم که بتواند خصوصیات ما را برای همگان بیان کند. زبان فارغ از آنکه چه باشد، توانایی ارتباط است و از این روست که نباید زبان سیاسی خود را به زبان فرقه‌ای بسته بدل کنیم که در آن هر چیز تعریفی دارد و اسطوره‌های مشخصی برای ایفاد معنا به کار برده می‌شود. سیاست زنده از زبان زنده و عمومی استفاده می‌کند. زبانی که در اختیار همگان است و توسل به آن زمینه فهم و پیشرفت سیاسی را فراهم خواهد کرد. این هنر نیست که من با زبان خصوصی که خلق کرده‌ام جهانی را پی‌ریزی کنم، بلکه این مهم است که من بتوانم خود را به صورتی همه‌فهم عرضه کنم.

مسئله قومی، زبانی عمومی می‌خواهد

مسئله قومی مسئله قومی خاص است از این رو خصوصی است. برای طرح سیاسی آن می‌بایست به مفاهیمی، تجارب و بیاناتی رسید که عموم می‌توانند به آن نائل شوند. هر چه مسئله قومی بتواند به زبانی عمومی، یعنی زبانی متعلق به همه جریان‌های سیاسی سخن بگوید توفیق بیشتری خواهد یافت. زبان عمومی، فارغ از آنکه کدام زبان مادری باشد، روح حاکم بر تلاش زبانی است. به بیان دیگر این فرد است که می‌کوشد تا همدلی ایجاد نماید و این یعنی تلاش می‌کند با ایما و اشاره یا هر فوت و فن دیگری، مراد خود را به دیگران بفهماند و این یعنی ارتقا مسئله قومی از متعلقان آن قوم به همه و این آغاز پایان قوم و نژادپرستی است. رسیدن به زبان عمومی از طریق گفت‌وگوهای انتزاعی آسان‌تر می‌نماید اما پس از آغاز چنین مرحله‌ای می‌تواند به طرح عمومی مسائل خصوصی پرداخت. در پایان البته می‌توان پرسید که ما چقدر به دنبال چنین زبانی بوده‌ایم؟ شاید هیچ.

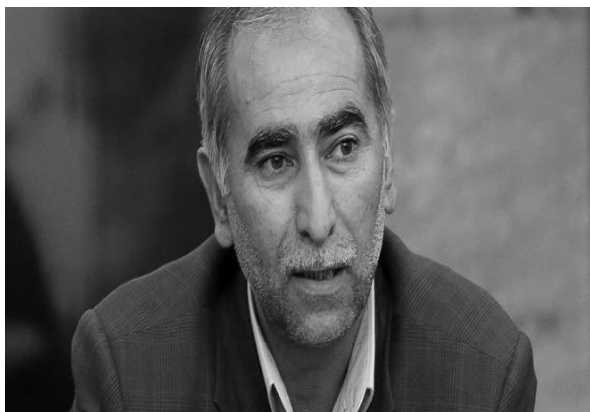
چرا اصلاح‌طلبان ضد "تدریس زبان مادری" هستند؟

اصلاح‌طلبان با خوانش ضد حقوق شهروندی که اتخاذ کرده‌اند تلاش می‌کنند حق زبان مادری و تدریس زبان‌های ملی ایران را در مدارس و دانشگاه‌های ایران را یک عمل "ضد ملی" وانمود کنند درحالی‌که این خوانش از مفهوم ملی یک خوانش غیردینی و غیر حقوق بشری و غیر ایرانی است.

یول‌پرس - سیدجواد میری: وقتی بحثی در حوزه عمومی درمی‌گیرد باید به بنیان‌های بحث توجه کرد والا بحث‌ها به‌صورت آشفته و مشوش رها می‌شود. ببینید برخی از اصلاح‌طلبان مانند دکتر جلالی پور تلاش می‌کنند بحث خویش را صیغه "جامعه‌شناسی" بدهند و با این حربه بر سر مطالبات شهروندی

عربستان و ترامپ در آمریکا ربط می‌دهند!!! به کجا چنین
شتابان!

نماینده مردم اورمیه:

نماینده مردم تبریز در پاسخ به سخنان وزیر آموزش و پرورش؛
رضاخان نیز در این راه شکست خورد / نگاه
رئیس‌جمهور به فرهنگستان سطحی است
احمدعلیرضا بیگی اظهار کرد: نمی‌توان مردم را محروم
کرد، رضا خان و در دوره‌ی کمونیستی نیز این راه را رفتند
و جوابشان را هم گرفتند، زبان تورکی و زبان‌های محلی
ماندگار هستند.

به گزارش یولپرس، احمد علیرضا بیگی در مورد صحبت‌های
وزیر آموزش و پرورش مبنی بر «ممنوعیت تدریس به زبان
مادری در مدارس»، با بیان اینکه این‌گونه اظهارنظرها تاریخ
یک ملت را متأثر می‌کند و خسارات بسیاری دارد، گفت: این نوع
دیدگاه غیرکارشناسانه بوده و ان‌شاءالله آقای وزیر صحبت‌های
خود را اصلاح کنند.

احمدعلیرضا بیگی اظهار کرد: نمی‌توان مردم را محروم کرد،
رضا خان و در دوره‌ی کمونیستی نیز این راه را رفتند و جوابشان
را هم گرفتند، زبان تورکی و زبان‌های محلی ماندگار هستند.
وی با بیان اینکه زبان تورکی، زبان احساس، شور، هنر، عشق
به اهل بیت(ع) و زبان تامل و ژرف اندیشی است، افزود: اگر
دولت را مجاب به اجرای قانون اساسی و تاسیس فرهنگستان زبان
و ادبیات تورکی آذربایجانی کنیم، جلوی این‌گونه صحبت‌ها نیز
گرفته می‌شود.

نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی
ادامه داد: البته متأسفیم که وقتی
موضوع تاسیس فرهنگستان
مطرح شد، رئیس‌جمهور بسیار
سطحی به موضوع نگاه کرد. حتماً
باید موضوع تاسیس فرهنگستان را
مدام پیگیری کنیم.

وی با بیان اینکه هیچ احدی
نمی‌تواند فراتر از قانون اساسی
سخن بگوید، بیان کرد: همه باید
طبق اصول قانون اساسی صحبت
کنیم و در قانون اساسی این حق
منظور شده که بتوانیم به فرزندان
و کودکان خود زبان محلی را
آموزش دهیم.

وی به تجربه‌ی ترکیه در تغییر رسم الخط عربی به رسم الخط
لاتین اشاره کرد و افزود: این تغییر سبب شده که وقتی افرادی از
اهالی ترکیه به مزار پدرانشان می‌روند، نمی‌توانند با آنان ارتباط
برقرار کنند، چرا که سنگ مزار با رسم الخط عربی نوشته شده
است و فرد نمی‌تواند رسم الخط عربی را بخواند.

آموزش زبان مادری مانعی برای آموزش زبان فارسی نیست

نادر قاضی‌پور در واکنش به اظهارات وزیر آموزش و
پرورش گفت: آقای بطحایی به جای اینکه به مشکلات حاد
مدارس غیر استاندارد و مطالبات فرهنگیان رسیدگی کند و
مدارس کپری و کانکسی را درست کند، یک سری
اظهاراتی مطرح می‌کند که با قانون اساسی و فرمایشات
مقام معظم رهبری مغایرت دارد.

به گزارش یولپرس، «نادر قاضی‌پور» در واکنش به اظهارات
وزیر آموزش و پرورش در خصوص ممنوعیت آموزش به زبان
مادری، گفت: آقای بطحایی به جای اینکه به مشکلات حاد مدارس
غیر استاندارد و مطالبات فرهنگیان رسیدگی کند و مدارس کپری
و کانکسی را درست کند، یک سری اظهاراتی مطرح می‌کند که
با قانون اساسی و فرمایشات مقام معظم رهبری مغایرت دارد.
وی افزود: رهبری انقلاب در دیدار اخیرشان با خانواده شهدای
مدافع حرم بر آموزش زبان مادری به کودکان و دانش‌آموزان به
تاکید داشتند.

این نماینده مجلس شورای اسلامی گفت: آموزش زبان مادری
مانعی برای آموزش زبان فارسی نیست و بالاخره همه این زبان
را فرا می‌گیرند. یقیناً آموزش زبان مادری به دانش‌آموزان به
رشد آن‌ها کمک بیشتری می‌کند.

قاضی‌پور افزود: چنین اظهاراتی که بر خلاف مبانی اصولی و
قانون اساسی است، نوعی کم عقلی است و نشان می‌دهد کسانی
که چنین اظهاراتی انجام می‌دهند، هیچ درکی از شرایط حساس
کنونی کشور ندارند.

وی تأکید کرد: مردم آذربایجان، مردم با شرفی هستند. زنان ما با
طلاهایشان شوروی را از این کشور بیرون راندند. شرافت ما
اجازه نمی‌دهد به کسی اجازه دهیم بر خلاف منافع ملی عمل کند.

نماینده مردم اورمیه در مجلس شورای اسلامی گفت: مردم
آذربایجان در هشت سال دفاع مقدس هزاران هزار شهید تقدیم
استقلال و حفظ تمامیت ارضی ایران کردند. / نصر

این حرف ها گفته می شود!
! اگر امروز شما در میز و صندلی ریاست نشسته اید همه را مدیون و مرهون خون جوانانی هستید که شرف، غیرت، عزت و شجاعت و مردانگی را با زبان مادری در کودکی تا به امروز یاد گرفته اند و ما نمیتوانیم زبان مادری خود را کتمان کنیم.

حجت الاسلام سنجرى
خاطر نشان کرد: از علامه جعفرى پرسیدند: شما چرا فارسی را اینگونه با لهجه

غلط و بیشتر شبیه به زبان تورکی حرف میزنید؟ ایشان در جواب فرمودند: من میتوانم زبان فارسی را هم مانند دیگر زبان های دنیا بدون لهجه صحبت کنم اما دلم میخواهد هر وقت کسی سخنانم را میشنود بداند که من تورک هستم.
وی با بیان اینکه عامل اصلی بقاء و ایستادگی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران مردم هستند تاکید کرد: امام خمینی (ره) فرمودند: ما از شر رضاخان و محمدرضا خلاص شدیم اما از شر تربیت یافتگان غرب و شرق به این زودی ها نجات نخواهیم یافت.

واکنش تند نماینده مردم مشکین شهر به اظهارات وزیر آموزش و پرورش:

زبانی که بیشتر دراز شود ما آن زبان را قطع میکنیم/ وزیر در حد و اندازه خود سخن بگوید

ولی ملکی در خصوص سخنان وزیر آموزش و پرورش مبنی بر ممنوعیت آموزش با زبان مادری، گفت: تمامی نمایندگان شمالغرب و تورکها این مسئله را بعنوان یک تعدی و تجاوز بدون حساب و کتاب از سوی وزیر آموزش و پرورش می دانند و این هشدار جدی را به ایشان داده و خواهند داد که در حد و اندازه خود سخن بگویند.

به گزارش یولپرس، نماینده مردم مشکین شهر افزود: وزیر آموزش و پرورش متولی وزارت آموزش و پرورش است و فرهنگ آموزش و پرورش کشور به عهده ایشان می باشد و جای تعجب است که وزیر آموزش و پرورش که خود باید عامل وحدت و اتفاق نظر بین اقوام و فرق مختلف یک جامعه باشد، بیاناتی را مطرح می کند که برخلاف رسالت ذاتی آن وزارتخانه و موجب تفرق، اختلاف و چند صدایی می شود.

ملکی ادامه داد: من بعنوان نماینده مردم مشکین شهر و عضوی از جامعه ایرانی و عضوی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی و کسی که زبان مادریش زبان تورکی است به این زبان افتخار می کنم و به وزیر آموزش و پرورش هشدار می دهم که جایگاه خود را بشناسد و بیش از وظایف و اندازه خود حرف نزند.

وی افزود: زبانی که بیشتر دراز شود و به فرهنگ عمومی و زبان مادری ما توهین کند یا در جهت محدودیت آن بر آید ما آن زبان را قطع می کنیم و به راحتی هم می توانیم وزیر آموزش و پرورش را طرح سوال و استیضاح از آن مسند پایین بیاوریم تا بفهمد نقش زبان مادری چیست و تورک ضمن پایبندی به نظام، انقلاب، زبان فارسی بعنوان زبان رسمی کشور و به وحدت اقوام، به شدت از زبان مادری خود دفاع کرده و می کنند.

بیگی با اشاره به قدمت هزاران ساله ی زبان تورکی آذربایجان، افزود: باید این فرهنگ را که همانند اکسیژنی است، به کودکان منتقل کنیم و به همین جهت پیگیر ایجاد فرهنگستان زبان و ادبیات تورکی آذربایجانی هستیم.

وی با تاکید بر این که باید اصالت زبان خود را حفظ کنیم، یادآور شد: اگر زمینه آموزش زبان محلی فراهم نباشد، نمی توانیم ادبیات، شعر، موسیقی و فرهنگ اصیل خود را به فرزندانمان منتقل کنیم. نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی فرهنگ را همانند اکسیژن برای انسان دانست و افزود: اگر خواندن و نوشتن تورکی آذربایجانی را از مردم مضایقه کنیم، مردم به طرق مختلف در پی فرهنگ اصیل خویش خواهند بود.

وی در این رابطه به سوءاستفاده برخی بیگانگان اشاره کرد و گفت: برخی بیگانگان نیز از احساسات مردم ما در رابطه با پیگیری برای فرهنگ اصیل خودشان سوءاستفاده کرده و خودشان را به عنوان مرجعیت فرهنگی به مردم ما قالب می کنند.

وی در این خصوص خاطر نشان کرد: آنان سم و زهر خود را در قالب فرهنگ به جامعه تزریق کرده و اهداف سیاسی خود را بین مردم پیاده می کنند، از این رو عاقلانه است که فرهنگ و زبان تورکی آذربایجانی که با مرجعیت و متولی گری تبریز و آذربایجان شناخته شده و کشورهای اطراف نیز به نوعی متأثر از این فرهنگ شناخته می شوند، بتواند فرهنگ خود را مدون کند.

بیگی با بیان این که تبریز، مرجع نوحه های تورکی آذربایجانی است، افزود: شهرهای زنجان، اردبیل، اورمیه و حتی جمهوری آذربایجان نوحه های تورکی را از شعرای ما گرفته اند.

واکنش امام جمعه جلفا به اظهارات وزیر آموزش و پرورش:

آقای وزیر! زبان مادری ما تورکی است و غیر این زبان دیگری بلد نیستیم

حجت الاسلام سنجرى در واکنش به اظهارات وزیر آموزش و پرورش در خصوص ممنوعیت تدریس به زبان مادری در مدارس گفت: این چه حرفی است آقای وزیر! زبان مادری ما تورکی است و غیر این زبان دیگری بلد نیستیم چطور شما میتوانید بگوید صحبت کردن با زبان مادری ممنوع است.

به گزارش یولپرس، حجت الاسلام و المسلمین سنجرى، امام جمعه جلفا در خطبه های نماز جمعه با اشاره به اظهارات وزیر آموزش و پرورش در خصوص ممنوعیت تدریس به زبان مادری در مدارس گفت: اینکه در این وضعیت مملکت وزیری بگوید که آموزش به دانش آموزان با زبان محلی ممنوع است و این چه حرفی است آقای وزیر! زبان مادری ما تورکی است و غیر این زبان دیگری بلد نیستیم چطور شما میتوانید بگوید صحبت کردن با زبان مادری ممنوع است؟!

وی در ادامه افزود: زبان مادری هر قومی جزو سرمایه های ارزشمند جمهوری اسلامی ایران است و چگونه است شما مجوز تدریس زبان های خارجه را در مدارس و دانشگاه ها می دهید اما زبان مادری مردم را ممنوع می کنید، اگر دقت کنید خون جوانان تورک در شلمچه، فاو، خرمشهر، دهلاویه، سوسنگرد و هویزه و جزیره مجنون هنوز خشک نشده است چگونه شما اینها را از یاد بردید؟! شما به مطالبات فرهنگیان جواب دهید چرا که امروز مشکل آموزش و پرورش اینکه با زبان مادری تدریس شود یا نشود نیست! آن مطالبات معلمینی که امروز عقب افتاد است و با این وضعیت اقتصادی حقوق معلمان سه برابر شکسته شده است مشکل اساسی است و باید در خصوص مدارس فرسوده جواب دهید نه اینکه تدریس به زبان مادری را ممنوع کنید با کدام قانون

وزیر آموزش و پرورش: آموزش با زبان محلی اشتباه است

محمد بطحایی با خط قرمز خواندن زبان فارسی و اشتباه دانستن آموزش دروس با زبان مادری دانش‌آموزان، گفت: متأسفانه در برخی مناطق که با زبان محلی صحبت می‌کنند در مدارسشان نیز با زبان محلی مورد آموزش قرار می‌گیرند که این کاملاً اشتباه است.

به گزارش یولپرس، سید محمد بطحایی صبح دیروز، شنبه، در گردهمایی معاونین آموزش ابتدایی و مسئولین آموزش و پرورش عشایر سراسر کشور در اصفهان اظهار کرد: آموزش زبان فارسی در تمام مدارس و با هر زبان محلی که دارند خط قرمز آموزش و پرورش است، زیرا زبان فارسی نشانه‌ای از وحدت به حساب می‌آید. متأسفانه در برخی مناطق که با زبان محلی صحبت می‌کنند در مدارسشان نیز با زبان محلی مورد آموزش قرار می‌گیرند که این کاملاً اشتباه است. بنده دیده‌ام که بچه سوم ابتدایی به سختی می‌تواند فارسی را صحبت کند. همه شما باید بدانید که آموزش به زبان فارسی برای ما بسیار اهمیت دارد. در خصوص سخنان وزیر آموزش و پرورش، تذکر چند موضوع خالی از لطف نیست:

آقای وزیر زبان‌های غیرفارسی را زبان محلی معرفی کرده است، که اولاً درجه بندی زبان به ملی و محلی نمود کاملی از نژادپرستی است که سالهاست دامنگیر کشور شده است. دوماً اگر ملت ایران را ترکیبی از قومیتها بدانیم پس هر قوم همانند قوم فارس حق دارد زبان خود را ملی بداند و در مدارس و دانشگاهها تدریس و در مکاتبات رسمی مورد استفاده قرار دهد.

مورد دیگری که آقای وزیر بدان تاکید داشته‌اند، زبان فارسی را عامل وحدت معرفی کرده‌اند، این در حالی است که دین اسلام و کشور و پرچم واحد می‌تواند عامل وحدت کشور ایران باشد نه زبان یک قوم و نابودی زبان‌های دیگر که بعضاً متکلمینش بیش از زبان فارسی هستند مانند زبان تورکی.

موضوع اصلی وزیر آموزش و پرورش که نشانگر تفکر خطرناک و نژادپرستانه ایشان می‌باشد، تاکید وی بر عدم سخن گفتن به زبان غیرفارسی است، که این وزیر حتی سخن گفتن و تدریس دروس مدرسه به زبان غیر فارسی را اشتباه دانسته است که سخنان ایشان ما را یاد قوانین دوران پهلوی می‌اندازد که به معلمان دستور داده شده بود برای یاد دادن نام فارسی اشیا و حیوانات، تصویر آن‌ها را نشان داده یا صدایشان را درآورد اما از نامبردن اسامی تورکی آنان خودداری کنید که دانش‌آموزان نام تورکی آنها را یاد نگیرند.

با این اوصاف رئیس‌جمهوری که از تدریس زبان قومیت‌ها در مدارس و دانشگاهها سخن می‌گفت، وزیرش صحبت کردن به زبان غیرفارسی در مدارس را اشتباه می‌داند و به زودی سخن گفتن به زبان مادری در درون خانه‌ها نیز خط قرمز این آقایان میشود

نماینده مردم اورمیه تاکید کرد؛

زبان تورکی، زبان ۴۰ درصد ملت ایران است/ انتظار ما اجرای سریع اصل ۱۵ قانون اساسی است

نماینده مردم اورمیه در مجلس شورای اسلامی گفت: زبان تورکی، زبان ۴۰ درصد ملت ایران است و از نظر قدرت زبان و دامنه لغات، افعال، قدمت و... قدرتمندترین زبان کشور ماست و باید به عنوان یک سرمایه بزرگ معنوی حفظ شود.

نماینده مردم مشکین شهر در آخر تاکید کردند: این هشدار جدی است و تمامی نمایندگان شمالغرب و تورک‌ها این مسئله را بعنوان یک تعدی و تجاوز بدون حساب و کتاب از سوی وزیر آموزش و پرورش می‌دانند و این هشدار جدی را به ایشان داده و خواهند داد که در حد و اندازه خود سخن بگویند.

واکنش‌ها به اظهارات وزیر آموزش و پرورش؛

درخواست کاربران فضای مجازی از نمایندگان ملت برای مواخذه بطحایی

امام جمعه تبریز اولین کسی بود که با زمان‌شناسی و درک شرایط اولین واکنش قاطع و جدی را به سخنان وزیر آموزش و پرورش داد تا نشان دهد مردم ناراضی از سخنان بطحایی تنها نیستند.

به گزارش یولپرس، اظهارات سید محمد بطحایی در خصوص ممنوعیت آموزش به زبان مادری در مدارس و خطرناک توصیف کردن این موضوع موجی از واکنش کاربران را در فضای مجازی به دنبال داشت و جامعه‌ی نخبگانی نیز از مواضع وزیر آموزش و پرورش انتقاد و دستورالعمل او را در تضاد با اصل ۱۵ قانون اساسی دانستند.

در این میان موضع قاطع و صریح نماینده ولی فقیه در آذربایجان شرقی بازتاب زیادی در رسانه‌ها داشت و تا حد زیادی مردم دل‌آزرده از گفتار نژادپرستانه‌ی یک مسئول را آرام کرد اما با این حال فعالان فضای مجازی خواهان برخورد با بطحایی در سطوح عالی‌تر شدند و از نمایندگان ملت خواستند از وزیر آموزش و پرورش در این باره توضیح اخذ نمایند.

اینکه در چنین مقطع زمانی یک وزیر موضعی تنش‌زا اتخاذ می‌کند، در نوع خود عجیب است و همین امر نمایندگان را الزام می‌کند تا از بطحایی بخواهند شفاف‌سازی‌های لازم را انجام داده و علت مخالفتش با اصل لازم‌الاجرای قانون اساسی را تصریح نماید. / آناج

اساسی یک وفاق ملی است و تاکید ما روی اجرای همه اصول قانون اساسی است.

به گزارش یولپرس به نقل از نصر، "محمدرضا بادامچی" در واکنش به اظهارات وزیر آموزش و پرورش در خصوص ممنوعیت آموزش به زبان مادری، گفت: اظهارات وزیر آموزش و پرورش بر خلاف قانون اساسی است. وی افزود: آقای بطحایی حتما با قانون اساسی آشنایی ندارد که چنین اظهارنظری کرده است و من روز گذشته در توییتهای این موضوع اشاره کرده بودم. این نماینده مجلس گفت: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل پانزدهم تدریس زبان قومیت های مختلف را در مدارس آزاد کرده است.

بادامچی گفت: اظهارات یک وزیر بر خلاف قانون اساسی جای تاسف دارد و آقای بطحایی متأسفانه سخنان خود را تکذیب نکرده است.

وی تاکید کرد: قانون اساسی یک وفاق ملی است و تاکید ما روی اجرای همه اصول قانون اساسی است و وظیفه دولت اجرای قانون اساسی است.

عضو کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی با بیان اینکه این موضوع را در مجلس پیگیری می کند، افزود: از دولت انتظار داریم به حساسیت ها درباره اجرای همه اصول قانون اساسی توجه کند و مانع بعضی اظهارات این چنین اعضای هیات دولت شود.

نماینده مردم تبریز، اسکو و آذرشهر؛

نباید به کسانی که خواهان اجرای قانون اساسی هستند اتهام پان‌تورکی زده شود

نائب رئیس مجلس شورای اسلامی در واکنش به اظهارات وزیر آموزش و پرورش، با بیان اینکه در مسئله تدریس زبان مادری سلیقه‌ای عمل می‌شود، گفت: نباید به کسانی که خواهان اجرای قانون اساسی هستند اتهام پان‌تورکی زده شود

به گزارش یولپرس، مسعود پزشکیان اظهار داشت: تدریس به زبان مادری در مدارس و دانشگاه ها ضروری است. در قانون اساسی و اصل ۱۵ آن به صراحت آمده است که زبان مادری باید آموزش داده شود.

وی سپس گفت: عدم تحصیل

به زبان مادری عامل تفرقه در کشور است. همه مسئولان موظف به اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی هستند.

وی همچنین افزود: به عنوان نائب رئیس مجلس این موضوع را پیگیری می‌کنم.

نائب رئیس مجلس شورای اسلامی همچنین ادامه داد: طبق قانون اساسی به قومیت ها اجازه داده شده که بتوانند زبان خود را تدریس کنند و با آن حرف بزنند.

پزشکیان ادامه داد: نباید در مسئله تدریس زبان مادری سلیقه ای عمل کرد. همه باید قانون را رعایت کنند. نباید به کسی که خواهان اجرای قانون است اتهام پان‌تورکی زده شود. / تبریزمن

به گزارش یولپرس به نقل از نصر، "هادی بهادری" در واکنش به اظهارات وزیر آموزش و پرورش در خصوص ممنوعیت آموزش به زبان مادری، گفت: اظهارات آقای بطحایی انسان را یاد بخشنامه های زمان رضاخان می اندازد که حتی صحبت کردن به زبان مادری را مدارس ممنوع کرده بود.

وی افزود: انتظار ما از وزیر آموزش و پرورش اجرای سریع اصل ۱۵ قانون اساسی است که تدریس زبان های محلی را در کنار زبان فارسی آزاد کرده است.

این نماینده مجلس تصریح کرد: زبان تورکی، زبان ۴۰ درصد ملت ایران است و از نظر قدرت زبان و دامنه لغات، افعال، قدمت و... قدرتمندترین زبان کشور ماست و باید به عنوان یک سرمایه بزرگ معنوی حفظ شود.

بهادری تاکید کرد: ما همچنان پیگیر تاسیس فرهنگستان زبان و ادبیات تورکی آذربایجانی هستیم و دولت باید با تاسیس این فرهنگستان زمینه را برای اجرا اصل ۱۵ و تدریس زبان تورکی آذربایجانی در مدارس و دانشگاه ها فراهم کند.

وی افزود: اظهاراتی نظیر سخنان وزیر آموزش و پرورش ناشی

از تفکری غلط بوده و ناامیدکننده هستند و به جای اینکه به انجام ملی کمک کنند در این شرایط خاص کشور، با چنین سخنان نابجایی سعی در تحریک برخی گسل ها دارند.

نماینده مردم اورمیه در مجلس شورای اسلامی ادامه داد: ایران متشکل از اقوام مختلف است و باید به حقوق همه اقوام ایرانی احترام گذاشته شود.

بهادری به نقش مردم آذربایجان در مشروطه، انقلاب اسلامی و جان بازی آن ها در هشت سال دفاع مقدس اشاره کرد و گفت: چنین اظهاراتی از هیچ کسی پذیرفته نیست و پاسخ شایسته و قدرشناسانه ای به جانفشانی های مردم آذربایجان نیست.

وی گفت: وزیر آموزش و پرورش باید سخنان خود را پس بگیرد و به جای چنین اظهاراتی قانون اساسی را اجرا کند. اهد شد.

نماینده مردم تهران؛

اظهارات وزیر آموزش و پرورش خلاف قانون اساسی است/ موضوع را پیگیری می‌کنیم

محمدرضا بادامچی، با بیان اینکه اظهارات وزیر آموزش و پرورش بر خلاف قانون اساسی است، تاکید کرد: قانون

مطرح و پیگیری کند، متأسفانه پس از پیگیری های مکرر نمایندگان، می بینیم که آقای بطحایی چنین اظهارات نابجایی کرده است.

این نماینده مردم تبریز، اسکو و آذرشهر تاکید کرد: اصل ۱۵ و ۱۹ قانون اساسی بر خواست مردم آذربایجان برای تدریس زبان مادری صحنه گذاشته است و هیچ کسی از جمله وزیر آموزش و پرورش نمی تواند آن را نادیده بگیرد.

اقوام مختلف برای کشور یک ظرفیت بزرگ هستند

ساعتی گفت: هویت هر مردمی را زبان مادری شان تشکیل داده است و کسی نمی تواند آن را نادیده بگیرد. اقوام مختلف برای کشور ما یک ظرفیت بزرگ هستند و این اقوام سرشار از فرهنگ های غنی و مختلف هستند، به خصوص فرهنگ غنی آذربایجان و این را با جرات می گویم زبان ترکی، زبانی فصیح و غنی است و باید حفظ شود.

وی با تاکید بر اینکه باید زبان تورکی حفظ و تقویت شود، افزود: زبان تورکی باید در مدارس تدریس شود و این فرهنگ غنی نسل به نسل به فرزندان مان منتقل شود. ما زبان تورکی را به صورت شفاهی یاد گرفته ایم و اکثر ما در نوشتن زبان تورکی مشکل داریم.

تدریس زبان مادری یکی از اصلی ترین وعده های دولت روحانی بود

این نماینده مجلس شورای اسلامی تصریح کرد: من با جرات این را اعلام می کنم که اگر آقای وزیر اگر اقدامی درست و منطقی برای پاسخ به خواسته مردم آذربایجان برای تدریس زبان تورکی در مدارس انجام ندهد، سوال از وزیر و دیگر اقدامات نظارتی را برای پاسخگو کردن وزیر آموزش و پرورش کلید خواهیم زد. ساعتی گفت: این خواسته علاوه بر اینکه جزو حقوق تصریح شده در قانون اساسی است، جزو اصلی ترین وعده های دولت روحانی است که بر اساس آن ها از مردم آذربایجان رای اعتماد گرفته است.

وی ادامه داد: دولت وعده داده بود که فرهنگستان زبان و ادبیات تورکی آذربایجانی را ایجاد کند، اما سر انجام بنیاد فرهنگ، هنر و ادب آذربایجان را تحویل مردم داد، هر چند همین بنیاد هم اقدام رو به جلو و مثبتی بود.

اظهار تاسف از سخنان خام و وحدت شکن برخی مقامات دولت

نماینده مردم تبریز، اسکو و آذرشهر تاکید کرد: در هر فرصتی که پیش آمده به رئیس جمهور تذکر داده ام و نامه نوشته ام که باید خواست مردم برای تدریس زبان تورکی در مدارس عملی شود.

ساعتی با اظهار تاسف از سخنان خام و وحدت شکن برخی مقامات دولت در این حوزه، گفت: چنین سخنانی نشأت گرفته از عدم شناخت کافی از اقوام ایرانی است. اگر کسی شناخت درستی از جامعه ایرانی و فرهنگ اقوام مختلف آن داشته باشد، چنین سخنان نادرست و خامی را مطرح نمی کند.

وی گفت: اظهارات وزیر آموزش و پرورش غیر کارشناسی و بر خلاف قانون اساسی است و اهمیتی برای ما ندارد.

نماینده مردم تبریز، اسکو و آذرشهر تاکید کرد: خط قرمز آقای بطحایی مهم نیست و خط قرمز ما قانون اساسی است که وزیر محترم آموزش و پرورش با چنین اظهارات ناپخته ای از آن عبور کرده است.

ساعتی گفت: وزیر آموزش و پرورش باید نسبت به سخنان خود پاسخگو باشد و ما به عنوان وکیل مردم تا آخر این مسئله را پیگیری می کنیم.

در صورت عدم آموزش زبان مادری، مجلس استیضاح خواهد کرد

آموزش زبان مادری یک مطالبه عمومی و قانونی

است/ احضار وزیر به مجلس

نماینده مردم تبریز، اسکو و آذرشهر گفت: خط قرمز آقای بطحایی مهم نیست و خط قرمز ما قانون اساسی است که وزیر محترم آموزش و پرورش با چنین اظهارات ناپخته ای از آن عبور کرده است.

به گزارش یولپرس به نقل از نصر، "زهره ساعتی" در واکنش به اظهارات اخیر وزیر آموزش و پرورش مبنی بر ممنوعیت آموزش زبان مادری در مدارس، گفت: ما در نشست اخیر مجمع نمایندگان با حضور معاون اول رئیس جمهور تاکید کردیم که تدریس زبان مادری در مدارس یک مطالبه عمومی است و شهروندان آذربایجانی این را از ما و دولت می خواهند.

وی افزود: یکی از مهمترین دغدغه های مردم به خصوص قشر جوان، آموزش زبان مادری است و بارها و بارها در ایام مختلف این خواسته آنان منتقل شده است.

آموزش زبان مادری یک مطالبه عمومی و قانونی است

ساعتی ادامه داد: این یک مطالبه قانونی است و باید به آن پاسخ داده شود و حساسیت مردم در پیگیری این خواسته بجاست. پاسخ ندادن به این خواسته می تواند موجب تنش اجتماعی شود.

وی افزود: معاون اول رئیس جمهور در نشست مشترک با هیات نمایندگان آذربایجان شرقی قول داد این خواسته را در هیات دولت

آقای وزیر احساس خطر و خط قرمز شما باید عدم اجرای قانون اساسی، سند تحول بنیادین، برنامه ششم توسعه، قانون خدمات کشوری، عدم وصول تبصره های قانون بودجه و پرداخت نشدن مطالبات فرهنگیان شاغل و بازنشسته و حقوق این سنگر سازان بی سنگر و آینده سازان شرمند از آینده فرزندان خود و تبعیض های ناروا حتی بین ستاد و صف باشد نه استفاده از زبانهای محلی که تنها ابزار مهم تفهیم محتوای آموزشی ناهمگون با فرهنگ غنی اقوام است.

آقای بطحایی تاریخ ایران اسلامی مدیون ایثار و ازجان گذشتگی همین اقوام که قوامشان به زبانشان هست، می باشد که مثل دژی محکم دورتادور مرزهایمان دست در دست هم داده اند به مهر، تا پرچم پرافتخارمان در اهتزاز باشد. مثل همانهایی که مثال زده اید به نان می گویند چورک، در جریان باشید به مریضی چون ... می گویند ناخوش! شما به جای تمرکز روی مسئله های اساسی کشور مثل کمبود آب و بحران دریاچه اورمیه و خشک شدن برخی رودخانه های کشور که علائم آب در آنها همانند سراب به سختی (سو) (سو) می زند که ضروری است با گنجاندن این بحرانها در کتابهای درسی و آموزش راهکارهای مناسب به فرزندانمان از وقوع فاجعه در آینده جلوگیری کنیم نگرانید به آب بگویند (سو)! حیف که فراموش کرده اید چگونه در تاریخ، حکومت یکپارچه مقتدر ایران را در همان شهری که این سخنان را در آنجا ایراد نموده اید همین اقوام باتکلم به زبان خود تشکیل و یا بافداکاری در طول هشت سال دفاع مقدس در کنار هم کردند. اینکه ایران، ویران نباشد چه سفرها کردند، چه خطرها کردند. مردمی که قران کریم رنگ و نژاد و زبانشان را نه تنها خطرناک توصیف ننموده بلکه تنوع خلقت و نشان از عظمت الهی می شمارد.

لطفا خیلی فوری ضمن عذرخواهی رسمی و اصلاح بیان و در اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی برابر توافق حضوری بعمل آمده اخیر، دستور فرمایید (گروههای آموزشی زبان و ادبیات محلی) در ادارات کل آموزش و پرورش استانها تشکیل شود تا مقدمات لازم برای تهیه محتوای آموزشی و تربیت معلم متخصص برای تدریس آنها فراهم گردد. بدیهی است نمایندگان ملت در صورت عدم اتخاذ سیاست اصلاحی فوری حق تذکر، سوال و نهایتا استیضاح در صحن علنی مجلس شورای اسلامی را برابر قانون برای خود محفوظ میدانند.

بااحترام ، سید حمایت میرزاده سخنگوی کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی ۲۹/۴/۹۷

نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی:

آموزش و پرورش اختیاری برای تصمیم گیری در خصوص ممنوعیت آموزش زبان مادری ندارد

نماینده مردم تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی با بیان این که وزارت آموزش و پرورش برای تصمیم گیری در خصوص ممنوعیت آموزش زبان مادری

به دنبال سخنان نژادپرستانه وزیر آموزش و پرورش مبنی بر ممنوعیت آموزش با زبان مادری در مدارس، سید حمایت میرزاده، سخنگوی کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس؛ طی نامه ای سرگشاده، خواستار عذرخواهی و اجرای اصل ۱۵ توسط وزیر و دولت شد.

به گزارش یولپرس، متن نامه نماینده گرمی بصورت زیر است:

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب آقای بطحایی وزیر محترم آموزش و پرورش

سلام؛ احتراماً به مصداق هر دم از این باغ بری می رسد، سخنان خطرناک شما در رابطه با استفاده از زبانهای محلی در کلاسهای درس را که کاملاً به اشتباه خطرناک و خط قرمز توصیف نموده اید و مغایر با قانون اساسی است با ناباوری از رسانه ها شنیدم که انتظار، درست برعکس موضوع و پوزش از قصور ۴۰ ساله ، برنامه ریزی برای جبران مافات و تحقق هر چه سریعتر اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی بود که صراحتاً استفاده از زبانهای محلی و قومی و تدریس ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی را آزاد میدانند.

از اینکه آنچه در کلاس درس می گذرد برایتان مهم شده، ستودنی است اما همانطوریکه می دانید اگر نبود ایثار و فداکاری معلمان مهربان، با نامهربانی های بعمل آمده از کلاس های درسی که نام برده اید کالبدی بیش نمانده بود. پیرو تذکر شفاهی حقیر در صحن علنی مجلس خطاب به جنابعالی مبنی بر اینکه وضعیت قرمز است که ظاهراً شنیده نشده است متأسفانه امروز باید اعلام کنم معلمان فداکار همانند آتش نشانان در هزاران پلاسکوی کلاس های درس با فریاد بی صدا و سکوتشان سخن می گویند و باکم لطفی بعمل آمده در افزایش حقوق سالانه و حذف برخی حداقلهای اعمال شده در احکام برخی عزیزان از طلاشدن پشیمان گشته اند و می گویند مرحمت کرده ما را مس کنید.

اردبیل از ۱۵۰ آشیق کشوری و بین‌المللی میزبانی می‌کند

همزمان با هفته گرامیداشت اردبیل همایش بین‌المللی موسیقی سنتی و محلی با حضور ۱۵۰ نفر از آشیق‌های کشوری و بین‌المللی در این استان برگزار می‌شود.

به گزارش یول‌پرس، معاون سیاسی و امنیتی استاندار اردبیل بعد از ظهر امروز در جمع خبرنگاران در اردبیل اظهار داشت: در هفته گرامیداشت استان اردبیل برنامه‌های متنوعی در دستور کار قرار دارد که برگزاری همایش بین‌المللی موسیقی سنتی و محلی آشیق‌لار با حضور ۱۵۰ آشیق از سراسر دنیا از شاخص این برنامه‌هاست.

علی نواداد با اشاره به اینکه این همایش سنتی و بین‌المللی در راستای احیای موسیقی بومی و اصیل و نیز با هدف اشاعه فرهنگ و ادبیات شفاهی منطقه اجرا می‌شود، افزود: این برنامه که با حضور هنرمندانی از کشور و سایر کشورهای همسایه به صورت بین‌المللی برگزار خواهد شد می‌تواند در توسعه و ارتقای سطح موسیقی آشیق‌لار در استان اردبیل و سایر مناطق آذربایجان تاثیرگذار باشد.

وی در تشریح برنامه‌های گرامیداشت هفته استان اردبیل تاکید کرد: امسال برنامه‌های متنوعی در مقایسه با سالهای گذشته برای هفته اردبیل تدارک دیده شده است که در همین رابطه امسال به لحاظ اجرایی و در زمینه کیفی و کمی حرکت مهمی را نسبت به سالهای گذشته آغاز کردیم که امیدواریم مورد توجه شهروندان و همچنین مهمانان داخلی و خارجی قرار گیرد.

معاون سیاسی و امنیتی استاندار اردبیل جلب ایده‌های نو و متفاوت برای اولین بار در تدوین برنامه‌های هفته اردبیل از من جمله نوآوری‌های امسال برای گرامیداشت این یک هفته در منطقه دانست و گفت: به لحاظ عملیاتی نیز اجرای برنامه‌ها را که امسال ۳۰ برنامه متفاوت در نظر گرفته شده، به تشکلهای و نهادهای مردمی و البته جوانان استان سپردیم که امیدواریم تا خروجی این برنامه‌ها هم در سطح اجرایی و هم در سطح عمومی مورد رضایتمندی واقع شود.

نواداد اظهار کرد: همایش موسیقی با حضور آشیق‌لار از کشور و سایر کشورهای همسایه همزمان با هفته گرامیداشت اردبیل و طی روزهای دوم تا چهارم مردادماه برگزار می‌شود.

وی گفت: همزمان با هفته گرامیداشت اردبیل همایش بین‌المللی موسیقی سنتی و محلی با حضور ۱۵۰ نفر از آشیق‌های کشوری و بین‌المللی در این استان برگزار می‌شود که در پایان این برنامه آشیق‌های شاخص کشور تقدیر می‌شوند.

در مناطق تورک‌نشین افغانستان چه می‌گذرد؟

تورک‌های ساکن در ولایات شمال افغانستان به دنبال دستگیری "نظام‌الدین قیصاری" دست به تظاهرات زده و

در مدارس اختیاری ندارد، چرا که مغایر با اصل ۱۵ قانون اساسی است، بیان کرد: در اصل ۱۵ اجازه برای تدریس زبان مادری در مدارس وجود دارد و هیچ مرجعی نمی‌تواند این اصل را نفی یا رد کند.

به گزارش یول‌پرس، محمد حسین فرهنگی در مورد سخنان اخیر وزیر آموزش و پرورش درباره ممنوعیت آموزش به دانش‌آموزان به زبان محلی در مدارس، اظهار کرد: باید بدانیم که منظور دقیق وزیر آموزش و پرورش چه بوده است، شاید سخن وزیر آموزش و پرورش آموزش در خصوص تدریس دروسی مانند ادبیات فارسی یا ریاضی به زبان رسمی صدق کند که معتمد با موضوع نباید سخت گیرانه برخورد شود، اما اصل سخن وزیر آموزش و پرورش در این خصوص قابل تامل است.

وی بیان کرد: از گذشته روش صحبت و آموزش دروس به زبان رسمی کشور در مدارس وجود داشته تا دانش آموز در مقاطع بالاتر با مشکل مواجه نشود.

وی به اهمیت آموزش زبان مادری به دانش‌آموزان در مدارس اشاره کرد و گفت: برخی‌ها معتقدند که افراد علاوه بر تسلط به زبان مادری سایر زبان‌های خارجی را نیز آموزش ببینند تا افراد در مقاطع بالا دچار مشکل نشوند.

فرهنگی با تاکید بر این‌که ایجاد فرهنگستان زبان تورکی و ادبیات تورکی آذربایجانی و ارائه مجوز آموزش زبان‌های محلی جزو مطالبات اصلی ما از دولت و وزیر آموزش و پرورش است، گفت: روحانی در دوره اول دولت، سخنانی در این خصوص اظهار کرد ولی هنوز با گذشت شش سال از عمر این دولت، شاهد تحقق این موضوع نیستیم.

وی افزود: تحقق نیافتن این موضوع بزرگترین ضعف دولت است، چرا که اکنون نتیجه این مطالبه تنها به بنیادی تبدیل شده و با بودجه مختصری اقدامات جاری آن انجام می‌شود.

وی با بیان این‌که ایجاد فرهنگستان زبان تورکی بارها توسط نمایندگان استان پیگیری شده ولی هنوز نتایجی برای ما اعلام نشده است، افزود: معتمد فردی که در آذربایجان زندگی می‌کند باید به پالایش، سوابق، پیشینه تاریخی، ادبیات و قواعد زبان خود دسترسی داشته باشد که بهتر است زبان تورکی آذربایجانی در کنار تدریس دروس مدارس برای کودکان تدریس کنند. / ایسنا

اتحادیه اروپا؛

مسئله قریب‌باغ مانع توسعه منطقه قفقاز جنوبی است

اتحادیه اروپا خواستار حل سیاسی هر چه سریع‌تر مسئله قره باغ میان جمهوری آذربایجان و ارمنستان در قالب قوانین بین‌المللی شد و اعلام کرد: این موضوع مانع توسعه و ثبات منطقه قفقاز جنوبی است.

به گزارش یول‌پرس، خبرگزاری آبا روز چهارشنبه گزارش داد که تاکید اتحادیه اروپا بر حل سیاسی سریع مسئله قره باغ در سند مربوط به روابط این نهاد اروپایی با ارمنستان انعکاس یافته است.

در این سند آمده است: مسئله قره باغ مانعی برای ثبات و توسعه منطقه بوده و به همین دلیل در اسرع وقت، باید برای یافتن راه حل سیاسی اقدام کرد.

اتحادیه اروپا در این سند خاطر نشان کرد: نماینده ویژه اتحادیه اروپا از سال ۲۰۰۳ میلادی در راستای ترویج گفت‌وگو میان این اتحادیه و کشورهای منطقه تلاش می‌کند.

در این سند حمایت اتحادیه اروپا از تلاش‌های میانجیگری گروه مینسک سازمان امنیت و همکاری اروپا و ویژه حل مسئله قره باغ مورد اشاره قرار گرفته و اضافه شده است: اتحادیه اروپا از طریق نماینده ویژه امور کشورهای قفقاز جنوبی برای ادای سهم خود در حل این موضوع تلاش می‌کند.

قیصاری بر این باور بود که مقامات کابل قصد دارند شمال افغانستان را به نیروهای مخالف واگذار کنند.

اعضای حزب جنبش ملی اسلامی در فاریاب و هوداران قیصاری از روز سه شنبه تظاهرات خود را در شهر میمنه آغاز کردند و هشدار دادند در صورتی که قیصاری آزاد نشود، تمام ساختمان‌های دولتی در ولایات فاریاب، جوزجان و سرپل را تصرف می‌کنند.

ژنرال دوستوم و نظام الدین قیصاری

این در حالیست که طالبان نیز در بخش‌هایی از فاریاب حضور داشته و مردم نگران حمله طالبان به شهر میمنه هستند، در دو سال اخیر طالبان بارها تلاش کرده است تا این شهر را تصرف کند ولی تاکنون موفق نشده است. اما بعد از آغاز اعتراضات تورک‌های این کشور، دست به عملیات‌های تروریستی علیه نیروهای دولتی و تورک‌ها می‌زند که گفته می‌شود روزانه بیش از ۱۰ نفر از طرفین کشته می‌شود.

رسانه‌های نزدیک به تورک‌های افغانستان مدعی شده‌اند که پیشتر دولت افغانستان بیش از ۱۰۰۰ نفر از اعضای زندانی طالبان را به علت مسائل قومی و پشتو زبان بودن، آزاد کرده است.

شورای نظامی فاریاب نیز در طی اعلامیه‌ای هشدار داده است در صورتی که تظاهرات کنندگان به ساختمان‌های دولتی حمله کنند، مسئولیت بعدی آن به دوش مدیران این تظاهرات خواهد بود. در این اعلامیه از ساکنان شهر فاریاب خواسته شده تا از هرگونه اقدام علیه نهادهای دولتی دوری کنند.

از طرفی معترضین اعلام کرده‌اند که اگر حکومت، جامعه جهانی و سازمان ملل بیش از این در خصوص آزادی نظام‌الدین قیصاری، نماینده ویژه ژنرال دوستوم در فاریاب و بازگشت ژنرال دوستوم به کشور بی‌توجهی کنند، بزرگراه کابل با تمامی بنادر تجاری را بسته و برق وارداتی کابل را قطع خواهند کرد.

اعتراضات زمانی به اوج رسید که بابر فرمند، رییس دفتر ژنرال دوستوم، با انتشار تصاویری منسوب به محافظان و همراهان نظام‌الدین قیصاری که با دست‌های بسته روی زمین افتاده‌اند و در برخی موارد، افرادی که یونیفرم ارتش ملی بر تن دارند، بر سر و گردن آنها پا گذاشته‌اند، ادعا کرد که این افراد، از سوی نیروهای ارتش بازداشت و به نحو فاجعه باری تیرباران شده و جان داده‌اند. به دنبال انتشار این ویدئو، نهادهای امنیتی افغانستان، بیانیه‌ای مشترک منتشر کرده و از بررسی صحت و سقم تصاویر منتشره از برخورد خشن نیروهای ارتش با محافظان و همراهان نظام الدین قیصاری توسط یک هیأت باصلاحیت دولتی خبر داده است. همچنین فرمند افزوده است: «این حادثه فراتر از یک مشاجره لفظی است. این دستگیری با هدایت شخص رییس جمهور انجام شده است. شما پیش از این در هیچ برنامه‌ای تاکنون دیده اید که کدام مقامی بخاطر تحقیر و توهین به یک مقام دیگر، اینطوری به‌صورت توهین‌آمیز دستگیر شده باشد. این برنامه‌هایی از قبل طرح‌ریزی شده بود».

از طرف دیگر تیراندازی نیروهای پلیس افغانستان به سمت معترضان باعث کشته شدن چندین نفر شده است که به شدت اعتراضات افزوده است و حتی به تصرف ساختمان ولایت (استانداری) و آتش زدن آن منجر شد.

سخن آخر اینکه چندین روز است که مناطق شمالی افغانستان به صحنه اعتراضی تورک‌های این کشور تبدیل شده و آنها مدعی‌اند که بسیاویون این کشور بصورت سیستماتیک در حال نابودی و حذف آنان از کشور افغانستان هستند و در این راستا خواستار تشکیل کشور و یا خودمختاری در قالب «تورکستان جنوبی» شده‌اند و در این راستا معترضان مسیر اصلی تجارت افغانستان یعنی مرز ورود به کشور ترکمنستان را مسدود کرده‌اند

هشدار داده‌اند که اگر دولت به خواسته‌های آنان رسیدگی نکند، تشکیل حکومتی خودمختار به نام «تورکستان جنوبی» را اعلام خواهند کرد.

به گزارش یول‌پرس؛ تنش در شمال افغانستان زمانی آغاز شد که حدود ۱۰ روز پیش «نظام الدین قیصاری» فرمانده پلیس محلی قیصار فاریاب، توسط لشکر ۲۰۹ شاهین افغانستان با دستور «اشرف غنی» (رئیس جمهور) دستگیر و پس از آن به کابل انتقال داده شد.

به دنبال بازداشت «نظام الدین قیصاری» هزاران تن از هوداران او در فاریاب دست به تظاهرات زده و علاوه بر بستن راههای مواصلاتی شمال افغانستان، هشدار داده‌اند در صورتی که قیصاری آزاد نشده و «ژنرال دوستوم» به افغانستان بازگردانده نشود، ادارات دولتی را تصرف خواهند کرد.

معترضین همچنین با سردادن شعارهایی ضد رئیس جمهور غنی، تصاویر وی را از دروازه ورودی شهر به پایین کشیده و آتش زدند.

نظام الدین قیصاری کیست؟

مردی پنجاه ساله که در روستای توپخانه ولایت قیصار به دنیا آمده است. کارش باغداری و تجارت بوده و از سال ۱۳۹۰ شمسی زمانی که پلیس محلی تشکیل شد، وارد این تشکیلات شده و کارش را با معاونت پلیس محلی شروع کرد.

دو سال پیش وقتی که طالبان مناطق زیادی را در این ولایت به کنترل خود درآورد و تا نزدیکی میمنه مرکز این ولایت پیشروی کرده بود، ژنرال دوستوم برای انجام عملیات جنگی علیه طالبان به فاریاب رفت، از پیوستن داوطلبان در صفوف مقابله علیه طالبان استقبال کرد که قیصاری با جمعی از افراد مسلح وفادار به خودش در جمع این داوطلبان بود.

پس از آنکه نیروهای مردمی برای مقابله با نفوذ طالبان تشکیل شد، قیصاری رهبری این نیروها در سراسر فاریاب را برعهده گرفت و توانست در همکاری با نیروهای دولتی، برخی از مناطق از دست رفته را بازپس گیرد و موفقیت‌های او در جنگ با طالبان، رفته رفته به گسترش محبوبیت او در میان مردم کمک کرد. نظام‌الدین قیصاری به عنوان فرمانده نظامی در چند شهرستان ولایت فاریاب فعالیت کرده است. او طرفداران زیادی در حزب جنبش ملی اسلامی افغانستان داشته و گزارش شده که نفوذ جدی در شمال افغانستان به‌ویژه در ولایت‌های فاریاب و جوزجان دارد.

وی یکی از فرماندهان برجسته جنبش ملی بوده و ادعا دارد که در حال حاضر با داشتن ۷ هزار نیروی مسلح ضمن فرماندهی پلیس شهرستان قیصار، مسئولیت بخشی از خیزش‌های مردمی ولایت فاریاب علیه طالبان و داعش را نیز به‌عهده دارد.

از طرف دیگر ژنرال عبدالرشید دوستوم، رهبر و مؤسس حزب جنبش ملی اسلامی افغانستان و رئیس کمیته ازبک‌های افغانستان به علت تیرگی رابطه‌اش با رئیس‌جمهور و مجروحیت بر اثر حمله گروه‌های طالبانی به ترکیه رفته و بصورت تبعیدی نرم، در انکارا ماندگار شد و در نتیجه «نظام الدین قیصاری» به عنوان نماینده ژنرال دوستوم در افغانستان و اولین شخص تورک‌های این کشور تبدیل شد.

دستگیری قیصاری و آغاز تظاهرات

گفته می‌شود به دنبال عدم رضایت قیصاری از کندی عمل نیروهای دولتی در مقابله با طالبان و سخنان تندى که او علیه رئیس جمهوری افغانستان بیان می‌کرد، باعث بروز درگیری مسلحانه در جلسه امنیتی شامگاه دوشنبه هفته گذشته شده و به دستگیری او توسط نیروی ارتش منجر شده است؛ نظام‌الدین

بیر ده سنسيزلیک...
سارسیلدی بیر قادین
سارسیلدی
سار
سیل
دی

اؤزو – اؤزونه ساریلدی!
بیر اوچوروم ایسته بیرم
قانادسیز اوچام
ایچمدن اوزاقلارا!

بیر گون یالنیز بیر ایز قالاجاق مندن
گئجه لر یالقیزلیغیندا سیخ –
کیفسه میش خاطیره لر
اینسانی دوشونجه لر –
سناریو دوشلریله دولودور
سونوم کیمسه بیلمه ین فیلیم کیمی اولاجاق،
دلی بیر پیلاژ
بوغولدوم مو
یوخسا انتحار هوسی دولدو قانیما!
یورقونام
یوپ یورقون
دالغالاردان قور تولموش بیر گمی کیمی
قارقاییرام سئودی بیم کیشی نی
گئتمه یی دونیاما فاتحه یایدی!
آغلابیر کورکلر
یئلکنلر
گوئیارتیه سی بئله
قاغایی لار
کاپیتانسیز گمی یه، دنیزه، لک لرین پای
وئردی

شعیریمیز – شاعیریمیز
ŞEİRİMİZ- ŞAİRİMİZ
توپلایب گوندرن: علی طالبی

معصوم جبارپوردان شعرلر

سارسیلیمش بیر قادین

بیر قادینین سارالمیش سینه سیندن
نوستالوژی یاغیردی –
اؤجیک اوینیارکن
گیزلینجه سینه بوسبوتون بیر سئویشمه!
دیلسیز – آغیزسیز بیر آن
باخسانا
بوتون دراماتیک آنلار بوردادیر
قان سوزولونجه گؤزلریمه –
قولچاقلاریمین باشی کسیر
بو گئجه یاس توره نی دیر –
قارا پایونلو قولچاقلاریمین
باشی کسیرسه ده
دوداقلاریندان گولوش اسکیلیمیر
قوناق باجی اوینیان چاغلاریمدا
من سنسيزلییه قاریشیرام
بیر من قالیرام

بالیچی لار
 یاس ماہنی سی نا دالیب
 دنیزه یاش پایدیلر
 سن
 قادیلیغیمین قوراقلیغینا نه زامان گیردین
 ایشیقلی گئجه ده گوْبه یمده تۇروم بسلنیردی
 قیدیقلانیردیم سئوگیدن
 ایچیمده بیر رئال سس پیچلدا بیردی
 سن وطن ائلچی سیدین
 من اوره یینین
 پارادوکسا بیر سئوگی
 سن دونیا ساواشیندان پېچیلدا بیردین
 من غزل له رینه سؤیکه نیردیم
 جانسیز یاشاییشین اورتاسیندا
 چاپدیر دیکتاتور جاسینا دوداقلارینی
 دریلریمده
 تویناقلاری بنوشه اکه جک کؤکسومده بو گئجه
 بیلیرسن می؟
 جانسیز یاشاییشین اورتاسیندا
 شعرلرین فاجیعه سیندن دویدم!
 چیمچه شیرم ایچی بوش قوتسالیقدان
 بوی دئییر دونیانین بوتون پیسلیک لری
 خیشیلدا یان چیپلاق قزئتلرین صیفه لرینه
 سؤیکه نیرم
 چارشابلی قادین تک -
 یالنیز قارا تیتلرله چاتیرام
 گوْزللیک لر گوْزومه ساریلیر
 داها یالان لاری ایچیمه سیغیشدیرانمیرام
 بیر اوچوروم ایسته بیرم
 قانادسیز اوچام
 ایچیمدن اوزاقلارا!
 بو ایل
 باهار -
 یوخا چیخیب بیزیم شه هرده
 هئچ بیر چیچک -
 پاییم اولمادی!
 انسانین روحونو لکه له بیرلر
 بو سس سیز گوْزه لیکلر -
 هواداران سؤزلر.
 بو گونلر
 شرابیندا باهاناسی وار
 ائتکیلہ میر
 خراب ائتمه بیر
 گئجه اولارکن
 بیز ایکیمیز انکاز آلتیندا ازیلدیک
 آنجاق من بیر یورقان آلتیندا -
 راحت اوْله بیلرم!
 آداملار آغیر بیر انکاز
 قیسقانیردیلار ایپکسی ساچلاریم...
 یام یاشیل گوْزلریمه...
 قیب قیرمیزی دواقلاریم
 ...قیسقانیر هامی سنین اولدوغوم اوچون!
 ساقین
 گئتمه
 هر یاشیل آلداتماسین سنی ،
 هر یاشیل منیم گوْزلریم دئییل کی!
 گان دا یاشیلدیر،
 بیر باشقا شاعیر قادینین گوْزلری یاشیل
 پنجره ده کی کاکتوسون دا رنگی یاشیل!

یالقیز جا سۆز جوک لری دارا چکیرم
آلفابت آغلاییر گونلریمه
ایللرین سوروندو گوندا
بیر گون یالنیز بیر ایز قالاجاق مندن
گنجه لر یالقیز لیغیندا سیخ-
کیفسه میش خاطیره لری
آماندی
یاشیل تیکنلر اوره یینه تاخیلماسین!

ساتیلیق تانری

سویو قیمتینه ساتیلدی
ساتیلیق تانری
سویو قیمتینه ساتیلدی
ساتیلدیم:
عؤمور لوک قایغی یه منده
بیلیر سن می؟
ایچیمده کی آجیلار
سونسوز ادک
قاراساچلار یلا
قیسسایا والونلو اتکیلده
آراسیرا
پنجره رف لرینده دونوخور بیر کهکشانا!
شئیر اوخویور
یوخلوغونون آنلامینی بیلیمک ایسته بیر
گلمه یینین آجیسی
گنتمه ییندن آغیر
سارسیلیرام
قلمین استرس لری آلتیندا
اینسانسیزلیق کیشنه بیرکن!
قوخولو بیر آلزامر
سانجیلیر اوره ک باغلانمالارینا-

ایستر ایسته مز
داها
قافا تاسیمیندا
هیچ بیر سداسیون
نفوذ ائتمیر
بیر گنجه
بیر کیشی
سینیق تور کوسوایله
قانادلاریمی دریب
گئتدی
ایندیسه
هر گنجه
آخان له لهکلرین قانیندان
داد آلیر
او گنجه اوجوز ساتیلدیم
تانری کیمی.

ایچیرم...

آند ایچیرم دوداقلارین بیرلی یینه
تانرینین آچیلیمیش قوللارینا بیر یاغیشلی
صباحدا
آند ایچیرم
بیزی باغرینا باسان آن
قادین لاشا جاغام!!!
دوداقلارین بوغازیمین قیغیلجیمیندان
الووسالیر کؤکسونه!
منی کؤکسونه آل
کؤکسونده گیزلت
قوی کرم یاندیقجا اصلی ده یالنسین.
آجیت قوللاریندا کدرله بوغولموش
سللولاریمی

سنى بىر تورك قىزى كىمى ياخيپ
ياندیراجایام
اولورمو ؟

صدفلى ساز (افسانه)

منى

سئوگینه باغلادیم دین ایمانیمى
كۆرپه بالان كىمى دولاندير منى
بیر آن دؤنر اولسام اؤز ایلقاریمدان
آت سئله یا سویا یا یاندیر منى

خیالا دالاندا آشيب داشیرام
سندن نه گیزله دیم هردن چاشیرام
اوچروما دؤنورم سرحد آشیرام
سئوگی سیز یاشامدان اوساندير منى

خیالدير آپاران منى اوزاغا
گاهدان اودا سالان گاهدان توزاغا
طالع یازیبدير سا منى قازاغا
گئدر کاروان اولسام دایاندير منى

من كؤنلومو سنه وئرندن برى
آزالیب قلیمیم غمی کدرى

آغرىنى دامجى دامجى كؤچورت گؤزلىمه
دوداقلاریم سیزینجا
ایچ منى

ایچ هوسله دولو کدرله ریمى..

بیلیرسن مى :

دوداقلاریندان توره نن توروملار قادینلیغیمین
رئکلامیدیر

قوى بیر، بیرسینی قووالاسینلار ، X لر Y لری
صباح اولمادان هامیسینین باشینی کسه جه یم!
بیلیرسن مى :

گئجه لر چیچک قوخولو باخیشلارینین دلی
سى یم

قوى قارا گيله لرین یاشیل رنگی گؤزلىمله
بیرلشسین،

بیر رساما سورمالی یام

قارا ایله یاشیل بیرلشسه هانسی رنگ
دوغولار؟

قانچیل بیر باخیش؟!

قیش گلیر

یاواش یاواش سویوق تبریزی تیتره دیر
گل

هرزله ی تنین یوکلسین تنیمه...

سیجاق اوره ییمله تبریزه آلووساچاچا غام
چیلله گئجه سی باغچادا کی اؤلموش چیچکلر
بلکه تومورجوقلانیب

قارین یاناقلارینی قیرمیزا بویاسین

گل بالتالا قه هرلریمی

سسینی فرهاد ائشیدیپ بیر دینجلسین

بیلیرسن مى :

سنی شیرین سایاغی سئومه یه جم!

افسانه قده ری داستان قده ری
کسیب یوللاریمی یوباندير منی.

قاراباغ

او گوندن کی دوشدون نامرد الینه
هر ائشیدن دؤیدو دیزه قاراباغ
دونیا حئیرانیدی یاشیل چؤلونه
جنت ایدین، گلدین گؤزه قاراباغ

ایلدیریم تک دوشمان قلبینه شاخام
اود اولوب دونیاسین یانديرام یاخام
هیجرانلار الیمده قالیدیر یاخام
سنسيز نئجه چیخیم یازا قاراباغ؟

افسانه ایلههامین داغلاردان آلیر
تورک اوغوز یوردونو دیلله سالیر
گؤی گؤل گؤلرینده خیالا دالیر
آرتیبیدی بیر دردیم یوزه قاراباغ
سنسيز نئجه چیخیم یازا قاراباغ.

قاتار کئچمیشلری گئری قایتارسا
داها او کوچه یه دؤنه بیلمه رم
یایقین دی کوچه نیز، توتار آدمی
دؤنسم هانسی سمت، یؤنه بیلمه رم

سون گئدیشده اولماز گئری یه دؤنوم
او بوز نفسینده آچیلماز دونوم
نه آلیشیب یانیم نه ده کی سؤنوم
آلیشیب سونرادان سونه بیلمه رم

اومود اووا دونور، بئزمیشم جاندان
آسیلی قالمیشام یالان گومانان
اؤلوم قوخوسونو توتان زامانان
گئدیممی، گئتمه ییم اؤنه بیلمه رم.

مظاهر طهماسب

زلیم خان دونیاسی

آذربایجان ادبیاتی دونیا ملت لری آراسیندا بؤیوک
بیر ادبیات کیمی تانینیر. فولکلور، شفاهی خلق
ادبیاتی (آشیق ادبیاتی) چوخلو شعر ژنرلاریلا دونیا
شفاهی ادبیاتین زبروه سینی فتح ائدیپ تاریخی
کؤک لره باخاندا دده قورقود، قوربانی، عباس
توفارقانلی، خسته قاسیم، آشیق عالی، علسگر و نئچه
-نئچه بؤیوک اوستادلارین زحمتی له شعر یمیز اؤز
گوجونو توپلادی و ادبیاتیمیزدا ایندی چوخلو شعر
نوع لارینی و امکاملارینی گؤروروک. ساغلیغیندا
ایکن افسانه لشن آذربایجان خالق شاعری زلیم خان
یعقوبون وطن قوخولو، تورپاق عطرلی، حیات عشقلی
شیرین لیکله قوپوزا - سازا کؤک لنمیش تاریخه،
عقیده یه سؤیکنمیش دیر، انسانا تورکجه دانیشان
شعرلری دیل لرده ازیر اولموش ائل آراسیندا حکمت
و ادبیاتیمیزدا مکتبه چئوریلیمیشدیر. زلیم خان
یعقوبون دیلینده دورولوغو شعرینده آخجی لیغی
دوغروداندا کؤنولری اوخشاییر. هر نیه بؤیوک دقت
گؤسترن شاعر هئچ نه دن واز کئچمه ییب.
ملی وطن پرورلیک حسّی ایله شعره هم
آخجی لیک و همده دیلیمیزین التصاقی

اولدوغونو گۆستریر. زلیم خان شعر دونیاسیندا
ملّتین عقیده، مرام، دین، عشق و محبّتی ایله
یاشاییب و یازیب:

گۆزه دایاق روحا بایراق،
حاققا سلاح دی شاعیرلر .
قارانلیق دان آیدین لیغا،
چیخان صاباح دی شاعیرلر .

روحو کۆرک قلبی ظریف،
عارف لردن قات-قات عارف .
(جهان شاه) (خطایی) (واقف)
وزیردی شاهی شاعر لر.

باخیش لارا ائنن ده چن،
درد اولاندا داغلارا تن .
بیر میلّتین سینه سیندن،
یوکسلن آهدی شاعرلر.

همیشه شعرین دیلینده دانیشان شاعر بوتون
شاعرلرله یاشادی، قهرمان لارلا یاشادی، بابالارلا
یاشادی، صاباحا بویلائیپ کئچمیشینی سئودی و
قلمین گوجونو تانیدی.

پوزولماز نظامی پوزان الینده. سارالماز باغچاسی
خزان الینده.. طلسم لر، افسونلار سیندیران قلم،

هر نه یه قادرمیش یازان الینده

شاعر زلیم خان یعقوب شعرینده داهی نظامی

گنجوی نی بئله وصف ائدیر

دوزدو اینجی لری درینده تاپدی،

فیکری مقامیندا یئرینده تاپدی،

اسگندر آختاران آب حیاتی،

نظامی شعرینده سؤزونده تاپدی .

شرقین سؤز سرکرده لری اولان ملّا محمد
فضولی و میرزا علی اکبر صابری دریندن
دویوب دوشونن، حیاتی بویو سؤزون حکمتینی
یاخشی بیلن زلیم خان او داهی لری بئله
دویوب بئله تانییر:

گۆزل لییه، گۆله کۆنلونی باغلایاندا

فضولی حیرت دئدی

ملّتینن حالینا گولنده، آغلایاندا

صابریم غیرت دئدی

حیرت ایله غیرتی یوغوردولار یاپدیلا

بو اؤلوملو دونیادا بیر اؤلملزلیک تاپدیلا

هر بیر بو حیاتی دا حیاتی قدر قالاسی

آذربایجان شعرینن

بیری حیرت قالاسی

بیری غیرت قالاسی

شاعیر زلیم خان یاشاماق شاعر دیر. عشق، محبّت،
فلسفه، عرفان، سئوگی و صلح شاعری دیر. او
تاریخین دیلینده شاعرلرین، حقیقتین، باریشین،
ناموسون، غیرتین دیلینده دانیشیردی:

یاغیش اؤبور چیچک لرین اوزونو

داملا دئییر پیچیلتی یلا سؤزونو

شلاله قایادان آتیر اؤزونو،

دومان داغی سئویر، دالغا دنیزی

بیز نییه سئومه یک بیر-بیریمیزی؟!

مختلف نوع لرده شعر یازان شاعر؛ ملّتین جمعیتین
قلبینه یول تاپدی، بوتون ائل لرده سئویلدی. تورک
اثریندن سئویلم شاعر، اوره یی قوپوزلا دؤیولن
شاعر، اؤز صنعت دونیاسینا اوستاد آشیق لار و شاعر
لرله گۆز آچدی. آشیق امراه، کماندار حسین

قېردە اولسام بئله
 ھېمىشە حياتايام .
 درين حورمتله

ساراجلى و طعنه لى نوروز عثمان ساروالى اونونچون
 اولگو اولدو و اوستادلارين تشويقى ايله قلب لره يول
 تاپدى و كۆنولرى فتح ائتدى:

بھروز خلفى

گل منيم عشقيمين شيرين دونياسى،
 محبت آدلانان پيرين دونياسى
 فرھاد افسانہ سى، شيرين دونياسى
 قالامى اوچوردوم قايمى چاپيم؟ !
 من سنین قلیبنه نئجه يول تاپيم؟ !

ندنسە دیکسیندیم
 پاییزلی بیر یوخودان اویانارکن
 اۇنجه گۆزلریمدن سوزولدون
 سونرا سنى پوچورلادیم
 و گول آچماق زوروندا قالدیم سونرا
 فرق ائتمز؛
 یا باهارلی بیر هاوا اولسون
 یادا بیر گولله ايله سینم اوسته
 قیرمیزی جاسینا آچیلانسان
 جانیم هر نه ییم

شاعیر زلیم خان شعرینده قالالار اوچوردو، قایالار
 چاپدی، كۆنول لره يول تاپدی عزیز اوخوجولار من
 شاعر زلیم خان یعقوبون کتابین انتشارات آذر تورک
 ده چاپا حاضرلایاندا کتابین آدی یلا باغلی مرحوم
 شاعره زنگ آچیب، دئدیم :
 شاعر بیز دوستلار بیرلیکده بو کتابا ایکی آد انتخاب
 ائتمیسیک، سیزین له مصلحت ائله مک ایستردیک
 گۆرک، سیز هانسینی مصلحت بیلیرسیز؟! بئله
 بویوردولار، دئه گۆروم مظاهر، من دئدیم، بیرینجی
 سى سازا باخسین تاریخیمی یازانلار، ایکینجی سى
 زلیم خان اؤزو وار خاطرلرده .
 سۆزومو قوتارمامیش دئدکی زلیم خان اؤزو وار
 خاطرلرده .

باخیشلاریم

گرچک بیر روماندر
 تاماملانمامیش
 آدی سئودا.

موغایات اول

بارماغینی باس قولاغینا
 گونش هاوالی
 سئودامی

بلی

گونش تک دوغولانلار
 قاریشیر شفق لره،
 رنگیمی سولغون گۆروب
 سانما باتا باتایام .
 جانیم قارا تورپاقین
 نفسیم گۆبلیریندی

باھار ریتەملى بىر شەئىرچىك
باخىش لارىم دان سوزولوركن!!

منىم اۇدە وىم

خاطیره عبدالعلی زاده

قاپىنى مۇھكم اۇرتوب حىطىن بور بوجاغىنا
باخىر. حوضون قىراغىنداكى آلچا سىنى سىنە سارى
آددىملايىپ بىرتىپكىلە آلچالارى حىطە جالايىر. اورە
يى دولو ائىوانىن دورد پىللە سىن ايكي بىريوخارى
چىخىپ، كىفنى ائوين اورتاسىنا توللايىر. غىزىلى
باخشىلارنى آناسىناسالايىر. آنا قوروتدوغو آلچالارى
اوچ اوچ فىرىزە يىغراق اوغلوناسارى دوغرو دۇنور:
-سلام اوغلو... گلدىن؟

اوغول دوداقلارنى سالىيىپ قاشلارىنا دويون
وورارق سسى اسىر:

-بە سن يئنه گلمىشىدىن!!!

اوغولون سسى آنانىن اورە يىنە لرزە سالاراق
يئرىندىن دوروب اوغلونا سارى سىچرايىپ دىز
چۇرك الين اونون چنە سىنە آتىپ گۇزۇنو ماوى
گۇزلىرىنە تىكىر:

-يئنه نە اولوب منىم دىنقىلى كىشىم؟!

دىنقىلى كىشى بو دۇنە چىينلىرى اسىب ھونكورور:

-كوچە نىن باشىندا آتام... مدرسە قاباغىندا سنى؟!

آنا اوتانچ ايچىندە اوغلونو باغرىنا باسىپ محبتدن
اسن الينى اونون باشىنا چكرىك سوفرانىن
آراسىنداكى اىستى سومويا ايشارە ائدىر:

دىكتاتورلار سىسلىلە
اۇنچە دن اوخلاما
سادە جە بىراز يوخلا.

ايچىنە سۇز

باجارىقلى بىر آكتور كىمى
آنچاق آكتور اولما
باجارسان ايگىد اول
و بو تاماملانمايش
رومانا

دۇرد ھىجالى اولان سۇدامىزىن
ايكىنچى ھىجاسىنى بىر ار كىمى
سن ياز "ار"

من و سن "آزار"

بلکہ بىر گون بىز اولدوق

و او آن تاماملانىپ رومانىمىز

"آزار باي جان"

اوزامان گۇرە سن

ھانكى آدى داشىياچاق؟

سنىن گۇزلىرىو وورولمايمىز كى

گۇزلىرىنىن گىلە-گىلە، گىلەلەنن

اوزونتولو و يانىقلى رىتمىنە وورولدوم

اوزولمە قاداسى بىر گون گونش

سنىن گۇزلىرىندىن پارىلداياچاق

باھارىن ياساق نغمەسى كىمى

كئشكە او آنا، اۇلە بىلە يىدىم

باسیر .بئرله گوی آراسیندا، بلی خئیر دئمکده قالمیشدی!

نئجه اوغلونا دییه بیلردیکی؛ " بلی، آلاهی مئهریبان و روزی وئرنیدیر .رحم ائدیپ، قونشونون آلاهی آغاجینین ،۴بوداغینی اونلارین دیواریندان آشدیریب کی من اونو دریب تمیزله ییب قوروداراق مدرسه قاباغیندا اوشاقلارا ساتام

"نئجه اوغلونا دییه بیلردیکی اوغلو، سن بوگئجه مشقینده یاز؛

"تانریم، آتالار داها چؤرک وئرمیر..."

بیر آن حیه ط قاپیسینین زنگی چالینیر. آنا اوغلون سؤالاریندان قاقماق اوچون قاپینین چالینماسینی بیر فورصت بیلیر. قاپییا دوغرو گئدیپ اونو آچیر. قونشونون اوغلو دور. آنا گولومسه یه رک دئییر:

-خوش گلدین اوغلو. گل ایچری .

-تشککورلر، گئتمه لییه م. آتام دووارین یانیندا دورمایین دئییر. بیر آزدان آلاهی آغاجینی کسه جه ییک. هر احتمالا قارشى بیردن دووارین اوستونه دوشوب اونو ییخسا کیسه یه ضرر ده یمه سین دئییر .

آنا بیر قونشونون اوغلونا بیر اؤز اوغلونا و بیر ده آلاهی آغاجینین دالارینا باخیر. قاپینی اؤرتوب گئری آددیم آتماغا هئییی قالمیر. آنا آلاهی آغاجیندان اؤنجه ییخیلیر.

عزت طهماسبی

اوره بیم آرزولار قبیرسانلیغی
بوردا خومار-خومار آرزولار اؤلوب

-اگرگله سه ایدییم ایندی بوایستی چؤره ییمیز یوخ ایدی گولوم...منیم اوغلو ایستی چؤرک یئملی دئییلمی! آی بئله منیم ایستی چؤره بیم بالام .

آنا اوغلونو دیله توتماق ایسته بیر آما اوغول گوزلرینین یاشینی کوینه یی نین قولو ایله سیلیب آتاسی نین قونشولار وئردییی دووا وورولموش کت شالوارلی شکلینه دوغرو دؤنور:

-آتام آلیب گتیرجک دا!

آنا آغیر بیر آه چکیب گولومسه یه رک گؤز وورور:

-هاردان بیلیرسن گوزلیم؟

-فارسی کیتابیمیزدا یازیپ " آتالارچورک آلاهی آنالار یوخ "... آنا، خواهیش ائدیرم مدرسه نین قاباغیندا آلاهی ساتما، دوستلاریمدان اوتانیرام...مگر اؤزون آلاهی روزی وئرنیدیر دئمزسن!!؟؟

آنا اوغلونو اوره یینه باتان اوخ کیمی سینه سیندن قوپاردیب گوزلرینه زیلله نیر:

-البت کی آلاهی روزی وئرنیدیر گولوم اما بو بیزیم ایشله مه مه ییمیزه دلیل اولماز. دوستلارین ایشتیباہ ائدیر، اونلار منی تانمیرکی ...اصلن قلط ائدیرلر .

-نییه آنا، مانی دئییردی. بوگون ده مدرسه ده پفک آلندا اؤزو دئدی؛ ۱۰۰ تومن یول آغزیندا آتانا وئرجم ۱۰۰تومن ده آناندان قوروآلاهی آلاهی، آخی آنام دئییر اونلاریندا آلاهلاری وار ! آنا...مانی مانی بیزیم آلاهییمیزدیر...مانی نجور بیزیم آلاهییمیز اولابیلر...مگر اؤزون دئمیرسن آلاهی هرایشه قادیردیر...یوووووخ آنا مانی بیزیم آلاهییمیز اولابیلمز اوھئچ بیرریاضی نین آسان مسئله سینده حل ائده بیلیمیر. بو گون ده تخته قاباغیندا ایکی آرتی ایکینین دؤرد اولدوغونو بیلمه دی .

آنا دردله دولو گوزلرینی اوغلونون یاشدان دولو گوزلریندن اوغورلاییب یئنیدن اونو چارتلان باغیرنا

نه يه اوخشاديم بو پريشانليغي

ديلده دامار-دامار آرزولار اولوب

اورهك سانكي اوجاق اوسته قالانيب

ايتيب كاروان-كاروان يولدا تالانيب

كوئن-كوئن، چاناق-چاناق جالانيب

داغ-داغ، هامار-هامار آرزولار اولوب

اوتراق اولوب منده بيرجه دلي قيز

خيالدا اوتوردوق آنجاق ديز به ديز

باشي قاناد آلتداسسسيزسميرسيز

گوز قولاغين يومار آرزولار اولوب

گول آچمارام مين ياز گله

من پاييزا سوز وئرميشم

سولاجاغام پرده لرده

شعره، سزا سوز وئرميشم

يورد سالاجام آغ كاغيددا

دوناچاغام قارلي بوزدا

چئيننرم هر آغيددا

آغ ساققيزا سوز وئرميشم

هوروك-هوروك قاراساچين

زاري يارام ايچين-ايچين

سئل اولاجام اونون اوچون

خان دنيزه سوز وئرميشم

داغي دوزو قاچاجاغام

يئردن گوיה اوچاجاغام

باغلي قايي آچاجاغام

آي، اولدوزا سوز وئرميشم

آغري - آجي ، اودا-اودا

باغلانميشام سون اومودا

ياتمارام هئچ بير يوخودا

دلي قيزا سوز وئرميشم

++++++

چيچك آچير ، گول دانيشير

گورن يازين نه دردي؟

ايتيب ايري دونگه لرده

دوزون-دوزده نه دردي وار؟

بوسس ندير ديله دونور

پرده لرده گوله دونور

يانير-يانير كوله دونور

آه... بو سازين نه دردي وار؟

ساغيم يالقيز، سولوم يالقيز

گونه چيخدي منده پاييز

منيم درديم، بير دلي قيز

دلي قيزين نه دردي وار؟

آخشام چاغي گونش داغان اشاندا

سارالميش رنگيمي گوردودلي قيز

سئوگي عالمينده ايلي گئجه ده

منی ساچلارينا هوردو دلي قيز

بير باخشيله يول تاپدي قلبيمه

گولوشونده سئوينچ ياپدي قلبيمه

ايستي محبتي هوپدو قلبيمه

گونشدهن دوغولان نوردو دلي قيز

غم دڼيزی

عومروم شوشه سی سینماقا بیر طلیسیمه بتدی
هیجرینده بو کونلوم اوزولوب بیر سیمه بتدی
سن امر ائله سن ، جان قویارام من قدمینده
عشقینده فدا اولماقا جانیم ، هیمه بتدی
غرق اولمالیامم ساحیلی یوخ غم دڼیزینده
حسرت له الیم بوش کوپوک ایله چیمه بتدی
اغیار ایله ناز ائتمه ده دیر سئوگیلی دیلبر
باخ شانسا سن الله ، اوره یم گور کیمه بتدی!
بیر حکم ائله قوی خسته جانیم داردان آسلیسین
الله دان اوتانماز ، بو جانیم ، حاکیمه بتدی
مظلوم لار اگر اولماسا ، کیم ظالیم اولار بس
مظلوم قانی البته کی بیر ظالیمه بتدی
چوخداندی اوزولموشدی الیم شعر و غزل ده ن
بیر دها غزل یازماقیم احوالیمه بتدی
"انباز" ی غزل ده ن ائله ییب مست نباتی
سوز یوخ کی بو جولان ائله مک درسیمه بتدی

علیرضا انباز اهر
چال آشیق

دور سازی آل قوینونا آشیق ، اویانسنین روحوموز
چال وطن عشقینده تونقال تک قالانسنین روحوموز
چک سازین بم دن زیله چال قوچ کوراوغلو نغمه سین
چال بولوتلاردان نم آلسین ، بیرقالانسنین روحوموز
بسله سن ائل مکتبینه ظولمه قارشی دورماغی
قویما غفلت ده یاتیب بیر آن دایانسنین روحوموز
سسله نیر سازیندا شرح حالیمین بیر پارچاسی

یانیب-یانیب دها کول اولموشام من
بیر دیل بیلمزیدیم دیل اولموشام من
چئوریلیب بیر شاها، قول اولموشام من
اوره یم ایلشن توردو دلی قیز

سئوگی ادلی بیرجه اونو تانییرام
عشقیمین ازلی سونو تانییرام
حسرتینده سحر اخشام یانییرام
کونلومه اؤد سالان قوردو دلی قیز
++++++

بو دلی سن دئییه ن دلی دن دئییل
بیر یاشیل باخیشلی گوز دلیسی دی
اودوزوب اوره بین کورپه یاشیندا
گورورسن کی بیره یوز دلیسی دی

یازیغین دردینه چارا بیلیمیرم
ایلشیب شه په یه قارا بیلیمیرم
باش آلیب گئدیرسه هارا بیلیمیرم
سوزولوب ایچینه اوز دلیسی دی

اونونلا سیرداشدی دیلسیز گئجه لر
اینـــــانما یورولار سانما گئجه لر
اونسوزدا داریخیر بوتون کوچه لر
سئوگیدن قالان بیر ایز دلیسی دی

بو دلی سن دئییه ن دلی دن دئییل
سالما ییب کیمسه یه عومرونده مئییل
دولانییر شهـری آه... وئییل - وئییل
بو دلی بیـــــر دلی قیـــــز دلیسی دی

زنوز tv ایله ایکی سوز

رضا ریاضی

ایدعاسیز تحقیقاتچمیز رحمتلیک میر ابراهیم شهیدی ،
بیر عمر زحمتنین نتیجهسی اولاراق آلتی یوز صحیفه
لیک (زنوز آدلی) بیرکتاب عرصهیه گتیرمیشدیر ،
اونون اوتوز صحفهسینی دییرمان و زنوز دییرمانلارینا
اختصاص وئرمیشدیر . درین زحمتین نتیجهسینده
دیرلی آراشدیرما اورتایا چیخارمیشدی .
سئوالیم حورمتلی سوی داشیمیز خانم دکتر خان
احمدی دن بودور کی : آقای شهیدنین بیر قورو آدینی
(زنوز دییرمانلارینین) بارهسینده یاد ائيله مہ سینی
اوندماییب لارمی ؟

چوخ حورمتلی همشهری لریمیز کی آنادیلی ایله باغلی
دانیشیب و زنگین محتوالی مصاحبه لر آپاریلار ،
خواهشیم بودور کی : دفاع اوچون داها
بیرزادیمیز قالماییب سا ، اقلا قویون یازیق دیلیمیزین آز
- چوخ وار اولان حورمتی ده یئرینده قالسین .
اونلار مصاحبه لرینده ، یازیلاریندا اولدوغو کیمی فارسی
دیلینی ایشله تسه لر اوزمان هم شرفلی و هم ده چوخ -
چوخ قیمتلی اولاییلر . چون کی دوغروسی من اولارین
دانیشیقلا ریندا یوزده اون فائیز تورک سوزی - تورک
دیلی فائده سی گورمورم .
یاددان چیخارتما یاق و اونوتما یاق کی شهریارلاردا
آنادیلینی سایماییب و سئومه سیدیلر (حیدر بابا) کیمین
ابدی یاشار اثرلر ایشیق اوزو گورردیمی ؟
مرحوم شهیدی اثرینین سونوندا بئله دئییر :

سرزمین من زنوز

ای که زیبای آذربایجانی

وسپهای شیرین و خوشمزات

آیتی از بهشت خدا

بیش از این خود را اسیر غمها مکن

که دنیا کارش در گذر است

و روزهای عمر سرتاسر...

چال کرم تک ارمنی ظولموندانسانین روحوموز

بیر شکسته چال آشیق روزگاریمین احوالینا

کلبجر سمفونیا سین چال ، چال تالان سین روحوموز

میسری چال دؤنموش دامارلاردان آخیت غیرت قانین

جنگی چال یاد قونشودان بلکه اوسان سین روحوموز

بیزکی صاحب چیخمادیق ناحق توکولموش قانلارا

چال شهید لر قانینه بیردم بویان سین روحوموز

صحبت آچ سویله کیمیک ، بیز کیملرین ائولادی بیق

شاه خطایی دن سؤز آچ ، قویما اوتان سین روحوموز

بابکی سال یادا ایندی باکری لردن سؤز آچ

قوچ ایگیت لردن دانیش ، تا آرخالان سین روحوموز

بیر آشیق تک سنده " انباز " آشیق اول توپراقیوه

بیر غزل یازخان آراز تک قوی جالاسین روحوموز

آسیلی سئوگی

بیر باخیم محبت ، بیر اتمک سئوگی

بیر نفس دانیشیق ، بیر قوجاق چیچک

گاه میخا ویریرسان گاهداکی نالا

بیلیم بو محبت یالاندی - گئرچک ؟

باسقی دان گؤن به گؤن اؤرک باسیلی

محبتین آخساق ، سئوگین آسیلی

یئل کیمین اؤتوشن عؤمرون حاصلی

تؤکولن دیشلردی ، آغاران بیرچک

عؤمور ته کرلریم باتیب دی لئج ده

بؤغولوب ایلک عشقیم دوماندا - مه ده

حسرت دیر گؤزلریم بیر مونجوق شئح ده

حاییف اؤلسون انباز زای اولدو امک

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Ağustos -2018 – İl 15- SAY 166-ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

telegram.me@XUDAFERIN
WWW.KHUDAFARIN.IR

**ANA DİLLİ MƏTBUAT 143 İLLİK OLDU
BÖYÜK TÜRKLƏR (HƏSƏN BƏY ZƏRDABİ)**

